4° Ok

[illegible]

Sol. Comes [illegible]
Baro [illegible] et
[illegible]

Quae Dei sunt nemo cognovit nisi
Spiritus Dei!

Eiusdem Illustris Comitis Dni [illegible]
liberalitate Domui Probationis donatus Lansbergae.

The first edition of [illegible]

Collegii Societatis JESU Landspergae A.

DE

CONSTITVTIONIBVS APOSTOLICIS,

B. Clemente Romano auctore,

LIBRI OCTO,

Nunc primùm è tenebris eruti, & ad orthodoxam fidem astruendam apprimè utiles.

IO. CAROLO BOVIO, EPISCOPO *Ostunensi interprete.*

EIVSDEM SCHOLIA IN LOCA, QVAE dubitationem aliquam habere uidentur.

Rerum, & verborum memorabilium Index.

Cum priuilegio summi Pontificis, Cæs. Maiestatis, & Illustrissimi senatus Veneti.

Venetiis, ex Officina Iordani Ziletti. M. D. LXIII.

Per ... approbatus 1578.

IOANNI MORONIO,

S. R. E. Epiſcopo, Stanislao Hoſio, Ludouico Simonetæ, Bernardo Nauagerio Presbyteris Cardinalibus, & ſedis Apoſtolicæ in Concilio Tridentino Legatis,

Ioannes Carolus Bouius

Epiſcopus Oſtunenſis. S. P. D.

V M tenuitatem meam non ignorarem, nunquam adhibui diligentiam, vt quæ in optimarum artium ſtudijs mediocri exercitatione verſatus, comprehendiſſem, atq; annotaſſem, ea extra priuatos parietes educta, in notitiam aliorum peruulgarem. Quòd ſi in omni ratione ac curſu ſtudiorum meorum faciendum mihi vnquam fuit, certè ſeruandum maximè erat hoc tempore, atq; eo loco, in quo congregatis magna frequentia excellentibus ingenijs,

nijs, exquiſitaq́ doctrina viris, ampliſſimum Orbis Chriſtiani theatrum haberemus. Quid enim ego in tanto hominum eruditiſſimorum cœtu excogitare poſſem, vel tam nouum, quod illorum ſingularem in omni uarietate literarum ſcientiam fugeret, vel tàm accuratum, quod non eorum iudicio leue & contemnendum videretur.? Sed tamen hoc conſilium ſequenti mihi, et vehementer probanti, occaſio quædam oblata perpetuum meum illud ſilentium præcidit, & me ab hac periclitatione ingenij remotum, quaſi in arenam prodire coegit. nam cum nuper in Clementis Romani libros incidiſſem, quibus ille deſcriptam ab Apoſtolis Eccleſiæ formam, & omnem rerum ſacrarum rationem accuratè eſt complexus, primùm (quod eſt meum antiquitatum eccleſiaſticarum ſtudium) auidè legi, deinde, vt quæ legeram, atque in ijs obſeruaueram, memoriæ firmius hærerent,

rerent, cœpi insigniores ex ijs sententias in latinum sermonem conuertere. tùm recitata à nonnullis in conuentu Patrum ex Clementis libris verba, valdè ad id, quod tunc agebatur, apta, prima indicia fuerunt, quibus abditi iampridem ij libri, & à paucis cogniti, hominibus pijs, & rerum diuinarum studiosis proderentur. Deinde cùm prolatis alijs ex ijs testimonijs, sermonibusq́; illorum, qui eorum auctore delectabantur, celebrius iam fieret Clementis nomen, institi vehementius, & ad integram, atq; absolutam totius operis interpretationem me contuli. In quo labore, alijs studiorum meorum occupationibus impeditus, fortasse non perseuerassem, nisi multis sermonibus cum viris grauißimis ea de re habitis, ijs quasi prædibus fidem meam obstrinxissem. Verti igitur, et (quantum meæ vires tulerunt) dedi operam, vt Clemens à tenebris, atque obliuione homi-

num

num vindicatus, in Eccleſiæ luce, et virorum religioſorum manibus verſaretur. Cumq́ mecum cogitarem, cui nam eum commendarem, & ipſius quaſi patrocinium deferrem, vos mihi potiſsimùm occurriſtis, quorum nomini dicatus Clemens, in hanc Eccleſiæ celebritatem prodiret. Nam ſi mihi in eo præſtantis alicuius viri auctoritas quærenda fuit, profectò vos cùm dignitate veſtra, tùm eius perſonæ, quam hìc ſuſtinetis, munere, principem in Eccleſia locum obtinetis. Si cui honorem habere velim, hæc ipſa ſanctiſsima munera, quibus praeſtis, faciunt, vt vos ante alios, omnium ſtudijs colendos atque obſeruandos intelligam. Quòd ſi illud ſpectare debemus, vt ea potiſsimùm munera mittamus, quæ illorum, ad quos mittuntur, ſtudio atque inſtituto conueniant, èn ſanctiſsimi atque ampliſsimi Legati trado vobis exemplum, ad cuius ſimilitudinem,

eam,

eam, quam formãdam suscepistis figuram, fingere atque expolire poßitis. Nulla per hos dies quæstio proposita est, nulla à patribus paulò grauior deliberatio habita, quam non ijs libris enucleatè expositam ac declaratam videamus. Quæ vos de restituenda veteri disciplina cura cogitatioq́; sollicitat, eam nulla alia ratione adiuuari posse arbitror, quàm ope eorum librorum, qui cum Ecclesia nati, pietatem maiorum nobis consignatam testatamq́; commendant. Quare accipite huius meæ lucubrationis munusculum, quod à mea exiguitate profectum, spero vobis, & omnibus ijs, qui religionis pietatisq́; studio ducuntur, non iniucundum futurum.

IO. CAROLI BOVII
EPISCOPI OSTVNENSIS
IN CLEMENTIS LIBROS

PRAEFATIO.

NTEQVAM Clementem latinè loquentem audiamus, libet præfari quædam, quæ non aliena à propositi muneris ratione uidebuntur. Tractabo autem Prolegomena illa, quæ Philosophi in principiis librorum quærere consueuerunt: ea uerò (quantum ad præsens institutum attinet) sunt septem, scopus, utilitas, an sit legitimus liber, inscriptio, numerus librorum auctoris, partitio horum librorum in capita, ordo lectionis, methodus. Primùm ergo uideamus scopum, hoc est qui'nam sit finis propositus scriptori, ad quem omnis disputatio sit referenda.

LEGISLATOR noster, & Ecclesiæ fundator CHRISTVS, ordiens propagandæ religionis initium, eas nobis credendi, atque uiuendi leges dedit, quæ uniuersam fidei summam, rationem sacramentorum, ac uitæ degendæ præcepta continerent. Haud facilè autem Dei cultus amplificari, neque pietas coli potuisset, nisi mandata, quæ de huiusmodi rebus uniuersa quadam ratione, & generatim tradita fuerant, in certos ac proprios modos essent distributa. uidemus enim in omni optimè constituta ciuitate, eum morem disciplinamque haberi, ut legum descriptione definita sint singula rerum agendarum munera, qua tàm ii, qui aliis præsunt, quàm qui eorum potestati obediunt, intelligant, quantum sibi impositum sit muneris, quo loco, quo tempore, qua ratione ac modo unumquodque sit agendum. Huiusmodi autem dispositionem

atq; moderationem rerum Saluator noſter mandauit Apoſtolis, quorum conſilio & legibus, inſtitutam à ſe Eccleſiam, regendam atque tuendam commiſit. Cùm enim Dominus ſe ita Apoſtolos miſiſſe affirmet, quemadmodum ipſe à Patre miſſus fuiſſet, conſtet autem eum (ut alia ipſius œconomiæ munera prætermittantur) à Patre miſſum, ut legislatoris, moderatoris, Epiſcopi munere fungeretur; neceſſe eſt Apoſtolos eorum munerum poteſtatem obtinuiſſe à Domino, qua ad gubernationem Eccleſiæ, & ad reliquam inſtituti operis ſubſtructionem abſoluendam uterentur. quibus etiam cum dixit, Qui uos audit, me audit, & qui uos ſpernit, me ſpernit; ſignificauit Apoſtolicarum præceptionum auctoritatem perinde futuram, atque ſi ipſius mandatis obtemperantes, ad illas ſeruandas compelleremur. Hac igitur auctoritate præditi Apoſtoli, ut diuinum cultum conſtituerent, & Euangelicas leges ſtabilirent, poſt Domini aſcenſionem, fidelium cœtu in ordines diſtributo, ſingulis ordinibus officia, & propriam uiuendi normam dederunt; ſacra, ceremonias, preces, ieiunia, ritus, ſolennia omnia inſtituerunt; fidem, hoc eſt credendi legem, pro ratione temporum explicauerunt. Hæc uerò omnia Apoſtoli in Eccleſiis, in quibus Euangelium nunciauerant, uoce ac uerbis tradiderunt. Quanquàm aliqua etiam epiſtolis præceperunt, quæ non ita multa ſunt, *Cætera enim (inquit Apoſtolis) cum uenero diſponam.* Et alio in loco, *Tenete traditiones, quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam.* Has igitur traditiones, quæ nullis literarum monumentis ab Apoſtolis commendatæ ſunt, ſed ſermone, & non ſcripta inſtitutione ad Eccleſias peruenerunt, collegit in unum Clemens Pauli familiaris ac comes, atque iis octo libris digeſſit: ut uerè affirmare poſsimus, propoſitum eſſe Clementi, diſpoſitum DEI cultum, ritus ſacrorum, ceremonias, obſeruationes, ordines, ſtatum Eccleſiæ, & præcepta ad eum pertinentia, iis libris complecti. atque is quidem eſt horum librorum ſcopus.

Venio

VENIO ad utilitatem, quam puto esse tantam, ut credam hos libros diuinitus nobis oblatos hoc tempore, quo oppugnatur legum Ecclesiasticarum auctoritas, in dubium ueniunt Apostolicæ traditiones, labefactantur sacra, euertuntur solennia, omnis denique pietatis cultus extinguitur. Quæ cum fiunt, ipsa Euangelii summa, & fidei caput concidat necesse est. quod declarat Sanctissimus Pater Basilius in libro, quem de Spiritu sancto inscripsit, in quo de iis ipsis non scriptis traditionibus disputans, *Si conemur (inquit) non scriptas consuetudines, quasi non magnam uim habentes reiicere, eò deueniemus, ut præcipuas Euangelij partes labefactemus, immo ad nudum nomen prædicationem redigamus.* Quam sententiam iis calamitosis temporibus ueram esse experimur. nam dum contemptis ceremoniis, quæ ad excitandam, atque fouendam pietatem humanæ imbecillitati sunt necessariæ, religio ad nudum Euangelium reuocata est, confusionem & fidei obliuionem inductam uidemus. Quid dicam de Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & reliquis inferiorum graduum ordinibus, quorum hic mystica institutio explicatur, & eam ad Dominum, uel ad Apostolos pertinere intelligimus? quæ res Ecclesiasticam Hierarchiam contra hæreticorum errores constituit.

LICET quoque iis in libris cernere continentiæ leges, aliarum rerum, quas adiaphoras uocant necessitatem, iusta mortuorum, liberi arbitrii facultatem, operum ad salutem consequendam uim, in tuendis leuissimis officiis diligentiam, tantam quantam nunc in maximis mandatis seruandis nemo adhibet. Quòd si nostrum officium expendere & considerare libuerit, facilè iis libris intelligemus, quantum munus sustineamus, quis nobis id imposuerit, quid præstare debeamus, quo studio, qua diligentia, qua uigilantia, quantis animi, & corporis uiribus in eo sit elaborandum, quanto uirtutum ornatu instructos nos ad id præstandum accedere oporteat. Quæ, & si nos deterrent à tanto onere, & desperatione debilitant, tamen non ni-

hil proficimus cùm officii noſtri admoniti, antiquam pietatem imitari, uel certè ſtudio & amore proſequi conamur. Atque ut omnia ſimul complectar, cùm duobus ma lis laboret Eccleſia, hæreſum immanitate, & corruptorum morum deprauatione, ad utrunque malum magna iis libris adhibentur remedia. Nam nihil ferè oppugnant hæretici, quod horum librorum auctoritas non defendat; & quæ ii, ueluti Chriſtianæ pietati contraria, per errorem & ſuperſtitionem in Eccleſiam irrepſiſſe affirmant, ea in ipſis Eccleſiæ incunabulis inſtituta, atque ab antiquiſſimis illis Ducibus approbata, & per tot ſæculorum ætates continuata, ad nos perueniſſe cognoſcimus. Diſciplinam uerò Eccleſiaſticam quid magis conſtituere poteſt, quàm ueteris illius Eccleſiæ propoſita nobis ad imitandum forma? quam cùm intuemur, animum ad pietatem erigimus, & priſcæ uirtutis ſtudio incendimur; cùm uerò illam cum iis, quæ nunc uſuueniunt comparamus, intelligimus, quàm omnia conuerſa, ac propè iam ad interitum perducta ſint. Quare ſi perditis Eccleſiæ rebus ſubuenire, & has ruinas reſtituere cupimus, ea in primis quærere debemus, quæ antiquorum temporum diſciplinam nobis proponunt, & expreſſam Apoſtolicæ religionis imaginem oculis noſtris ſubiiciunt.

SED uideo non defuturos quamplurimos, qui ne ſententiarum, quas defendunt impietas tam graui teſtimonio refutetur, eleuabunt horum librorum auctoritatem, affirmantes, eos eſſe apocryphos, & ab Eccleſia iampridem eiectos. Quare neceſſe eſt de illo tertio capite pertractare, quo in Prolegomenis quæritur, An liber ſit auctoris, cui inſcribitur, legitimus atque germanus. Ad id autem de præſenti ſcriptore confirmandum, primi prodeant Canones Apoſtolorum, perpetuo conſtantique omnium Græcorum, multorum Latinorum patrum conſenſu, atq; approbatione recepti. in quorum ultimo, inter eos libros, qui in Eccleſiis ueluti ſacroſancti habendi ſunt, numerantur octo libri de Conſtitutionibus, auctore Clemente

mente, ſcripti Epiſcopis; quos, inquit, non oportere peruulgari, propter myſtica, quæ in iis ſunt ſcripta.

SEQVITVR Ignatius, qui Eccleſiæ Antiochenæ ſecũdus poſt Petrum præfuit. nam is in duodecim Epiſtolis, quas cùm Romam ad ſupplicium duceretur, in itinere ad Eccleſias miſit, Inſtitutiones Clementis ita eſt imitatus, ut non ſolùm earum dogmata atq; præcepta expreſſerit, ſed etiam ex iis ſæpe ſententias totidem uerbis exſcriptas tranſtulerit, eaſdem figuras, idem dicendi genus ſeruauerit, eaſdem rationes in ſuis ſententiis confirmandis, atq; in alienis confutandis attulerit. Quæ ſingula ſeparatim in ſuis locis annotabo. nunc tantùm quædam proferam, quæ id apertè oſtendent. In epiſtola ad Trallianos, inſtitutam Paraſceuis, ſabbati, atque diei dominici obſeruationem iiſdem uerbis, quibus Clemens, refert ad paſsionem, ſepulturam & reſurrectionem Domini. In Epiſtola ad Philippenſes, præcipiens Quadrageſimam, eandem præceptionis cauſam, eademq; uerba adducit, quæ Clemens. quod idem ſeruauit in hebdomade paſsionis, Paraſceue, & quarta feria. Sabbatiſmum in principio naſcentis Eccleſiæ aliqua ex parte ſeruatum, eodem modo inſtituit. In Epiſtola ad Magneſios docens nil præter ſententiam Epiſcopi agendum; *Non licet, inquit, ſine Epiſcopo baptizare, neque offerre, neque ſacrum facere.* Et deinde nonnullis interiectis uerbis, *Vt Dominus ſine Patre nihil facit, (non poſſum enim inquit, facere à me ipſo quicquam) ſic nec uos ſine Epiſcopo, neq; Presbyter, neque Diaconus, neque Laicus.* Et ad Heronem ſcribens, *Nihil, inquit, ſine Epiſcopis agito; ſunt enim ſacerdotes, tu ſacerdotum miniſter. Illi baptizant, ſacrificant, ordinant, manus imponunt.* Quæ omnia totidem uerbis tranſlata ſunt à Clemente. In Epiſtola ad Trallianos, iubet reuereri Epiſcopum ueluti Chriſtum. atque ut oſtenderet fontes, ex quibus præceptum hauſerat, dixit id faciendum ex Apoſtolica conſtitutione: quam ſecutus in omnibus ferè Epiſtolis, Hierarchiam Eccleſiaſticam deſignat ad imitationem Clementis. In Epiſtola ad Mariam, & in Epiſtola

ſtola ad Magneſios, Diaconos, inquit, obtinere locum CHRISTI, Epiſcopum DEI, Presbyteros referre cœtum Apoſtolorum; quo nihil frequentius in Clementis libris reperias. Multa prætereo, quæ de DEI Patris auctoritate, Verbi origine, Spiritus ſancti natura iiſdem ſententiis atque uerbis, quibus Clemens, accuratè diſputauit: quem etiam imitatus eſt, cùm CHRISTI diſpenſationem ſecundum carnem expoſuit, & cùm aduerſus hæreticorum errores Catholicam fidem defendit, in quibus omnibus latum unguem à Clemente non diſceſsit.

QVOD ſi quis hoc non ſatis eſſe uelit, neque omnino ex eo id effici putet, quod nos probandum ſuſcepimus, propterea quòd Ignatius, nec librorum, neq; eorum auctoris mentionem ullam faciat, (quod ad conſtituendam auctoritatem teſtimonii neceſſarium uidetur) nos non dicimus Ignatium Clementis ueluti horum librorum auctoris mentionem facere: illud autem ſatis eſſe iudicamus, quòd Ignatius hos libros cognouit, uidit, atque ita probauit, ut ex eorum ſententiis & uerbis, ſuas Epiſtolas conflauerit, ac totam Eccleſiarum, quas docebat inſtitutionem, ad eorum exemplum expreſſerit. Quare certum ex eo ducitur argumentum, nec nuper ſcriptos hos libros eſſe, neque in apocryphis omnino numerandos, quos primæua illa Eccleſia habuit, & Apoſtolici uiri cognitos probatosque in ſua ſcripta tranſtulerunt. Quod ut neceſſaria ratione colligimus, ſic illud non leui coniectura aſſequimur, hos libros ab Ignatio Clementi tributos. Is enim ea, quæ ex iis libris hauſit, ab Apoſtolis diſpoſita, atque inſtituta fuiſſe, non obſcurè affirmat. Clementem autem Petri & Pauli auditorem appellat, ut facilè quis intelligat, Ignatii teſtimonio Apoſtolicas conſtitutiones ei tribuendas, qui Apoſtolorum auditor fuiſſet. Non ignoro autem eſſe nonnullos, qui has ipſas, quarum auctoritate utimur, Ignatii Epiſtolas in eandem ſuſpitionem adducant: quos rectè facturos exiſtimo, ſi patientur nos Irenæi, Athanaſii, Euſebii, Hieronymi auctoritatem ipſorum

rum

rum iudicio anteponere. Ii enim has Epistolas agnoscunt, & eas ipsas esse, quarum ii mentionem faciunt, ex particulis Epistolarum, quas in suis scriptis inserunt, intelligimus. Quòd si ex ceremoniis, quas non probant, atque ab illius temporis consuetudine alienas existimant, eas suspectas facere uolunt, est id quidem omnino superbum & arrogans, ex sententiis, quas ipsi ueras opinantur, uelle de ueterum scriptorum auctoritate coniecturam facere, & ad suum iudicium, aliorum disciplinam accõmodare; cùm potiùs hæ sententiæ condemnandæ sint, quæ à certissimis probatissimisq; priscorum monumentis dissentiant, quam ea in dubium reuocanda, quæ cum opinionum, quas ii tuentur nouitate non cohæreant. Ac de Ignatio quidem hactenus.

ATHANASIVS, cuius testimonium grauissimum esse debet, horum librorum mentionem facit, & de iis præclarè sensit, in ea Epistola ad Ammum Monachum, in qua libros Canonicos numerauit. Aggregat enim Apostolorum doctrinam (ita enim eos appellat) in ordinem eorum librorum, qui quidem in Canonem relati non sunt, sed tamen ab iis, qui pietatis & ueri cultus rationem percipere expetunt, non contemnendi: de quo librorum genere post Canonicos libros scribit iis uerbis, *Sed vt res sit accurata, & exactior, hoc quoque adiicio, scribens necessariò, quòd extrà hos, sunt alij quoque libri. non in Canonem quidem redacti, sed quos legi à patribus decretum est, ijs, qui nunc accedunt, & uolunt in pietatis, uerique cultus ratione initiari. Sapientia Solomonis, Sapientia Sirach; & Esther, & Iudith, & Thobias, et Doctrina, quæ dicitur Apostolorum, & Pastor; qui sunt tamen non aspernandi.*

ATHANASII iudicium secutus Eusebius, neque in eis scripturis hos libros numerauit, quæ pro Canonicis ab omnibus Ecclesiis receptæ erant, neque in apocryphis, sed in eis, quas non omnes Ecclesiæ agnoscebant. In quo etiam ordine statuit quosdam libros, qui olim omnium Ecclesiarum consensu non ita probati, nunc ab omnibus sine

ſine controuerſia pro canonicis habentur. Sed præſtat, ut Euſebii locum proferam. Is enim in primo libro Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ, connumeratis ſcripturis ab omnibus receptis, ſubiungit hæc uerba, *In eis, quæ ſunt in controuerſia, cognitæ tamen ſunt à multis, numeratur Epiſtola Iacobi, quæ appellatur, & Iudæ, & Petri ſecunda, & ſecunda ac tertia, quæ dicuntur ſcriptæ à Ioanne, ſiue is ſit Euangeliſta, ſiue eiuſdem nominis alius. Aggregetur quoque in nothas ſcriptura de Actis Pauli, & Paſtor, & Apocalypſis Petri; præterea Epiſtola Barnabæ, & Inſtitutiones Apoſtolorum, quæ appellantur, præterea, ut dixi, Apocalypſis Ioannis.* Vides cum quibus libris connumerentur ab Euſebio inſtitutiones Apoſtolorum. Ex quo perſpicuum fit, à ueteribus non eſſe dubitatum de ueritate doctrinæ, ſed num eſſent ii libri in Canonem ſacrarum ſcripturarum referendi. Quod certè nunquã obtinuerunt, neque nos eis tantam auctoritatem tribuere uolumus.

HANC uerò fuiſſe Euſebii ſententiam, declarant eius uerba, quæ mox ſequuntur. in quibus hæreticorum commenta, & compoſitas in fraudem fidelium fabulas, quæ nomine Apoſtolorum erant inſcriptæ, ab hoc gemino librorum ordine ſegregauit. Reddens enim rationem, cur eorum librorum, qui non ita ab omnibus Eccleſiis reciperentur, mentionem fecerit, ſic inquit, *Neceſſariò horum quoque catalogum fecimus, diſcernentes, quæ ſecundum Eccleſiaſticam traditionem, ueræ, germanæ, & certæ ſcripturæ haberentur; & præterea illas, quæ non ſunt illæ quidem in teſtamento, & in controuerſiam ueniunt, ſed tamen à multis Eccleſiaſticis agnoſcuntur; idq́ ea de cauſa fecimus, ut & has ſcripturas cognoſceremus, & eas, quæ nomine Apoſtolorum ab hæreticis circumferuntur, continentes Petri, Thomæ, Matthiæ, & quorundam aliorum Euangelia, uel Andreæ, Ioannis, & aliorum Apoſtolorum Acta, quorum nullus omnino ex Eccleſiaſticorum traditione uir mentionem faciendam cenſuit. multumq́ in iis dicendi Character, ab Apoſtolico more diſſidet, ipſaq́ ſententia, & eorum, quæ dicuntur inſtitutum, à uera atque orthodoxa norma longiſſimè aberrans, manifeſtum facit, hæc hæreticorum commenta fuiſſe; quo,*

neque

neque in nothis sunt numeranda, sed ut absurda atque impia reijcienda. Habemus Eusebii censuram, id tantùm iis libris detrahentis, ut propter quorundam dubitationem, eos in Canonicarum scripturarum numerum non aggregauerit.

HORVM duorum æqualis Cyrillus Hierosolymarum Episcopus, in decima octaua Catechesi, ut probaret mortuos reuiuiscere, ex quinto Clementis libro, iisdem penè uerbis, usus est renascentis Phœnicis similitudine: eius uerba hæc sunt, *Quærunt Græci resurrectionem è mortuis manifestam magis; & aiunt, quòd & si reuiuiscunt animalia, quæ diximus, tamen hoc fieri, quoniam non omnino interierunt; & quærunt aliquod animal, quod manifestè corruptum reuiuiscat. Nouit Deus eorum incredulitatem; atque auem ad hoc condidit Phœnicem, quæ (ut scribit Clemens, & multi narrant) cùm sit soligena, post quingentorum annorum circuitum, ad Ægyptiorum regionem aduolans, resurrectionem demonstrat, eamq́ue non in desertis locis, ne mysterium esset occultum, sed in clara urbe, ut res incredibilis manibus tractaretur. Extructo enim sibi tumulo ex thure, smyrna, atque aromatibus, post absolutum annorum cursum eò accedens, euidenter moritur, atque corrumpitur. postea ex illius mortuæ corrupta carne, uermis quidam gignitur, qui in auem formatur.*

QVANTO opere iis libris delectatus sit Epiphanius, declarant eius scripta aduersus hæreses, in quibus frequenter Apostolicæ Constitutionis mentionem facit. Nam in primo libro attulit uerba translata ex procemio, in quo scriptum extat, Dei plantationem, & uineam esse Catholicam Ecclesiam. Et in tertio disputans aduersus Aerium, solennem sextæ & quartæ feriæ obseruationem, & exquisitum illud ieiunium, quod sex diebus ante Pascha seruabatur, confirmat unà cum reliquo ueteris Ecclesiæ ritu, ex ea Apostolorum Constitutione, quæ in octauo libro scripta reperitur. Et in eodem tertio libro eam de alenda barba, & capillo præceptionem producit, quæ extat in primo libro harum institutionum. Quæ uerò fuerit de iis libris Epiphanii sententia, quam ipse exposuit, cùm contra Au

dianos disputaret, dicam cum reliquos numerauero, qui horum librorum mentionem faciunt, in quibus est Chrysostomus, qui in Homilia LIII. in Matthæum, hos libros nominat iis uerbis, *Quomodo autem quidam sacerdotes ex hominibus ordinantur, manifestè in libro octauo Canonum Apostolorum dicitur. Qui autem ex hominibus ordinatus est, quantum ad Deum non est Diaconus, aut Sacerdos.* Hanc sententiam in eo ipso libro, quem Chrysostomus nominat, totidem uerbis scriptam inuenies.

Hos ipsos Apostolorum Canones, quorum Clementem auctorem facit, nominat Ioannes Damascenus in quarto de fide orthodoxa libro, cum recenset sacrorum librorum uolumina.

Proclus quoque Patriarcha Constantinopolitanus hos libros agnoscit, in quodam capite De Traditione diuini sacrificii, & Oecumenius in Commentariis in Epistolam primam ad Timotheum; & S. Nicolaus Methonensis Episcopus, in eo libello, in quo probat uerum Corpus & sanguinem Christi contineri in Eucharistia.

Quamplurima alia eiusdem rei testimonia ex ueterum monumentis, quæ non dum edita sunt, præsertimq; ex prima & octaua Synodo excerpta, collegit in unum Romæ homo doctus, & illustrandæ Ecclesiasticæ antiquitatis laude excellens Guglielmus Sirlætus Protonotarius; cuius lucubrationes, ad stabiliendam horum librorum auctoritatem fortasse aliquando in lucem prodibunt. Nos tamen interea facilè iis contenti esse possumus. nam cui hæc satis non sunt, certè eum neque aliis auctorum testimoniis crediturum existimo.

Reliqvvm est nunc, ut de sexta Synodo aliquid dicam, cuius sententia ii libri damnari uidentur. Omitto ea, quæ uerè dicere possem, Canones illos, qui sextæ Synodo tribuuntur, potiùs, quàm Clementis libros esse damnandos, ut qui à sexta Synodo nullo modo prodierint, sed à conuentu quodam Græcorum Constantinopoli sint editi, in quo ii pleraq; à recta religionis norma aliena decreue-

creuerunt. Confirmatum est enim in eo cœtu Concilium illud Afrorum à Cypriano coactum, in quo statutum est hæreticos ad Ecclesiam se recipientes iterum baptizandos. Alia quoque aduersus sanctissimas Ecclesiæ Romanæ leges sunt diffinita; quò factum est, ut Ecclesia hos Canones, quanquã plurimi multa utilia haberent, nunquàm in Sanctionibus Canonicis numerauerit.

SED hoc totum aduersariis omitto: alia ratione agam, Habeant Canones aliquam auctoritatem, ut qui si non ab Ecclesia, at ab hominibus doctis, & rerum diuinarum scientia præditis sint compositi. quid ait Canon? *Ordinationibus Sanctorum Apostolorum per Clementem, iam olim ab ijs, qui in fide aliena sentiunt, adulterina quædam & à pietate aliena introducta sunt, quæ diuinorum dogmatum elegantem ac decoram speciem obscurarunt.*

SENTENTIAE horum patrum sanctissimi ac doctissimi Patris Epiphanii iudicium oppono. is enim negat iis libris aliquid à fide alienum contineri. nam in tertio libro, cùm refutaret Audianos ad horum librorum auctoritatem confugientes, de iis ita scripsit. *Ad hoc Audiani proferunt Apostolorum ordinationem, quæ quidem apud multos reuocatur in dubium, sed tamen non est improbanda. nihil enim habet peruersum in fide aeque confessione, sed neque in Ecclesiastica gubernatione & Canone.* Non potuit Epiphanius expressiùs horum librorum auctoritatem commendare. Duo sunt, quæ nostræ religionis summam continent. recta fidei sententia, & Ecclesiæ disciplina. in iis duobus (inquit Epiphanius) nihil habet absurdi Apostolorum ordinatio.

QVÒD si quis contenderet in sequenti tempore hos libros fuisse deprauatos, cùm priùs integri fuissent; primùm accipio id, quod Canon apertè affirmat, libros esse Clementis, germanam & integram (ut paulò pòst Canon inquit) habuisse olim Apostolorum doctrinam. An uerò ii libri fuerint postea hæreticorum erroribus aspersi, puto hoc melius posse lectione ipsa librorum iudicari, quàm cuiusquam auctoritate uel sententia statui. Iampridem

 explosæ

explosæ sunt omnes ueterum hæreticorum sententiæ, omnia, de quibus aliquo tempore dubitatum est, ita nunc sunt certa atq; explorata, ut unusquisq;, qui modò in Ecclesia educatus, catholicam normam tenere studeat, possit uera à falsis, integra à corruptis secernere. Percurrat hos libros qui uelit, & singulas eorum sententias expendat; nihil profectò in iis inueniet, quod Christianæ pietati non sit maximè consentaneum, quodque non appareat ab Euangelii fontibus manasse. quin etiam multorum errorum labem iam tum ab hæreticis Ecclesiæ inuectam, in iis libris ita repulsam uidebit, ea ad cauendum remedia adhibita, atque ita totius Christiani mysterii rationem expositam, ut Clemens non ab hæreticis deprauatus, sed ipse hæreticorum impietatem labefactasse uideatur.

ILLVD autem negandum non est, uideri aliquando Clementem de Spiritu sancto exiliter loqui, de Verbo quoque, & si ille præclarè sentit, tamen duriores quasdam interdum uoces fundere, quæ certè defendi omnia possunt, & suam propriam habent rationem atque sententiam; de quibus cùm ad illum locum peruenero, dicam quid sentiam.

SED tamen ut concedamus Paulianos, Arianos'ue, siue etiam Macedonianos, aliquas uoculas iis libris iniecisse, quibus opinionis suæ prauitatem possent defendere, erit'ne obsecro uerum, ut ideo integrum amittamus Clementem? aut num minima eius cicatrix reliquum corpus obscurabit, & quia næuum in corpore non probamus, egregiam atque omnibus numeris absolutam speciem contemnemus? Si quid habet Clemens ab hæreticis inculcatum, & refectum, id quanquàm est exiguum, cum reliquis partibus comparatum, facilè cognoscitur. nam ut in nitidissima ueste leuis macula, sic in hoc præclarissimo opere modica peruersio eminet atque apparet. Est autem illud considerandum, quòd si libri hi, ab hæreticis (ut Canon ait) deprauati fuissent, id tantùm ex ea parte accidere potuisset, quæ illorum sententias attingeret, quæ uerò ad hæ-

reticos

reticos nihil pertinerent, integra mansissent. Quare, cùm Ecclesiæ descriptionem ac disciplinam, (quam ferè omnem Clemens iis octo libris est complexus) in controuersiam eius ætatis hæretici non uocauerint, ut qui unam fidei sententiam perstrinxerint, non est cur suspicemur eam hæreticorum deprauatione minus sinceram relictam. Aerius autem, qui post primā Ecclesiæ ætatem, exæquare ordines, & plerasq; obseruationes, quarum hic mentio fit, euertere est conatus, tantum abest, ut hos libros corruperit, ut nullis ualidioribus armis aduersus eius insaniam pugnare posimus. Si quis dicat hæc de ceremoniis, & de diuino cultu præcepta, permista iis libris fuisse à superstitiosis, qui Euangelii, & Christianæ pietatis leges ignorarent, primùm Canon testatur ab hæreticis deprauatos libros fuisse, qui ut suas sententias fidelibus probarent, eas horum librorum testimonio commendari uoluerunt. Deinde si externi cultus, & ceremoniarum uestigia in omni antiquitate nusquam apparerent, possent, quæ à Clemente præcipiuntur, in eam uenire suspitionem, ut ad Apostolicam institutionem minimè referenda uiderentur. Sed cùm nullus ferè ex antiquis illis patribus reperiatur, qui hos ipsos uiuendi ritus à Clemente expositos, non uehementer approbet, eosq; ad Apostolorum auctoritatem, atque ad illius temporis consuetudinem pertinere non iudicet, pleraq; etiam ab illo tradita (quod est omnium maximum) constanti perpetuaq; omnium gentium, omniumq; sæculorum consensione sint in Ecclesiis obseruata, dubitandum non est, ea à Clemente ita fuisse exposita, atq; tradita, quemadmodum ipse ab Apostolis accepisset. Quòd si illud dicant Clementis uituperatores, satis esse ad eleuandam eius testimonii fidem, si minima ex parte ii libri sint deprauati, uel in aliquo suspecti; leuia enim errata fidei, & paruæ iis in rebus dubitationes, non solùm illam rem in qua est offensum, euertunt, sed etiam uniuersam sentētiæ summam perturbant. quod quidem dici posset, si ex Clementis libris noua pietatis dogmata constituenda essent. Quòd

si an

ſi antiqua & probata ſolùm confirmare, uel Apoſtolicam pietatis formam intueri ſit in animo, nullus, credo, in Eccleſia liber tam receptus, tamque omnium iudicio probatus reperietur, qui uberiorem nobis harum rerum facultatem præbere poſsit. quem, ut ſcriptoris auctoritas non probet, ſaltem ita commendat uetuſtas, ut à nemine magis priſcæ Eccleſiæ teſtimonium petendum cenſeam. Nemo enim iis libris unquam adimet, quin detracto illis Apoſtolicæ auctoritatis nomine, ſint tamen certi fidelesq́; illorum temporum teſtes: à quibus, ueluti ab inſpectoribus earum rerum, quas narrant, primæui illius temporis ritus, mores, inſtituta, religionis originem, Eccleſiæ incunabula poſsimus cognoſcere. Quæ certè amplam materiam nobis præbent, non ſolùm Eccleſiæ conſtituendæ, ſed etiam nouæ huius impietatis refutandæ.

ARGVMENTANTVR quoque detractores ex his ipſis libris, quòd in iis quædam reperiri affirmant, peruerſa, atque inter ſe pugnantia: alia uerò puerilia atque indigna omnino tanti auctoris nomine. Ad quæ reſpondebo, cum de methodo agam, oſtendamq́; (ut ſpero) ex uia & ratione, quam auctor tenuit, nihil eſſe iis in libris non graue, non conſtans, nihilque quod uiro Apoſtolico meritò non ſit tribuendum.

VENIO ad inſcriptionis cauſam: nam ea quoq; in Prolegomenis quæri ſolet. Inſcriptio ſemper ferè, libri ſcopum indicat. id fit, cum ab eo, de quo tractandum eſt, appellatio ducitur. quod in horum librorum inſcriptione eſt ſeruatum. dicuntur enim διατάξεις ἀποςόλων hoc eſt præſcripta, & inſtitutiones Apoſtolorum. &, ut uox ad communem loquendi uſum accõmodetur, conſtitutiones, ſiue ordinationes poſſunt dici. Eſtq́; huius uocis ea uis, ut diſciplina lexq́; ab aliquo præſcripta ſignificetur; quod totius operis inſtituto aptiſsimè conuenit.

REPERIO autem hos libros uariè à patribus appellatos; nam, ut uidimus, Athanaſius doctrinam Apoſtolorum nominat, Chryſoſtomus & Ioannes Damaſcenus Canones;

nones; Oecumenius Diatypoſim, hoc eſt informationem & inſtitutionem. quæ tamen uoces, in inſcriptione idem ualent, atque in uarietate nominum, eadem eſt rei uis, & ſignificatio. communius, uerò & frequentius eſt, ut Diataxes inſcribantur; quam uocem ſæpe, cum de iis ageret, uſurpauit Ignatius, uſusq; eſt ea Paulus, huiuſmodi Eccleſiaſticæ œconomiæ leges præſcribens.

Non eſt omittendus numerus eorum librorum Clementis, qui quidem in cognitionem noſtram peruenire potuerunt. Epiphanius, qui huius ſcriptoris libris præcipuè eſt delectatus, eorum librorum, qui de Recognitionibus inſcribuntur, mentionem facit, ex quibus, diſputans contra Gnoſticos, nonnulla eſt mutuatus. ii libri quòd continent Petri pleraſq; Prouincias, docendi cauſa obeuntis peregrinationes, Itinerarii nomen obtinuerunt: quos erroribus refertos eſſe, auctor eſt idem Epiphanius, & in Apologia Origenis Ruffinus, qui eos in Latinum conuertit. eis autem nō modò permiſti errores adimunt auctoritatem; ſed etiam ille caſus parentum & fratrum Clementis, qui cuiuſdam fabulæ potius argumentum, quàm ullam ueritatis ſimilitudinem uidetur continere; in quo tamen illud ēx Apoſtolicis conſtitutionibus compertum habemus, Nicetam, & Aquilam Clementis fratres fuiſſe. Scripſit quoq; decem libros, quorum argumenta expoſita ſunt in calce libri tertii de Recognitionibus. Agnouit antiquitas eius epiſtolas, in quibus una ad Corinthios penè ſacræ ſcripturæ auctoritatem obtinuit. Canon tamen ille Apoſtolorum duabus dat auctoritatem, quæ uicio temporum interierunt. relictæ uerò nobis ſunt aliæ epiſtolæ Clementis nomine inſcriptæ, ex quibus Romani Pontifices, & Triburienſe Concilium, atq; Vaſenſe, aliqua tranſtulerunt. Quas tamen certum eſt, non eſſe eas, quarum meminit Epiphanius in primo contra hæreſes libro; in quo ſcribit laudari in iis epiſtolis uirginitatem, atque omnes Prophetas, exeoq́; ſumi argumentum contra Hebionem illos uituperantem. Quæ quidem in iis peruulgatis epiſtolis nō legimus,

leguntur

leguntur autem in eis multa translata ex Itinerario, quæ illarum auctoritatem reddunt leuiorem: in quibus unum de quotidiana lotione corporum, quasi ea ad mentis munditiem pertineat, est omnino non ferendum. Hebionitæ enim cùm quotidianos baptismos haberent, corruptis Clementis libris, Petrum fecerunt illorum baptismorum auctorem. Tributi sunt etiam Clementi Dialogi quidam inter Petrum & Appionem habiti, quos Eusebius respuit. Libros autem Clementis à Hieronymo conuersos (ut ipse testatur in fine interpretationis commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos) iudico has ipsas esse Apostolorum constitutiones. quid enim ille in uertendis Apocryphis tantopere insudaret, præsertim si sciret palmam sibi à Ruffino præreptam? Doctrina uerò Apostolorum, qua Latinæ Ecclesiæ hactenus caruissent, digna profectò erat, in cuius interpretatione tantus uir laboraret.

QVANTVM attinet ad librorum diuisionem, huius operis argumentum digestum est octo libris. In quorum primo tradũtur officia pertinentia ad communem uitam. nam primùm exponuntur aliqua præcepta moralia ueteris legis, quibus adiunguntur alia perfectiora ex Euangelio, quod dicitur Caput & explemẽtum legis. Deinde proponuntur præcepta, quibus prohibetur cultus & ornatus corporis, admonenturq; fideles ne otiosi discurrant, sed domi suis rebus dent operam, præscribiturq; eis, quid domi agere debeant; interdicitur ipsis lectio librorum Ethnicorum, danturq; legendi libri ex ueteri testamento; admonentur iidem, quid in iis libris obseruare debeant; Traditur præceptum ex Solomone de cauenda illecebra mulierum; instituuntur uxores, quemadmodum uiris obtemperare debeant, & erga ipsos fungi officio: quarum probitas etiam Solomonis testimonio commendatur. Denique in balneis ab earum societate repelluntur uiri, & quædam alia officia eis seruanda præscribũtur. In secundo libro exponuntur mores & officia Episcopi, in quibus copiosè agitur de illo graui ac præcipuo eius munere, quod uersatur

tur

tur in recipiendis conciliandisque pœnitentibus; de quorum ſtatu multa præclarè ſcribuntur. Præterea tractatur diligenter de Decimis Epiſcopo debitis, deque earum diſpenſatione. Item de honore habendo, & de obedientia præſtanda Epiſcopis; ſimulq; de Presbyteris ac Diaconis; quam ſcilicet ii perſonam, ſiue figuram referant. Præterea de iudiciis Epiſcoporum iuſtè exercendis. quibus expoſitis, deſcribitur forma, qua Eccleſiaſtici conuentus ab Epiſcopo celebrari debeant, ac quemadmodum peregrini recipiendi ſint, & laici ad conuentus inuitandi, quos bis in die Eccleſiam adire oporteat, ac templa dæmonum & ludos omnino uitare. de quibus multa utilia præcipiuntur.

TERTIVS liber de uiduis ac de illarum ſtatu pertractat. in quibus quædam iniecta ſunt de oblationibus, à quibus'nam hæ ſint recipiendæ. in eodem libro interdicitur mulieribus docendi munus, rerumq; ſacrarum adminiſtratio; quod etiam ad omnes Laicos pertinere oſtenditur. Aſsignantur Epiſcopis & Presbyteris certæ quædam ac propriæ functiones, deinde redit oratio ad officium uiduarum, in quo mentio fit officii Diaconiſſarum in baptiſmo mulieribus adminiſtrando. Cuius rei occaſione exponitur diuina initiatio baptiſmi, & præſcribuntur mores illorum, qui ſunt initiandi. Deniq; agitur de officio Diaconi, & de ordinatione Epiſcopi, atque de officio Presbyteri, quæ occaſione quadam, atq; obiter uidentur allata.

QVARTVS liber tractat de pupillorum cura ſuſcipienda, de collectis conferendis accipiendisque, de officio parentum & liberorum, dominorum & ſeruorum, de ſubiectione & obedientia magiſtratibus exhibenda. denique de uirginibus.

QVINTVS de Martyribus omni cultu atq; officio proſequendis, de perſequutionibus & ærumnis pro Chriſti nomine perferendis, ſimulque de moderatione adhibenda in morte pro fide obeunda; item de reſurrectione, cui adiunctæ ſunt quædam morales admonitiones, de Idolorum cultu fugiendo, de dierum feſtorum celebritate ſeruanda: cui

ſermoni accedit digreſsio de Paſsione Domini, & inſtitutio certorum dierum, in quibus ieiunium ſeruandum ſit.

SEXTVS liber hæreticorum errores complectitur, quibus ex aduersò opponit Catholicam Apoſtolicæ fidei doctrinam, commendat legem à Moſe ſcriptam, explanat legem naturalem, differit de humanis traditionibus, & de inductis obſeruationibus, quas Euangelium uel ſuſtulit, uel mutauit.

SEPTIMVS tradit præcepta de uita & moribus ex lege Moſis, quæ coniungit cum iis, quæ longè excellentius, atque perfectius lex Euangelica præcepit. Iis abſolutis tractat de baptiſmo eiusq; ceremoniis, nec non de iis, qui baptiſmi ſacris ſunt initiandi: repetit quædam de ieiuniis, & feſtis diebus, quibus additæ ſunt præclaræ quædam, & diuinæ formulæ rogãdi Deum cum præconio laudum, & gratiarum actione. inſtituit Catechumenos, exponens conſecrationem aquæ, olei, & myſtici chriſmatis; connumerat Epiſcopos ab Apoſtolis inſtitutos; quibus poſtremò accedunt quædam preces ſolennes certis diei temporibus conceptæ.

OCTAVVS liber proſequitur omnium ferè rerum myſticarum argumentum. primùm diſputat de Chariſmatibus, hoc eſt de iis muneribus, quæ Spiritus ſanctus ad regendam & conſeruandam Eccleſiam diſtribuit; in quibus Epiſcopatum numerat, cuius omnem myſticam inſtitutionem præclarè exponit, cum quo ſermone ſimul omnem ritum ſacrorum, omnem rei diuinæ rationem, ceremonias, ſolennes preces, admirabili Euchariſtiæ ſacrificio adiunctas complectitur. Deinde ad reliquorum graduum inſtitutionem deſcendit. cui ſermoni cum inſeruiſſet nonnullas alias myſticas benedictiones, & pauca quædam de oblationibus, deſcendit ad propria quædam præcepta certis perſonis atque officiis accommodata. qui in cœtum fidelium ſint admittendi, qui'ue repellendi; quandiu Catechumeni inſtituendi; quibus diebus ab operis ceſſandum ſit; quando, ubi, quomodo ſupplicandum; iuſta mortuis

quibus diebus ſoluenda; quibus nonnulla alia minuta ſunt permiſta, quæ cum uix in ſummam colligi poſsint, ſuis locis lectori patebunt. Denique pulcherrima Eccleſiaſticæ Hierarchiæ deſcriptione totum opus clauditur.

EST autem intelligendum hanc per capita, partitionem, & ſynopſim, quæ ſingulis capitibus præpoſita eſt, nouam eſſe, ſinguli enim libri ab Auctore perpetua oratione ſunt continuati. quam rem illud maximè oſtendit, quòd ſæpe ſequentis capitis initium continuatur cum fine capitis ſuperioris, ut ex utroq; integra conſtet oratio. fit etiam in quadam ſynopſi, Hegeſippi & Tertulliani mentio; quos Apoſtolicis temporibus inferiores fuiſſe neminem arbitror ignorare. Vidi ego codicem in quo capita non eodem modo diuidebantur, & minùs interrupta erat oratio. Is uerò, qui hanc Capitum diſtributionem compoſuit, uidetur interdum in ſynopſi ſcribenda negligens fuiſſe, ut quæ non ſemper capiti ex omni parte reſpondeat, nec cõtineat plenum & integrum rei, qua de agitur argumentum.

SEQVITVR ordo librorũ, qui nihil eſt aliud, niſi librorum inter ſe connexio & diſpoſitio quædam, quæ cùm ratione & uia tractatur, ita aptos efficit libros, ut ſequens liber à priori pendeat. quod ſcriptor ita aſſequitur, ſi diuidendi arte aptè utatur; Gaudeant enim (inquit Plato) qui hac methodo uti ſciunt. mihi uerò omnes hos libros, ſingulasq; eorum partes diligenter conſideranti, non uidetur accurata ulla partitio à Clemente in iis libris diſponendis adhibita. Nam ſi prima octo librorum argumenta expendere uelimus, inueniemus ea nullo uinculo connexa eſſe, neque inter ſe ita cohærere, ut mutuus ordo ſponte exiſtat, & ex natura rei diſtributio naſcatur. Quin etiam in ipſis libris uidemus quædam crebrò inculcata, ut in eis collocandis diuiſione ex arte uti nullo modo poſsimus. Neceſſe enim eſſet aliqua ſæpe repetentes, partes ita diuidere, ut aliquando alia aliam contineret, quod eſt diuiſionis uitium uel maximum. Tenuit igitur Clemens Chriſtianam illam ſimplicitatem Apoſtolorum diſcipulo dignam,

ſicq; ordinem eſt ſecutus, ut à rebus confuſionem tolleret, exquiſitum illud artificium contemneret. non enim negari debet, aliquando ordinem in nonnullis locis notari poſſe, ſed eum nec de induſtria quæſitum, neque ſumma arte elaboratum.

ERIT etiam utile, ſi ſcriptoris methodum cognouerimus. methodum autem uoco docendi uiam, & argumenti tractationem. quam ad ſubtilem illam Philoſophorum rationem non reuoco. ut quærenda nobis ſint demonſtrationum genera, diffinitiones, componendi & reſoluendi uiæ, à notioribus nobis, uel naturæ progreſsiones. quibus modis & uiis ſcientiæ & facultates utuntur. non hæc inſtrumenta Apoſtolicus Philoſophus ad docendum adhibuit, ut quæ Chriſtianæ inſtitutioni, quam ſibi tractandam propoſuerat, non ita erant accommodata. Omnia igitur rerum probandarum argumenta Clemens ducit à ſcripturarum auctoritate. nam ſiue uitæ ac morum præcepta tradat, ſiue rerum Eccleſiaſticarum formam doceat, ſiue Chriſti Oeconomiam, ac rerum diuinarum rationem demonſtret, ſingula ita efficit, ut ea, uel in ſacris literis explicata oſtendat, uel ex iis neceſſaria conſequutione colligat. Atque ea laus præcipua ac ſumma Clementi tribuenda eſt, quòd nemo ex ſcriptoribus ſacris, ſcripturarum locis ſit uſus tam propriis tamq; ad docendum accõmodatis. quare ex multis utilitatibus, quas hi libri continent, hæc quoque magna habenda eſt, quòd ex iis pleraſque ueras ac germanas ſcripturarum ſententias intelligimus. Scripturas autem duobus modis tractauit Clemens, nam aut earum auctoritate eſt uſus, proferens ex iis teſtimonia, quibus ſua dicta confirmantur, aut eas in ſua ſcripta ita tranſtulit, & in oratione incluſit, ut ſententias ex ſuis & ſcripturæ uerbis contextas, perpetuo ſtylo continuauerit. quod cum fit, grauitas & ſanctior quædam dignitas orationis exiſtit. Eas uerò frequenter compoſuit ex uerbis Pauli, quem omni ex parte eſt imitatus, ut facilè intelligatur diſciplinam Clemẽtis, præſertim eam, quæ pertinet ad mores & uitam in om

ni

ni ſtatu regendam, ex Pauli præceptis translatam, atque ad eius generis ſimilitudinem expreſſam.

ILLVD quoq; uerè poſſumus dicere, Clementis libros ex coaceruatis, & in unum locum collectis ſacrarum literarum partibus conſtare. Vſus eſt autem ueteris teſtamenti interpretatione ſeptuaginta Interpretũ, ut quæ illo tempore erat in uſu, & ab omnibus ſacroſancta habebatur. nã Euangeliſtæ quoque & Paulus hebraicè doctus, ea uti uoluerunt; nec erat illo tempore (credo) alia interpretatio, quæ omnibus eſſet peruulgata, cùm Apoſtoli Aquilam, Theodotionem, & alios, qui uetus teſtamentum ſunt interpretati, ætate longè anteceſſerint: quo fit, ut ſententiæ plerunque ab hac communi & uulgata interpretatione diſsideant, aliquæ etiam ex iis in noſtro Canone non reperiantur. Conſtat enim ex Epiphanio ſeptuaginta Interpretes in uertendo, eàm rationem ſecutos, ut ueluti explanantes ſcripturam, aliqua de ſuo adderẽt, alia ueluti ſuperflua relinquerent. non ſolùm enim interpretum, ſed etiam Prophetarum, (ut idem Epiphanius inquit) functi ſunt munere.

QVATVOR docendi generibus ſcriptura frequenter utitur. unum eſt, quod dogmaticum uocant, aliud in imperando ac præcipiendo conſiſtens προςακτικὸν Græcè dicitur. tertium quo aliquid definitur & quaſi ſuis terminis deſcribitur, propterea q; ὁριςικὸν appellatur. quartum eſt propheticum, quod pertinet ad prædictiones. Ex iis Clemẽs dogmaticum & præcipiens frequenter uſurpat, definiens non eſt ipſi adeò frequens. is enim docendi modus nõ præcipit, neque decreto ſtatuit, ſed quid ad rem aliquam adipiſcendam uel fugiẽdam ſit opus, deſignat & præſcribit, cuiuſmodi eſt illud, Qui non tollit crucem ſuam, & ſequitur me, nõ eſt me dignus. Et illud, Niſi mãducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis. Quærendum etiam eſſet an Prophetico genere aliquando ſit uſus. fortaſſe enim nonnulla, quæ non dum uiuis omnibus Apoſtolis acciderant, potuerunt ab

ipſis,

ipſis, ut mox futura, præſcribi, & prædictione deſignari.

QVOD attinet ad genus ſermonum, cùm Clemens diſciplinam ex Apoſtolorum ſermonibus exceptam, atque fidelibus traditam, in Eccleſiis uellet eſſe perpetuam, eam iis octo libris eſt complexus, in quibus ſuppreſſa ſua perſona, omnem ſermonem tribuit Apoſtolis, putans, opinor, maiorem auctoritatem habituram orationem, ſi quæ ab Apoſtolis præcepta accepiſſet, ea Apoſtolos ipſos faceret exponentes. Dixi autem eum ſuum nomen ſuppreſsiſſe, propterea quòd ex propria perſona non eſt præfatus, quanquàm ſe aliquãdo faciat ex cœtu loquentium unum, ſocium Apoſtolorũ, & in rebus agendis adminiſtrum. Ex quo intelligitur, huiuſmodi ſcribendi genus eſſe quaſi miſtum ex dialogo, & ex eo genere in quo perpetuo orationis curſu res narrantur, quod διεξοδικὸν uocant. Nam ex ea parte, qua perſonæ loquentes inducuntur, uidetur dialogi ſimilitudinem habere; quatenus ſermones non habentur inter ipſos loquentes, ſed à principio in Apoſtolorum perſonam inſtituta oratio eandem formam conſeruat, quaſi ipſi Apoſtoli hos libros cõſcripſerint, poteſt in fuſum illud & perpetuum genus referri.

IN iis ſermonibus duo ſunt diligentiſsimè animaduertenda, unum eſt illud, aliqua facta uel inſtituta Apoſtolórum, non eo ordine à Clemente expoſita eſſe, quo ab ipſis ſunt geſta uel præcepta: nam pro argumento rei, quam tractabat, mentionem fecit Clemẽs earum actionum, quæ ad rem propoſitam pertinebant, in quibus euenit aliquando ut illa primo loco narrantes fecerit Apoſtolos, quæ tempore inferiora erant iis, quæ poſt commemorantur. Alterum eſt attendendum, quæ à Clemente in perſonam Apoſtolorum dicuntur, non ita intelligi præcepta ab Apoſtolis, ut omnes uno tempore atque unum in locum conueniẽtes, uniuerſa, quæ iis octo libris continẽtur, præſcripſerint, ſed eſſe quædam, quæ diuerſis temporibus, ſeparatim, ac non ab omnibus præcepta ſint, in quæ Clemens cum incidebat, continuò illa referebat ad inſtitutionis auctorem,

eumq;

eumq; more suo, loquentem inducebat. Iis duabus rebus obseruatis, multa quæ uidentur pugnantia, uel præposterè dicta, conciliantur, & ad distinctam rerum seriem rediguntur. Ex hoc enim accidit, ut Clemens cùm res postulat, loquentem faciat Iacobum fratrem Domini, quem tamen mortuum fatetur in quinto, & septimo lib. & in secundo libro Ioannes sui Euangelii, & Apostoli Actorum mentionē faciant, quæ tamen, euidens est, ultimo loco scripta fuisse. Ita anteuertit aliquando Clemens, & anticipat rerum Ecclesiasticarum institutiones, easdem nonnunquam in postremum locum reiicit, præponens ea, quæ lōgo pòst tempore acciderunt: quod totum methodo, quam tenuit, tribuendum censeo. Nam cùm, excluso nomine Auctoris, res narrentur ab Apostolis, quemadmodum ipsi eas gesserunt, atq; instituerunt, necesse est, ut cùm mentio fit certæ rei, ad unum, uel plures Apostolos pertinentis, is, qui eius auctor extitit, loquatur, & sui facti se auctorem faciat. ita euenit, ut quæ tempore posteriora sunt, plerunq; primo loco commemorentur, uel quæ multo ante acciderunt, ab iis dicantur, quos mortuos iam constet. proptereaq; non sunt quibusdam in locis (quo ad temporum seriem attinet) sequentia cum superioribus continuanda. Id si consideretur, quæ perturbata & confusa putantur, apparebunt aptissimè disposita, Clemensq; uituperatorum reprehensione, atq; calumnia facilè liberabitur. Dictionem autem eam est secutus Clemens, quæ rerum, quas tractabat sanctitati conueniret. Simplici utitur oratione, casta, subtili, pressa, quam tamen concinnitate quadam ita elimauit, ut non modò nihil habeat horridum, atq; ieiunum, sed etiam mediocri cultu expolita uideatur. Attico more plerunque mutat numeros, etiam nonnunquam personas. sequitur ἀκατάλληλον illud & ἀναντατόδοτον, quod fit, cùm uel orationi sequens membrum non respondet, uel cùm oratio suspensa sustinetur, nec habet aliquid quo nixa consistat. In uertendo autem satisfecisse me suscepto muneri existimarem, si adhibita ueritate sententiarum, aptisq; ad loquendum

uerbis

uerbis Clementeum ſcribendi genus eſſem imitatus. Sed ſententias (ut ſpero) ita expreſsi, ut in iis fidelis interpretis diligentia non deſideretur. quòd uerò attinet ad uerba, uoluiſſem quidem ſemper iis uti idoneis, atq; huiuſmodi, quæ à Latini ſermonis conſuetudine non abhorrerent; ſed cùm Eccleſiaſtica tractarem, nephas eſſe duxi, ab eis uocibus diſcedere, quæ iampridem ab Eccleſia receptæ, ſuam quandam habent religionem: cùm præſertim eas loquentium conſuetudine tritas, uſus iam emolliuerit. Plerunq; etiam cùm myſtica occurrebant, quæ penè in ſingulis uerbis totidem continent ſententias, uerbum pro uerbo neceſſariò reddens, non potui omnem orationem ad ueterem illam purè loquendi normam dirigere. Ac cùm frequenter in eas ſententias inciderem, de quibus ſummæ ſunt nobiſcum cum Eccleſiæ aduerſariis concertationes, malui in iis uertendis uerba ſequi Græcum quiddam olentia & peregrinum, quàm exiſtimari, paululum à uerbis deflectens, ſententiarum integritatem deprauaſſe. De ſimilitudine uerò ſcriptorum, ſcio eam præcipuam haberi laudem interpretis, ſi is eius, quem transferendum ſuſcepit uirtutes imitatione aſſequi ſtudeat. In quod quidem ſtudium me aliquid operæ, ac laboris contuliſſe non nego, ſed non eo animo, ut ſperarem interpretationem meam Clementis laudes aſſecuturam. non enim adeo inſaniebam, ſed ut (quod à diligenti interprete præſtari erat æquum) aliqua ex parte latino ſtylo eius formæ ſimilitudinē adumbrarem. In quo, & ſi intuens meam tenuitatem, atque in huius generis facultate inopiam, quicquam laude dignum efficere me non potuiſſe intelligo, ſit tamen illud in optatis, ut cùm illam politiſsimam elegantiam genere dicendi meo attingere non potuerim, hoc ſaltem, δεύτερον πλοῦν (quod aiunt) ſim aſſecutus, ut opera mea Clemens quaſi ciuitate Romana donatus, noſtris hominibus, Græca non plenè intelligentibus, perſpicuè atq; enucleatè loquatur.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER PRIMVS.

IO. CAROLO BOVIO EPISCOPO OSTVNENSI, INTERPRETE.

Catholica doctrina de laicis. CAP. I.

POSTOLI, & Presbyteri omnibus, qui ex Gentibus crediderunt in Dominum Iesum Christum; gratia uobis, & pax ab Omnipotente Deo per Dominum nostrum Iesum Christum abundet in cognitione ipsius. Dei plantatio est catholica Ecclesia, & uinea eius electa: illi, qui crediderunt in infallibilem pietatem ipsius; qui fruuntur æterno regno eius per fidem; qui acceperunt uirtutem ipsius, & armati sunt communicatione Sancti Spiritus per Christum, & timorem eius induerunt, participes preciosi, & immaculati sanguinis Christi; qui fiduciam acceperunt, ut Omnipotentem Deum inuocarent, cohæredes & consortes facti dilecti filii eius. Audite doctrinam sacram, qui amplectimini promissionem eius, ex

mandato Saluatoris, æquiparandam gloriosis uocibus ipsius. Attendite filii Dei omnes, ut in obedientia Dei uitam agatis, estoteque in omnibus placentes Christo Deo nostro: nam si quis iniquitatem secutus, faciat, quæ uoluntati Dei aduersantur, is ueluti gens iniqua à Deo æstimabitur.

CAP. II.

Exo. 20. ABSTINETE animum uestrum ab omni cupiditate, & iniquitate. nam in lege scriptum est, Non
» concupisces uxorem proximi tui, non agrum eius, non
» seruum, non ancillam, non bouem, non iumentum
» eius, neque aliquid, quod proximi sit: quoniam om-
» nis harum rerum cupiditas à malo prouenit. Nam qui uxorem concupiscit, uel seruum, uel ancillam proximi, iam mente adulter, ac fur censetur (nisi eum pœniteat) ac iudicatus est à Domino nostro Iesu Christo, per quem gloria Deo in sæcula, Amen. Inquit enim in Euangelio (in summam redigens, & stabiliens, ac perficiens legis Decalogum) In lege scriptum est, Non mœchaberis. ego autem dico uobis, hoc est in lege, quæ per Mosem scripta est, ego locutus sum: nunc
Matt. 5. uerò, idem ille uobis dico, Omnis, qui aspexerit uxorem proximi ad expetendam eam, iam corde suo mœchatus est. ita mœchus iudicatur, qui animi cupiditate ardet. Qui uerò bouem, uel asinum concupiscit, non'ne in eam cogitationem uenit, ut furetur? ut suum faciat? ut abducat? Rursus qui agrum cupit perseuerans in huiusmodi affectione, non'ne improbè facit? ut cùm fines proferre uelit, cogat possessorem, uilissimi uendere. Ait enim quodam in loco Propheta,

Væ

„ Væ coniungentibus domum domui, & agrum agro *Isa. c.5.*
„ continuantibus, ut proximo auferant aliquid: propte-
„ rea dicit, Numquid habitabitis soli super terram? au-
„ dita sunt enim in aures domini Sabaoth hæc. Et alio *Deu.27.*
„ in loco, Maledictus, qui transfert terminos proximi
„ sui; & dicet omnis populus fiat. Ideo inquit Moses, *Deut.19.*
Non commouebis fines proximi tui, quos posuerunt patres tui. Ea de causa igitur formidines, mortes, iudicia, damnationes à Deo talibus hominibus imminent. Iis uerò, qui Deo sunt obedientes, una est Dei lex imposita, quæ simplex, uera, uiua existit, Quod in te ab altero fieri non uis, id tu in alterum ne feceris. Non uis ut aliquis in uxorem tuam turpiter coniiciat oculos, animo eam uitiandi? nec tu in uxorem proximi tui improbè oculum defigas. Non uis uestimētum tuum tolli? neque tu alterius uestimentum tollas. Non uis percuti, contumeliam ferre, petulantiam perpeti? neque tu in alium hæc ipsa committas.

De non referenda contumelia, & de non ulciscendo eum, qui iniuriam intulit. CAP. III.

At maledicit aliquis tibi, tu benedic ei; quoniam
„ scriptum inuenitur in libris Numerorum, Qui be- *Cap.24.*
„ nedicit tibi, benedictus est, & qui maledicit tibi, ma-
„ ledictus est. Eodem modo in Euangelio scriptum est,
„ Benedicite maledicentibus uobis. Cùm iniuriam pa-
„ timini, nolite iniuriam referre, sed æquo animo pati.
„ quoniam inquit Scriptura, Noli dicere, ulciscar inimi-
„ cum meum de iis, quæ in me iniustè fecit; sed expecta
„ ut pro te uindicet Dominus, & ultionem inferat iniu
„ riam inferenti tibi. Etenim rursum in Euangelio ait,

Matt. 5 Diligite inimicos uestros, & benefacite iis, qui ode-
„ runt uos, & orate pro calumniantibus, & persequen-
„ tibus uos, & eritis filii patris uestri, qui in cœlis est,
„ quoniam solem suum oriri facit super malos, & bo-
„ nos, & pluit super iustos, & iniustos. Attendamus igitur dilecti iis mandatis, ut eis obsequentes, filii lucis
Eph. 4. inueniamur. Ferte igitur serui, & filii Dei uos inuicē. Vir aduersus eius uxorem ne sit superbus, neque elatus, sed facilis, ac benignus, cupiens tantùm propriæ uxori placere, atque ei indulgere, cum honore illi studens gratificari.

De cultu, & ornatu; atque de peccato ex eo proueniente. CAP. IIII.

NEQVE ornatui studebis, quo aliqua alia mulier in te capiatur. Nam, siue ab ea uictus peccabis, mors à Deo æterna tibi parata est, & sensu doloris acerbè cruciaberis: siue flagitium non facies, sed illa repulsa non consenties. at hoc ipso peccasti, etiam si non feceris, quoniam solùm propter ornatum tuum illaqueasti mulierem, ut tui cupiditate flagraret. Fecisti enim ut quæ hoc passa est, per concupiscentiam in te mœcharetur. sed non ita es in culpa, quoniam non morem gessisti ei, quæ tui amore irretita fuerat. Non enim tu illam concupiuisti. Et quoniam illi non es obsecutus, misericordiam inuenies à Deo, qui dixit, Non mœchaberis, & non concupisces. Nam si illa, cùm te uidit, uel intempestiuè obuiam tibi facta est, mente plagam accepit, & ad te misit, tuque ut pius reiecisti eam, illa uerò corde sauciata est, tu tamen quia iuuenis formosus es, & ornatus incedis, ut ideo illa

illa tui amore capta sit, reus iudicaris peccati illius, tanquam is qui causam scandalo illius dedisti, & in uæ incidisti. Quare roga Dominum Deum, ut nihil mali
„ tibi propterea, contingat. non enim te hominibus pla *Gal.8.*
„ cere oportet in peccatum; sed Deo in sanctitatem, &
„ uitam; ac requietem æternam amplecti. Pulchritudinem tibi à natura, Deo auctore collatam, noli adiecto cultu, exornare, sed humiliter eam aduersus homines ita cohibe: capillum comæ non nutriens, sed potius illum detondens, & adimens, ne tu pruritu uexatus, & caput lacerationis expers conseruans, uel unguentis perfundens, inducas tibi mulieres, quæ hoc modo illaqueant, uel illaqueantur. Neque uerò uestitu uti uelis comparato ad decipiendum: neque femoralia uel crepidas pedibus tuis improba arte consuas, sed tantùm iis utere, quæ ad grauitatem, & usus necessarios pertinent. Neque auream palam in digitos tuos induas, quoniam hæc omnia scortationis sunt argumenta, quibus qui præter id, quod decet, studet, iniustè facit. Fidelis enim cùm sis, & homo Dei, non licet tibi nutrire capillum, & in unum complicare, quod est delicatum, & molle, uel discerniculo discriminare, neque uerò intortum calamistris crispare, uel flauum facere: quoniam quidem lex uetat in Deutero
„ nomio, inquiens, Non facietis uobis rotunditatem ex *Leu. 19.*
„ coma capitis uestri, neque incisiones. Neque uerò licet barbæ pilos corrumpere: neque hominis figuram præ
„ ter naturam mutare. Non incidetis (inquit lex) super- *Leu. 21.*
„ ficiem barbæ uestræ. Hoc enim mulieribus decens creator Deus statuit, uiris indecorum esse iudicauit. Tu uerò hæc faciens, & ut tibi placeas legem uiolans, in odio eris apud Deum, qui creauit te secundum imagi

nem

nem ſuam. Si igitur cupis Deo placere, contine te ab omnibus, quæ odit ipſe, & nihil facias, quod animo eius diſpliceat.

Quòd non oportet eſſe curioſum de iis, qui malè uiuunt, ſed proprio operi inuigilare. CAP. V.

NOLI quaſi peruolare, diſcurrere, & uagari per plateas intempeſtiuus ſpeculator eorum, qui perditè uiuunt: ſed arti tuæ, & operi tuo incumbens quære ut facias, quæ ſunt Deo accepta, & Chriſti ſermones in memoriam reuocans, aſſiduè meditare. Inquit enim
Pſal. 1. Scriptura, In lege eius meditaberis die, ac nocte. ſcilicet, cùm in agro ambulas, cùm domi ſedes, cùm in lectulo cubas, cùm manè ſurgis: ut in omnibus intelligas. Quòd ſi diuitiis abundas, & ut te ſuſtentes arte, opus non habes, noli circumcurſare, & intempeſtiuè obambulare.

Quos ſcripturæ libros legere oporteat. CAP. VI.

SED ſiue ad fideles, & eiuſdem ſententiæ homines accedis conferens cum iis, uitalia uerba loquere: ſin minus accedis, intus ſedens percurre legem, Reges, Prophetas, pſalle hymnos Dauid, lege diligenter Euangelium, quod eſt horum complementum.

Quòd oportet abſtinere ab omnibus exteris libris. CAP. VII.

ABSTINE te ab omnibus Gentilium libris. Quid enim tibi cum externis libris, uel legibus, uel falſis Prophetis? quæ quidem leues à fide abducunt. Nam quid tibi deeſt in lege Dei, ut ad illas gentium fa-

bulas

bulas confugias? Nam si Historica percurrere cupis, habes Reges, si Sophistica, & Poetica, habes Prophetas, & Iob, & Prouerbiorum auctorem, in quibus omnis Poeticæ, ac Sapientiæ accuratam rationem inuenies; quoniam Domini Dei, qui solus est sapiens, uoces sunt. Quòd si cantilenas cupis, habes Psalmos: si rerum origines nosse desideras, habes Genesim: si leges, & præcepta, gloriosam Dei legem. Ab omnibus igitur externis, & diabolicis libris uehementer te contine: ueruntamen legem quoque perlegens, inducta illa, atque adiecta, quæ appellantur, reiice. Quòd si non omnia, at quædam, quæ sunt in traditionibus seniorum, Deuteroses quæ appellantur. Solùm autem historiæ causa illa lege, ut cognoscas, & glorifices Deum, qui te à talibus, ac tantis uinculis liberauit. Habeas autem præ oculis ad cognoscendum quid sit naturalis lex, quid sint traditiones, & illa inducta, atque adiuncta, quæ in deserto iis, qui uitulum conflauerunt, sunt imposita. Lex enim est, id quod locutus est Dominus, antequàm populus in Idololatriã incideret, & uitulum conflatilem faceret illum Aegyptiorum Apim: Hoc est Decalogus. Quæ uerò illis peccantibus uincula accesserũt, illa tibi ne attrahas: Saluator enim noster nullam aliam ob causam uenit, nisi ut saluaret reos reseruatæ iræ, & impleret legem, & Prophetas, & uincula adiecta humanarum traditionum, & inductorum, uel solueret, uel mutaret. Ideò inuitans nos dicebat, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos. Tu ergò perlegens legem consentaneam Euangelio, & Prophetis, lege etiam Reges, ut intelligas quot Reges iustè uixerunt, eos à Deo auctos fuisse, & iis promissionem uitæ æternæ apud ipsum *Matt.11.*

per-

permansisse. Quot uerò Reges à Deo defecerunt, rebellione sua breui tempore interiisse, iusto iudicio Dei, & uita eius priuatos fuisse, pro requiete æternum supplicium consecutos. Hæc cùm leges, multùm fide auctus ædificaberis in Christo, cuius corpus, & membrum existis. Inambulans autem in foro, & lauare uolens, utere uirili balneo, ne si nudatum corpus tuum mulieribus turpiter aperueris, aut speciem uiris non conuenientem aspexeris, uel irretitus inueniaris, uel ipse in te irretias mulieres, quæ tam facilè capiuntur. Caue igitur ab iis ne laqueis impedias animam tuam.

De Mulieribus malis. CAP. VIII.

Prou. 7. DISCAMVS enim in sapientia quid dicat sanctus
„ sermo. Fili custodi sermones meos, præcepta mea
„ reconde tibi, dic sapientiæ sororem esse, & pruden-
„ tiam amicam acquire tibi, ut custodiat te à muliere ex-
„ tranea, & mala, si te uerbis blandis adoriatur. Nam
„ à fenestra domus suæ prospiciens in plateas, quem ui-
„ derit ex filiis insipientibus adolescentulum, uecordem
„ prætereuntem in foro, in biuiis domus suæ, & loquen
„ tem in tenebris uespertinis, quando quies nocturna
„ fuerit, & caliginosa: mulier autem occurrit illi, orna-
„ tu meretricio ad faciendum iuuenem euolare à corde:
„ uaga autem est, & dissoluta; domi non quiescunt pe-
„ des sui. Nam modò foris uagatur, modò in plateis
„ per omnes angulos insidiatur. deinde, apprehensum
„ osculata est eum, & impudenti uultu affata est eum.
„ Hostia pacifica mihi est, hodie reddo uota mea, idcir-
„ cò exii obuiam tibi, desiderans faciem tuam, inueni
„ te: intexui funibus lectulum meum, straui tapetibus

ex

„ ex Aegypto, aſperſi cubile meum croco, domum me-
„ am cinnamomo; ueni, & fruamur amicitia, donec il-
„ luceſcat dies; ueni, & implicemur amore. & reliqua,
„ quibus ſubiungit, Decepit illum multus ſermo, & la-
„ queis labiorum protraxit illum. Ipſe autem ſequitur
„ eam delinitus. & rurſus dicit, Noli attendere mulieri *Prou. 5.*
„ prauæ; mel enim ſtillat à labiis mulieris fornicariæ,
„ quod breui tempore impinguat guttur tuum. Poſtea
„ amarius felle inuenies, & acutius gladio ancipiti. Et
„ rurſum, Fuge, & ne moreris, neq; figas oculum tuum
„ in illam: multos enim uulnerans percuſſit, & innume-
„ rabiles ſunt, quos interfecit. Quod ſi non feceris, mu
„ taberis, inquit, in nouiſſimis tuis, quando conſumen-
„ tur carnes corporis tui, & dices, Quomodo odio habui
„ doctrinam; & redargutiones iuſtorum declinauit cor
„ meum? non audiui uocem erudientis me, & docenti
„ me non accommodaui aurem meam: propemodum
„ factus ſum in omni malo. Ne pluribus teſtimonia pro-
ducamus. Quòd ſi aliqua omiſimus, ſapientes ipſi
uobis legentes bona, ex ſacris ſcripturis confirmemini,
fugientes omnia praua, ut ſancti reperiamini in uita
æterna apud Deum.

De ſubiectione mulieris ſtudioſæ erga uirum ſuum, & temperatæ. CAP. IX.

MVLIER ſubdita eſto uiro tuo; quoniam caput mulieris uir eſt: uiri ambulantis in uia iuſtitiæ caput eſt Chriſtus; Chriſti caput eſt Deus, & Pater eius. Igitur poſt omnipotentem Deum noſtrum, & Patrem præſentis, & futuri ſæculi dominum, omnis ſpiritus, & omnis uirtutis creatorem, & poſt dilectum eius fi-

lium Dominum noſtrum IESVM Chriſtum, per quem gloria Deo; time tuum uirum ò mulier, & reuerere, illi ſoli placere ſtudens, illi obſequens in miniſteriis tuis: ut in te beatificetur uir per Sapientiam dicentem
» per Solomonem hæc uerba, Mulierem fortem quis in-
» ueniet? æſtimabilior eſt lapidibus precioſis. Quæ talis
» eſt confidit in ea uir ſuus, talis ſpoliis non indigebit.
» Operatur enim uiro bona omnibus diebus uitæ ſuæ,
» ducens lanam, & linum; fecit utilia manibus ſuis. Fa-
» cta eſt quaſi nauis mercaturam faciens, de longè con-
» gregans uictum ſuum. Et ſurgit de nocte, deditque ci-
» baria domui, & opera ancillis. Conſiderans agrum
» emit eum, & de fructibus manuum ſuarum plantauit
» poſſeſſionem. Accingens lumbos ſuos ſuſtulit brachia
» ſua, & guſtauit quod bonum eſt operari, & non extin-
» guitur lucerna eius in tota nocte. Cubitos ſuos exten-
» dit ad utilia, manus ſuas firmat ad fuſum. Manus ſuas
» aperuit pauperi, & palmam extendit mendico. Non
» curat de iis, quæ ſunt domi uir eius: omnes.n.qui apud
» eum ſunt, ueſtiuntur ſtolis duplicibus. Chlamydes
» fecit uiro ſuo: ex byſſo, & purpura ueſtimenta. Con-
» ſpicuus in portis uir eius quando ſedet in conſeſſu cum
» ſenioribus habitantibus. Sindones fecit, & uendidit
» Phœnicibus, cingula Chananæis. Gloriam, & hono-
» rem induit, & gauiſus eſt in diebus nouiſſimis. Os eius
» aperuit ſapienter, & opportunè, & ordinem miſit lin-
» guæ ſuæ. Anguſtæ ſunt ſemitæ domus ſuæ, & pa-
» nem ocioſum non comedit. Aperuit os ſuum ſapien-
» ter, & conuenienter. Lex miſericordiæ in lingua eius.
» Surrexerunt filii eius, & ditatam laudauerunt eam: &
» uir laudauit eam. multæ filiæ poſſederunt diuitias.
» multæ fecerunt uirtutem. Tu autem ſupergreſſa es, &

ſuperaſti

» ſuperaſti omnes. Falſa gratia, & uana pulchritudo
» mulieris ne ſit tibi: mulier.n.pia benedicitur,& timens
» Deum ipſa laudatur. Date ei de fructibus labiorum
» eius, & laudatur in portis uir eius. Et rurſum, Mulier
» fortis corona uiro eius.Et rurſum, Multæ mulieres ædi
» ficauerũt domũ. Didiciſtis qualia encomia mulier tem
perata, & uiri ſtudioſa capit à Domino Deo. Si fidelis,
& grata Deo cupis eſſe ò mulier: noli te ornare, ut pla-
ceas alienis uiris, & meretricum plicaturas, ueſtitus,
calceamenta imitari,ad alliciendum eos, qui huiuſmo
di rebus tenentur. Nam quanquàm tu non peccandi
ſtudio hoc nefas commiſiſti, ſed tantùm cultus cauſa;
tamen non ideo effugies pœnam, quia illo ornatu coe-
giſti aliquem, ut ad te concupiſcendum induceretur.
neque adhibuiſti cautionem, ut neque tu in pecca-
tum incideres, neque alii in ſcandalum. Quòd ſi tu
quoque peccabis, laxata libidine, & tu deliquiſti,& il-
lius animæ rea facta es. deinde cùm in uno peccaueris,
ueluti in deſperationem adducta, in alio rurſum delin-
ques, ut quæ omnem ſenſum doloris amiſeris, quem-
» admodum affirmat diuinus ſermo, Impius cùm in *Pro.18.*
» profundum malorum uenerit, contemnit: aduenit ei
» triſtitia, & opprobrium. Talis.n.mulier deinde,ultra
modum ſaucia,illaqueat animas inſipientium. Videa-
mus igitur quomodò triumphum agat de talibus di-
» uinus ſermo, Odi ſupra mortem mulierem, quæ eſt *Eccl.7.*
» laqueus,& plaga animæ.Ligatæ ſunt manus eius.Et ali *Pro.11.*
» bi, Quaſi inauris aurea in naribus ſuis, ſic mulieri in- *Pro.25.*
» ſipienti pulchritudo. Et rurſum, Sicut in ligno uer- *Pro.21.*
» mis, ſic perdit uiros mulier maleſica. Et rurſum, Me-
» lius eſt habitare in angulo aperto, quàm cum muliere
» procaci, & contentioſa. Nolite igitur imitari uos ta-

les mulieres cùm sitis Christianæ. Si uerò fidem serua re uelis uiro tuo, stude ut illi tantùm placeas. In plateis uerò caput tuum uela. Nam si te texeris, ab aspectu tui arcebis curiosos. Noli depingere os tuum, quod fecit
,, Deus. nihil est.n.in te, quod ornatum desideret. quo-
,, niam omnia, quæ fecit Deus, erant ualde pulchra: accessio autem ornamenti in pulchro est importuna, & artificis laudem dedecorat. Demissis oculis uiam tuam ingredere, obuoluto capite, quemadmodum decet mulieres.

Non debere mulierem lauare unà cum uiro. CAP. X.

DEVITA confusam unà cum uiris in balneo lotionem. multa enim sunt retia mali. Mulier fidelis cum uiris ne lauet: nam si contegit faciem, ut ab alienorum uirorum aspectu os suum uerecundè occultet; quomodò nuda cum uiris talis mulier in balneum intrabit? Muliebre si sit balneum, cum pudore ordinatè, & modestè lauet, neque superfluam lotionem faciat, neque multam, neque frequentem, neque in meridie; sed si fieri potest, neque de die. Hora sit tibi constituta balneo decima. Oportet .n. te, fidelis cùm sis, omni occasione, & undique superuacaneam oculorum sedulitatem declinare.

Hæc duo aduerbia ordinatè & modestè, usurpauit. S. Ignat. ad Heronē.

De contentiosa, & procaci muliere. CAP. XI.

CONTENTIONEM uerò tuam aduersus omnes, maximè uerò aduersus uirum præcide, fidelis cùm sis, ne uir tuus si infidelis fuerit, uel gentilis, propter te offensus, Deum blasphemet, & tu illius uæ hæreditatem

S. Ignat. ad Trall.

,, tatem apud Deum adepta reperiaris. Væ enim, inquit, *Isa.52.*
,, ei, propter quem nomen meum blasphematur inter
gẽtes. Quòd si fidelis uir tuus fuerit, cogetur tanquàm
scripturarum peritus dicere uerbum, quod in Sapien-
,, tia inuenitur scriptum, Melius est habitare in deserto, *Pro.21.*
,, quàm cum muliere procaci, & contentiosa. Quare
mulieres per pudorem, & mansuetudinem, religionem
ostendite in conuersionem, & exhortationem fidei
externis omnibus, siue mulieribus, siue uiris. Et
si his paucis admonitas instituimus uos sorores, & filiæ, & membra nostra, ipsæ quoq; tanquàm sapiẽtes absq; ullo uitæ probro permanete. Quærite ut disciplinam cognoscatis, per quam poteritis ad Domini nostri regnum bona ipsius uoluntate peruenire, & requiescere.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER SECVNDVS.

De Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis. CAP. I.

DE EPISCOPIS audiuimus à Domino noſtro, Paſtorem, qui conſtituitur Epiſcopus per Eccleſias in omni parœcia oportere eſſe ſine crimine, in quem non cadat reprehenſio, expertem omnis iniquitatis hominum, non minorem annis quinquaginta; quod quodammodò in hac ætate iuueniles perturbationes, & externas calumnias ſuperauit aduerſus blaſphemias, quæ multis à quibuſdam falſis fratribus infliguntur, qui non no-
Mat. 12 runt uerbum Dei, quod eſt in Euangelio, Qui locutus
,, fuerit uerbum ocioſum, reddet de eo rationem Domi-
,, no in die iudicii. Et rurſus, Ex uerbis tuis iuſtificaberis,
,, & ex uerbis tuis condemnaberis. Sit igitur, ſi fieri poteſt, eruditus, & peritus in ſcientia uerbi conuenienter ætati. Quòd ſi in parua parœcia grandior natu aliquis non reperitur, qui teſtimonio probatus, & ſapiens in Epiſcopum conſtitui poſſit, iuuenis uerò ibi eſt, teſtimonium habens eorum, qui cum eo uixerunt, Epiſcopatus munere illum dignum eſſe, in manſuetudine, & modeſtia ſenectutem præ ſe ferens, & probatus talium teſtimonio commendetur; is cõſtituatur in pace. Nam Solomon

Solomon duodecimum agens annum, in Iſraele regna- 3. Reg. 6.
uit; & Ioſias octo annos natus regnauit in iuſtitia. Item 2. Paralip. 34.
Ioias in ſeptimo anno præfuit populo. Quare quan- 2. Paralip. 23.
quam iuuenis, at mitis eſto, timidus, & quietus. quo-
„ niam per Iſaiam Dominus Deus inquit, Ad quem re- Iſa. 66.
„ ſpiciam niſi ad humilem, & quietum, & timentem ſer S. Ignat.
„ mones meos per omnia? Item in Euangelio hoc mo- ad Trall.
„ do, Beati mites, quoniam ipſi hæreditabunt terram. Matt. 5.
Sit uerò & miſericors; quoniam rurſus dictum eſt, Bea
„ ti miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam cõſequen
tur. Sit etiam bonæ conſcientiæ: omni malitia, atque
improbitate uacuus: quoniam rurſum dictum eſt, Bea
„ ti mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt.

Qualem oporteat eſſe Epiſcopum, & reliquos Clericos. CAP. II.

SIT igitur ſobrius, temperans, moderatus, conſtans, 1. ad Timot. c. 3.
placidus, non uinolentus, non percuſſor, ſed æquus;
non contentioſus, non auarus, non neophytus, ne in
ſuperbiam elatus, in iudicium, & in laqueum incidat
„ diaboli. quoniam omnis, qui ſe exaltat, humiliabitur. Luc. 14.
Talem uerò oportet eſſe Epiſcopum, qui ſit unius uir
uxoris, quæ quidem ſemel nupſerit. Bene ſuæ domui
præſideat. Sic.n. probetur, cùm ordinationem capiens
in Epiſcopatus loco collocatur, ſi ſit honeſtus, fidelis,
moderatus; ſi uxorem honeſtam habeat, uel habuerit;
ſi filios religioſè educatos, & in diſciplina Domini in-
ſtitutos produxerit; ſi domeſtici uenerabiliter, reue-
renterque omnes illi obediunt. Nam ſi ſecundum car-
nem propinqui diſſident ab eo, & parere ei nolunt;
quo'nam modo, qui extra domum propinqui futuri
ſunt, ei parebunt?

In quibus oporteat probari propositum Episcopum. CAP. III.

PROBETVR igitur an uacet omni culpa in iis, quæ ad communis uitæ usum pertinēt. Scriptū est enim,
Leu.21. Exquirite diligenter assumendum in sacerdotium. Sit igitur expers iræ, quoniam, inquit Sapientia, Ira sapientes perdit. Sit misericors, non illiberalis, charitate præ
Ioan.13. ditus; quoniam dicit Dominus, In hoc cognoscent omnes, quòd mei discipuli estis, si diligetis uos inuicem. Sit facilis ad communicandum, studiosus uiduarum, hospitalis, promptus ad suppeditandum, ac ministrandum paratum se exhibens, sine pudore inseruiens, noscens quis'nam dignior sit, ut accipiat.

Quòd non oportet singulis uiduis suppeditare, sed aliquando nupta præponenda est: & quòd uoratori, ebrio, inerti non est ministrandum. CAP. IIII.

NAM si quæ uidua sit, quæ possit sibi necessarios uitæ usus parare, alia uerò sit non uidua, sed tamen quæ uel propter morbum, uel propter alendos filios, uel propter manuum imbecillitatem egestate laboret, in hanc potius manum porrigat. Si quis uerò helluo, ebriosus, iners, inopia rerum uitæ necessariarum prematur, non est is subsidio dignus: neque uerò Dei
Pro.19. Ecclesia. Scriptura enim de iis inquit, Quoniam abscondens piger manum suam in sinu, non poterit ad-
Eccl.4. mouere ipsam in os suum. Et rursum, Piger compre-
Pro.23. hēdit manus suas, & comedit carnes suas. Omnis enim ebrius, & fornicator mendicabit, & induetur scissa, & lacera somnolentus. Et alibi, Si dederis ad phialas &
Ignat.ad Tharsen. calices oculos tuos, postea ambulabis nudior pistillo. Verè enim pigritia mater est famis.

Quòd

Quòd oportet Episcopum non esse acceptorem personarum in iudicando, & moribus moderatum, & uictu frugalem. CAP. V.

NE sit autem Episcopus acceptor personarum; neque diuitem reuereatur, uel assentetur ei, præter id quod decet, neque pauperem contemnat, uel opprimat. Non accipies enim, inquit Deus Mosi, personam diuitis: neq; pauperis misereberis in iudicio; quoniam domini iudicium est. Et rursum, Iustè persequeris iudicium. In cibo & potu frugalem, & parcum se præbeat Episcopus, ut possit sobrius esse, dum corripit homines carentes disciplina; nec sit sumptuosus, nec delicatus, nec uoluptuosus, neque bonorum ciborum uorator. Sit autem patiens, lõgaminis in admonitionibus, copiosus in docendo, meditatione, ac studio inuigilans in Dominicis libris; nimius in lectionibus, ut scripturas diligenter exponat. Euangelium interpretetur conuenienter Prophetis, & legi. Interpretationes ex lege, & Prophetis procedant ad conuenientiam, & similitudinem Euangelii. Ait enim Dominus, Scrutamini scripturas, quoniam ipsæ testimonium perhibent de me. Et rursum, De me enim Moses scripsit. Præ omnibus autem discriminator bonus sit, legem, & traditiones diuidens, ac demonstrans, quæ sit lex fidelium, & quod sit uinculum infidelium, ne quis in uincula incidat. Attende igitur diligenter uerbo ò Episcope, ut quatenus fieri potest, omnia ad uerbum interpreteris. Et in multa doctrina abundè nutrias; & illumines populũ tuum illuminatione legis. Immittite, enim, inquit Deus, ipsis lumen scientiæ, quòd adhuc tempus est.

Exo. 23. *Deu. 16.* *Ioan. 5.*

Quòd Episcopus non debet esse turpis lucri cupidus, nec fideiussor, neque Aduocatus. CAP. VI.

NE quærat Episcopus turpe lucrum, maximè in gentibus; detrimentum patiatur potius, quàm inferat; ne sit iniuriosus, nec rapax, nec expilator, nec diuitiarũ cupidus; ne inopes odio habeat; ne sit loquax; ne falsũ testimonium dicat; ne sit iracundus; ne contentiosus, ne uitæ negotiis impediatur; ne fideiubeat pro ullo, nec sit aduocatus in pecuniarum litibus; ne sit ambitiosus, nec duplicis mentis, neque bilinguis, neque ad calumniam, neque ad detrahendum præbeat aures; ne sit hypocrita; ad festa gentium ne accedat, uanis deceptionibus non utens; ne sit cupidus, nec auarus, quoniam hæc omnia infesta Deo sunt, & dæmonibus amica. Hæc omnia Episcopus laicis confirmando denunciet, inducens eos, ut eius mores imitentur. Ti-
„ moratos enim, inquit, facite filios Israel. Sit sapiens, humilis; præceptor in disciplinis Domini; bonæ mentis, qui abrenunciauerit omnibus, quæ sunt in uita, malis studiis, & omnibus ethnicis cupiditatibus. Sciat bene præcipere; sit acutus in cognoscendis malis, iisque uitandis; amicus omnibus; iustus; iudicio præditus. Et denique quæcunque bona in hominibus reperiuntur, ea Episcopus in se possideat. Quoniam si uacauerit iniustitia Pastor, proprios discipulos coget, & consuetudine sua compellet, ut suarum actionũ digni imitatores existant, ut inquit quodam in loco Propheta,
Isa. 24. Et erit sicut sacerdos, sic & populus. Etenim Dominus noster, & magister Iesus Christus filius Dei, incœ-
„ pit priùs facere, & postea docere, ut inquit Lucas, Quæ
„ incœpit Iesus facere, & docere. Propterea dicit, Qui fecerit,

» cerit,& docuerit,hic magnus uocabitur in Regno Dei.
Speculatores enim oportet uos Episcopos fieri populo; quoniam & uos speculatorem habetis Christum. Igitur efficiamini uos quoque boni speculatores popu-
» lo Dei; quoniam ait Dominus per Ezechielem, Spe- *Eze.* 33.
» culatorem dedi te domui Israel, & audies de ore meo
» uerbum & custodies. Et annunciabis eum ex me, di-
» cente me iniquo, Morte morieris, & non locutus fue-
» ris, ut auerteres iniquum ab iniquitate sua. Iniquus il-
» le in iniquitate sua morietur,& sanguinem illius de ma
» nu tua requiram. Tu uerò si annunciaueris iniquo,ut
» auertatur à uia sua, & non fuerit auersus,ipse in iniqui-
» tate sua morietur,& tu animam tuam liberasti. Simili-
» ter si gladius belli uenerit, & constituerit populus spe-
» culatorem ad custodiã, & uidens eum uenientem non
» indicauerit, & ceperit animam, anima quidem pecca-
» to ipsius capta est, sanguis uerò de manu speculatoris
» requiretur, quoniam non significauit tuba. Si au-
» tem significauerit buccina, & non cauerit, qui audi-
» uit, & uenerit gladius, & ceperit eum, sanguis ipsius
» erit super ipsum, quoniam non cauit audiens bucci-
» nam: qui uerò cauit, animam suam liberauit, & spe-
» culator, quoniam significauit, uita uiuet. Gladius est iudicium; tuba sacrum Euangelium; speculator, constitutus in Ecclesia Episcopus, quem oportet annunciantem contestari, & confirmare de iudicio. Nisi annunciaueritis, & contestati fueritis populo, in uos peccatum ignorantium recidet. Ideo carentes disciplina admonete, & redarguite cum libertate, ignorantes docete, scientes confirmate, errantes reducite. Eadem de iisdem rebus dicẽtes, non peccabimus fratres. Nam ex frequentibus sermonibus uerisimile est, aliquos pu-

dore deterritos, quanuis semel aliquid boni facturos,
Ezec. 2. & mala declinaturos. Inquit enim per Prophetam Dominus, Contestare ipsis hæc, fortè audient uocem tuã. *Ezec. 3.* & rursum. Si fortè audiant, si fortè quiescant. Et Mo-
Exo. 15. ses dicit populo, Si auribus audiueris Dominũ Deum, & feceris bonum & rectum in oculis eius. Et rursum, Audi Israel, Dominus Deus tuus unus est. Et Dominus in Euangelio sæpe inculcat illud, Qui habet aures audiendi, audiat. Et sapiens Solomon dicit, Audi fili disciplinam patris tui, & ne abiicias legem tuæ matris. Atque hucusque quidem non audiuerunt; nam cùm audire uiderentur, perperàm audiuerunt, relinquentes unum, ac solum uerum Deum, in perniciosas, & graues hæreses inducti, de quibus alio loco dicemus.

Qualem oporteat esse initiatum. CAP. VII.

COGNITVM autem sit uobis charissimi, quòd baptizati in mortem Domini Iesu, ampliùs peccare non debent. Nam ut mortui peccandi potestate sunt priuati, sic qui commoriuntur Christo, peccandi consuetudinem amittunt. Quare non credimus fratres eum, qui lauacrum uitæ est adeptus, postea iniquorum flagitia facturum: qui uerò post baptismum peccauit, nisi peccati dolore sit affectus, & delictis finem faciat, condemnabitur in gehennam.

De eo, qui iniustè accusatur, uel de eo, qui redarguitur. CAP. VIII.

SI quis ab Infidelibus per calumniam accusetur, eo quòd unà cum eis flagitiosè non uiuat, sciat quòd

talis

talis beatus apud Deum cenſetur, quemadmodum in
» Euangelio Dominus dicit, Beati eritis cùm exprobra- *Mat.* 5.
» uerint uobis, uel perſecuti uos fuerint, uel dixerint con
» tra uos omne malum uerbum, mentientes propter me;
» gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra multa eſt
» in cœlis. Si quis igitur blaſphemiam patiatur in re fal-
ſa, is beatus eſt exiſtimandus. Dicit enim Scriptura,
» Vir reprobus intentatus apud Deum. Quòd ſi quis ali-
quam rem iniquam egiſſe conuincatur, is non modò
ſibi obfuit, ſed etiam communi Eccleſiæ corpori, &
» doctrinæ blaſphemiam intulit. Quaſi non facientibus
» nobis illa, quæ bona eſſe dicimus, & arguemur à Do-
» mino, Quoniã dicunt, & non faciunt. Vnde tales ue- *Mat.* 23.
rè conuictos & redargutos uitabit cum libertate Epi-
ſcopus, ſi mores non mutauerint.

Quòd integrum oportet eſſe Epiſcopum. CAP. IX.

NON ſolùm enim offenſione uacare Epiſcopum
oportet, ſed etiam acceptorem non eſſe perſona-
rum, in bonitate corrigentem peccatores. Quòd ſi ip-
ſe non bona conſcientia præditus, perſonis gratificatus
fuerit, propter turpem quandam & quæſtuoſam mu-
nerum perceptionem parcet impiè peccanti, permit-
tens eum in Eccleſia manere, negligens diuinam il-
» lam, & Dominicam uocem dicentem, Iuſtè quod *Exo* 23.
» iuſtum eſt perſequeris, non accipies perſonam in iudi- *Deu.* 16.
» cio, non iuſtificabis impiũ, non capies munera propter
» animam; munera .n. obcœcant oculos ſapientum, &
» euertũt uerba iuſtorum. Et in aliis inquit, Educite ma *Ioan.* 5.
» lum de uobis. Et Solomon dicit in Prouerbiis, Eiice *Pro.* 22.
» peſtilentem de conſilio, & exibit cum eo contentio.

Quòd

Quòd Episcopus sine iudicio parcens peccatori, est in culpa. CAP. X.

IIs igitur rebus non attendens, inconsideratè parcet, cui debetur pœna. Quod Saul fecit in Agag, & Heli in filiis, qui non nouerant Dominum, qui talis est, prophanauit propriam dignitatem, & Dei Ecclesiam, quæ sua parœcia continetur. Iniustus est ille, & Deo, & sanctis hominibus, ut qui causam scandali dederit multis nuper illuminatis; & Catechuminis, atque ætate iuuenibus, quem uæ manet, & mola asinaria in collo, & profundum, cui obnoxius factus est. Nam propter omissi iudicii iniquitatem, uidētes talem uirum sibi præesse, ipsi inter se disceptabunt, lapsique in eundem morbum, unà cum illo interire cogentur, ut populus cum Roboam & cum Core, ii, qui eum adiuuerunt. Quòd si peccator cernet Episcopum, & Diaconos criminis expertes, & gregem purgatū, primùm non audebit per contemptum in ecclesiam intrare, perculsus conscientia. Quòd si id nihili faciens ingredie-
2. Re. 6. tur, continuò refutabitur, ut Ozar cùm arcam attre-
Ios. 7. ctasset, & ut Achar in furto muneris, & ut Giezi in pe-
4. Reg. 5. cuniis Naaman; & statim pœnas dabit, uel correptus à Pastore in pœnitentiam reducetur. Circumspiciens enim omnes singillatim, & in nullo maculam inueniens, neque in Episcopo, neque in populo sibi subiecto, pudore affectus cum multis lacrymis egredietur, pacificè commotus, & grex relinquetur purgatus: ille uerò ingemiscet in conspectu Dei, & pœnitētiam aget de iis, quæ peccauit, & habebit spem, grexque totus uidens illius gemitum, admonebitur, quòd peccator, si pœnitentiam egerit, non perit.

Quomodo

Quomodo oporteat Episcopum iudicare eos, qui peccant. CAP. XI.

QVARE, ò Episcope, stude mundicie operum excellere, cognoscens locum ac dignitatem tuã, tanquàm locum Dei obtinens, eo quòd praees omnibus Dominis, Sacerdotibus, Regibus, Principibus, patribus, filiis, magistris, atque subditis simul omnibus. Sicque in Ecclesia sede cùm sermonem facis, ut potestatem habens iudicandi eos, qui peccauerunt: quoniam
„ uobis Episcopis dictum est, Quodcunque ligaueritis *Mat. 18.*
„ super terram, erit ligatum in cœlo, & quodcunque sol-
„ ueritis super terram, erit solutum in cœlo.

Doctrina, quomodo oporteat se gerere cum pœnitentibus, & huius rei exempla uaria. CAP. XII.

IVDICA igitur, ò Episcope, cum potestate, tanquàm Deus, sed pœnitentes recipe. Deus enim, misericordiarum Deus est. Increpa peccantes; admone *Paul. 2. ad Corin.* eos, qui non conuertuntur; hortare stantes ut perseuerent in bonis; pœnitentes recipe, quoniam Dominus Deus cum iureiurando promisit remissionem se concessurum pœnitentibus de iis, quae peccauerunt. Dicit
„ enim per ipsum Ezechiel, Dixi eis, Viuo ego dicit Do-
„ minus Adonai. Si uoluero mortem peccatoris, sed ut
„ conuertatur impius à uia sua mala & uiuat. Conuerti-
„ mini igitur à uiis uestris malis, & ut quid moriemini
„ domus Israel? Hic sermo fiduciam dedit peccatoribus, ut si pœnitentiam egerint, salutis spem habeant; ne aliquando sensu doloris amisso, se tradant iniquitatibus, sed habentes spem salutis, conuersi clament ad Deum pro peccatis suis, & pœnitentiam agant ex corde, placantes

Quòd oportet fugere experientiam peccatorum. CAP. XIII.

EOs uerò, qui non peccauerunt, tales manere opor tet, neque deſcendere ad experientiã peccatorum, ne opus habeant dolore, triſtitia, gemitu pro remiſſione. Quid enim ſcis homo cùm peccaſti, ſi unum diem uicturus es in hac uita, ut pœnitentiam agere poſſis? quoniam incertus eſt tuus è uita diſceſſus, & in peccato morienti, nulla pœnitẽtia relinquitur, ut inquit per
Pſal. 6. Dauid, In Inferno quis confitebitur tibi? Oportet igitur paratum eſſe in bonis, ut ſine triſtitia illud iter peragamus. Propterea hortatur diuinus ſermo per ſapien
Pro. 24. tem Solomonem dicens, Tibi præpara in exitum opera tua, & para in agrum; ne deſit nobis aliquid ex bo-
Mat. 25. nis, quemadmodum quinque in Euangelio uirginibus propter ſtultitiam defuit pietatis oleum, & extinctis diuinæ cognitionis lãpadibus, expulſæ ſunt à ſponſo. Propterea ſecurus manet omnis, qui uitæ ſuæ parcit, & perſeuerat ſine peccato, ut iuſtitias à ſe prius peractas, ſibi conſeruet. Tu igitur ita iudica tanquàm
Exo. 23. Deus iudicium exercens. Iudicium enim, inquit, Domini eſt. Primùm igitur poteſtate reum iudica, deinde cum miſericordia, humanitate, & indulgentia eum concilia, promittens ei ſalutem, ſi morem mutauerit, & ad pœnitentiam redierit. Pœnitentem corripiendo
Luc. 15. recipe, memor Domini dicentis, Quòd gaudium fit in Cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente.

De dicentibus, recipiendum non eſſe pœnitentem. CAP. XIIII.

SI pœnitentem non receperis, inſidiatoribus trades,
Pſal. 73. oblitus Dauid dicentis, Ne tradas beſtiis animam confitentem

confitentem tibi. Ideo inuitans ad pœnitentiam Iere- *Ier.8.& eădē hēt sententiā Ignat.ad Eph.*
" mias inquit, Num cadens non resurgit, uel se conuer-
" tens non conuertitur? Quoniam conuersus est popu-
" lus meus conuersione audaci, & deuicti sunt in ele-
" ctione ipsorum. Conuertimini, qui elongati estis, &
" ego medebor contritionibus uestris. Recipe igitur pœnitentem, sine ulla dubitatione omninò, neque impediaris ab iis, qui crudeliter dicunt, non oportere cum iis coinquinari, neque sermonis communionem habere. Hæc.n.consilia sunt hominum ignorantium Deum, atque eius prouidentiam de agrestibus beluis, ferisque indomitis. Non enim uident quòd oportet non communione sermonis cauere à peccatoribus, sed ope-
" ris. Iustitia enim iusti super ipsum erit, & iniquitas ini- *Eze.18.*
" qui super ipsum erit. Et rursum, Terra si peccauerit *Eze.14.*
" mihi, ut præuaricetur præuaricationem, & extendam
" manum meam in illam, & conteram super eam uirgam
" panis, & immittam famem, & exterminabo ab ea ho-
" minem, & iumentum. Et si fuerint tres uiri in medio
" eius, Noe, Iob, & Daniel, ii in iustitia sua saluabunt
" animas suas, dicit Dominus Adonai. Manifestè declarauit Scriptura, quòd iustus si uixerit cum iniquo, non perit cum eo. In hoc enim Mundo iusti, & iniusti unà congregantur societate uitæ, non sanctitatis; neque in hoc peccant sancti. Imitatores enim sunt Pa- *Igna. ad Philadelphi.*
" tris sui, qui est in Cœlo; qui Solem suum oriri facit su-
" per iustos & iniustos; & pluit super bonos & malos; & *Matt.5.*
nullum ex hoc periculum imminet iusto: nam in stadio & uictores cernuntur, & uicti; in corona soli, qui generosè certauerunt. Nemo uerò coronatur, nisi qui
" legitimè certauerit. Vnusquisque de se confitebitur, *2.Ti.2.*
" & nõ perdet Deus iustum cum iniusto. quoniam apud

Gen. 7. eum expers peccati uita immunis est à supplicio: nam
Gen. 19. nec Noe aqua obruit, neque Lot incendio consumpsit,
Ios. 2. neque Raab unà cum aliis interemit.

Quòd nemo pro alio punitur, sed unusquisque pro se rationem reddit. CAP. XV.

QVO'D si scire uultis ea, quæ nobis euenerunt; Iudas cùm esset nobiscum accepit sortem ministerii eam, quam nos accepimus; & Simon Magus accepit sigillum in Domino. Sed uterque cùm se prauum ostendisset, alter suffocatus est, alter contra naturam uolans attritus est. Et in arca Noe, & filii eius erant, sed solus Cham improbus repertus, in filio pœnas dedit. Quanquàm parentes pro filiis non puniuntur, neque filii pro parentibus, neq; serui pro dominis, neq; propinqui pro propinquis, neque amici pro amicis, neque iusti pro iniustis, sed unusquisque de suis operibus rationẽ est redditurus. Nam neq; Noe pro Mundo pœnas pendit, neque Lot pro Sodomitis, igne flagrauit; neque Raab pro Ierichuntiis interfecta est, neque Israel pro Aegyptiis. Non enim cohabitatio condemnati ustos cum iniustis, sed eiusdem propositi, ac uoluntatis consensio. Non oportet igitur ad cædem paratis, nec iis, qui odio homines habent, neque criminum studiosis, & per occasionem mortem inferentibus, mentem adhibere, alius enim pro alio mortem non subit, sed propriorum peccatorum catenis unusquisque constringitur, & ecce homo & opus eius.

Quòd

Quòd oportet infirmis in fide, opem ferre. CAP. XVI.

OPORTET autem uos opem ferre infirmis periclitantibus, & errantibus, & quoad fieri poteſt, ſermonis exhortatione ſanare eos, & liberare à morte. non enim opus habent, qui ualent, medico, ſed qui ægrotant, quoniam non eſt uoluntas coràm Patre, ut
" pereat unus ex paruulis. Non enim hominum duri *Mat.*18.
" cordis uoluntatem expendere oportet, ſed Dei & Patris cunctorum, quæ eſt per Chriſtum dominum noſtrum, cui honor in ſæcula. Amen.

Quòd non oportet Epiſcopum obſequi laico ſeditioſo. CAP. XVII.

NON enim eſt æquum, caput cùm ſis ò Epiſcope, caudæ obſequi, hoc eſt laico homini ſeditioſo in alterius perniciem, ſed Deo ſoli. Imperare enim debes ſubditis, non parere: nam, neque filius imperat patri ſecundum originis rationem, nec ſeruus domino ſecundum poteſtatis rationem, neque diſcipulus magiſtro, neque miles Regi; ita neque laicus Epiſcopo. nam quòd dicitur, Ne uideantur cum iniuſtis conſuetudinem habentes, ſermonis doctrina quaſi contagione inquinari, uel communicare cum eorum peccatis; Ezechiel præcidens hanc improborum ſuſpitionem, in *Cap.*18.
" quit, Quid uos dicitis ipſis parabolam hanc in terra
" Iſrael: Patres comederunt uuam acerbam, & dentes
" filiorum obſtupeſcunt, Viuo ego dicit Adonai Domi-
" nus. Si dicetur in uobis hæc parabola in Iſrael; quo-
" niam omnes animæ meæ ſunt: Quomodo anima pa-
" tris, ita anima filii mea eſt: anima quæ peccauerit ipſa
" morietur. Vir autem, qui erit iuſtus faciens iudicium

& iustitiam. Et deinceps exponens reliquas uirtutes concludit dicens, quòd hic iustus est, uita uiuet, dicit Dominus Adonai. Et si genuerit filium pestilentem fundentem sanguinem, & in uia patris sui iusti nõ ambulauerit. Et subiungens reliqua; quæ sequuntur, tandem infert, Vita non uiuet, omnes iniquitates has fecit, morte morietur. Sanguis eius super ipsum erit. Et dicere quòd non portauit filius iniquitatem patris, & iustitiam ipsius, qui iustitiam, & misericordiam fecit, & dices eis, Anima, quæ peccauit, ipsa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii. Iustitia iusti super ipsum erit, & iniquitas iniqui super ipsum erit. Et paulò post ait, Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniustitiam, secundum omnes iniquitates non recordabuntur: in præuaricatione, quam præuaricatus est, & in peccato, quo peccauit, in eo morietur. Et post pauca infert, Cùm auerterit se impius ab impietate sua, quam fecit, & fecerit iudicium, & iustitiam; hic animam suam seruauit, & auertit se ab omnibus iniquitatibus suis, quas fecit; uita uiuet & non morietur. Et infrà, Secundum uias uestras iudicabo uos domus Israel, ait Dominus Adonai. Videte filii nostri charissimi quàm misericors cum iustitia sit Dominus & Deus noster, bonus & benignus, qui innocentem non absoluit, reum, & se conuertentem recipit, atque uiuificat, non relinquens suspicandi locum acerbè iudicare uolentibus, ac omnino declinare peccantes, & nullam societatem cum eis habere sermonum consolatoriorum, qui ad pœnitentiam possint inducere. Contra quos Deus per Isaiã inquit Episcopis, Consolamini consolamini populum meum, Sacerdotes loquimini ad cor Ierusalem.

Quòd

Quòd oportet Sacerdotem neque contemnere peccata, neque esse promptum ad puniendum. CAP. XVIII.

OPORTET igitur uos, ipsum audientes, hortari eos, qui in peccatum inciderunt, & ad pœnitentiam inuitare, & bonam spem iniicere, ac non existimare uos delictorum cõmunionem habituros ob charitatẽ, quæ erga illos ostenditur. Libenter uerò pœnitentes admittite, gaudẽtes illorum causa cũ misericordia, & humanitate, iudicantes eos, qui deliquerunt. Nã si aliquem in ripa fluminis ambulantem, & labi incipientem, baculo impuleris, & in flumen deieceris, cui potius manum eras porrecturus, certè occidisti fratrem cùm labenti dexteram præbere debeas, ne penitus intereat, ut populus admoneatur, & ne, qui peccauit, omnino pereat. Oportet autem te, Episcope, neque contemnere populi peccata, neque pœnitentes uitare, ne tanquam imperitus corrumpas gregem Domini, & „ uile efficias eius nomen nouum, quod est impositum eius populo; & exprobrabitur tibi, sicut antiquis pastoribus, de quibus Dominus per Ieremiam dicebat, „ Pastores multi corruperunt uineam meam, inquina„ uerunt hæreditatem meam. Et alibi, Contra pasto„ res incitatus est furor meus, contra agnos irascar. Et „ in aliis; Vos sacerdotes, qui uilificatis nomen meum.

Ignat. ad Philad. *Isa. 62.* *Ier. 12.* *Ier. 23.* *Malach. 1.*

De pœnitentia, & quis sit eius modus, & quomodo rectè peragatur. CAP. XIX.

CVM aliquem peccauisse cognoueris, exacerbatus iube eum foras eiici, & exeunte illo exacerbentur Diaconi, ac quæsitum detineant extra ecclesiam; ingressique

greſſiq́ue pro eo te rogent: etenim pro peccatoribus Saluator patrem rogauit, ut in Euangelio eſt ſcriptum,
Lu. 23. Pater dimitte eis, non enim ſciunt quid faciunt. Tunc tu iubebis illum intrare, & expendens an pœniteat, & dignus ſit, qui in Eccleſiam omnino recipiatur, afflictum illum diebus ieiuniorum pro ratione peccati hebdomadas duas, uel tres, uel quinque, uel ſeptem, dimitte, dicens ei quæcunque conueniunt ad peccatorem corripiendum, & increpatum doce, & admone, ut maneat apud ſe, & humiliter ſe gerat, rogetq́ue Deum, ut ſit ſibi benignus, & dicat. Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Quoniam apud te eſt propitiatio. Nam quiddam huiuſmodi innuit illud, quod in Geneſi dictum eſt Cain.
Ps. 129.
Gen. 4. Peccaſti, quieſce. hoc eſt, ne addas. Nam quòd eum, qui deliquit, oportet proprii delicti pudore affici, ſatis demonſtrat ſermo Moſis pro Maria dictus, quando rogabat ut ei peccatum remitteretur. ait enim Deus Moſi, Si pater eius ſpuiſſet in faciem illius, non'ne uerecundia affecta eſſet? ſeptem dies eiiciatur extra caſtra, & poſtea ingrediatur. idem nos facere debemus, & eos, qui ſe peccatorum pœnitere dicunt, ſegregare per certum tempus ſecundum proportionem peccati, deinde pœnitentia peracta, recipere tanquàm patres filios.
Num. 12

Quòd ſine reprehenſione oportet eſſe Epiſcopum, tanquàm formam ſubditorum. CAP. XX.

QVO'D ſi Epiſcopus ipſe in offenſione fuerit, quomodo amplius prodibit ad quærendum crimen alicuius? uel ad coarguendum aliquem, cùm ob gratifica-

tificationem perſonarum, uel ob munerum perceptionem nec ipſe, neque Diaconi bonæ conſcientiæ præditi fuerint? Nam cùm Magiſtratus petit, & iudex capit, nunquam ad finem perducitur iudicium. Quòd ſi cum furibus ſocietatem habeant, & iudicio uiduarum non attendant, non poterunt qui Epiſcopo ſubſunt, adiuuare Epiſcopum: dicent enim ei quod eſt in
» Euangelio ſcriptum, Quid aſpicis feſtucam in oculo *Matth.7*
» fratris tui; trabem uerò in proprio oculo non conſideras? Caueat igitur Epiſcopus cum ſuis Diaconis, ut audiat ſermonem huiuſmodi, hoc eſt, ne det occaſionem. Nam peccator cùm uidet aliquem ſimilia ſuorum operum facientem, confirmatur, ut eadem faciat. Deinde improbus ex illo uno occaſionem accipiens, cum aliis operatur (quod abſit,) atque ita peruertitur ouile. Cùm enim plures ſunt peccantes, maior exiſtit improbitas, quæ ab illis committitur. Peccatum enim non repreſſum, fit deterius, & in alios graſ-
„ ſatur: Quoniam paruum fermentum totam maſſam *Gal.5.*
„ corrumpit, & fur unus uniuerſæ genti fraudem illam *Eccl.10.*
„ inuehit, & muſcæ mortuæ corrumpunt unguenti ſua-
„ uitatem, & Rex ſi audiat ſermonem iniuſtum, omnes *Prou.29*
eius miniſtri fiunt iniuſti. Sic ouis ſcabioſa cum aliis communicat morbum, niſi ſeparentur ab ea oues integræ: & homo peſtilens à multis cauendus eſt; & canis rabidus, niſi coerceatur, periculoſus eſt omnibus, quos attigerit. Si igitur hominem iniquum ab Eccleſia non ſeparemus, faciemus domum Dei ſpeluncam latronum. non enim oportet in peccantibus conniuere, ſed coarguere, admonere, urgere, ieiuniis affli-
„ gere, ut aliis timorem incutias: Timoratos enim (in-
„ quit) facite filios Iſrael. Oportet enim Epiſcopum pec-

catorum

catorum prohibitorem per admonitionem effici, iustitiæ ſcopum, præparatorum à Deo bonorum præconem, & futuræ in iudicio iræ nuncium, ne Dei plantationem ob negligentiam contemnens, audiat quod in
Oſe. 10. Oſea dictum eſt, Quare reticuiſtis impietatem, & fructum eius uindemiaſtis?

Quòd oportet Epiſcopum curare, ne populus peccet, cùm ſit eius ſcopus. CAP. XXI.

OMNIVM curam habeat Epiſcopus, eorum, qui non peccauerunt, ut perſeuerent ſine peccato, & eorum, qui peccant, ut pœnitentiam agant. Dicit e-
Matt. 18 nim Dominus uobis, Videte ne contemnatis unum ex paruulis iſtis. Et pœnitentibus remiſſionem concedere oportet: nam eo ipſo quo delinquens, uero affectu dicit, Peccaui in Dominum; reſpondet Spiritus ſanctus, Dominus remiſit tibi peccatum; confide non morieris. Recognoſce igitur ò Epiſcope dignitatem tuam, quòd ſicut ligandi poteſtatem accepiſti, ſic etiam & ſoluendi. Obtinens igitur ſoluendi poteſtatem, recognoſce te ipſum, & ſecundum dignitatem loci tui, in hac uita uerſare, ſciens quòd de pluribus
Lu. 12. rebus ratio abs te requiretur. Cui enim (inquit) depoſitum eſt multum, abundantiùs repetetur ab eo. Nam peccati expers reperitur nemo, excepto eo, qui propter nos factus eſt homo; quoniam ſcriptum eſt,
Iob. 25. Nemo mundus à ſordibus, neque ſi unum diem uixerit. Atque ob hanc cauſam ueterum iuſtorum, & Patriarcharum, uitæ conſuetudineſque conſcriptæ ſunt, non ut iis exprobremus, cùm illa legimus, ſed ut nos pœnitentiam agamus, & bonam ſpem habeamus nos remiſſionem

remiſſionem conſecuturos. Nam in illorum ſordibus
noſtra ſecuritas, & admonitio conſiſtit, quòd ueniam
„ obtinebimus. Scriptum eſt enim, Quis gloriabitur ca- *Prou.* 20
„ ſtum ſe habere cor? uel quis confidit mundum ſe eſſe
à peccato? Nemo igitur ſine peccato uiuit. Tu igitur,
quo ad potes, conare reprehenſione carere, & de om-
nibus ſollicitus eſto, ne quis propter te ſcandalum paſ
ſus pereat. Laicus enim de ſe ſolo eſt ſollicitus, tu au-
tem de omnibus, ut qui maius onus habes, & grauius
ſuſtines pondus. Scriptum eſt enim, Et dixit Dominus *Nu.* 18.
„ ad Moſem & Aaron, Accipietis peccata ſacerdotii. Qua
re tanquàm de pluribus rationem redditurus, de om-
nibus curam ſuſcipe; ac ſanum quidem conſerua, pec
cantem caſtiga, & ieiunio afflictum remiſſione releua,
& ingemiſcentem recipe, omni Eccleſia pro illo rogan
te, manuq́ue ei impoſita permitte deinde illum eſſe in
ouili. Somnolentos autem & inertes conuerte, confir-
ma, hortare, cura, ſciens quanta merces tibi parata
ſit, cùm hæc facis, quemadmodum contrà quantum
periculum tibi immineat, ſi hæc negligas. Inquit enim
„ negligentibus populum Epiſcopis Ezechiel, Væ pa- *C.* 34.
„ ſtoribus Iſrael, quoniam paſcebant ſemetipſos: non
„ greges paſcunt paſtores, ſed ſeipſos. Lac comeditis, &
„ lanis induimini, craſſum occiditis, oues non paſcitis.
„ Quod infirmum fuit, non conſolidaſtis, & quod ægro
„ tum, nõ ſanaſtis; quod confractũ, non alligaſtis; quod
„ abiectum eſt, non reduxiſtis, & quod perierat, nõ quæ-
„ ſiſtis, ſed in potentia corrigebatis illas, & cum ſuper-
„ bia; & diſperſæ ſunt eo quòd non eſſet paſtor; & factæ
„ ſunt in deuorationem omnibus feris ſyluæ. Et rurſum,
„ Et non quæſiuerunt paſtores oues meas, & paſcebant
„ paſtores ſe ipſos, oues autem meas non paſcebant. Et

» paulò post, Ecce ego aduersus pastores, & exquiram
» ego oues meas de manu ipsorum, & cessare faciam eos
» ne pascant oues meas, & non pascent ampliùs pasto-
» res se ipsos, & liberabo oues meas de manu ipsorum,
» & non erunt ipsis in escam. Et subiungit, populo di-
» cens, Ecce ego iudicabo inter ouem & ouem, arietem
» & arietem. Num parum erat uobis quòd pascua bona
» depascebatis, & reliquias pascuarum conculcastis pe-
» dibus uestris, & oues conculcationes pedũ uestrorum
» comedebant? Et paulò post subiungit, Et cognosce-
» tis quòd ego Dominus, & uos oues pascuarum mea-
» rum. Homines mei estis, & ego Deus uester, dicit
» Dominus Adonai.

Quòd pastor negligenter se gerens cum ouibus, pœnas dat, & ouis non obediens pastori, punitur. CAP. XXII.

AVDITE Episcopi, & audite laici quomodo dicit Deus, Iudicabo inter arietem, & arietem, & inter ouem, & ouem. Et ad pastores dicit, Iudicabimini propter imperitiam uestram, & perditionem ouium. Hoc est, Inter Episcopum & Episcopum iudicabo: & inter laicum & laicum, & inter Principem & Principem. Sunt enim rationales hæ oues, & hi arietes, non irrationales, ne fortè dicat laicus, ego ouis sum, non pastor, & nullam rationem mei habeo, sed pastor uidebit, & ipse solus de me rationem est redditurus. Nam quemadmodum si ouis bonum pastorem non sequatur, lupis exponitur ad interitum, ita si malum pastorem sequatur, in euidentem mortem incidit: uorabit.n. eam pastor. Quare fugiendi sunt pastores perniciosi.

Quomodo

Quomodo oporteat ſubditos obedire præſidentibus Epiſcopis. CAP. XXIII.

PASTOREM bonum laicus honoret ut dominum, ut Pontificem Dei, ut magiſtrum pietatis. Nam qui illum audit, Chriſtum audit; & qui illum ſpernit, Chriſtum ſpernit; qui uerò Chriſtum non recipit, non recipit eius Deum ac patrem. Nam qui uos audit, inquit, me audit; & qui uos ſpernit, me ſpernit, & qui me ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me. Item Epiſcopus laicos, ut filios diligat, fouens ac complectens charitatis ſtudio tanquàm oua ad pullos procreandos, uel tanquàm pullos in ulnis tenens ad educãdas gallinas; omnes admonens, omnes, qui quidem reprehenſione opus habent, obiurgans, ſed non percutiens, adigens ad pudorem, ſed non ad euerſionem, caſtigans ad conuerſionem, coarguens ad correctionem, & rectitudinem uiæ. Quod eſt ualidum conſerua, hoc eſt, quod eſt firmum, fide ſecurum cuſtodi, populum pacificè paſcens; infirmum conſolida, hoc eſt, quod tentationem patitur, admonitione confirma. Aegrotum ſana, hoc eſt; quod laborat ex fide in incertitudine, per doctrinam cura. Fractum alliga, hoc eſt, quod errauerat, uel quod comminutum, uel diſruptum fuerat peccatis in errore uiæ, alliga per conſolatoriam admonitionem, leuatum delictis & bona ſpe iniecta recreatum, ſic robuſtum ad Eccleſiam reuoca, reducens ad gregem. Abiectum reſtitue, hoc eſt, in peccatis repertum, & in pœnam ſegregatum, non permittens foris manere, ſed apprehendens, & conuertens reduc ad ouile, hoc eſt ad populum immaculatæ Eccleſiæ. Quod perierat quære, hoc eſt, eum, qui ob multitudi

Luc. 10.

nem peccatorum de salute desperauerat, ne sinas funditus interire; eum, qui ob multum torporem atque inertiam, somnolentus factus est, & qui propter grauem somnum, suæ uitæ est oblitus, & à proprio ouili ita longè discessit ut in lupos incideret, tu require, & correptum conuerte, & sobrium esse hortare, atque spem iniice, non permittens illum dicere id, quod à quibusdam dicitur, Quòd impietates nostræ in nobis sunt, & in ipsis tabescimus, & quo'nam modo uiuemus? Si igitur fieri potest, transferat in se Episcopus peccatum, & dicat ei, qui peccauit, Tu modò conuertere, & ego mortem debitam tibi, in me suscipio, ut Dominus mortem nobis & omnibus debitam,
Ioa. 10. in se suscepit. Nam bonus pastor animam suam po-
" nit pro ouibus suis; mercenarius autem, qui non est
" pastor, cuius non sunt oues propriæ, uidet lupum
" uenientem, hoc est diabolum, & relinquit oues, &
" fugit, & lupus diripit eas. Intelligere igitur oportet, quòd cùm erga peccatores misericors sit Deus, cum iureiurando pœnitentiam promisit. Qui ergo peccat, & promissionem Dei de pœnitentia ignorat, & longanimitatem, ac patientiam eius nescit; præterea uerò sanctas Scripturas eam prædicantes, cognitas non habet, ut qui abs te eas non didicerit, is ad interitum ruit, tu uerò tanquàm pastor beneuolus, & custos bonus, inuestiga numerans gregem, & quod deest, quære, quemadmodum Dominus Deus, & bonus Pater noster, cùm misisset filium suum pastorem bonum, & saluatorem, magistrum nostrum Iesum, mandauit ei ut relinqueret nonaginta nouem in montibus, & pergeret ad quærendam errantem, & inuentam, super humeros attolleret, & ad gregem ferret lætus quòd perdi-

tam

tam ouem reperiſſet. Eodem modo te obedientem præbe ò Epiſcope, quærens quod perierat, dirigens, quod aberrauerat, reducens quod receſſerat; poteſtatem. n. habes reducendi, & abſoluendi uulneratos in remiſſione. Propter te Saluator dicit paralytico in peccatis, Remittuntur tibi peccata. Fides tua te ſaluauit, uade in pace. Pax autem, & portus tranquillus eſt, Dei Eccleſia, cui abſoluendo peccatores reſtitue ſanos, immaculatos, alacres, ſtudioſos, laborioſos in operibus bonis. Vt peritus & clemens medicus medere omnibus
,, in peccato errantibus. non enim opus habent, qui ua-
,, lent, medico, ſed qui ægrotant. Venit enim filius ho *Matt. 9.*
,, minis ſaluare, & quærere quod errauerat. Quoniam ergo medicus es Eccleſiæ Dei, adhibe medicamentum *Ignat. ad* accommodatum unicuique ægroto: Omnibus modis *Polyc.*
,, cura, ſana, ſaluos reſtitue Eccleſiæ. Paſce gregem. noli *1. Pet. 5.*
,, cũ ſuperbia præeſſe tanquàm dominans, ſed tanquàm *Iſa. 40.*
,, paſtor bonus in ſinum congregans agnos, & pregnan-
,, tes conſolans.

Periculoſum eſſe, reo non audito, iudicare, & pœnam in reum ſtatuere, antequàm ſermone redargutus ſit.

CAP. XXIIII.

SIT autem probus, bonus, mãſuetus, ſimplex, uerus, nõ durus, non contumax, non ĩmanis, nõ glorioſus, non miſericordiæ expers, non inflatus, non acceptor hominum, non timidus, non duplex, non illudens populis ſubiectis, non abſcondens ab eis Dei leges, & ſermones de pœnitentia, non promptus ad eiiciendũ, & expellendum, ſed cautus; non obiurgator; non præceps; non admittens teſtimonium contra aliquem ſine

ne

ne tribus teſtibus, iiſque, quorum mores pridem ſint teſtimonio probati, & qui neque inimicitiis, neque inuidia ducantur. Reperiuntur enim multi, qui aliorum malis lætantur, dicaces, triplicis linguæ, fratres odio habentes, operam dantes, ut Chriſti oues diſſipent; quorũ ſermones ſi temerè audire uoles, diſperges tuũ ouile, & trades lupis in cibum, hoc eſt Dæmonibus, & prauis hominibus: quin potius non hominibus, ſed in figura humana feris, Ethnicis, Iudæis, & hæreticis impiis. Nam ad expulſum ab Eccleſia, ſtatim accedũt

Ioan.8. pernicioſi lupi, & eum tanquàm agnum uorare exiſtimant, ſuum lucrum illius interitum credentes. Etenim horum pater diabolus homicida eſt. Et qui ob temeritatem iudicii tui iniuſtè damnatus eſt, mœſtitia affectus, & imbecillitate animi oppreſſus, uel ad gẽtes trãſfugiet, uel hæreſibus impedietur, & omnino ab Eccleſia atque à ſpe in Deum abalienabitur, & implicabitur impietati: tuque illius interitus reus efficieris. Non enim eſt æquum promptum eſſe ad eiiciendum peccatores, tardum ad recipiendum reuertentem, & paratum ad abſcindendum, durum ad ægrotos curandum.

Prou. 1. Nam de talibus diuina Scriptura dicit, Pedes eorum in malitiam currunt, ueloces ſunt ad effundendum ſanguinem. Contritio & labor in uiis eorum, & uiam pacis non cognouerunt. Non eſt timor Dei ante oculos eorum. Via pacis eſt Saluator noſter Ieſus Chriſtus,

Matt. 7. qui docuit nos cùm dixit, Remittite, & remittetur uobis: date & dabitur uobis. hoc eſt date remiſſionem peccatorum, & remittentur uobis delicta, quemadmodum & per orationem, nos inſtituit ut Deo diceremus, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Niſi ergo uos dimiſeritis pec-

catoribus

catoribus, qua ratione remiſſionem peccatorum ue-ſtrorum obtinebitis? Non'ne contrà ipſi uos alligamini dicentes dimittere cùm non dimittitis? Non'ne ueſtro ipſorum ori aduerſamini dicentes, dimittimus, non dimittentes? Scitote enim quòd, qui innocentem eiicit, uel redeuntem non recipit, interfector fratris exiſtit, & eius ſanguinem fundit, ut Cain ſanguinem Abel fratris; ſanguisque eius clamans ad Deum requiretur. Nam iuſtus ab aliquo iniuſtè occiſus, in requiete apud Deum manebit in æternum. Eodem modo ſi quis temerè ab Epiſcopo fuerit eiectus. Ille, qui eiecit innocentem, tanquam peccatorem, acerbior interfector cenſetur, cùm non reſpiciat ad Dei miſericordiam, nec memor ſit illius erga pœnitentes bonitatis, neque talium rerum ſcopos habeat eos, qui multitudinis peccatorum in pœnitentia remiſſionem impetrauerunt. Quare audacior exiſtimandus eſt interfectore corporali is, qui inſontem reiicit, eodem modo qui pœnitentes non recipit, diſſipat quæ Chriſti ſunt, contra illum ueniens. Nam ut Deus iuſtus eſt in peccatoribus condemnandis, ſic etiam miſericors in pœnitentibus recipiendis. Miſericordiam enim, & iudicium canebat de eo pius *Pſa.150*
Dauid.

Quòd magnum exemplum pœnitentiæ proponitur nobis Dauid, & Neniuitæ & Ezecias, & eius filius Manaſſes.

CAP. XXV.

NECESSE eſt autem, Epiſcope, ut ante oculos habeas exempla præteritorum, iisque peritè utaris ad regendum eos, qui uel aſperis, uel leniori-

bus

bus opus habent sermonibus. Præterea uerò æquum est ut in iudicando, Dei sententiam sequaris: & si Deus iudicat peccatores, uel conuersos, item tu eodem modo iudices. Etenim non'ne Dauid lapsum increpatum per Nathan dicentemq́ue se pœnitere, continuò morte liberauit? inquiens, Confide non morieris. Ionam nolentem Nineuitis prædicare, iussit à mari atq; à Cete deuorari, orantem in uentre Cete ab interitu in uitam reduxit. Ezeciam paululum in superbiam elatum cum lacrymis rogantem, crimine liberauit. Audite, ò Episcopi, utile ad tales res exemplum. Scriptum est enim in quarto Regum, & in secundo Paralipomenon libro dierum, his uerbis, Et mortuus est Ezecias, & regnauit filius eius Manasses. duodecim annorum erat cùm

2. *Reg.* 12 — *Reg.* 4. c. 21.

„ regnare cœpisset, & quinquaginta quinque annis regnauit in Ierusalem; & nomen matri eius Epsiba. Fecitq́ue malum in conspectu Domini, non abstinuit ab abominationibus gentium, quas exterminauit Dominus à facie filiorum Israel; & conuersus est Manasses & ædificauit excelsa, quæ dissipauit Ezecias pater ipsius, & statuit columnas Baal, & erexit altare Baal, & fecit Lucos sicut fecerat Achab Rex Israel. Et fecit altare in domo Domini, in quo dixit Dominus ad Dauid & ad Solomonem filium eius, Quoniã in ipso ponam nomen meum. Et statuit Manasses altare, & in ipso seruiuit Baal, & dixit, Erit nomen meum in æternum: & ædificauit altaria in duobus atriis domus Domini militiæ cœli. Et ipse traduxit filios suos per ignem in Gebenænom, & ariolatus est, magicisq́ue artibus operam dedit, & habuit Pythones, uates, coniectores, & Seraphin, & abundauit ut faceret malum in oculis Domini, ut irritaret eum. Et posuit fusile, & sculptile

Luci

„ luci imaginem, quam fecit in domo Domini, in quo
„ elegit Dominus ponere nomen suum illhic in Ierusa-
„ lem sancta ciuitate in æternum, & dixit, Non faciam
„ pedem meum moueri à terra Israel, quam dedi patri-
„ bus ipsorum. Verùm si custodiuerint omnia quæcun-
„ que mandaui ipsis secundum mandatum, quod man-
„ dauit seruus meus Moses, & non audiuerunt. Et se-
„ duxit eos Manasses ut facerent malum in conspectu
„ Domini super gentes, quas deleuit Dominus à facie
„ filiorum Israel. Et locutus est Dominus ad Manassem,
„ & ad populum eius in manu Prophetarum seruorum
„ eius dicens, Eo quòd fecit Manasses Rex Iuda abomi-
„ nationes has malas, ab omnibus, quæ fecit Amor-
„ ræus in conspectu eius, & peccare fecit Iudam in ido-
„ lis suis, hæc dicit Dominus Deus Israel, Ecce ego
„ porto mala in Israel, & Iudam, ut omnis, qui audit
„ illa, personent ambæ aures eius; & extendam super
„ Israel mensuram Samariæ, & pondus domus Achaab,
„ & delebo Ierusalem tanquàm tabulam, quæ deletur,
„ & euertam in faciem suam, & tradam reliquias hære-
„ ditatis meæ, & dabo eos in manus inimicorum ipso-
„ rum, eruntque in uastitatem, ac in rapinam omnibus
„ inimicis ipsorum, eo quòd fecerunt mala in oculis
„ meis, & sunt irritantes me à qua die eduxi patrem ip-
„ sorum à terra Aegypti, usque ad hanc diem. Insuper
„ sanguinem innocentem effudit Manasses multum ue-
„ hementer, donec impleuit Ierusalem usque ad os, præ-
„ ter peccata ipsius, quibus peccare fecit Iudam, ut fa-
„ ceret malum in oculis Domini. Et eduxit Dominus
„ duces copiarum Regis Assur, ceperuntque Manassem
„ in uinculis, & uinxerunt compedibus ferreis, duxe-
„ runtque Babylonem, & erat uinctus, & totus ferro

» circumdatus in carcere, & dabatur ei furfuraceus pa-
» nis pondere modicus, & aqua cum aceto in mensura,
» ut uiuere posset. Et erat oppressus, dolensque ualde.
» Et postquàm uehementer afflictus est; quæsiuit faciem
» Domini Dei sui, & humiliatus est uehementer à facie
» Domini Dei patrum ipsius, & orauit ad Dominum
» dicens,

Oratio Manassis Regis Iuda. CAP. XXVI.

» DOMINE Omnipotens Deus patrum nostrorum
» Abraam, Isaac, & Iacob, & seminis ipsorum iu-
» sti, qui fecisti cœlum, & terram cum omni ornatu
» eorum; qui ligasti mare uerbo mandati tui; qui con-
» clusisti abyssum, & consignasti eum terribili, & glo-
» rioso nomine tuo; quem omnia pauent, & tremunt à
» facie uirtutis tuæ: quoniam importabilis magnificen-
» tia gloriæ tuæ, & intolerabilis ira in peccatores com-
» minationis tuæ, immensa, & ininuestigabilis miseri-
» cordia promissionis tuæ, quia tu es Dominus miseri-
» cors, longanimis, multæ misericordiæ, & pœnitens
» super improbitates hominum. Quoniam tu Deus se-
» cundum bonitatem probitatis tuæ, promisisti pœni-
» tentiæ remissionem peccantibus in salutem. Tu igi-
» tur Domine Deus iustorum non posuisti pœnitentiam
» iustis Abraham, Isaac, & Iacob, qui non peccaue-
» runt, sed posuisti pœnitentiam super me peccatore,
» quoniam peccaui super numerum arenæ maris. Mul-
» tiplicatæ sunt iniquitates meæ Domine, multiplicatæ
» iniquitates meæ; & non ampliùs dignus sum figere o-
» culos, & intueri altitudinem cœli à multitudine ini-
» quitatum mearum: Incuruatus multo uinculo ferri,
quo-

,, quoniam irritaui furorem tuum, & malum in conspe-
,, ctu tuo feci, statuens abominationes, & multiplicans
,, offensiones. Et nunc inclinans genua cordis mei, ro-
,, gans bonitatem tuam; peccaui Domine, & peccata
,, mea ego cognosco, sed peto, rogans te, remitte mihi
,, Domine, remitte mihi, & ne simul perdas me cum
,, iniquitatibus meis, neque in æternum iratus conser-
,, ues mala mihi, neque condemnes me in infimis locis
,, terræ. Quia tu Deus, Deus pœnitentium, & super
,, me ostendes bonitatem tuam, quoniam cùm sim indi-
,, gnus, saluabis me secundum multam misericordiam
,, tuam, & laudabo te semper omnibus diebus uitæ meæ;
,, quoniam te laudat omnis uirtus Cœlorum, & tua est
,, gloria in sæcula. Amen.

,, ET audiuit uocem suam DOMINUS, & misertus
,, est eius, & facta est circa ipsum flamma ignis, & lique-
,, facta sunt omnia circa ipsum ferramenta, & sanauit DO
,, minus Manassem à tribulatione eius, & reduxit eum
,, Ierusalem ad regnum suum. Et cognouit Manasses
,, quòd DOMINUS ipse est DEUS solus, & seruiuit soli DO-
,, mino DEO in toto corde eius, & in tota anima eius, &
,, putatus est iustus. Et sustulit DEOS alienos, & sculpti-
,, le à domo DOMINI, & omnia altaria, quæ ædificauerat
,, in domo DOMINI, & omnia altaria in Ierusalem eiecit
,, extra ciuitatem, & direxit altare, & sacrificauit super
,, ipsum sacrificium salutaris & laudis. Et dixit Manas-
,, ses Iudæ, ut seruiret DOMINO DEO Israel, & dormiuit
,, in pace cum patribus suis, & regnauit Amon filius e-
,, ius pro eo, & fecit malum coràm DOMINO, secundum
,, omnia quæcunque fecerat Manasses pater eius in pri-
mis, & irritauit DOMINUM DEUM suum. Audistis filii
charissimi quemadmodum DOMINUS DEUS eum, qui

idola coluerat, & multos insontes occiderat, leuiter castigatum recepit, & dimissis delictis, eum in regnum reduxit. Non solùm enim pœnitentibus indulget, sed etiam pristinam dignitatem restituit.

Contra eos, qui ex contemptu peccant, sit exemplum Amon.

CAP. XXVII.

NVLLVM peccatum idololatria reperitur grauius: ea est enim contra Deum impietas, sed tamen ipsa quoque per ueram pœnitentiam condonatur. Si uerò quis de industria peccet tentans Deum, quasi non ulciscentem mala; is remissionem non consequitur, quamuis secum ipse dicat, Sit mihi propitius Deus, quoniam ambulabo in euersione cordis mei praui. Talis fuit Amon Manassis filius. Inquit enim

4. Reg. 21. scriptura, Et cogitauit Amon cogitationem transgres-

» sionis malam; & dixit, Pater meus à iuuentute multa
» iniquè fecit, & in senectute pœnitentiam egit; & nunc
» ego ambulabo prout concupiscit anima mea, & postea
» conuertar ad Dominum. Et fecit malum in conspectu
» Domini supra omnes, qui fuerunt ante ipsum, & ex-
» terminauit eum Dominus Deus cito à terra eius bona;
» & irruerunt in eum serui sui, & occiderunt ipsum in
» domo ipsius, & regnauit annos duos solos.

Quòd Christus Iesus uenit peccatores saluare per pœnitentiam.

CAP. XXVIII.

ATTENDITE laici, ne quis uestrum cogitationẽ Amon in corde suo confirmet, & breui tempore pereat. Eodem modo Episcopus conseruet quantum

potest

potest, eos, qui non peccauerunt, ut sine peccato per seuerent; & eos, qui à peccatis conuertuntur, curatos recipiat. Si uerò pœnitentem contra misericordiam non admiserit, peccabit in Dominum Deum suum, iustificans se ipsum supra illius iustitiam, & non recipiēs quem ille recepit per Christum; propter quem misit filium suum in terram hominibus tanquàm hominem; propter quem uoluit de muliere illum nasci cùm esset factor mulieris & uiri; cuius causa non parcens cruci, & morti, ac sepulturæ, permisit illum pati, cùm esset natura impassibilis, filius dilectus, Dei uerbum, magni consilii angelus, ut morti subiectos, morte liberaret. Hunc irritant non recipientes pœnitentem. Is enim me Matthæum, cum essem priùs publicanus, uocare *Matt. 9.* non est ueritus, & Petrum, qui eum ob timorem ter negauit, cùm is per pœnitentiam ipsum placasset, & *Mat. 26.* amarè fleuisset, in gratiam recepit, pastoremque propriorum agnorum constituit. Et Paulum coapostolum nostrum, qui multa nobis prius intulerat mala, & blasphemauerat in nomen sanctum: pro persecutore Apo *Act. 9.* stolum fecit, uas electionis illum instituens, & alteri *Luc. 7.* cuidam mulieri peccatrici inquit, Remittuntur tibi pec *Ioan. 8.* cata multa, quoniam dilexisti multum. Quandam aliam peccatricem statuerunt seniores coràm eo, & reiecto in eum iudicio exierunt. Cognitor uerò cordium Dominus, cùm quæsisset ab ea, nū seniores ipsam condemnassent, illaque negasset, dixit mulieri, Vade neque ego te condemno. Hunc Saluatorem, Regem, & Dominum, & Deum nostrum Iesum Christum ò Episcopi, tanquàm scopum uos habere, huius imitatores uos esse oportet, mites, quietos, clementes, misericordes, pacificos, mansuetos, promptos ad docen-

dum

dum, ad conuertendum, ad recipiendum, ad cohortandum, non percussores, non iracundos, non petulantes, non gloriosos, nō superbos, non uinolentos, non ebrios, non inanes sumptus facientes, non delicatos, non sumptuosos, non tanquàm alienis, sed tanquàm propriis Dei donis utentes, tanquàm bonos dispensatores factos, tanquàm eos, à quibus Dominus rationē est postulaturus. Sufficientem habeat uictum. & uestitum Episcopus, usui, & dignitati accommodatum: non utatur Dominicis rebus tāquàm alienis, sed
*Mat.*10. moderatè: dignus est enim operarius mercede sua. Delicatus ne esto, ne leuis, sed tantùm expetat, quæ faciūt ad conseruandam naturam.

De primitiis & decimis, & quomodo debeat Episcopus ex ijs ipse capere, uel eas cum alijs communicare.

CAP. XXIX.

QVÆ ex decimis, & primitiis secundum mandatum Dei dantur, ut Dei homo consumat, uoluntaria, quæ occasione pauperum offeruntur, rectè dispenset orphanis, uiduis, afflictis, & peregrinis egentibus; ut qui habet Deum harum rerum rationē ab eo reposcentem, qui hanc dispensationem illi commisit. Omnibus egentibus cum iustitia tribuentes, ipsique iis utentes, sed non abutentes; comedentes de iis, sed non soli uorantes, egenisque impertientes, Dei offensionem uitabitis. Nam si soli hæc consumetis exprobrabitur uobis à Deo dicente, tanquàm insatiabilibus,
*Eze.*34. & uoratoribus, Lac comedebatis, & lanis uestiebamini. Et in alio loco, Numquid habitabitis soli super ter-
*Isa.*5. ram? Propterea in lege præceptum est uobis, Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Atque hæc non ideò dici-

dicimus, ut non capiatis fructum laborum uestrorum.
Scriptum est enim, Non infrenabis os boui trituranti; *Deu.25.*
sed moderatè, & cum iustitia. Vt igitur in area laborans in somnis bos comedit quidem, sed non totũ absumit, sic uos laborãtes in area, hoc est in Ecclesia Dei, de Ecclesia comedite, more Leuitarum ministrantium in tabernaculo martyrii, quod per omnia Ecclesiæ figuram referebat, etiam uero ex nomine martyrium Ecclesiæ tabernaculum designabat. Hìc igitur leuitæ tabernaculo assidentes, de iis, quæ Deo offerebantur ab omni populo, donis, partibus, primitiis, decimis, sacrificiis, oblationibus sine prohibitione partem habebant ipsi, & uxores eorum, filii & filiæ eorum. Quoniam autem eorum officium erat tabernaculo ministrare; pro-
» pterea sortem terræ nõ acceperunt in filiis Israel, quòd *Num.8.*
» oblationes populi sors Leui, & sors tribus eius. Vos igitur hodie, ò Episcopi, estis populo uestro sacerdotes. Leuitæ, qui ministrant sacro Tabernaculo sanctæ, & catholicæ Ecclesiæ, atque assistentes ad altare Domini & Dei nostri, & adducentes ei rationales & incruentas hostias per Iesum magnum Pontificem. Vos laicis, qui inter uos sunt, estis Prophetæ, Principes, Duces, & Reges, mediatores Dei, & fidelium ipsius, participes uerbi ac nuncii, cognitores Scripturarum ac tubæ Dei, testesque eius uoluntatis, qui omnium peccata portatis, & de omnibus rationem redditis, quibus (ut audistis)
» grauiter minatur sermo, Si abscõderitis ab hominibus *Lu.11.*
» clauem scientiæ. quibus periculum damnationis imminet, nisi annunciaueritis uoluntatem eius, populo uobis subiecto; quibus certa merces à Deo parata est, & gloria ineffabilis laudabiliter, & rectè ministrantibus in Tabernaculo sancto. Nam quemadmodum ue-

strum

ſtrum eſt onus, ita miniſteria uictus, atque alios neceſ-
Ignat. ad Polycarpum. ſarios uſus uos capitis. Imitatores enim eſtis Chriſti,
& ut ipſe omnium noſtrum peccata portauit in ligno
affixus, immaculatus pro iis, qui ſupplicio digni erãt,
ſic uos populi peccata in uos ipſos transferre oportet.
Iſa. 53. Dictum eſt enim de Saluatore in Iſaia, quòd hic pecca-
„ ta noſtra tollit, & pro nobis dolet. Et rurſum, Ipſe pec-
„ cata multorum portauit, & propter iniquitates ipſo-
rum eſt traditus. Quemadmodũ igitur uos ſcopi eſtis;
ita ſcopum habetis Chriſtum. Vt igitur ille omnium
ueſtrum ſcopus eſt, ſic uos laicorum uobis ſubiecto-
rum. Nolite enim exiſtimare facile, uel leue eſſe Epi-
ſcopatus onus. Conuenit igitur, ut quemadmodum
onus ſuſtinetis ipſi, ita quoque fructuum primi parti-
cipes ſitis, & egentibus partem ſuppeditetis, ut qui ra-
tionẽ reddituri eſtis ei, qui falſas rationes à uobis non
eſt accepturus. Oportet enim eos, qui Eccleſiæ aſſidẽt,
ali de Eccleſia. Quippè ſacerdotes, Leuitas, aſſeſſores,
Nu. 18. miniſtros Dei, ut in libro Numerorum ſcriptum eſt de
„ ſacerdotibus, Et dixit Dominus ad Aaron, Tu & filii tui
„ & domus patris tui accipietis peccata ſanctorum ſacer-
„ dotii ueſtri. Ecce dedi uobis cuſtodiam primitiarum
„ de omnibus ſanctificatis à filiis Iſrael. Tibi dedi ipſa in
„ munus, & filiis tuis poſt te in legem æternam. Et hoc
„ erit uobis à ſanctificatis, à fructibus, & à donis, & ab
„ omnibus ſacrificiis, & ab omni delicto, & de peccatis.
„ & quæcunque reddunt mihi, ab omnibus ſanctis tibi
„ erunt & filiis tuis. in ſanctuario comedite ipſa. Et pau-
„ lòpoſt, Omnes primitiæ olei, & uini, & frumenti, quæ-
„ cunque dederint Domino, tibi dedi ipſa. Primogeni-
„ ta omnia tibi dedi, & dices omne donum omne primo
„ genitum hominis & iumenti mundi & immundi, & ho

ſtiæ,

" stiæ, & pectoris, & humeri dexteri ad sacerdotes perti-
" net, & reliquos inseruientes Leuitas. Audite hæc uos laici, & electa Dei Eccclesia Dei. Etenim antea populus, Dei populus & gens sancta uocabatur: uos quoq; igitur estis sancta Dei & sacra Ecclesia descripta in cœ-
" lo, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, sponsa ornata Domino Deo, Ecclesia magna, Ecclesia fidelis. Quæ prius dicta sunt, nunc auribus percipe, primitiæ Pontifici Christo, & ministrantibus ei, Decimæ salutaris initium nominis Iesu. Audi sacra catholica Ecclesia, quæ decem plagas effugisti, & Decalogum accepisti, & legem didicisti, & fidem es adepta, & in Iesum credidisti, & de nomine eius appellata es, & in consummatione gloriæ ipsius firmata: quæ tunc uictimæ erant, nunc orationes sunt, preces & gratiarum actiones; quæ tunc primitiæ, & decimæ, partes & dona, nunc oblationes; quæ per sanctos Episcopos offeruntur Domino Deo per Iesum Christum, qui pro ipsis mortuus est. Ii enim sunt Pontifices uestri, sacerdotes uestri, Presbyteri sunt Leuitæ uestri, qui nunc sunt Diaconi, Lectores, Cantores, Ostiarii; Diaconissæ uestræ, uiduæ, uirgines, orphani uestri: iis omnibus superior Pontifex est.

Exo. 19.
1. Pe. 2.

In cuius figuram, & dignitatem quilibet de Clero sit constitutus. CAP. XXX.

EPISCOPVS uerbi minister est, scientiæ custos, mediator inter Deum & uos in seruitute, quam Deo impendit; is pietatis magister est, is post Deum pater uester, qui per aquam uos regenerauit in adoptionem filiorum Dei; is Princeps & dux uester, is Rex uester &

dynaſta. Denique is terrenus Deus poſt Deum, cui à uobis honor debetur: nàm de eo & ſimilibus Deus di
Pſa. 18. cebat. Ego dixi dii eſtis & filii excelſi omnes. & diis non
S. Ignat. ferè eadẽ ſcripſit ad Magnes. & ad alios. ĩ Epiſtola uerò ad Trall. hæc ipſa repetens, mentionẽ facit apoſtolicarũ conſtitut.
maledices. Epiſcopus .n. ſupra uos ſedeat, ut qui Dei dignitate ornatus eſt, quatenus clero præeſt & omni populo imperat. Diaconus huic aſſiſtat ut Chriſtus patri, & miniſtret ei in omnibus ſine reprehẽſione, quemadmodum Chriſtus à ſe ipſo nihil faciens, quæ grata ſunt patri facit omnino. Diaconiſſa in figuram Spiritus ſancti honoretur à uobis, nihil ſine Diacono agens uel loquens, quemadmodum nec paracletus à ſe ipſo aliquid loquitur uel facit, ſed glorificans Chriſtum, expectat eius uoluntatem. & ut nemo in Chriſtum credere poteſt ſine doctrina ſpiritus, ſic ſine Diaconiſſa nulla mulier accedat ad Diaconum uel Epiſcopum. Presbyteri in formam Apoſtolorum à uobis cenſeantur; magiſtri ſint ſciẽtiæ Dei, quoniam Dominus nos mittens di
Mat. 28. cebat, Euntes docete omnes gentes, baptizantes ipſos
„ in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, docẽtes ip-
„ ſos ſeruare omnia, quæ mandaui uobis. Viduæ & orphani in figuram altaris exiſtimentur à uobis, uirgines in figuram turibuli & incenſi honorentur.

Quòd res tremenda eſt hominem ſe ipſum demittere ad dignitatem aliquam ſacerdotalem ut Coritæ, ut Saul, ut Ozias.

CAP. XXXI.

QVEMADMODVM non erat licitum alienigenam & eum, qui non eſſet Leuita, aliquid offerre, uel ad altare accedere ſine ſacerdotibus; ita uos ſine Epiſcopo nihil facite. Quòd ſi quis ſine Epiſcopo faciat aliquid, fruſtrà illud facit: non enim in opus ipſi imputabitur. Vt.n. Saul cùm ſine Samuele obtuliſſet, audiuit

quoniam

quoniam frustrà fecisti. sic laicus omnis sine sacerdote perficiens aliquid, frustrà facit. Et ut Ozias Rex cùm non esset sacerdos, & sacerdotum sacra administrasset, in lepram incidit propter iniquitatem; sic omnis laicus non effugiet supplicium, si Deum contempserit, suosque sacerdotes despexerit, sibique honorem arrogauerit, non imitatus Christum, qui non ipse se glorificauit ut fieret sacerdos, sed expectauit ut à patre audiret, Iurauit dominus & non pœnitebit eum, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Quòd si sine patre Christus ipse se non glorificat, quomodo fieri potest ut homo ipse se in sacerdotium proiiciat, nō accepta dignitate à superiore, & ea faciat, quæ solis licita sunt sacerdotibus? Non'ne Coritæ quanquàm de tribu leui erant, incendio consumpti sunt cùm in Mosem & in Aaron insultassent, & de iis, quæ ad se non spectabant, pugnassent? & Dathan, & Abiron uiui in Infernum descenderunt? Et uirga cùm germinasset, multorum insaniam compressit, & à Deo Pontificem institutum indicauit. Decet igitur & uos fratres sacrificia uestra, siue oblationes Episcopo afferre, ut Pontifici uel per uos, uel per Diaconos. etiam uerò primitias, & decimas, & uoluntaria ei afferte. Ipse enim cognoscit oppressos & cuilibet tribuit, quantum satis est, ne quis sæpe eodem die, aut eadem hebdomada accipiat, alius uerò nihil omnino. Aequum est enim iis, qui uerè oppressi sunt, potius in usus suppeditare, quàm iis, qui oppressi esse existimantur.

1. Reg. 13. *4. Re. 15. & 2. Paralip. 26:* *S. Ignat. in Ep. ad Magnes.* *Psa. 109* *Nu. 16.* *Nu. 17.*

De conuiuio, & quemadmodum oporteat singulos Cleri ordines ab inuitantibus honorari. CAP. XXXII.

Luc. 14. S. Ign. ad Smyrn. QVi ad Agapas, siue (ut Dominus nominauit) ad conuiuium instituerunt uocare Presbyteras: quam norunt Diaconi oppressam, eam frequenter uocent. Seponatur autem in conuiuio quod pastori consuetum est dari, dico autem id quod ad primitias pertinet, ueluti sacerdoti, etiam si conuiuio non adsit, in honorem Dei, qui ei sacerdotium commisit. Quantum autem unicuique Presbyterarum datur, eius duplum detur Diaconis in honorem Christi. S. Ignat. ad Mag. Presbyteris uerò, ut qui laborãt in uerbo doctrinæ, duplex quoque seponatur pars in gratiam Apostolorum Domini, cuius locum sustinent, tanquàm consiliarii Episcoporum, & Ecclesiæ corona. Sunt enim ii Senatus & consessus Ecclesiæ. Si Lector sit, capiat partem unam in honorem Prophetarum. Eodem modo Cantor & Ostiarius. unicuique igitur gradui, laici debitum honorem tribuant, in donis atque in omni uitæ ueneratione. Non autem facilè molesti sint præpositis, sed per ministros, quæ uoluerint, significent, hoc est per Diaconos, quibus cum maiori libertate poterunt uti. non enim ad Omnipotentem Deum accedere licet, nisi per Christum. ita laici omnia, quæ uolent, per Diaconum manifesta Episcopo faciant, sicque de illius sententia ea perficiant. Neque enim olim in sacro sanctuario offerebatur uel gerebatur aliquid sine sacerdote. Mala. 2. Labia enim sacerdotis custodient scientiam, „ & legem exquirent de ore ipsius, ait quodam in loco Propheta. Quoniam Angelus Domini Omnipotentis est: nam si ii, qui dæmones colunt, in nefariis & abomi-

abominandis impurisq; eorum ſacris, etiam nunc ſan ćta imitantur (ac longo quidem interuallo piaculum ſi in comparationem ueniat, à pietate diſtet) uerunta-men ſi ii in illis impiis religionibus ſine ſacerdote nihil offerunt, nihil faciunt, ſed os lapidearum ſtatuarum ſa cerdotem putant, à quo expećtant ſibi præcipi quid fa ćturi ſint, & quæ ille præceperit omnia exequuntur, nihilq́ue niſi de eius ſententia agunt, in honoreq́ue habent ſacerdotem, eiusq́ue nomen ſacroſanćtum exi ſtimant in honorem inanimarum ſtatuarum, cultum-q́ue improborum ſpirituum: ſi inquam illi, cùm ina-nia falſaque opinentur, in nullaq; re firma ſpem ſuam collocent, tamen ſanćtitatem imitari conantur, quan-to eſt æquius uos, qui clariſſimam fidem certiſſimam-q́ue ſpem obtinetis, & glorioſam æternam infallibilem promiſſionem amplećtimini, in præpoſitis colere Do-minum Deum, exiſtimantes os Dei, eſſe Epiſcopum.

Quæ ſit dignitas Epiſcoporum, & Diaconorum. CAP. XXXIII.

NAM ſi Aaron poſtquàm nunciauit Pharaoni ſer-mones nomine Moſis, Propheta dićtus eſt, Mo-ſes uerò Pharaonis Deus, ſcilicet utì Rex ſimul, & Pontifex (ut inquit ad eum Deus) Deum poſui te Pha raoni, & Aaron frater tuus erit tuus Propheta; cur non uos quoque internuncios uerbi Prophetas eſſe exiſti-metis, eosq́ue ut Deos reuereamini?

Quomodo oporteat laicos parere Diaconis. CAP. XXXIIII.

NVNC enim uobis loco Aaron Diaconus eſt, lo-co Moſis Epiſcopus. quòd ſi Moſes à Domino ap pellatus

pellatus eſt Deus, à uobis quoque Epiſcopus Dei loco in honore habeatur, & Diaconus ſit tanquàm eius Propheta: Nam quemadmodum Chriſtus ſine Patre nihil agit, ita Diaconus nihil agit niſi de ſententia Epiſcopi. Et quemadmodum Filius ſine patre non eſt, ita neque Diaconus ſine Epiſcopo. Et quemadmodum Filius eſt obediens Patri, ita Diaconus omnis Epiſcopo paret. Et quemadmodum Filius nuncius eſt & propheta Patris, ita Diaconus nuncius eſt & propheta Epiſcopi. Propterea omnia, quæ à Diacono geruntur, ſignificentur Epiſcopo, & per eum ad exitum perducantur.

Quòd non licet Diaconum ſine Epiſcopo aliquid agere.
CAP. XXXV.

IN ſumma autem nihil agat Diaconus ſine Epiſcopo, nec cuiquam quicquam det, niſi de illius ſententia. Nam ſi clam Epiſcopo alicui egenti præbuerit aliquid, in contumeliam Epiſcopi præbebit, eumque calumniæ ſubiiciet, ut qui negligere uideatur eos, qui egeſtate oppreſſi ſunt. Qui uerò Epiſcopo ſermone uel factis detrahit, Deũ offendit, non audiens eum, qui dixit; Diis non maledices. non. n. de lapidum & lignorum piaculis legẽ ferebat, quæ ſuo falſo nomine ſunt abominabilia, ſed de ſacerdotibus, & iudicibus, quibus dixit, Dii eſtis, & filii excelſi omnes.

Exo. 22.

Pſal. 81.

Quòd

Quòd non oportet Diaconum præter Episcopi sententiam dare aliquid; nam in calumniam Episcopi hoc aget.

CAP. XXXVI.

SI uides, Diacone, aliquem inopia premi, admonito Episcopo illi suppedites, nec clam in eius contumeliam quicquam agas, ne murmurationem in illum excites. Non enim contra illum murmuratio orta uidebitur, sed contra Dominum Deum, & audiet Diaconus & alii, quæ Aaron & Maria in Mosem ob-
» locuti, audiuerunt. Quomodo non timuistis loqui
» contra Mosem seruum meum? Et rursum idem Mo-
» ses iis, qui in eum conspirauerant, inquit, Non enim *Exo. 16.*
» contra nos murmuratio uestra est, sed contra Dominũ
» Deum nostrum. Nam cùm laicus, qui dixerit racan, uel stulte, non impunè abiturus sit, ut qui nomẽ Christi contumelia affecerit, quid dicemus de Episcopo? per quem Dominus in ordinatione Spiritum sanctum uobis dedit; per quem sanctam doctrinam didicistis, & Deum cognouistis, & in Christũ credidistis; per quem cogniti estis à Deo; per quem cõsignati estis oleo exultationis, & chrismate sapientiæ; per quem filii lucis facti estis; per quem Dominus in illuminatione uestra, Episcopi manus impositionem testimonio suo cõprobans, in singulis uestrum suam sacram uocem emisit,
» dicens, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Per Epi-
» scopum, ò homo, adoptat te Deus in filium. Cogno-
» sce fili dexteram matris tuæ, & dilige eum, qui secun-
» dum Deum tuus pater est, & illum reuerere.

Quomodo

Quomodo oporteat honorare sacerdotes, & uenerabiles existimare, cùm sint patres spirituales. CAP. XXXVII.

NAm si de parentibus secundum carnem lex diuina inquit, Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut bene tibi sit, & qui maledixerit patri uel matri, morte moriatur. quanto magis de spiritualibus parentibus uobis præceptum est, ut eos honoretis, & diligatis tanquàm beneficos legatosque ad Deum, qui uos per aquam regenerauerunt, uerbo quasi lacte educauerunt, in doctrina nutriuerunt; in mandatis confirmauerunt; salutari corpore, & precioso sanguine dignos reddiderunt; à peccatis soluerunt, & sacrosanctæ Eucharistiæ participes effecerunt; diuinæ promissionis consortes, cohæredesque statuerunt? Hos uenerabiliter colite uariis honoribus: ii enim à Deo uitæ & mortis potestatẽ acceperunt in peccatoribus iudicandis, damnandisque in mortem ignis æterni, nec non in liberandis iis, qui redeunt, & in uita illis præstanda.

Exo. 20.

Quòd sacerdotes sunt præstantiores Principibus, & Regibus. CAP. XXXVIII.

HOs Principes & Reges uestros putatote, & tributa tanquàm Regibus penditote. De uestro enim illos, & domesticos illorum ali oportet, queadmodum Samuel præcepit populo de Rege in primo Regum, & Moses de sacerdotibus in Leuitico, eodem modo nos de Episcopis uobis præcipimus. Nam si tunc populus proportione, tanto Regi munera præbebat, quanto magis nunc Episcopus decreta sibi à Deo stipendia capere debet ad se alendum, & clericos, qui apud eum sunt?

Quòd

Quòd ſi aliquid orationi addendum eſt, plura hic capiat, quàm ille olim. Ille enim rem militarem tãtùm ad miniſtrabat, belli pacisque moderator ad tuenda corpora, hic uerò Dei ſacerdotium adminiſtrans, corpus, & animam periculis liberat. Quanto igitur anima corpore eſt excellentior, tanto ſacerdotium Regno præſtat. Ligat enim id & ſoluit ſupplicio, uel indulgentia dignos. Ideo Epiſcopum diligere debetis, ut patrem, timere, ut Regem, honorare, ut dominum. Fructus ueſtros & opera manuum ueſtrarum in ueſtram benedictionem illi offerentes primitias ueſtras, decimas, partes, dona ueſtra dantes ei ut ſacerdoti Dei; primitias inquam frumenti, uini, olei, pomorum, atque omniũ, quæ Deus præbet uobis. Et erit oblatio tua accepta in odorem ſuauitatis Domino Deo tuo, & benedicet Dominus operibus manuum tuarum, & multiplicabit Dominus bona terræ tuæ, quoniam benedictio in caput tribuentis reuertitur.

Quòd quemadmodum leges decimas dare præcipiunt, ita & Euangelium. CAP. XXXIX.

INTELLIGENDVM eſt autem, quòd quanquàm Dominus liberauit uos à ſeruitute adiectorum uinculorum, & eduxit uos in refrigerium, non ampliùs
„ ſinens uos ſacrificare bruta animalia pro peccatis, ſolu- *Leu.* 16.
tos illis expiationibus, emiſſariis, aſſiduis lotionibus, & aſperſionibus; non tamen oblationibus uos liberauit, quas ſacerdotibus debetis, & beneficentiis erga eos,
„ qui egent. ait enim Dominus noſter in Euangelio, Niſi *Matt.* 5.
„ abundauerit ueſtra iuſtitia pluſquàm ſcribarum & Pha
„ riſæorum, non intrabitis in regnum Cœlorum. Ita er-

go abundabit iuſtitia ueſtra, ſi de ſacerdotibus, orphanis, uiduis maiorem curam ſuſcipietis, ut ſcriptum eſt,
Pſal. 3. Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſæ-
Pro. 15. culum ſæculi. Et rurſum, Per eleemoſynam & fidem
Pro. 11. delentur peccata. Et rurſum, Anima benedicta omnis ſimplex. Ergo ita facies quemadmodum Dominus præcepit, & dabis ſacerdoti iuſta ſua, primitias de area & torculari pro peccatis tanquàm mediatori, atque internuncio poſito inter Deum & eos, qui expiationibus & deprecationibus opus habent. Te enim dare oportet, illum diſtribuere tanquàm œconomum, & diſpenſatorem rerum eccleſiaſticarum. Neque enim ab Epiſcopo tuo rationem petere debes, neque eius diſpenſationem obſeruabis quomodo eam peragat, quando, cum quibus, ubi, bene, uel malè, uel conuenienter. Habet enim iudicem Deum, qui in eius manus hanc diſpenſationem commiſit, & dignum eum effecit ſacerdotio tanti loci.

Admonitio decem mandatorum. CAP. XXXX.

HABE præ oculis timorem Dei, memor omni tempore decem Dei mandatorum.

1 Diligito Deum unum, ac ſolũ omnibus uiribus tuis.
2 Noli attendere Idolis, & huiuſmodi aliis tanquã diis inanimis, uel ratione carentibus, uel dæmonibus.
S. Ignat. ad Mag. 3 Intellige Dei opera diuerſum ſumpſiſſe exordiũ per Chriſtũ, & ſabbatizabis per eum, qui ceſſauit ab operando, nõ autem à prouidendo ſabbatiſmũ, qui eſt meditatio legum, non manuum ceſſatio.
4 Omnem abſurdam cupiditatem abiice.
5 Omnem iniuriam, quæ ad hominum perniciem pertinet,

pertinet, iram omnem.

6 Honora parentes tanquàm ortus tui auctores.

7 Dilige proximum, sicut te ipsum.

8 Impartire uictum egentibus.

9 Periurium & iusiurandum uanum uita: non enim innocens iudicaberis.

10 Non appareas coràm sacerdotibus uacuus, & uoluntaria assiduè offer, nec ab Ecclesia Dei absis: summo mane, ante omne opus, & iterum uesperè gratias agens Deo, eo quòd tibi uitam est largitus. Operare, perseuera, labora, offer Domino uoluntaria tua. Honora enim, inquit, Dominum tuis iustis laboribus, præbe peregrinis unum, uel duo, uel quinque minuta. Congrega tibi cœlestes diuitias, quas nec tinea, neque fur demolitur. Sicque faciens noli iudicare Episcopum tuum, neque collaicum: nam si fratrem iudicas, factus es iudex, à nullo ad hoc munus electus. Nam solis sacerdotibus concessum est ut iudicent, quoniam dictum est eis, Iustum iudicium iudicate, Et rursum, Estote trapezitæ probati. Vobis enim permissum non est, immo contrà iis, qui iudicandi potestate carent, dictum est, Nolite iudicare, & non iudicabimini.

Matt. 6. Deu. 1. Ioan. 7. Damascenus de fi. Orthod. lib. 4. Matt. 2.

De accusatoribus, & calumniatoribus, & quòd non oportet iudicem ijs facilè credere, uel non credere, sed cum diligenti inquisitione. CAP. XLI.

OPORTET tamen ut Episcopus rectè iudicet, sicut scriptum est, Iustum iudicium iudicate. & alio in loco, Cur à uobis ipsis non iudicatis quod iustum est? Imitamini ergo peritos argentarios. Vt enim ii improbos numos reiiciunt, probatos recipiunt,

Ioan. 7. In secunda aucto.

ritate, ui detur alludere ad præceptú Pauli in prima ad Corinth. cap. 6.

ſic Epiſcopus debet quæ à reprehenſióne abſunt, retinere; quæ uitium habent uel curare, uel ſi immedicabilia fuerint, proiicere, & non ſtatim abſcindere, neque cuiuis temere fidem habere. Accidit enim ut aliqui uel propter æmulationem, uel propter inuidiam contra fratrem falſam accuſationem inſtituant, quod duo ſenes Babylone fecerunt in Suſannam, & Aegyptia mulier in Ioſeph. Tu igitur cùm ſis homo Dei, noli tales criminationes facilè admittere, ne perdas innocentem, & occidas iuſtum. Nam qui talia recipere uult, iræ magis, quàm pacis pater eſt. Vbi autem ira reperitur, inde abeſt Dominus: nam ira cùm ſit Satanæ amica (illam inquam, quæ præter rationem excitatur) per falſos fratres nunquam in Eccleſia concordiam eſſe patitur. Quare quos tales cognoſcitis dementes, contentioſos, alienis malis gaudentes, iis nolite fidem habere, ſed cauete ne quid à talibus contra fratrem audiatis: quoniam in oculis eorum nihil inſidet, præterquàm cædes, & in quo minus quis ſuſpicatur, confodiunt uirum. Tu ergo mentem adhibe accuſatori, ſapienter obſeruans eius uitæ conſuetudinem, quæ, ac cuiuſmodi fuerit; & ſi comperies eum uerum dicere, fac ſecundum præceptionem Domini, apprehenſumque accuſatum remotis arbitris corrige, ut ad pœnitentiam redeat. Quòd ſi obſequi noluerit, uocatis duobus, uel tribus uiris, monſtra ei delictum, admonens eum in manſuetudine, & diſciplina. Quoniam in corde bono requieſcet ſapientia, & in corde inſipientum non cognoſcitur.

Prou. Cap. 14.

Quòd

Quòd oportet peccatores separatim increpare, & pœnitentes recipere secundum ordinationem Domini. CAP. XLII.

SI igitur persuasus fuerit in ore trium uestrum, bene habet; quòd si obdurauerit, dic Ecclesiæ; si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquàm Ethnicus & publicanus, nec illum ampliùs ueluti Christianum in Ecclesiam admiseris, sed ueluti Ethnicum uitaueris. Pœnitentiam agere uolentem recipe: non enim prius Ethnicum uel publicanum in communionem recipis, quàm eum præteritæ impietatis pœniteat. nam pœnitentibus locum pœnitentiæ statuit Dominus noster Iesus Christus.

Exempla de pœnitentia. CAP. XLIII.

ETENIM ego Matthæus unus ex duodecim, qui in hac doctrina loquũtur uobis, sum Apostolus, & cùm prius publicanus essem, nunc per fidem misericordiam consecutus sum, pœnitentiamque egi de præteritis actionibus, & dignus factus sum, ut essem Apostolus, ac prædicator uerbi. Et Zachæus, quem Dominus recepit in pœnitentia illi supplicantem, item publicanus antea fuerat. Iam uerò milites, & publicanorum turba, cùm accederent ad dominicum de pœnitentia sermonem, audierunt à Propheta Ioanne post
» baptismum, Nihil plusquàm quod ordinatum est uo- *Lu.* 3.
» bis, facite. Eodem modo Ethnici spem uitæ non amiserunt, si per pœnitentiam incredulitatem abiecerint. Quare utì publicanum, & Ethnicum habeas illum, qui de opere malo correptus, pœnitentiam agere recusat. Et Ethnici, si postea dolere, & ab errore redire

redire uolent, eos in Ecclesiam recipimus, ut uerbum audiant, non tamen communionem habemus cum eis, quousque recepto baptismi sigillo, initiati sint. Eodem modo pœnitentes, quousque pœnitentiæ fructum non ostenderint, permittimus ecclesiam ingredi, quò uerbum audientes funditus non intereant: non habeant autem communionem orationis, sed discedant post lectionem legis, Prophetarum, & Euangelii; ut per discessum meliores euadant in uitæ consuetudine; studentes ad conuentus quotidie uenire, & precibus operam dare, quò & ipsi recipi ualeant, & eos, qui uident compungant, cautioresque fiant, uerentes ne in similia incidant.

Quòd non oportet inimicum animum habere aduersus illos, qui semel bis'ue peccant. CAP. XLIIII.

NOLI tu abominari ò Episcope eum, qui uno, altero'ue peccato lapsus est: nec illum Dominico sermone prohibeto, neque à communi uictu reiicito; quoniam neque Dominus recusabat cum publicanis & peccatoribus cibum capere. quod cùm ei à Pharisæis obiiceretur, dicebat, Non opus habent, qui ualent, medico, sed qui ægrotant. Versamini igitur, & consuetudinem habete cum iis, qui propter peccata segregati sunt, eos procurantes, consolantes, confirmantes, dicentesque iis, Corroboramini manus dissolutæ, & genua debilitata. Consolari enim oportet lugentes, & parui animi hominibus alacritatem iniicere, ne ob magnitudinem mœstitiæ in dementiam incidant, quoniam pusillanimis ualde insipiens est.

Matt. 9.

Heb. 12. 6.

Quo

Quomodo oporteat recipere pœnitentem, & quomodo cum peccatoribus agendum sit, & qui sint ab Ecclesia abscindendi. CAP. XLV.

SI quis conuersus pœnitentiæ fructum ostenderit, ad orationem eum admitti oportet, utì filium illum perditum & prodigum, qui consumptis bonis cum meretricibns, porcos pascebat, & siliquis satur fieri expetebat, cùm nemo illi daret. Deinde cùm pœnitentia ductus, & ad patrem reuersus, dixisset, Peccaui in Cœlum, & coràm te, & non sum ampliùs dignus uocari filius tuus. eum amantissimus pater cum musicis recepit, redditaque illi ueteri stola, anulo, & calceamentis, atque occiso uitulo saginato, lætatus est cum amicis. Idem fac tu Episcope. Sed quemadmodum Gentilem per lauacrum recipis, post eius institutionem, ita hunc per manuum impositionem utì per pœnitentiam purgatum, omnibus pro eo rogantibus, in pristinum statum restitues, & erit ei in locum lauacri impositio manuum. Nam per impositionem manuum nostrarum credentibus Spiritus sanctus dabatur. Ac si quis ex firmis fratribus obiiciat tibi, quòd
„ hunc in gratiam recepisti, dic ei, Tu semper mecum *Lu. 15.*
„ es, & mea omnia tua sunt; gaudere debebas & lætari quòd frater hic tuus mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus est. Quòd autem Deus pœnitentes non modò recipit, sed etiam eos in pristinum gradum restituit, idoneus testis est sanctus Dauid, qui post commissum in Vriam delictum, rogabat Deum di-
„ cens, Redde mihi exultationem salutaris tui, & spiri- *Ps. 50.*
„ tu principali confirma me. Et rursum, Auerte faciem
„ tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

Cor

„ Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum in-
„ noua in uiſceribus meis. Ne proiicias me à facie tua,
„ & Spiritum ſanctum ne auferas à me. Tu igitur utì clemens medicus, peccatores omnes cura, utens accomodatis ad ſalutem medicamentis, non modò ſecando, urendo, nouaculam adhibendo; ſed etiam alligando, exiccando, iniiciendo medicamenta leuia, cicatricem obducentia, emolliendo ſermonibus conſolatoriis. Si uulnus altum fuerit, reficito ſuaui unguento, ut repletum reliquis partibus æquetur. Si ſordes collegerit, nouacula perpurgato, hoc eſt ſermone ad incidendum idoneo. Si intumuerit, id acri collyrio complanato, hoc eſt iudicii minis. Si ſerpat, cauterio cohibeto, tabemq́ue excidito, ieiunii acrimonia. Quòd ſi hæc feceris, uideriſq́ue à pedibus uſque ad caput non prodeſſe fomenta: non oleum, non faſcias, ſed ſerpere tabem ſuperareq́ue omnem medicinam, ueluti cancrum omnia membra exedentem, tunc re multum conſiderata, ac deliberata, adhibitiſq́ue aliis peritis medicis, tabidum membrum abſcindito, ne totum Eccleſiæ corpus contabeſcat. Noli igitur eſſe facilis ad abſcindendum, neque cito ad dentatam ſerram curras, ſed primùm utaris cultello abſceſſum diuidens, ut cauſa, quæ dolorem faciebat expulſa, corpus ſine dolore conſeruet. Quòd ſi aliquem impœnitentem, atque obduratum uideris, tunc cum triſtitia & luctu medicinam reſpuentem, ab Eccleſia abſcinde. Tollite enim
Exo. 23.
„ malum de uobis, & timoratos facite filios Iſrael. Et rur-
„ ſum, Non accipies perſonam diuitis in iudicio, & pau-
„ peris non miſereberis in iudicio, quoniam iudicium
„ Domini eſt.

Quòd

Quòd oportet Iudicem, non esse acceptorem personarum.
CAP. XXXXVI.

QVOD si falsa fuerit criminis accusatio, uosque pastores unà cum Diaconis uel ob personarum gratiam, uel ob munerum pactionem falsum pro uero acceperitis, uolentes criminatori gratificari, reumque accusatum illum quidem, sed innocentem ab Ecclesia
„ eieceritis, rationem reddetis in die Domini. Quoniam *Exo.23.*
„ scriptum est, Innocentem & iustum non occides; non
„ capies munera ut percutias animam. Munera enim excæcant oculos sapientum, & perdunt uerba iusta. Et
„ rursum, Iustificantes impium pro donis, & quod iustum est à iusto tollentes. *Isa.5.* Cauete igitur à condemnando aliquo iniustè, & ab improbis defendendis. Væ *Isa.5.*
„ enim dicenti bonum malum, & malum bonum; ama-
„ rum dulce, & dulce amarum; ponenti lucem tenebras, & tenebras lucem. Nam si alios iniustè condemnatis, ipsi contra uos pronunciatis. quoniam ait Dominus,
„ Quo iudicio iudicatis, iudicabimini, & quo condemna *Matt.7.*
„ tis, condemnabimini. Quare si nulla personarũ ratione habita, iudicaturi estis, cognoscite eum, qui falso testimonio accusat proximum, ostenditeque esse calumniatorem, inuidum, interfectorem, perturbatorem, oratione inconstantem, sibi pugnantem in iis, quæ loquitur, & uerbis proprii oris conuictum. Laqueus.n. ualidus insidet in eius labiis: quem refutatis eius mendaciis, seuerè iudica, & gladio ignis trade, facque tu in eum, quemadmodum ille cogitabat in proximum facere. Nam quod locutus est; quantum ad eum attinet, occidit fratrem, iudicis auribus occupatis. Scri- *Deu.19.*
„ ptum est autem, quòd fundens sanguinem hominis,

pro ſanguine ipſius effundetur, & tolles ſanguinem innocentem à te effuſum.

Quomodo oporteat calumniatorem punire. CAP. XXXXVII.

EIICITE eum extra cœtum ueſtrum ueluti fratris interfectorem: deinde interiecto tempore, ſi ſe pœnitere confeſſus fuerit, premite eum ieiuniis, poſtea manu ei impoſita recipite, prius tamen fide accepta, ſe neminem poſthac turbaturum. Quòd ſi reuerſus in Eccleſiam, eodem modo ſeditionem moueat, & ſtudio cõtentionis comparans crimina, non deſinat fratrem perturbare, & uexare; exterminate eum, ueluti hominem peſtilentem, ne Ecleſiam Dei euertat. Talis enim homo ciuitatem perturbat, & ſi intra Eccleſiam manet (quod decorum nõ eſt) illi exiſtit inutilis, & ſuperfluus, inquinans, quantum in ſe eſt, Chriſti corpus. Nam ſi quidam homines, qui à ſuo ortu ſuperflua membra reliquo corpori adiuncta habent, ueluti digitos, uel carnis proceſſus, propter turpitudinem illas eminentias abſcindunt, nihilque fit iis indecorum, cùm per artificem naturalem corporis habitum recipiunt, quanto magis id facere debetis uos Paſtores, cùm ſit Eccleſia corpus perfectum conſtans ex integris membris in Deum credentibus in timore Domini & charitate: ſcilicet cùm inuenitur membrum aliquod ſuperfluũ, improba ſapiens, & reliquum corpus deturpans, atque perturbans, ſeditione, contentione, detractione; afferens ei timores, moleſtias, maculas, detractiones, crimina, perturbationes, & huiuſmodi Diaboli opera: operam dans ueluti ad id delectus à Diabolo ut nihili fiat Eccleſia per blaſphemias, tumultus, contentiones, diſſenſiones:

ſenſiones. Is igitur extra Eccleſiam iterum eiectus à cœtu Domini meritò abſcinditur; ornatiorq; eſt Dei Eccleſia, quàm antea, cùm illud ſuperfluum, & à ſe alienum membrum nutriebat. Ideo neq; in blaſphemiam ampliùs, neque in contemptum incurrit, liberata improbis, doloſis, contumelioſis, ferocibus, proditoribus, honeſtati infeſtis, uoluptuoſis, uanæ gloriæ cupidis, deceptoribus, oſtentatoribus, qui ſibi propoſuerunt diſpergere, immo uerò diſſipare agnos Domini. Tu autem Epiſcope ſtude unà cum clero tibi ſubiecto, rectè tractare uerbum ueritatis, quoniam dicit Domi-
» nus, Si obliquè contra me ambulatis, & ego contra *Leu.* 26.
» uos obliquè ambulabo. Et alio in loco, Cum ſancto *Pſa.* 17.
» ſanctus eris; & cũ innocente innocens eris, & cũ peruer
ſo peruerteris. Sãctè igitur ambulate, ut laude potius à Domino, quàm contrà reprehẽſione digni iudicemini.

Quòd oportet Diaconum leuare onus Epiſcopi & leuiora gubernare.
C AP. XXXXVIII.

CONCORDIAM tenentes ò Epiſcopi, pacem inter uos ſeruate, miſericordes & fratrum amantes, accurato ſtudio paſcite populum, unanimi mente docentes uobis ſubiectos eandem ſententiam habere, & idem de iiſdem rebus ſentire. Ne ſint in uobis ſchiſmata; ſitis autem unum corpus & unus ſpiritus perfectus eadẽm mente, & eadem ſententia ſecundum Domini mandatum. Atque omnia quidem Diaconus ad Epiſcopum referat, ut Chriſtus ad patrem refert, ſed quæ poteſt ipſe, per ſe gubernet, accepta ab Epiſcopo poteſtate, ut Dominus à patre & creandi & prouidendi poteſtatem accepit. Grauiora Epiſcopus iudicet. Verùm *Ignat. ad Trall. ad Mag. ad Smirn.*

esto Diaconus Episcopi auditus, oculus, os, cor, anima. Ne sit in multis sollicitus Episcopus, sed tantùm in præcipuis, quemadmodum Ithor Mosem admonuit, & eius consilium probatum fuit.

Quòd non est conueniens Christiano controuersia, & altercatio.
CAP. XXXXIX.

PRÆCLARA Christiani laus est, cum nullo habere negocium. Quòd si ex aliqua uexatione, uel tentatione lis alicui oriatur, curet ut ea transigatur, etiam si detrimentum pati debeat; nec ad Ethnicum iudicium accedat, sed nec patiatur mundanos magistratus de nostris ius dicere. Nam per illos diabolus Seruos Dei uexat, & nobis notam inurit, quasi non habeamus nos unum sapientem, qui possit inter partes ius administrare, & controuersias componere.

Quòd non oportet fideles coràm infidelibus litigare, neq; ex ijs aliquem testem uocare aduersus Christianum. CAP. L.

NON cognoscant ergo gentes controuersias, quæ inter uos oriuntur, neque contra uos infidelium testimonia recipiatis, neque ab iis iudicari uelitis, neq;
Mar. 12. iis aliquid tribuatis commodi, metus'ue causa: Sed reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, quæ Dei Deo; ueluti tri-
Mat. 17. butum, censum, didragmum; quemadmodum Dominus noster cùm dedisset staterē, molestia liberatus est. Opta igitur potius detrimentum pati, & iis, quæ ad pacē pertinent, intende non solùm erga fratres, sed etiam erga infideles. Nam si in commodis uitæ iacturam pateris, in iis, quæ ad Deum pertinent, damni nihil facis,

cis, cùm pius sis, & secundum Christi mandatum ui-
uas. Quòd si fratres inter se de iis rebus controuersias
habent (quod absit) hoc ipso Præpositi intelligere debe
tis, quòd qui tales sunt, fratrum in Domino officio nõ
funguntur, sed potiùs, infensorum inimicorum: atque
unus quidem ex ipsis inuenietur, mitis, probus, filius
lucis, alius uerò immanis, contumax, iniustus. Con-
demnatus igitur, mulctetur, segregetur, pœnas odii ad
uersus fratrem pendat. Deinde si eum pœniteat, reci-
piatur, sicque castigati homines leuiora uobis reddent
iudicia. Oportet etenim inter se condonare iniurias,
non eos, qui iudicant, sed eos, quibus iniuria illata est,
quemadmodum Dominus pronunciauit cùm ego Pe-
trus eũ interrogassem, Quoties in me frater meus pec
cabit, & remittam ei usque septies? Et ipse respondis-
set, Non dico tibi usque septies, sed usque saptuagies se *Mat.18.*
pties. Tales enim Dominus uult suos esse discipulos,
nihilque omnino eos habere aduesus quenquàm uelu
ti effrenatam iram, uel immanẽ furorem, uel iniustam
cupiditatem. Ira perturbatos igitur reducite in amici-
tiã, inimicitiis irretitos in concordiã, quoniam ait Do-
„ minus, Beati pacifici, quoniã ipsi filii Dei uocabuntur. *Matt.5.*

Quòd oportet in secunda sabbatorum cognoscere causas. CAP. LI.

IVDICIA uestra fiant in secunda sabbatorum, ut
si qua controuersia ex sententia uestra oriatur usque
ad sabbatum, libera sit uobis facultas, qua possitis il-
lam controuersiam componere, & pacem conciliare
inter eos, qui litigant. Adsint autem iudicio Diaconi
& Presbyteri integrè iudicaturi, ueluti Dei homines
cum iustitia. Cùm utraque persona uenerit, prout lex
iubet,

iubet, ambo qui litigant, ſtatuantur in medio tribunali, iisque auditis, ſanctè iudicium pronunciate; ſtudentes ante ſententiam Epiſcopi, eos conciliare, ne exeat ſupra terram iudicium in peccatorem, prout in tribunali conſortem participemque cauſæ habet Chriſtum Dei. Quòd ſi qui, eo quòd non rectè ambulant in Domino, de blaſphemiis erunt ab aliquo redarguti, eodem modo audite utramque perſonam, accuſatoris & rei, non corrupti muneribus, neque in alteram partem propenſi, ſed cum iuſtitia tanquàm uitæ
Deut. 16. æternæ mortiſque ſententiam ferentes. Iuſtè enim (inquit) Quod iuſtum eſt, perſequeris. nam qui iure à uobis ſupplicio afficitur, atque eiicitur, à uita, gloriaque æterna expellitur, & apud homines ſanctos, infamia notatus, & apud Deum iudicatus habetur.

Quòd non oportet pro omni delicto eandem pœnam inferre, ſed differentem pro uarietate peccati. CAP. LII.

NOLITE pro omni peccato eandem ſententiam ferre, ſed unicuique propriam pœnam ſtatuite cum multa prudentia, iudicantes ſingula delicta parua ac magna; atque aliter quidem æſtimabitis peccatum operis, uel ſermonis; aliter propoſiti uel conuicii, uel ſuſpitionis. Atque alios quidem minis ſubiicies, alios ſubſidiis pauperum, alios ieiuniis affliges, alios ſegregabis pro delicti magnitudine. Nam lex quoque non omnibus delictis eandem pœnam decreuit, ſed aliter puniebat quæ in Deum, & quæ in ſacerdotem, & in ſacrum, & in hoſtiam committebantur; aliter quæ in Regem, & Principem, atque ea, quæ in militem, & in ſubditum æqualem, ſiue quæ in ſeruum uel in bona,

na, uel in bruta delinquebantur. Et rursum non erat eadem ratio peccati in parentes, atque consanguineos, & non eodem modo uindicabantur, quæ ex proposito fiebant, & quæ casu, atque illis quidem mors per crucem, uel per lapides pœna statuebatur; iis multa uel uerbera, uel talionis pœna. Quare uos quoque diuersis delictis diuersas pœnas imponatis, ne fortè aliqua iniuria interueniens, prouocet Deum ad iram. Nam si quod iniustum iudicium exercebitis, eius à
„ Deo mercedem capietis. Sicuti enim iudicio iudicatis, iudicabimini. *Matt.7.*

Quales oporteat esse accusatores, & iudices. CAP. LIII.

SEDENTES igitur pro tribunali, præsentibus ambabus personis (non enim eos dicemus fratres, quousque pacem inter se conciliauerint) exquirite diligenter de iis, quæ in iudicium adducuntur. Et primùm de accusatore, an nunc primùm accusauerit, an aliorum nomen detulerit; num ex simultate ipsorum, uel ex contentione crimen natum uideatur: qualis sit eius uitæ consuetudo, ac cùm talis bonæ conscientiæ repertus fuerit, tamen non habeatur fides soli. Est enim id contra leges, sed habeat is alios testes similibus mori-
„ bus præditos, prout lex iubet, In ore duorum uel trium *Matt.18*
stabit omne uerbum. Eam autem ob causam diximus, mores illòrum inuestigandos esse cuiusmodi sint, quoniam sæpenumerò euenit, ut duo uel plures in re mala testimonium dicant, & concorditer falsum defendant, quod factum est Babylone à duobus senibus *Dan.13.*
in Susannam, & Samariæ à filiis iniquorum in Nabu- *3.Reg.*
thæ, & in Ierusalem à multitudine Iudæorum in DOminum *Cap.21.*

minum, & in Stephanum eius protomartyrem. Testes igitur sint mites, iræ expertes, boni, charitate præditi, temperantes, continentes, ab improbitate alieni, fideles, pii. nam talium hominum, propter mores firmum, & propter uitam eorum uerum censendum est testimonium. illorum, qui tales non sunt, testimonium nolite probare, etiam si aduersus aliquem concordes esse uideantur. Præceptum est enim in lege, Non eris cum multis in malicia; Non accipies auditum uanum; Non sedebis cum multitudine ut declines iustum. Rursum reum quoque cognoscere debetis qua consuetudine, ac quibus moribus sit, si probatæ uitæ, si sine crimine, si sanctitatem amplectatur, si uiduarum, peregrinorum, & pauperum curam habeat, si fratres diligat, si turpis lucri cupidus non sit, non uorator, non pecuniarum direptor, si sit temperans, ac non asotus, uel ebrius, uel helluo, si sit clemens, & ad largiendum paratus.

Exo. 23.

Quòd fieri potest, ut alicui ex prioribus malis in secundis habeatur fides. CAP. LIIII.

SI enim ille præteritorum delictorum habet præiudicium, iam ex parte aliqua uera putanda sunt crimina, quæ ei nunc obiiciuntur, nisi ius ipsi faueat. Fieri enim potest, ut ille aliquando peccauerit, à præsenti uerò crimine innocens sit. Quare in iis diligenter inuigilantes, in reum cautas firmasque sententias proferte. ac si post segregationem is ueniam petat, procumbatque Episcopo, & peccatum confiteatur, recipite ipsum, neque illum calumniatorem impunitum dimittatis, ne in alium rectè uiuentem calumniam excogitet,

cogitet, ne'ue aliquem alium inuitet ad eadem faciendum. Neque uerò conuictum ſine nota relinquatis, ne alius in eandem culpam incidat. Nam nec teſtis prauorum impunitus manere debet, neque delinquens pœnam effugere.

Quòd non oportet in iudicijs alteram tantùm partem audire.
CAP. LV.

DICIMVS non oportere iudicia ex altera tantùm parte conſtituere: nam ſi unam tantùm perſonam audiueritis abſente altera, neque ſe defendente aduerſus obiectum crimen, temereque ſententiam damnationis tuleritis, rei interitus, & participes criminatoris eſſe apud Deum iuſtum iudicem reperiemini. Nam qui alterius iudicio præeſt, ſimilis eſt eius, qui caudam canis manibus tenet. Quòd ſi Babylonios ſenes imitati fueritis, qui falſo teſtimonio dicto Suſannam morti addixerunt, illorum iudicio ac pœnæ obſtricti eritis, quoniam Suſannam Dominus per Danielem è manu iniquorum eripuit; eos uerò, qui ſanguinis illius rei erant, igni adiudicauit; uos autem per ipſum
„ increpauit dicens, Sic fatui filii Iſrael nõ iudicantes, *Dan.* 13.
„ neque, quod uerum eſt, cognoſcentes, condemnaſtis
„ filiam Iſrael, reuertimini ad iudicium, quia falſum teſtimonium locuti ſunt contra eam.

Exempla iuſti iudicij, externorum iudicum in ſententijs cautio. CAP. LVI.

ASPICITE mundana iudicia, quorum poteſtati uidemus tradi homicidas, adulteros, ueneficos,

ſepulchrorum perfoſſores, latrones; de quibus cũ quæſiuerunt præfecti iudicio, ab iis, qui illos in iudicium adduxerunt, demum interrogant reos, an illa ita ſe habeant? Quibus affirmantibus, non continuò eos ad ſupplicium mittunt, ſed per plures dies quæſtiones exercent cum multo conſilio, & uelo interiecto. Tandem uerò is, qui ſentẽtiam mortis in reum pronunciaturus eſt, ſublatis manibus aduerſus ſolem, ſe innocentem ab illius ſanguine conteſtatur. Quod illi faciunt quanquàm Ethnici, & diuini numinis ignari, ultionisq́ue à Deo propoſitæ propter innocentum damnationem.

Quòd non oportet fideles contra ſe inuicem aliquid habere.
CAP. LVII.

VOS uerò cùm ſciatis quis ſit Deus ueſter, & cuiuſmodi ſint eius iudicia; quo'nam modo poteritis prauo animo in aliquem iudicii ueſtri ſententiam ferre; quæ ſtatim à Deo cognoſcitur? Ac ſi iuſtè iudicaſtis, iuſta præmia capietis nunc & in futurum; ſi iniuſtè, paria conſequemini. Nos ergo fratres conſulimus uobis, ut à Deo potius laudem, quàm uituperationem conſequi uelitis; quoniam laus hominum à Deo uita æterna eſt, quemadmodum contrà mors æterna paratur. Quare eſtote iuſti iudices, pacifici, iracundia uacantes: nam qui ſine cauſa iraſcitur fratri,
Eph.4. reus erit iudicio. Quòd ſi accidat ex caſu aliquo commoueri uos in aliquem, ſol non occidat ſuper iracun-
Pſ.4. diam ueſtram. Iraſcimini (inquit Dauid) & nolite peccare. hoc eſt cito conciliamini, ne ira confirmata, recordatio offenſionum fiat, & peccatum efficiat. Animæ enim recordantium mala in mortem, inquit Solomon.

mon. Dicit autem Dominus noster & Saluator Iesus Christus in Euangelio, Si offers donum tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid contra te, dimitte ibi munus tuum ante altare, & uade prius & reconciliare fratri tuo, & tunc ueniens offer donum tuum. Donum autem, quod Deo offertur, est cuiusque oratio & Eucharistia. Quare si quid aduersus fratrem tuum habes, uel ipse aduersus te, nec orationes tuæ exaudientur, neque Eucharistiæ tuæ recipientur propter subiectam iracundiam. Oportet autem assiduè orare fratres. Sed quoniam Deus eos, qui in iracundia iniustè cum fratribus inimicitias habent, non exaudit etiam si ter in hora orauerint; ideo necesse est omnes inimicitias, & animi imbecillitatem deponere, ut corde puro & immaculato orare ualeamus. Quanquam inimicos quoque diligere Dominus præcepit: minimè uerò amantes odio habere. *Matt.5.*

„ Et legislator inquit, Non odio habebis omnem hominem; non habebis odio fratrem tuum mente tua: „ redargutione redargues fratrem tuum, & non accipies per ipsum peccatum: non odio habebis Aegyptium, quoniam aduena fuisti apud eum; non odio habebis Idumæum, quoniam frater tuus est. Et Dauid dicit, Si retribui retribuentibus mihi mala. Quare si uis Christianus esse, sequere legem Domini: solue omne uinculum iniquitatis: in te enim Dominus potestatem reposuit dimittendi peccata fratri, quæ in te commissa sunt usque septuagies septies, hoc est ad quadringenta nonaginta. Quoties igitur dimisisti fratri tuo, ut nolis eidem etiam nunc dimittere? Quanquàm Zachariam audiuistis dicentem, Vnusquisque malum proximi uestri ne cogitetis in cordibus uestris. *Leu.19.* *Deut.23* *Psal.7.* *Zach.8.*

Tu uerò tamen iniuriarum memor es, & conseruas inimicitias, & ad iudicium uocas, atque iram respicis; & oratio tua impeditur. Quòd si quadringenta nonaginta offensiones dimisisti fratri tuo, tamen auge præterea mansuetudinem tuam in bonitatem per te ipsum; & quamuis ille non faciat, tu tamen stude dimittere proximo, ut efficiaris filius Patris tui, qui est in cœlis, & cùm oraueris, exaudiaris tanquàm amicus Dei.

Quòd oportet Episcopos ea, quæ pertinent ad pacem, suggerere laicis per Diaconos. CAP. LVIII.

IDEO, ò Episcopi, cùm ad orationem peruenietis post lectionem, post psalmodiam, post Scripturarum doctrinam, Diaconus astans prope uos, alta uoce dicat, Ne quis contra aliquem; Ne quis in hypocrisi. Vt si inter aliquos dissensio reperta fuerit, conscientia perculsi rogent Deum, concilienturque cum fratribus. Etenim si domum aliquam intrantes ante omnia dicere debent, Pax huic domui, ueluti pacis filius,
Mat. 10. pacem largientes iis, qui ea digni sunt, utì scriptum est, uicinis & longinquis, quos nouit Dominus, quòd sunt sui, multo magis eos, qui Ecclesiam Dei ingrediuntur. Opórtet in primis pacem precari. Quòd si quis aliis eam precatur, multo magis ipse in pace reperiatur, ueluti filius lucis. Nam, qui illam in se non possidet, non est dignus, qui eam aliis concedat. Ideò opus est ut in primis habeat pacem ipse. Nam, qui ipse secum non diffidet, neque cum alio contendet, sed erit pacificus, amicabilis, congregans quæ Domini sunt, cooperator eius factus ad multiplicandum ei illos, qui salui fiunt in concordia. Qui enim inimicitias & dissidia

ſidia excogitant, nec non contentiones ac iudicia, improbi & alieni à Deo iudicantur.

Connumeratio uariæ prouidentiæ, & quemadmodum Deus à principio per quamlibet generationem uocauit omnes ad pœnitentiam. CAP. LIX.

DEVS enim cùm miſericordiæ Deus ſit, à principio ſingulas generationes ad pœnitentiam uocauit per iuſtos ac Prophetas. Atque illos quidem, qui ante diluuium fuerunt, per Abel, & Sem, & Seth, præterea per Enos, & per Enoch, qui fuit tranſlatus, inſtituit: eos, qui in diluuio reperti ſunt, per Noe; qui erãt Sodomis, per hoſpitalem Lot; eos, qui poſt diluuium nati sũt, per Melchiſedech, per Patriarchas, per ſanctũ Iob; qui in Aegypto fuerunt, per Moſem; Iſraelitas per eũdem Moſem, & per Ieſum Leb, Phinees & reliquos; eos, qui poſt legem fuerunt, per Angelos, & per Prophetas; eoſdem per propriam incarnationem ex Virgine factam; illos, qui fuerũt paulò ante eius corporalem manifeſtationem, per præcurſorem Ioannem: eoſdem per eundem, etiam poſt natiuitatem ipſius (Dicebat.n. *Matt.3.* Pœnitẽtiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum) eos, qui poſt eius paſſionem fuerunt, per nos duodecim, & per uas electionis Paulum. Nos ergo, qui digni facti ſumus, ut eſſemus teſtes aduentus ipſius cũ Iacobo fratre Domini, & aliis ſeptuaginta duobus, & ſeptẽ Diaconis eius ex ore Domini noſtri Ieſu Chriſti audiuimus, & perfectè ſcientes dicimus, quæ ſit uoluntas Dei bona, placens & perfecta per Ieſum Chriſtum nobis demonſtrata, ut nullus intereat, ſed uniuerſi homines unanimi ſententia credentes ei, & unanimẽ laudem ferentes in eum, uiuant in æternum.

Quòd

Quòd uoluntas Dei est, ut omnes homines sint concordes in pietate ad imitationem cœlestium Virtutum. CAP. LX.

HOc est enim illud, quod docuit nos Dominus dicere Patri suo, cùm oramus, Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra, ut quemadmodum cœlestes naturæ incorporearum uirtutum omnes concorditer glorificant Deum, ita & in terra omnes homines uno ore, unoque affectu glorificent solum Deum, unum, ac uerum per unigenitum Christum. Voluntas igitur sua est laudari ipsum concorditer, adorari unanimiter. Ea est enim uoluntas ipsius in Christo, ut multi sint, qui saluentur in ipso. nec ei damnum demus, neque Ecclesiam extenuemus, neq; numerũ minuamus per unam animam hominis à nobis interemptam, quæ cùm potuisset saluari per pœnitentiam, periit non modò per propriam iram, sed etiam per uestras insidias, & impleuistis quod scriptum est, Qui non congregat mecum, dispergit. Ac cũ talis dissipator fueris, eris etiam ouium aduersarius, Dei inimicus, agnorum corruptor, quorum Dominus pastor fuit; nos congregatores ex uariis gentibus & linguis in multo labore, in periculo, in fatigatione assidua, in uigiliis, ieiuniis, humi cubationibus, persecutionibus, plagis, carceribus, ut Dei uoluntati obsecuti impleremus triclinium recumbentium, hoc est sacram & catholicam Ecclesiam gaudentibus & exultantibus iis, qui sunt uocati; laudantibusq; & glorificantibus Deum, qui illos per nos ad uitam uocauit. Vos igitur quoad per uos fieri potuit, dispersistis, Vos uerò laici pacem inter uos seruate studentes Ecclesiam amplificare, & eos, qui putantur agrestes, ad illam reducere; mansuefacere, atque restituere. Eaque summa

Mat.12.

ma repromiſſionis merces à Domino proponitur. Si *Ier.* 3.
ſeparaueris ab indigno dignum, & precioſum, quaſi
os meum eris.

Deſcriptio Eccleſiæ & Cleri, & quid unus quiſque ex congregatis Clericis & Laicis in Synaxi facere debeat.

CAP. LXI.

TV uerò ô Epiſcope eſto ſanctus, uacans culpa, nõ percuſſor, non iracundus, non immanis, ſed ædificator, conuerſor, paratus ad docendum, patiens, benignus, mitis, longanimis, monitor, conſolator tanquàm Dei homo. Cùm uerò Eccleſiam Dei conuocas, ueluti magnæ nauis gubernator, iube cum omni ſciẽtia cœtus celebrari, præcipiens Diaconis tanquàm nautis, ut diſponant loca fratribus, tanquàm Epibatis cum omni diligentia & ſanctitate. Ac primùm ſit longa domus, ad Orientem, conuerſa, ex utraque parte paſtophoria habens ad Orientem, quæ nauis habeat ſimilitudinem: In eius medio ſit Epiſcopi ſedes, ad cuius utrunque latus conſideant Presbyteri, & Diaconi aſſiſtant ſuccincti & expediti. Hi enim ſunt ad nautarum & muralium præfectorum ſimilitudinem. Horum cura laici in altera ſedeant cum omni quiete & ordine; mulieres quoque ſeparatim ſedeant, ſilentium ſeruãtes. Medius Lector è loco ſuperiori ſtans, legat libros Moſis, Ieſu Nauæ, Iudicum, Regnorum, Paralipomenon de reditu: præterea Iob, Solomonis, ſexdecim Prophetarum; ſeruata lectionum uiciſſitudine. Alius Dauid hymnos canat, & populus initia uerſuum concinat. Poſt hæc acta noſtra, & Epiſtolæ Pauli cooperatoris noſtri, quas ad Eccleſias miſit ſecundum inſtitutionem Spiritus ſancti.

Deinde

Deinde Diaconus uel Presbyter legat Euangelia, quæ ego Matthæus, & Ioannes uobis tradidimus, & cooperatores Pauli Lucas, & Marcus accepta uobis reliquerunt. Ac cùm Euangelium legitur, omnes Presbyteri, Diaconi, & Laici assurgant cum magno silentio:
Deu. 27. & 5. Scriptum est enim, Tace & audi Israel. Et rursum, Tu uerò hìc sta, & audies. Deinde uerò moneant Presbyteri populum, ut sedeat, sed non omnes, ac postremus omnium Episcopus, qui gubernatori est similis. Maneant autem Hostiarii ad introitus uirorum, illos custodientes: Diaconissa ad introitus fœminarũ more nauticorum custodum. Nam in tabernaculo testimonii eadẽ seruabatur forma cum populo Dei. Si quis inueniatur extra locum sedere, increpetur à Diacono ueluti proreta, & in suum locum reducatur. Non solùm enim nauis, sed etiam mandræ habet Ecclesia similitudinem: nam sicut pastores pecudes, capras inquam, & oues secundum genera & ætates separant, & quælibet sui generis similes sequitur; sic in ecclesia iuniores seorsum sedeant si fuerit locus, alioqui maneant recti, grandiores natu ordine sedeant, pueros stantes recipiant eorum patres & matres. Adolescentulæ rursum, si sit locus, seorsum maneant: cæteroqui post mulieres stent; nuptæ, & quæ iam liberos habent, seorsum maneant; Virgines & uiduæ & anus primæ omnium uel stent, uel sedeant. Diaconus autem loca uideat, ut quilibet ingrediens in suum locum concedat, ac præter decorum ne sedeat. Eodem modo Diaconus attendat in populo ne quis murmuret, neuè conniueat, uel nutet. Oportet enim in ecclesia accuratè, sobriè, uigilanter manere, attentas aures habentem ad Domini sermonẽ. Post hæc omnes simul assurgentes, & ad Orientem conuersi

uersi post Catechumenorum, & pœnitentum exitum supplicent Deo cœlum cœli tenenti, idque ad Orientem, in memoriam ueteris possessionis Paradisi ad Orientem positi, unde primus homo contempto mandato, serpentis consilio obtemperans, expulsus fuit. Diaconi, absoluta oratione, alii oblationi Eucharistiæ sint intenti, ministrantes corpori Domini cum timore, alii turbas uideant, quietemque illis imperent. Dicat autem qui assistit Pontifici Diaconus populo, NE QVIS CONTRA ALIQVEM. NE QVIS IN HYPOCRISI. Deinde salutent inter se uiri, & inter se mulieres osculo in Domino, sed caueant ne quis dolosè id faciat queadmodū Iudas Dominū osculo tradidit. Postea Diaconus oret pro omni Ecclesia, proq; uniuerso Mundo; pro suis partibus ac membris, itē pro sacerdotibus, pro Principibus, pro Pontifice, pro Rege, atq; pro cōmuni pace. Deinde Pontifex populo precatus pacē, eidē benedicat, queadmodum Moses mandauit sacer-
dotibus, ut benedicerent populo his uerbis, Benedicat
„ tibi Dominus, & custodiat te, ostendat Dominus faciē
„ suam super te, & det tibi pacem. Item Episcopus oret, ac dicat, Saluum fac Domine populum tuum, & benedic hæreditati tuæ, quam possedisti, & acquisiuisti precioso sanguine Christi tui, & uocasti regale sacerdotium, & gentem sanctam. His perfectis sacrificium peragatur astante omni populo atque secretò orante. Ac postquàm oblatum fuerit, accipiant singuli per se, ordine, dominicum corpus, & preciosum sanguinem gradatim cum pudore, ac timore tanquàm ad Regis corpus accedentes; mulieres quoque uelato capite, queadmodum eas decet, ordine accedāt. Custodiātur portæ, ne quis infidelis, uel non dum initiatus ingrediatur.

De commendatis peregrinis Laicis, Clericis, Episcopis.
CAP. LXII.

SI quis uenit à parœcia frater: uel soror commendatitias literas afferens, cognoscat de iis Diaconus; exquirens, an fideles sint, an ecclesiastici, an ab hæresi non deprauati: & rursum sit'ne nupta uel uidua. atque ita cùm perspexerit illorum statum, quòd sunt uerè fideles & concordes in dominicis rebus, deducat unum quemque in conuenientem sibi locum. Si Presbyter à parœcia uenerit, recipiatur à Presbyteris in communionem; Si Diaconus, recipiatur à Diaconis; Si Episcopus, unà cum Episcopo sedeat, eundem ab illo obtinens honorem. Rogabisque eum, ò Episcope, ut sermones habeat ad populum ad docendum accōmodatos, peregrinorum enim adhortatio & admonitio ualde accepta, atque uehementer utilis esse consueuit. Nullus enim Propheta, inquit, acceptus est in patria sua. Permittes etiam ei Eucharistiam offerre; si propter reuerentiam ueluti sapiens, scilicet honorem tibi reseruans, noluerit Eucharistiam offerre, coges eum ut uel populo benedicat. Si cùm sedetis, alius quidam interueniat honestus & clarus in uita peregrinus, uel indigena; tu Episcope qui fortè uel uerbum Dei prædicas, uel Cantorem aut Lectorem audis, noli illius personæ obsequio ministerium uerbi relinquere, ut illi primum consessum præcipias, sed mane quietus non interrumpens sermonem, uel auditionem tuam; fratres autem per Diaconos eum recipiant. Si locus desit, Diaconus excitato eo, qui iunior fuerit, non tamen iram adhibens, sed persuasionem, illum in sede collocet. Est autē æquum ut beneuolus frater id per se faciat. Quòd si re-

si renuerit, illum ui deturbatum post omnes statuat, ut discant reliqui præstantioribus cedere. Si inops aliquis uel obscurus, uel aduena uenerit siue senex, siue adolescens ætate is sit, locusq; desit, ei locum ex toto corde prouideat Diaconus, ne personis gratificari uideatur, sed à Deo ministerii gratiam inire. Idem seruet Diaconissa cum aduenientibus mulieribus pauperibus siue diuitibus.

Quòd oportet manè & uespere cœtus frequentare.
CAP. LXIII.

CVM doces, ò Episcope, iube & hortare populum ecclesiam frequentare manè ac uespere quotidie, nunquamq; abesse omnino, sed assiduè unumquemq; conuenire, nec ecclesiam mutilare se ipsum subtrahentem, neq; truncum Christi corpus reddere. Non enim solùm de sacerdotibus dictum est, sed quilibet Laicus de se id audiat cogitans dictum à Domino, Qui non est mecũ, contra me est; & qui non congregat mecum, dispergit. Nolite ergo uos, membra Christi cũ sitis, dispergi, cœtus non celebrando, Christũ caput habentes, secundum promissionem suam, adiunctum & consociatum uobis. Nec ipsi uosmet negligatis, neque Saluatorem propriis membris destituatis, neque eius corpus scindatis, neque ipsius membra dissipetis, neque huius uitæ necessaria diuino uerbo anteponatis, sed quotidie conueniatis manè ac uespere psallẽtes atque orantes in dominicis, manè dicentes psalmũ sexagesimum secundum, uespere centesimum quadragesimum, maximè uerò hoc seruetis in sabbato & in die resurrectioni dicato. Verùm in die dominico diligentius conue-

nite, laudem Deo laturi, qui per Iesum cuncta condidit, & illum ad nos misit, atque mori permisit; & à mortuis excitauit. Nam quam excusationem afferre potest Deo, qui in hoc die non conuenit ad audiēdum salutarem de resurrectione sermonem, in quo tres orationes stantes concipimus in memoriam illius, qui tertia die resurrexit, in quo Prophetarum lectio habetur, & Euangelii prædicatio, & sacrificii oblatio, atque sacri cibi dispensatio?

Exemplum nos ad imitationem inducens, ductum ex Græcorum, & Iudæorum uano concursu ad templa, & Synagogas.

CAP. LXIIII.

QVOMODO nō hostis Dei habēdus est is, qui in tēporalibus diu noctuq; est occupatus, æterna'ue rò contemnit? ac balnea quidem & caducum cibum quotidie frequentat, quæ uerò perpetuò manent, non curat? Quomodo non dicet Dominus huic, Iustificatæ sunt gentes supra uos; quemadmodum Israeli im-
Mat. 11. properans dicebat, Iustificata est Sodoma ex te. Nam si gentes de somno quotidie excitatæ concurrunt ad Idola, ut illa uenerētur, & priusquàm opus actionē'ue aliquam instituant, illis supplicant, & à festis celebritatibusque eorum se non subducunt, sed in iis sunt intenti non solùm indigenæ, sed etiam qui longè absunt, atque in Theatra tanquàm in Synagogas conueniunt. Eodem modo qui frustrà Iudæi nominantur, post sex dierum cessationem, septimo die in Synagogam conueniunt, & uacationis Synagogæque suæ rationem habent (qui tamen in sua infidelitate uirtute uerbi sunt priuati, præterea uerò ipsius nominis, quo appellātur, uim proprietatemque amiserunt, Iudas enim confes-

sio

ſio eſt, ii autem non ſunt confitentes Deo, cùm Chri-
ſti paſſionem per ſcelus effecerint, ut per pœnitentiam
ſalutem adipiſcantur) ſi igitur qui non ſaluantur in iis,
quæ ſine fructu faciunt, ſunt aſſidui; tu qua excuſa-
tione uteris cum Deo, qui Eccleſiam eius derelin-
quis, nec gentes imitaris; ſed eo derelinquis, uel quia
te das ignauiæ, uel quia deficere cogitas, uel alicui ma-
lo ſtudes. Quibus dicit Dominus per Ieremiam, Iu- *Hæc ſententia eſt in Ezec. 16.*
„ ſtitias meas non cuſtodiſtis, ſed neque ſecundum iuſti
„ tias gentium ambulaſtis; paulò minus & ſuperaſtis il-
„ los. Et rurſum, Iuſtificauit animam meam Iſrael ab *Ier. 3.*
„ incompoſita Iudæ, & deinceps, Si mutabunt gentes *Ier. 2.*
„ deos ipſorum, & ii non ſunt dii, quoniam pertranſi-
„ ſtis ad Inſulas Chetim, niſi & uidetis. Et in Cedar mi-
„ ſiſtis. & cogitate uehementer ſi facta ſunt hæc, quo-
„ niam illa non mutant ſua legitima, populus etiam
„ meus mutauit gloriam ipſius, de qua non iuuabitur.
Ergo qua defenſione utetur is, qui negligit, uel deſerit
Eccleſiam Dei?

Quòd nefas eſt res mundanas diuinis præferre. CAP. LXV.

QVOD ſi quis occaſionem proprii operis oppo-
nens, negligens fuerit, excuſando excuſatio-
nes in peccatis; ſciat is, artes fidelium ſuccißiuas, pro-
priam eorum operam, pietatem eſſe. Artes igitur ue-
ſtras in ſuccißiuis ſubſecundariisque operis ponite, ut
uictui ueſtro inſeruiant: opere autem pietatem colite,
„ quemadmodum Dominus dicebat, Operamini non *Ioan. 6.*
„ cibum, qui perit, ſed manentem in uitam æternam. Et
„ rurſum, Hoc eſt opus Dei ut credatis in eum, quem
miſit ille. Conamini igitur nunquam Eccleſiam Dei
relin-

relinquere. Quòd si quis ea neglecta, in gentium conscelerata templa fuerit ingressus, uel in Iudæorum Synagogam, uel Hæreticorum, is quam excusationem apud Deum inueniet in die Iudicii? quia uerba Dei uiuentis reliquit, uiuentia ipsa uitamque tribuentia, quæ possunt æterno supplicio liberare, & ad ædem Dæmoniorum se contulit, uel ad Synagogam interfectorum Christi, uel ad Ecclesiam malignantium, non audito
Psal. 25. eo, qui dixit, Odi Ecclesiam malignantium, & cum
Psal. 1. iniqua gerentibus non ingrediare. Et rursum, Bea-
„ tus uir, qui non ambulauit in consilio impiorum, & in
„ uia peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentium
„ non sedit, sed in lege Domini uoluntas eius, & in le-
„ ge eius meditabitur die ac nocte. Tu uerò relicto Fidelium cœtu, Dei Ecclesia ac legibus, respicis speluncas latronum, sancta ducens, quæ ille nefaria esse uoluit, & communia faciens, quæ illæ, separauit; non solumque id facis, sed etiam ad Græcorum ludos curris, & ad Theatra properas, expetens unus ex uenientibus eò numerari, & particeps fieri auditionum turpium ne
Ier. 15. dicam abominabilium: nec audisti Ieremiam dicen-
„ tem, Domine non sedi in consilio ludentium, sed ti-
Iob. 31. mui à conspectu manus tuæ. neque Iob dicentem si-
„ milia, Si uerò & cum irrisoribus ambulaui aliquando,
„ appendor enim in statera iusta. Quid uerò cupis Græcos sermones percipere hominum mortuorum, afflatu Diaboli tradentium ea, quæ mortem afferunt, fidem euertunt, ad deorum multitudinem credendam inducunt eos, qui ad illa attentionem adhibent. Vos uerò diuinis legibus inuigilantes, uitæ huius necessitatibus putate eas præstantiores, maioremque iis honorem deferentes, conuenite ad Ecclesiam Domini,

quam

quam acquisiuit sanguine Christi dilecti primogeniti omnis creaturæ. Ea est enim altissimi filia, quæ parturiit nos per uerbum gratiæ, & formauit in nobis Christum, cuius participes facti sacra membra existitis, & electa, non habentia maculam neque rugam, *Eph.* 5.
neque aliquid huiusmodi, sed tanquàm sancti & irreprehensibiles in fide perfecti estis in ipso, secundum imaginem eius, qui creauit uos.

Quòd oportet declinare omnes Græcorum impietates.
CAP. LXVI.

CAVETE igitur ne conuentus celebretis cum iis, qui pereunt, quæ est Synagoga gentium ad deceptionem & interitum. nulla est enim societas Dei cum Diabolo: nam qui congregatur unà cum iis, qui cum Diabolo idem sentiunt, unus ex ipsis connumerabitur, & uæ habebit. Fugite quoque indecora spectacula Theatra (inquam) & Græcorum ludos, incantationes, ariolationes, uaticinia, lustrationes, aruspicinam, auguria, necromantiam, inuocationes, quo-
„ niam scriptum est, Non erit augurium in Iacob, ne-
„ que uaticinium in Israel. Et rursum, Augurium pec-
„ catum est. Et alibi, Non augurabimini, & ariolatio-
„ nes, diuinationes, & Pythones non sequemini, lustrato *Deut.* 18.
„ res non acquiretis. Ideo monet Ieremias dicens, Secun *Ier.* 10.
„ dum uias gentium ne ambulaueritis, & à signis cœli
„ ne timueritis. Propterea oportet fidelem fugere impiorum cœtus Græcorum ac Iudæorum, reliquorumque Hæreticorum, ne ubi unà cum eis degimus, animis nostris laqueos paremus, & ne ubi in eorum festis uersamur, quæ in honorem Dæmonum celebrantur, cum

eis habeamus societatem impietatis. Vitandi quoque sunt illorum mercatus, & qui in iis fiunt ludi. Fidelem enim oportet ad mercatum tantùm comparere, ut corpusculum emat, & animam acquirat, atque alia quædam ad usus necessarios comparet. Vitate igitur omnem Idolorum pompam, speciem, mercatum, conuiuia, gladiatores, denique omnia dæmoniaca spectacula.

Quòd non oportet otiosum comedere, sicuti Petrus Piscator, & alij Apostoli; Paulus uerò & Aquila scenas faciebant, Iudas, & Iacobus agricolæ erant. narrat Hegesippus & Tertullianus Romanus. CAP. LXVII.

QVI in Ecclesia iuuenes estis curate in omnibus rebus necessariis sedulò ministrare, cum omni sanctitate operis uestris uacate, ut omni tempore, & uobis & egentibus suppeditare possitis, ne Ecclesiam Dei oneretis. Etenim nos quoque uacantes uerbo Euangelii succisiuas operas non negligimus. Alii enim ex nobis piscatores sunt, alii scenarum artifices, alii agricolæ, ne unquam otiosi simus. Dicit autem quodam in loco Solomon, Vade ad formicã ò piger, et imi- *Prou.6.*
„ tare uidens uias ipsius, & fias illa sapientior. Illi. n. cùm
„ agricolatio non sit, neq; cogẽtem habeat, neq; domino
„ subdatur, parat in æstate cibum, multamq; in messe fa
„ cit congregationem. Et accede ad apem, & disce quàm
„ operaria sit, & opus quàm graue negocietur, cuius labo
„ res Reges & idiotæ ad sanitatem adhibent: est autem
„ desiderabilis & gloriosa quemadmodum est uiribus in
„ firma. Et deinceps, Quousque tandẽ piger iacebis, quan
„ do de somno excitaberis, parum dormis, parum sedes,

pau-

„ paululùm dormitas, paulùm autem ſuffarcinas mani-
„ bus pectora, poſtea adeſt tibi ſicut malus uiator pauper
„ tas, & egeſtas tanquàm bonus curſor. Si uerò impiger
„ fueris, ueniet ſicut fons meſſis tua, & egeſtas tanquàm
„ malus uir transfugiet. Et rurſum, Qui laborat terram *Prou.* 12
„ ſuam, replebitur panibus. Et alio in loco, Piger com- *Eccl.* 4.
„ plicat manus ſuas, & comedit carnes ſuas. Et dein- *Prou.* 19
„ ceps, Abſcondens piger manus ſuas, non poterit ap-
„ plicare ad os ſuum. Et rurſum, Propter pigritiam *Eccl.* 10.
„ manuum humiliabitur contignatio. Laborate
ergo aſſiduè, eſt enim otioſi reprehenſio ir-
reparabilis. Si quis non laborat, hic
apud uos non manducet, otioſos e-
nim odit Dominus Deus noſter:
Nemo enim ex iis, qui Deo
uacant, eſſe debet
otioſus.

N CON-

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER TERTIVS.

De Viduis. CAP. PRIMVM.

1. *ad Tim.5.* IDVAS constituite non minores annis sexaginta, ut quodammodo propter illarum ætatem sitis certi eas bigamiæ suspitione uacare. Si iuniorem in uiduali statu constitueritis, & illa non ferens in iuuentute uiduitatem, nupserit, dedecorabit gloriam uidualis gradus, & rationem Deo reddet, non quoniam secundas nuptias secuta est, sed quoniam suam professionem non seruauit, luxuriata Christo. Quare oportet non temere facere professionem, sed cum consilio & consideratione: *Eccl. cap.5.* præstat enim eam non uouere, quàm uouere & non reddere. Si autem aliqua adolescentior sit, quæ cùm breui tempore uirum suum habuerit, illumque uel per obitum, uel per aliquam aliam occasionem amiserit, per se manere uoluerit, donum habens *3.Reg. 17.* uiduitatis, beata hæc inuenietur imitata Sidoniam illam uiduam in Sarephtha, cuius hospitio sanctus Dei propheta Helias est usus. Talis mulier similis erit Annæ filiæ Phanuelis de Tribu Aser, quæ à templo non discedebat diu noctuque inuigilans precibus, & supplicationibus; quæ nata annos octuaginta quatuor, à uirgi-

uirginitate cum uiro uixerat annos ſeptem, Chriſtique aduentum glorificans, confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem in Iſrael. Quæ talis fuerit, teſtimonio accepto honorabitur, adepta in terra apud homines gloriam, & in cœlo apud Deum æternam laudem.

Quòd cauendum eſt à conſtitutione Viduæ iunioris propter ſuſpitionem. CAP. II.

ADOLESCENTIORES Viduæ ad uidualem ſtatum ne ordinentur, ne fortè ea occaſione, qua non poſſunt florem ætatis cohibere, ad ſecundas nuptias deſcendentes, negocium habeant. Adiuuentur autem & ſubleuentur, ne occaſione moleſtiæ carnis, ad ſecundas nuptias delapſæ, in re indecora detineantur. Nam hoc quoque ſcire debetis, quòd primæ nuptiæ, ſi legitimæ fiant, iuſtæ cenſentur, ut quæ ſecundum Dei uoluntatem ſunt. Bigamia poſt profeſſionem, iniqua habenda eſt, non propter coniunctionem, ſed propter mendacium. Trigamia incontinentiæ eſt argumentum. Id, quod ſupra trigamiam fit, manifeſta fornicatio iudicatur, & non dubia intemperantia. Deus enim unam mulierem uni uiro tradidit in creatione, Erunt enim duo in carne una. Adoleſcentioribus uerò poſt primi uiri obitum concedatur ſecundus, ne incidant in iudicium Diaboli, & in laqueos multos, atque in libidines inſanas inutileſque animis, quæ ſupplicium potius, quàm iucunditatem afferunt.

Quales esse oporteat Viduas, & quomodo adiuuandæ sint ab Episcopo. CAP. III.

VERÆ sunt Viduæ, quæ uni nuptæ fuerunt plurimorum testimonio probatæ, bonis operibus intentæ: uiduæ re uera temperatæ, castæ, fideles, piæ, quæ bene liberos educauerunt, & laudabiliter hospites receperunt, quibus opem ferre oportet tanquàm Deo dicatis. Sed etiam pauperum, ò Episcope, memor esto, ipsis quoque adiutricem manum præbens, curamque eorum suscipe ueluti Dei œconomus, opportuno tempore unicuique tribuens, quæ sibi sunt necessaria, uiduis, orphanis, uitæ subsidia non habentibus, & in tribulatione constitutis.

Quòd cuilibet indigenti bene facere oportet. CAP. IIII.

QVID enim si quædam Viduæ non sint, & quidam uxoribus non careant, cùm tamen subsidio egeant ob inopiam, uel ob morbum, uel ob liberos alendos, omnes debes respicere, omnium curam suscipere. Nam qui dona dant, non præcisè illa destinant uiduis, sed in uniuersum conferunt, uoluntaria ea appellantes: quo tu sciens eos, qui præmuntur, utì bonus œconomus diligenter impertias eis de munere. Deus enim cognoscit eum, qui dedit, quamuis absens per te egentibus impertiat: atque ille quidem habet beneficentiæ mercedem, tu uerò probatæ œconomiæ laudem: dicque illis, quis dederit, ut ex nomine pro eo orare ualeant. Oportet enim omnibus hominibus benefacere, non facientes delectum huius quisnam sit, uel illius. Inquit enim Dominus, Omni pe- *Luc. 6.*
tenti

tenti te da. nimirum re uera egenti, etiam si amicus sit, etiam si inimicus, si consanguineus, si alienus, si sine
» uxore, si cum uxore uiuat. In omni enim scriptura Do
» minus de pauperibus præcipit per Isaiam, Frange esu- *Cap. 58.*
» rienti panem tuum, & egenos uagosque introduc in
» domum tuam. Si uideris nudum, cooperi illum, & pro-
» pinquos seminis tui ne despexeris. Et per Danielem *Cap. 4.*
» dicit potenti, Ideo Rex consilium meum placeat tibi,
» & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas
» in miserationibus pauperum. Et per Solomonem in- *Prou. 14*
» quit, Per eleemosynam & fidem purgantur peccata.
» Et per Dauid rursum ait, Beatus qui intelligit super
» inopem, & pauperem, in die mala liberabit eos Domi-
» nus. Et rursum, Dispersit; dedit pauperibus, iusti- *Prou. 19*
» tia eius manet in sæculum. Et Solomon inquit, Qui
» miseretur pauperis, Domino fœneratur, & secundum
» donum ipsius retribuetur ei. & deinceps, Qui obturat *Prou. 21*
» aures suas, ne audiat indigentem, & ipse inuocabit, &
» non erit, qui exaudiat eum.

Quòd oportet Viduam probitati morum studere. CAP. V.

SIT omnis uidua mitis, placida, proba, malitiæ expers, non iracunda, non loquax, non uociferatrix, non procax, non maledica, non uerborum auceps, non bilinguis, non curiosa. Si quid uidit uel audiuit, quod fuerit minùs rectum, perinde sit, atque si id non uiderit, nec audiuerit; neque ulla alia res uiduæ sit curæ, quàm orare pro iis, qui subsidia ministrant, & pro uniuersa Ecclesia. Si quid ab aliquo rogetur, nolit facilè respondere, nisi in iis, quæ ad fidem, iustitiam, spem in Deo habendam pertinent, reiiciatque ad præpositos

positos, illos, qui in disciplina pietatis institui uolunt, eaque sola respondeat, quæ faciunt ad euertendum errorem de Deorum multitudine, explicetque rationem de unius Dei principatu; de reliquis non temerè respondeat; ne si quid indoctè dixerit, blasphemiam im
Matt. 13 pingat uerbo. Grano enim sinapis simile esse uerbum Dominus docuit: id uerò ardorem habet, quo si quis imperitè utatur, amarum inueniet: oportet enim in mysticis non proditorem esse, sed cautum: admonet
Matt. 7. enim nos Dominus dicens, Nolite proiicere margaritas uestras ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus, & conuersi dilanient uos. Nam Infideles si audiant sermonem de Christo non perfectum, sed imminutum, & maximè eum, qui de incarnatione atque passione habetur, deridebunt nos ueluti eos, qui falsa opinamur. Itaque rea fiet temeritatis & blasphe-
Isa. 52. miæ Presbytera, & uæ habebit: Væ enim (inquit) ei,
ad Ro. 2. per quem nomen meum blasphematur in gentibus.

Quòd non oportet mulierem docere; indecorum est enim, & quæ mulieres sequebantur Dominum. CAP. VI.

1. Co. 14 NON permittimus igitur mulieres in Ecclesia docere, sed tantùm orare, & magistros audire. nã magister ipse & Dominus Iesus Christus cùm nos duodecim ad docendum populum gentesque misisset, nusquam mulieres misit ad prædicationem, quanquã non deerant. Erat enim nobiscum mater Domini, & sorores eius, præterea Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Martha, & Maria sorores Lazari & Solome, & quædam aliæ. Nam si necesse fuisset mulieres docere, ipse primus iis quoque præcepisset, ut unà nobiscum populum

lum instituerent. Si enim caput mulieris uir est, non est æquum ut reliquum corpus capiti imperet. Intelligat uidua se Dei altare esse, sedeatque domi apud se, non frequentans fidelium domos cum occasione aliquid capiendi: altare enim Dei non circumcursat, sed in uno loco stabile manet. Igitur uirgo quoque, & uidua non circumcursent, neque uagentur per alienas domos, quoniam uagæ impudentesque non consistunt uno in loco, eo quòd non uiduæ sed peræ potius sunt, paratæ ad capiendum, garrulæ, maledicæ, contentiones serentes, impudentes, inuerecundæ: quæ sunt huiusmodi, non habendæ sunt dignæ illo, qui eas uocauit. Nam ad communem Synagogæ quietem in die dominico non conueniunt, ut ii, qui uigilant, sed uel dormitant, uel garriunt, uel lenocinantur, uel petunt, uel alios captiuos faciunt, inducentes eos ad malum, neque permittentes sobrios in Domino esse, sed ita illos præparant, ut tales exeant, quales intrauerunt, scilicet inanes, cùm non audiant eos, qui docent, neque qui legunt uerbum Domini. De iis enim Isaias propheta

S.Ign.ad Tarsen. *S.Ign.ad Phylad.*

„ inquit, Auribus audietis, & non intelligetis; & uiden- *Isa. 6.*
„ tes uidebitis, & non cognoscetis: incrassatum est enim
„ cor populi huius.

Quales sint falsæ Viduæ. CAP. VII.

EODEM modo talium uiduarum obturatæ sunt aures cordis, ne intra suos parietes sedentes, cum Domino colloquia habeant, sed circumcursantes, animo quœstum per nugas faciendi, aduersarii desideria expleant. Tales igitur uiduæ non pertinent ad Christi altare: sunt enim uiduæ, quæ in opere hanc rem ponunt,

& quòd

& quòd impudenter petunt, & ultra modum capiunt; ideò iam multos ad dandum ſegniores reddiderunt:nā cum deberent propter modeſtiam propoſiti, eccleſiaſticis rebus eſſe contentæ,per diuitum domos circumcurſantes,pecuniam extorquēt, ſibi cumulantes,atq; acerbo fœnore mutuum dant, nihilque præter mammonam curant; quarum Deus crumena eſt;quæ eſcam &

Iſa.22. potum omni uirtuti anteponunt dicentes, Comeda-

„ mus, & bibamus, cras enim morimur. Nam,quæ in quærenda pecunia eſt exercitata, pro Deo mammonā colit, hoc eſt quæſtui ſeruit. Deo autem grata eſſe non poteſt, neque eius cultui inſeruire, cum nequeat aſſiduè illum interpellare,ad parandam pecuniam mente animoque intenta; quoniam ubi eſt theſaurus, ibi & cor ſuum. Cogitat enim aliquò accedere quæſtus gratia, uel quòd illa ſua amica eius oblita eſt, & aliquem ſermonem ad illam referre oportet.Quæ uerò talia cogitat,non poteſt orationi intenta eſſe,ſed occurrenti cogitationi. Ideò quamuis aliquando pro aliquo orare uelit, non exaudietur: non enim ex toto corde offert orationem Domino, ſed diſtracta cogitatione.Quæ uerò uult Deo intendere, intus ſedens cogitat quæ ſunt Domini, diu noctuque inceſſabili ore offerens preces

Iud.9. mundas. Vt igitur ſapientiſſima Iudith temperantiæ teſtimonio commendata, diu noctuque ſupplicabat pro Iſraele Deo; ſic ſimilis illi uidua continuatam pro Eccleſia interpellationem Deo offeret, qui illam exaudiet: quoniam eius mens ad hoc ſolum fixa eſt, neque ad ſumptuoſam cupiditatem, neque ad inſatietatem ſe proiicit. Huius caſti ſunt oculi, aures purgatæ, manus puræ,pedes quieti,os neque ad ingluuiem, neque ad loquacitatem paratum, ſed loquens quantum eſt

opus

opus, capiens quæ ſunt ſolùm ad conſeruandam naturam neceſſaria. Ita cùm grauis fuerit & ſedata, grata erit Deo & ſimul ac petet aliquid, præueniet eam conceſſio. Adhuc enim te, inquit, loquente, dicam, Ecce *Iſa. 52.*
adſum. Talis cum ſit, careat auaritia, ſuperbia, turpi lucro; ne ſit inſatiabilis, ne guloſa, ſed continens, mitis, quieta, uerecunda, pudens, domi ſedens, pſallens, orans, legens, uigilans, ieiunans, ex omni parte cum Deo colloquia habens, canticis & hymnis; lanam accipiens, aliis potius miniſtret, quàm ipſa ab aliis petat: memor commendatæ à Domino, in Euangelio uiduæ, *Luc. 21.*
quæ cum ad templum acceſſiſſet, miſit in gazophylacium duo minuta, hoc eſt quadrantem: quam intuitus cordis ſcrutator Chriſtus Dominus, & magiſter noſter dixit, Amen dico uobis, quòd hæc uidua pluſquàm omnes in gazophilacium miſit, quoniã omnes ex abundanti miſerunt; hæc ex eo quod deeſt illi, totum quem habebat uictum miſit. Sanctas igitur uiduas eſſe oportet, obedientes Epiſcopis, Presbyteris & Diaconis, etiam Diaconiſſas uenerantes, uerentes, timentes, non libertate utentes, neque contra mandatum aliquid facere uolentes, præter ſententiam Diaconi; ueluti ſi pergere uelit ad aliquem, ut apud eum comedat, & bibat, uel ſi ab aliquo quidpiam capiat. Quòd ſi iniuſſa aliquid horum fecerit, puniatur ieiunio, uel ſegregetur ueluti temeraria.

Quòd non oportet ab indignis capere, neque uiduam, neque Epiſcopum, neque alium fidelem. CAP. VIII.

QVID enim ſcit qualis ſit ea, à qua accipit, uel à quali miniſterio uictum ſuppeditat? num de ra-

O pina,

pina, uel de aliquo non honesto studio? ignorat uidua quòd de una quaque harum rerum rationem Deo reddet, recipiens quæ Deo sunt indigna. Nam neque sacerdotes talis mulieris uoluntariam oblationem unquã recipient, ueluti furis uel meretricis. Scriptum est
Deu. 23. enim, Non concupisces res proximi, & non offeres mer
„ cedem meretricis Domino Deo. Non est igitur à talibus capiendum, neque etiam ab excõmunicatis. Sint autem uiduæ paratæ ad obediendum iis, quæ eis à præpositis sunt præcepta, & ad præscriptum Episcopi faciant, ueluti Deo obedientes. nam qui ab huiusmodi excõmunicato, uel extra Synagogam eiecto accipit, & pro tali orat, qui in malis perseuerare sibi proponit, nec aliquando uult ad pœnitentiam redire, communicat cum eo in oratione, & offendit Christum, qui impios declinat, & confirmat eum per indignam largitionem, & contaminat se cum eo, non sinens illum ad pœnitentiam uenire, ut ingemiscat, & roget Deum.

Quòd non oportet mulieres baptizare: impium est enim, & à Christi doctrina alienum. CAP. IX.

DE mulieribus autem an hæ baptizare debeant, significamus uobis, quòd non paruum periculum imminet eis, quæ hoc faciunt. Ideo non consulimus; periculosum est enim, immo iniquum & impium. Nam si
1. Co. 15. mulieris caput est uir, is uerò ad sacerdotium promouetur, non est æquum opificium contemnere, & principium relinquentem, ad infimum corpus uènire. Mulier enim uiri corpus est, de costa conflatum, subiectũq; illi, à quo est abscissum ad filiorum procreationem. Ip-
Gen. 3. se enim inquit, Tui dominabitur. Principium enim mulieris

mulieris uir eſt, quoniam eius eſt caput. Quòd ſi in præcedētibus docere eas non permiſimus, quomodo quis eas præter naturam ſacra facere concedat? Hæc eſt.n. inſcitia ad Græcorum impietatem pertinens, fœminis deabus ſacrificulas inſtituere. Sed non eſt Chriſti ordinationis proprium: nam ſi à mulieribus baptizandum fuiſſet, omnino Dominus à propria matre baptizatus fuiſſet, non à Ioanne: aut cùm nos ad baptizandum miſit, unà nobiſcum ad id mulieres miſiſſet. nunc autem id nuſquam ordinauit, neque ſcriptum reliquit, cognoſcens & naturæ conuenientiam, & rei ipſius decorum, ut qui naturæ auctor erat & ordinationis legiſlator.

Quòd non oportet laicum ſacerdotale officium facere, baptiſma, ſacrificium, manus impoſitionem, & benedictionem. CAP. X.

SED neque laicos concedimus aliquod ſacerdotale munus exercere, ueluti ſacrificium, baptiſmum, manus impoſitionem, uel benedictionem magnam, ſiue paruam. Non enim ſibi quis ſumit honorem, ſed qui uocatur à Deo. Nam Per Epiſcopi manus datur hæc dignitas. Qui uerò ad eam promotus non eſt, ſed eā ſibi uſurpat, Oziæ pœnam ſuſtinebit.

Quòd excepto Epiſcopo uel Presbytero, nemini ex reliquis clericis conceſſum eſt, ſacerdotalia exercere: ordinare autem ſoli Epiſcopo conuenit; alij nemini. CAP. XI.

SED neque reliquos clericos baptizare permittimus, ueluti Lectores, Cantores, Oſtiarios, miniſtros; ſed ſolos Epiſcopos, & Presbyteros, miniſtrātibus illis Diaconis. Qui hoc auſi fuerint, Coritarum ſupplicium patientur. Non concedimus autem Presbyteros ordina-

re Diaconos, Diaconiſſas, Lectores, miniſtros, Cantores, Oſtiarios; ſed ſolos Epiſcopos: is eſt enim ordo, & harmonia eccleſiaſtica.

Dehortatio ab Inuidia. CAP. XII.

DE Inuidia, obtrectatione, detractione, ſim ultate, contentione antea dictum eſt uobis, quòd hæc à Chriſtianis aliena ſunt, maximè uiduis, quoniam qui dem agitator diabolus multiplex, uariusq; cum ſit, de non uiduis triumphum quærit, ueluti olim de Cain. Quædam enim uiduas ſe eſſe dicunt, officia autem digna uiduitate non faciunt, quemadmodum nec Cain fraterna iuſta faciebat. Ignorant enim quòd non uidui tatis nomen in regnum ipſas introducet, ſed fides uera & opera ſancta. Si uerò aliqua nomen uiduitatis poſſideat, aduerſarii ſtudia exerceat, uiduitatis eius ratio nõ habebitur, ſed regno expulſa, æterno ſupplicio tradetur. Audimus enim quaſdam eſſe uiduas obtrectatrices, inuidas, calumniatrices, dolentes aliorum commodis. Tales Chriſti non ſunt, neque eius doctrinæ diſcipulæ. oportebat enim eas, cùm conuidua ab aliquo ueſtitur, uel argentum capit, uel cibum, uel potum, uel calceamenta, uidentes ſororem recreatam dicere.

Quomodo oporteat uiduas orare pro miniſtrantibus uitæ ſubſidia. CAP. XIII.

BENEDICTVS es Deus, qui conſolatus es uiduam: Benedic Domine & glorifica miniſtrantem ei & opus eius, ut aſcendat in ueritate ad te, & memor eſto eius in bonum in die uiſitationis ſuæ. Et Epiſcopo, qui bene

bene miniſtrauit & docuit, opportunam eleemosynam nudæ conuiduæ meæ fieri, addas gloriam, & des ei coronam gloriæ in die reuelationis uiſitationis ſuæ. Eodem modo uidua, quæ miſericordiam accepit, precetur pro eo, qui uictum ipſi miniſtrauit.

Quòd non oportet gloriari, & efferre ſuum nomen eam, quæ fructificat ſecundum Domini ordinationem. CAP. XIIII.

ILLA tamen, quæ benefecit, occultet proprium nomen, ueluti ſapiens, non canens tuba coràm ſe, ut ſit eleemoſyna in occulto apud Deum, ſicut dicit Domi-
„ nus, Cum facis eleemoſynam, non cognoſcat ſiniſtra *Matt.6.*
„ tua quod facit dextera tua, ut eleemoſyna tua ſit occulta: & uidua oret pro eo, qui dedit. quicunque tandem ille ſit, cùm ſanctum Chriſti altare referat, & Pater in occulto uidens, benefacienti in aperto reddet. Sed quæ ſecundum Dei mandatum uiduæ uiuere nolunt, exquirere ſtudent, quæ ſit illa quæ miniſtrauit, & quæ accepit, quod cùm cognouerint, accuſant miniſtrantem illam dicentes, Neſciebas quòd ego eram tibi uicinior, & quòd magis egebam quàm illa? Cur igitur antepoſuiſti eam mihi? Hæc dicit ſtulta, non intelligens non hominis uoluntate id factum, ſed diuino conſilio. Nam cùm ipſa teſtetur ſe uiciniorem & maiori inopia oppreſſam, magisque nudam fuiſſe, etiam animaduertere debuit, diuinam ordinationem, tacitamque, non accuſantem præbitricem illam, domum ingredi, & in faciem procumbentem rogare Deum ut remittatur ſibi peccatum. Deus enim facienti bonum præcepit, ne opus bonum peruulgaret. hæc autem illam accuſauit quòd ſuum nomen non indicauit, ut illo cognito

cognito ad capiendum posset accurrere, ac non solùm
accusauit, sed etiam illi maledixit, oblita eius, qui
Gen. 12. dixit, Benedicens tibi, benedictus est; & maledicens
Matt. 10 tibi, maledictus. Dicit autem Dominus, Cum in-
„ traueritis in domum, dicite, Pax huic domui; & si
„ fuerit ibi filius pacis, pax uestra requiescet super eum;
„ Si non fuerit dignus, pax uestra ad uos reuertetur.

Quòd indecorum est conuicio afficere proximum: alienum enim Christiano est maledicere. CAP. XV.

QVOD si pax ad eos redit, qui eam miserunt, cùm ipsa dignos non inuenerit, multo magis maledictum in caput illorum reuertetur, qui iniustè id miserunt, cùm non sit dignus ut in maledictum incurrat is, in quem est iactum. Nam qui inaniter conuicium
Prou. 26 facit, ipse sibi maledicit, ut ait Solomon, Quemad-
„ modum aues uolant, & passeres, ita maledictum ua-
Prou. 10 num, in neminem superueniet. & rursum dicit, Qui
„ proferunt contumelias, insipientissimi sunt. Atque ut apis robore suo imbecilla, ubi aliquem percussit, amittit aculeum, fitque sterilis, eodem modo uos iniuriam, quam in alios facitis, in uos ipsi recipitis. Lacum enim aperuit, & effodit eum, & incidet in fo-
Prou. 26 ueam, quam fecit. Qui fodit foueam proximo, inci-
Eccl. 10. det in eam. Igitur qui maledictum fugit, alteri ne maledicat. Nam quod in te fieri non uis, nec tu id in alium feceris. Quare castigate inobedientes; increpate inuerecundas, hortamini pusillanimes; confirmate infirmas; laudate in sanctitate ambulantes; benedicant potius, & non conuicientur; pacem componant, & non excitent bellum. Quare nec Episcopus, nec Presbyter,

sbyter, nec Diaconus, neque alius quisquam de ſacro numero, maledicto linguam contaminet, ne pro benedictione conſequatur maledictionem. Adhibeat autem ſtudium diligentiamque ut nec laicus maledictum proferat. Omnium enim curam ſuſcipere debet Clericorum, uirginum, uiduarum, laicorum. Ideo, ò Epiſcope, coadiutores uitæ tuæ, & iuſtitiæ operarios Diaconos Deo acceptos gratosque elige, quos ex omni populo probatos iudicas eſſe dignos, & ad uſus miniſterii idoneos. Elige quoque Diaconiſſam fidelem & ſanctam ad mulierum miniſteria. nam accidit aliquando, cùm in aliquorum domos Diaconum ad mulieres mittere non potes, propter infideles, mittes igitur mulierem Diaconiſſam propter improborum cogitationes. nam ad multos uſus muliere Diaconiſſa indigemus: ac primùm cum illuminantur mulieres, Diaconus ungit frontem ipſarum oleo ſancto, deinde Diaconiſſa eas abſtergit. Non eſt enim neceſſe mulieres aſpici à uiris, ſed ſolùm in manus impoſitione caput illius unget Epiſcopus, quemadmodum ſacerdotes, & Reges antiquo tempore ungebantur. non quòd, qui nunc baptizantur ſacerdotes ordinantur,
„ ſed quòd à Chriſto Chriſtiani dicuntur; regale ſacer- 1.Pet. 2.
„ dotium, & gens ſancta, Eccleſia Dei, columna & fir-
„ mamentum thalami ſponſi: qui aliquando non populus, nunc autem dilecti & electi, ſuper quos inuocatum eſt nomen ipſius nouum, ut teſtatur Iſaias propheta dicens, Et uocabunt populum nomen eius nouum, quod Dominus nominabit eum. Iſa. 62.

De diuina initiatione sancti Baptismi. CAP. XVI.

TV ergo, Episcope, illa figura unges caput illorum, qui baptizantur, siue ii uiri sint, siue mulieres, oleo sancto in figuram spiritualis baptismi. Deinde uel tu Episcopus, uel tibi subiectus Presbyter sacram super ipsos dicens ac nominans inuocationem Patris & Filii, & Spiritus sancti, baptizabis eos in aqua: ac uirum suscipiat Diaconus, mulierem Diaconissa, ut decore traditio infrangibilis sigilli administretur. Postea Episcopus liniat baptizatos unguento.

Quam causam habeat baptismus in Christum cum assignatione causæ eorum, quæ in eo dicuntur, ac fiunt.
CAP. XVII.

DATVR igitur baptismus in mortem Iesu, aqua pro sepultura; oleum pro Spiritu sancto; sigillum pro cruce; unguentum est confirmatio professionis; mentio fit Patris utì causæ & mittentis; Spiritus sancti utì testis; demersio significat quòd commorimur; emersio quòd resurgimus. Pater qui est super omnia Deus, Christus unigenitus Deus, dilectus Filius, gloriæ Dominus, Spiritus sanctus, Paracletus, qui à Christo mittitur & ab illo docetur, & illum prædicat.

Qualis esse debeat is, qui initiatur. CAP. XVIII.

QVI baptizatur sit ab omni impietate alienus, mortuus peccato, amicus Dei, hostis Diaboli, hæres Dei Patris, cohæres filii sui, qui abrenunciauerit Sa-

Satanæ & Dæmonibus, & fraudibus ſuis, caſtus, mun dus, ſanctus, pius, filius Dei, orans tanquàm filius patrem & dicens utì à communi fidelium conuentu in hunc modum, Pater noſter, qui es in Cœlis, ſanctificetur nomen tuum; Fiat uoluntas tua ſicut in Cœlo & in Terra. Panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris; Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo. Quoniam tuum eſt regnum, uirtus, & gloria in ſæcula. Amen.

Qualis debeat eſſe Diaconus. CAP. XIX.

SINT Diaconi nulla ex parte reprehendendi, quemadmodum & Epiſcopus; tantùm ſint faciliores, accomodati ad multitudinem Eccleſiæ, ut infirmis miniſtrare ualeant, ueluti operarii, qui pudore non deterreantur. Ac mulier quidem mulieres curare ſtudeat; uterque nunciandi, curſandi, miniſtrandi, inſeruiendi officia abſoluat, ut de Domino Iſaias dicebat iis uer *Iſai.* 53.
„ bis, Iuſtifica iuſtum bene ſeruientem multis. Vnuſquiſque igitur ſuum locum agnoſcat, & eum expleat diligenter, concorditer, unanimiter, cognoſcens Diaconatus mercedem. Sint Diaconi à pudore alieni in miniſtrando egentibus, quemadmodum Dominus noſter non uenit miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam ſuam in redemptionem pro multis. Idem ipſos facere oportet; quànquàm animam pro fratre exponere opus foret, nolint dubitare; nam Dominus & Saluator noſter Ieſus Chriſtus non dubitauit animam ſuam ponere (ut ipſe inquit) pro amicis ſuis. Quòd ſi cœli & terræ Dominus omnia propter nos pertulit,

modo uos ministrare indigentibus uerebimini? cùm eius imitatores esse debeatis, qui seruitutem, paupertatem, plagas, crucem propter nos est passus. Quare oportet uos quoque utì Christi imitatores inseruire fratribus. Qui uult enim (inquit) inter uos esse magnus, sit uester minister. Et qui uult inter uos esse primus, sit uester seruus: Ita enim ille opere præstitit ut inseruiret multis, non sermone, nam cum accepisset linteum præcinxit se, deinde misit aquam in peluim, nobisque recumbentibus accedens, omnium nostrum lauit pedes, & linteo absterfit. Quod faciens demonstrabat nobis fraterni amoris charitatem, ut nos quoque inter nos idem faceremus. Cum igitur Dominus noster ac magister adeo semet exinaniuerit, qua ratione uos pudebit idem facere in infirmos, & imbecillos fratres, cùm sitis operarii ueritatis, & pietatis patroni? Ministrate igitur amanter, non murmurantes, nec discordias excitantes: non enim propter homines hæc facitis, sed propter Deum, & ministerii mercedem ab illo consequemini in die uisitationis uestræ. Necesse est igitur uos Diaconos omnes inuisere, qui quidem uisitatione opus habent, & de oppressis referre Episcopo uestro. Vos enim anima eius sensusq; esse debetis, prompti, & obedientes in omnibus rebus ei, utì Episcopo uestro & patri, ac magistro.

Matt. 20

Quòd

Quòd à tribus, uel duobus Episcopis debet ordinari Episcopus, & non ab uno: irritum est enim. CAP. XX.

EPISCOPVM mandamus ordinari à tribus Episcopis, uel ad minus à duobus. non licere autem ab uno uobis constitui. nam duorum uel trium testimonium firmius, tutiusque existit. Presbyterum, & Diaconum, & reliquorum clerum ab uno Episcopo. Nec Presbyterum neque Diaconum iubemus ordinare ex laicis clericos, sed Presbyterum tantùm docere, offerre, baptizare, benedicere populo; Diaconum ministrare Episcopo, & Presbyteris, hoc est, diaconatum exercere, non tamen reliqua peragere.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER QVARTVS.

De Orphanis. CAP. PRIMVM.

I QVIS Chriſtianus Orphanus fiat, ſiue puer, ſiue uirgo, bene erit ſi aliquis ex fratribus carens liberis, puerum ſuſcipiat, & filii loco habeat. uirginem uerò, qui filium habuerit ducendæ uxori idoneum, ei in matrimonium collocet; hoc enim qui faciunt, opus magnum præſtant, orphanorum patres facti, & à Domino DEO conſequentur huius officii mercedem. Quòd ſi quis ſecundum gratiam hominum ambulans deſpexerit, cùm ſit diues, orphanatus membra, orphano quidem prouidebit orphanorum pater, & uiduarum iudex; illi uerò occurret aliquis, qui ipſius parſimoniam deuorabit; fietque in illum, quod dicitur, Quæ non comederunt ſancti, comederunt Aſſyrii ſicuti Iſaias dicit, Viduam ueſtram coràm uobis, alieni deuorant eam.

Iſa. 1.

Quo-

Quomodo Episcopus debeat orphanis prouidere. CAP. II.

VOS Episcopi solliciti estote de eis alendis, in nullo deficientes, orphanis præstantes munera parentum, uiduis uirorum, adultis nuptias, artifici opus, infirmo misericordiam, esurienti cibum, sitienti potum, nudis uestitum, ægrotis medicinam, in carcere inclusis opem. Præterea uerò maiorem curam de orphanis suscipite, ne quid illis desit; uirgini quoad ad nubilem ætatem perueniat, & eam in matrimonium fratri detis; puero ut sit subsidium, quo artem discat, & alatur ex ministerio: ut cùm in arte profecerit, tunc possit artis instrumēta sibi emere, ne ampliùs molestus sit ueræ fratrum erga se charitati, sed sibi suppeditet. Etenim uerè beatus dicendus est is, qui cū possit sibi in sumptus ministrare, orphani, uiduæ, & aduenæ locum nū occupat.

Quibus debeant subsidia ministrari secundum Domini mandatum. CAP. III.

QVONIAM & Dominus beatiorem esse dixit eum, *Act.* 20. qui dat, quàm qui accipit. Etenim rursum ab eo dictum est, Væ habentibus, & in hypocrisi accipientibus, uel iis, qui sibi opitulari ualent, & ab aliis accipere uolunt, uterque reddet rationem domino Deo in die iudicii. Nam qui uel propter pupillarem ætatem, uel propter senectutis imbecillitatem, uel propter morbi casum, uel propter filiorum numerum capit, non solùm reprehendendus non est, sed etiam laude dignus cēsetur. Pro altari enim Deo dicato existimatus, à Deo honorem consequetur, diligenter & assiduè pro iis, qui ei præbent, preces fundens, qui non segniter accipit, sed

ſed doni quoad poteſt gratiam refert per orationem. Talis igitur homo in uita æterna à Deo beatitudinem conſequetur. Qui uerò de ſuo habet, & propter hypocriſim capit, uel propter inertiam, cùm tamen laborando aliis opem ferre debuiſſet, Deo pœnas dabit, quoniam pauperum eſcam ſurripuit.

De Auaritia. CAP. IIII.

NAM qui argentum habet, & aliis non impartitur, nec ipſe utitur, ſerpentis locum obtinet, quē aiunt in theſauris dormire; & de eo uera eſt Scriptura, quæ
Eccl. 6. ait, Congregauit diuitias, ex quibus non comedet, &
Prou. 11 nihil ei proderunt pereunti à uindicta. Non enim iuuabunt, inquit, exiſtentes in die iræ. nam qui talis eſt, in Deum non credit, ſed in aurum, exiſtimans illud Deũ, & in illo confidens. Veritatis hypocrita is eſt, perſonarũ acceptor, perfidus, diſſimulator, timidus, debilis, leuis, facilis, moroſus, triſtis, ſibi infeſtus, nemini amicus; huius pecuniæ peribunt, & uir aduena eas conſumit, uel à ›› uiuo ſublatas, uel illo mortuo perceptas: diuitiæ enim ›› iniuſtè congregatæ euomentur.

Cum quali timore oporteat dominicarum collectarum participem eſſe. CAP V.

MONEMVS igitur uiduas & orphanos, ut cum omni timiditate, ac uerecundia percipiãt de iis, quæ ipſis præbentur, gratiaſque agant Deo, qui dat exurien,, tibus eſcam, & in eum oculos attollant. Quis enim, in,, quit, ueſtrum comedet, uel quis bibet ſine ipſo? Ipſe ,, enim aperit manum ſuam, & implet omne animal benedictione

„ nedictione, frumentum adolescentibus, & uinum uirgi
„ nibus, & oleum in hilaritatem uiuentium, fenum iumẽ
„ tis, herbam seruituti hominum, carnes bestiis, semina
„ auibus, & omnibus accõmodatam escam. Ideo inquit
„ Dominus, Videte uolatilia cœli, quoniam non semi- *Matt. 6.*
„ nant, neque metunt, neq; congregant in horrea, & Pa-
„ ter uester nutrit illa: non'ne illis meliores estis uos? Nolite igitur esse solliciti dicẽtes, Quid comedemus, quid bibemus: nouit enim Pater uester, quòd iis omnibus indigetis. Cum igitur tanta prouidentia uobis consulat, bonaque ab illo percipiatis, laudibus efferre debetis orphanum & uiduam suscipientem, omnipotentem Deum per dilectum filium eius Iesum Christum Dominum nostrum, per quem gloria Deo in spiritu & ueritate in sæcula Amen.

Quorum oblationes recipiendæ sint, & quorum non sint.
CAP. VI.

EPISCOPVM scire oportet quorum debeat recipere fructus, & quorum non debeat. Cauendi enim sunt illi in capiendo caupones: non iustificabitur enim caupo à peccato. De iis Isaias improperans Israeli dicebat, Caupones tui miscent uinum aqua. Fugienda quoque sunt scorta: non offeres enim Domino mercedem meretricis. Rapaces quoque uitandi, & rerum alienarum cupidi, & adulteri: abominabilia enim horum sacrificia sunt apud Deum. Sed etiam opprimentes uiduas, & orphanum affligentes, & carcerem implentes innocentibus. Illi quoque, qui seruos suos malè tractant, uerberibus inquam & fame, atque acerba seruitute; fugiendi quoque sunt tibi, ò Episcope, ii, qui ciuitates

Eccl. 26. *Isa. 1.* „ *Deut. 23*

uitates totas perdunt, quorum oblationes sunt abomi nandæ. Vitabis quoque deceptores, & Rhetores iniuriam defendentes, idolorum artifices, fures, iniustos, publicanos, pondera & mensuras fraudantes, militem calumniatorem non contentum stipendiis, sed pauperes concutientem. Homicidam quoque & carnificem, iudicemque iniustum, rerum euersorem, hominum insidiatorem, in sceleribus uersatum, ebrium, blasphemum, cinædum, fœneratorem, denique quemcunque improbum & Dei uoluntatis aduersarium; quoniam inquit Scriptura, tales homines apud Deum esse abominabiles. Nam qui ab iis aliquid capiunt, & alunt de eo uiduas, & orphanos, rei in iudicio Dei efficientur;

3. Re. 13 quemadmodum Adonias in libro Regnorum, Prophe
„ ta cùm Deo non paruisset; panemque comedisset, &
„ aquam bibisset in loco à Domino prohibito, propter
„ impietatem Hieroboami, à Leone est interemptus.

Nam uiduæ panis labore partus iustior est, quamuis paucus & exiguus, eo, qui de iniquitate & calumnia quæritur, quamuis multus sit; & elaboratus. Inquit

Psal. 36. enim Scriptura, Melius est modicum iusto, super diui
„ tias peccatorum multas. Quòd si ab impiis pasta uidua, & satura facta, pro eis supplicauerit, non exaudietur, quoniam scrutator cordium Deus cũ iudicio pro-

Isa. 15. nunciauit de impiis dicens, Si steterit Moses & Samuel
„ ante faciem meam pro eis, non exaudiam ipsos; & tu
„ ne ores pro populo isto, & noli misereri eorum, & non
„ accedas ad me pro ipsis, quoniam non exaudiam te.

Quòd

Quòd indignorum oblationes quousque ij tales manserint, non modò Deum non placant, sed potius contrà illum ad iram prouocant. CAP. VII.

VERVM etiam ii, qui in peccatis uersantur, nisi pœnitentiam egerint, non solùm non exaudiuntur, cũ supplicant, sed ẽt Deum irritant, in memoriam ei reducentes suam improbitatem. Vitate igitur talia ministeria, tanquàm canis precium, & mercedem meretricis. *Deu.* 23.
Vtrunque enim in lege est prohibitum. nam nec Eliseus ab Azaele munera allata accepit, neque Achias à *4. Reg.* 8
Ieroboamo. Quòd si Dei Prophetæ ab impiis oblata *3. Re.* 11.
munera reiecerunt; item uos reiicite ò Episcopi. Sed etiam Simon Magus mihi Petro, & Ioanni pecuniam afferens, conatus est precio inæstimabilem gratiam emere, quibus reiectis, execrationibus perpetuis illum deuinximus; quoniam donum Dei non beneuolentia erga Deum, sed pecunia existimauit possideri. *Act.* 8.
Fugite ergo oblationes altaris Dei à mala conscientia prouenientes, quoniam, „Abstine te, inquit, ab iniusto, & non timebis, „& pauor non appropinquabit tibi. *Isai.* 54.

Quòd præstat de proprio labore uiduis suppeditare, quamuis pauca, & exigua, quàm ab impijs multa, & magna; præstat enim fame perire, quàm ab impijs oblationem accipere. CAP. VIII.

SED si dicatis quòd ii sunt, qui eleemosynas dant, à quibus nisi capiatur, non erit, unde uiduis ministretur, & inopes populi alantur; audietis à nobis quòd ideo accepistis donum Leuitarum, ut suppeditaretis, & uobis, & egentibus, ac ne inopia laborantes ab improbis caperetis. Quòd si adeò egebunt Ecclesiæ, præstat perire, quàm ab inimicis Dei aliquid capere in contu-

meliam & irrisionem amicorum eius. Nam de iis Pro-
Psa.140 pheta dicit, Oleum peccatoris non impinguet caput
meum. Probationem igitur talium facite, atque ab iis,
qui sanctè uiuũt capite, & oppressis præbete, ab iis, qui
foris sunt, nolite capere, priusquàm Ecclesiæ membra
efficiantur. quòd si desit quod detur, significa fratri-
bus, ex quorum collectis ministra orphanis, & uiduis
in iustitia.

Quòd oportet incitari populum à sacerdote ad benefaciendum pauperibus, ut sapiens Solomon dicit. CAP. IX.

Prou. 3. DIC populo tuo quæ sapiens Solomon ait, Hono-
" ra Dominum de tuis iustis laboribus, & primitias
" da illi de tuis fructibus iustitiæ, ut impleantur horrea
" tua repletione frumenti, uino torcularia tua redundẽt.
Quare de iusto labore fidelium alite, & uestite inopes,
& quæ ex eo, ut ante dictum est, cogitur pecunia, statui
te ut conferatur in redemptionem sanctorum, liberan-
tes seruos, captiuos, uinctos, ignominia notatos, damna
tos propter nomen Christi de Tyrannorum sententia
Prou.24 ad monomachias & ad mortem. Inquit .n. Scriptura,
" Libera qui ducuntur ad mortem, & redime occisos,
" ne parcas.

Constitutio ut si quis impius ui obtrudat pecuniã sacerdotibus, in ligna, & carbones eam consumant, & non in uictum. CAP. X.

SI necesse sit aliquãdo ab aliquo impio inuitos pecu-
niam capere, in ligna & carbones illam consumite,
ne uidua uel orphanus de ea sumens, cogatur præter
phas cibum, uel potum sibi emere. æquum est enim ta-
lia quæ

lia, quæ ab impiis ueniunt, ignis pabulum, non piorum escam fieri. Hæc quoque lex præcipit, quæ sacrificium serotinum nō comedendum appellat, & igni consumi iubet. non enim sua natura mala sunt, quæ offeruntur, sed sententia illorum, qui illa adducunt. Hoc uerò præcipimus, ne omnino uitemus illos, qui ad nos accedunt, cùm sciamus consuetudinem sæpè piorū impiis utilem esse, obesse tantùm cultus, & superstitionis societatem. Hæc hactenus dilecti dicta sint uobis propter cautionem uestram. *Leu. 19.*

De Parentibus, & filijs. CAP. XI.

PATRES instituite filios uestros in Domino, educantes eos in disciplina atque præceptis Domini, erudientes in artibus idoneis, atque accōmodatis uerbo, ne otio lasciuientes, & à parentibus non correpti, atque ante tempus libertatem adepti, honestati aduersentur. Quare ne uereamini eos grauiter castigatos corripere: non enim occidetis eos cum castigatis; quin potius seruatis illos, ut Solomon in Sapientia inquit, Castiga filium tuum, & requiescere te faciet, hic enim erit tibi bonæ spei; tu enim uirga percuties eum, animam autem eius à morte liberabis, & idem, Qui parcit baculo, odit filium. Et alio in loco, Tunde latera ipsius dum est infans, ne aliquando induratus non obediat tibi. Qui igitur negligit admonere & castigare filium, eum odio habet. Docete ergo filios uestros sermonem Domini, corripite uerberibus, obsequentes facite ab infantia, erudientes eos sacris literis uestris, diuinisque: atque in omni diuina Scriptura instituentes, attendentes, ne in uos potestatem habeant præter uestram sententiam, *Prou. 23* *Prou. 13.* *Eccl. 30.*

cum æqualibus in conuiuium non permittentes eos conferre. Ita enim in intemperantiam labentur & in fornicationem incident. Et si parentum incuria id patientur, genitores rei illarum animarum fient. Si enim negligentia parentum filii cum intemperantibus peccati consuetudinem habebunt, non solùm ipsi intemperantes erunt, sed etiam pro eis parentes iudicabuntur. Ideo date operam ut cùm ad adultam ætatem peruenerint, matrimonio iungantur, ne illi feruore ætatis in cõsuetudinem fornicandi incurrant, cuius uos in die Iudicii rationem Domino Deo essetis reddituri.

De Seruis, & Dominis. CAP. XII.

DE Seruis quid præterea dicere possumus, nisi quòd seruus beneuolentia prosequatur dominum, quãuis impium, quamuis improbum? non tamen concordiam cum eo habeat religionis. Et dominus diligat seruum, ac quamuis illo præstet, tamen se æqualem iudicet quatenus homo existit. Qui fidelem habet dominum, saluo eius dominio, diligat ut dominum, ut eiusdem fidei consortem, ut patrem, non ut seruus ad oculum, sed ut domini studiosus, & amans; sciens Deum sibi redditurum seruitutis mercedem. Eodem modo dominus fidelem habens seruum, salua sibi seruitute, diligat ut filium, uel ut fratrẽ propter fidei societatem.

In quibus oporteat subiectos esse mundanis potestatibus. CAP. XIII.

OMNI Regno, ac Magistratibus subditi estote in eo, quod Deo placet, tanquàm Dei ministris, & impiorum

impiorum ultoribus; timorem illis debitum præstate, omne uectigal, omne tributum, omnem honorem, munus, censum: Dei est enim præceptio, nemini quicquam debere, nisi amicitiæ signum, quod Deus statuit per Christum.

De Virginibus. CAP. XIIII.

DE uirginitate præceptum non accepimus, uolentium autem potestati id remittimus, tanquàm uotum. Illud tamen admonemus, ne facilè aliquid promittant, quoniam Solomon ait, Melius est non uouere, quàm uouere & non reddere. Virgo igitur ipsa sit sancta corpore, & anima, ut templum Dei, ut domus Christi, ut habitaculum Spiritus sancti. oportet enim eam, quæ promisit, digna promisso suo opera efficientem, ostendere promissum suum uerum esse, & propter exercitationem pietatis, non propter calumniam nuptiarum, conceptum. Ne sit uaga, ne intempestiuè ambulet, careat duplici mente, sit ueneranda, continens, temperata, casta, fugiat multorum commercia, præsertim profanorum.

1. Corinth. 7.
Eccl. 5.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER QVINTVS.

De Martyribus. CAP. PRIMVM.

SI QVIS Christianus propter nomen Christi, & charitatem erga Deum, ac fidem ab impiis ad ludos, aut ad bestias, aut ad metallum fuerit damnatus; illum ne deseratis, sed de labore atque sudore uestro illi in uictum mittatis, & militibus in stipendium, ut subleuetur, & cura aliqua colatur, atque, quantum in uobis est, ne ærumnis prematur beatus frater uester. Nam qui propter nomen Domini Dei condemnatur, is Martyr sanctus est, frater Domini; filius Altissimi; habitaculum Spiritus sancti, per quem unusquisque fidelis illuminationem gloriæ sancti Euangelii accepit, eo quòd meruit incorruptibilem coronam martyrii passionum ipsius, & societatem sanguinis ipsius, configuratus morti Christi in adoptionem filiorum.

Quòd

Quòd ijs, qui propter Christum calamitatem ab Infidelibus perferunt, æquum est fideles necessaria præbere secundum Christi ordinationem. CAP. II.

QVARE omnes fideles per Episcopum uestrum de facultatibus, ac de labore uestro ministrate sanctis. Si quis non habeat, ieiunet, partiensque uictum quotidianum distribuat sanctis. Si quis copia bonorum abundet, plura pro ratione facultatum præbeat. Quòd si posset uenditis suis bonis, eos carceribus liberare, beatus censebitur, & amicus Christi. Nam qui pauperibus bona sua dat, perfectus est post rerum diuinarum cognitionem. multo magis qui id pro Martyribus facit; is enim dignus Dei amore obtemperabit eius uoluntati, præbens illis, qui eum confessi sunt coràm gentibus, Regibus & filiis Israel, de
" quibus Dominus pronunciauit hæc uerba, Qui me *Matt.* 10
" confessus fuerit coràm hominibus, confitebor & ego
" eum coràm patre meo. Quòd si tales sunt ut Christi *S. Ign. ad Smyrn.*
testimonium coràm Patre sint habituri, non debetis uos pudore detineri, quin ad eos accedatis. Hoc enim si feceritis, martyrium uobis attribuetur, quoniam illis martyrium tentatiò fuit, uobis alioqui promptitudo, & alacritas, ut qui participes illorum certaminis estis. Inquit enim iis Dominus quodam
" in loco, Venite benedicti Patris mei, accipite regnum, *Matt.* 25
" quod paratum est uobis ab origine Mundi. Esuriui enim & dedistis mihi manducare; sitiui, & dedistis mihi bibere; hospes eram, & collegistis me; nudus, & cooperuistis me; infirmus eram, & uisitastis me; in carcere eram, & uenistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti dicentes, Domine quando uidimus te esurientem,

tem, & aluimus; uel ſitientem, & dedimus tibi bibere; quando te uidimus nudum, & cooperuimus; uel infirmum, & uiſitauimus; quando te uidimus hoſpitem, & collegimus; uel in carcere, & acceſſimus ad te? Et reſpondens dicet eis, Quod feciſtis uni ex iis fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Et ibunt ii in uitam æternam. Tunc dicet iis, qui à ſiniſtris erunt, Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui eſt paratus Diabolo, & angelis ſuis. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare, ſitiui, & non dediſtis mihi bibere; hoſpes eram, & non collegiſtis me; nudus, & non cooperuiſtis me; infirmus, & in carcere, & non uiſitaſtis me. Tunc reſpondebunt & ipſi dicentes, Domine quando te uidimus eſurientem, uel ſitientem, uel hoſpitem, uel nudum, uel infirmum, uel in carcere, & non miniſtrauimus tibi? Tunc reſpondebit eis dicens, Amen dico uobis, Quod non feciſtis uni ex iis minimis, nec mihi feciſtis; & ibunt ii in ſupplicium æternum.

Quòd fugienda eſt falſorum fratrum conſuetudo, quando perſeuerant in malitia. CAP. III.

SI QVIS dicens ſe fratrem eſſe, deceptus à Diabolo malum fecerit, conuictusque, morti ſit adiudicatus ut fur, adulter, homicida; recedite ab eo, ut ſitis inuiolati, ac ne quis ueſtrum in ſuſpitionem ueniat ſocietatis ſceleris, & in maledictum incurratis, quaſi omnes Chriſtiani iniuſtis actionibus delectentur. Quare longè ab illis diſcedite, incluſis uerò in cuſtodia odio aduerſus Chriſtum, uel ultimo ſupplicio traditis, uel in uincula coniectis, uel ablegatis, omni

omni ſtudio opem ferte, membra ueſtra liberantes de manibus impiorum; ac ſi quis cum illis repertus comprehendatur, atque flagella perferat, beatus exiſtimatur, quoniam ſocius Martyris eſt effectus, imitatorque Chriſti paſſionum. Etenim nos quoque pro Chriſto ſæpe à Caipha Alexandro, Anna plagis acceptis gaudentes exibamus, quoniam digni habiti eramus pro Saluatore noſtro talia perpeti. Vos quoq; gaudete quòd hæc patimini, quoniam beati eritis in illa die. *Act. 4.*

Quòd per Chriſtum uexatis oportet manum præbere, quamuis adſit periculum. CAP. IIII.

EOS qui perſecutionem propter Chriſtum patiuntur, & de ciuitate in ciuitatem fugiunt propter mandatum Domini recipite, ſubſidium eis præſtantes, eoſque utì Martyres amplectimini læti, quòd participes eorum perſecutionis facti eſtis, ſcientes illos à Domino
„ beatos appellari. Inquit enim ipſe, Beati eritis quan- *Luc. 6.*
„ do exprobrauerint uos, & perſecuti fuerint, & dixe-
„ rint omne malum uerbum contra uos, mentientes
„ propter me; gaudete & exultate, quoniam merces ue-
„ ſtra multa eſt in cœlis. Sic enim perſecuti ſunt Pro-
„ phetas ante nos. Et rurſum, Si me perſecuti ſunt, & *Ioan. 15.*
„ uos perſequentur. Et deinde, Si perſequentur uos in
„ hac ciuitate, fugite in aliam, quoniam in Mundo tri-
„ bulationem habetis. Tradent enim uos in Synago-
„ gas, & ante Præſides, & Reges ducemini propter me
„ in teſtimonium ipſis. Et qui perſeuerauerit uſque in
„ finem, hic ſaluus erit: nam qui propter fidem perſecutionem patitur, & illi teſtimonium exhibet, ac perſeuerat, is re uera homo Dei eſt.

Quòd tremenda, & exitiabilis res est negare Christum.

CAP. V.

QVI se Christi esse negat, ne hominibus sit in odio, & suam animam magis diligit, quàm Dominum, in cuius manu spiritus eius est positus, is denique miserabilis, atque infœlix est: nefarius, & abominandus, qui hominibus amicus esse uult, Deo inimicus; partem habens non ampliùs cum Sanctis, sed unà cum execratis; qui in locum regni benedicti expetit ignem æternum, paratum Diabolo & angelis eius; & qui non ampliùs ab hominibus odio habetur, sed à Deo repellitur, & à conspectu ipsius eiicitur. nam
Matt. 10 de hoc locutus est Dominus dicens, Qui negauerit me
„ coràm hominibus, & erubuerit nomen meum, nega-
„ bo & ego ipsum, & erubescam coràm Patre meo, qui
„ est in cœlis. Et iterum nobis discipulis inquit, Qui a-
„ mat patrem uel matrem supra me, non est me dignus,
„ & qui amat filium, uel filiam supra me, non est me di-
„ gnus; & qui non tollit crucem suam, & sequitur me,
„ non est me dignus; qui inuenit animam suam, perdet
„ eam; & qui perdit animam suam propter me, inueniet
„ eam. Quid enim prodest homini, si uniuersum Mun-
„ dum lucretur, animæ uerò suæ detrimentum patia-
„ tur, uel quam retributionem dabit homo pro anima
„ sua? Et deinceps, Nolite timere, qui occidunt cor-
„ pus, animam autem non possunt occidere. Timete
„ potius qui potest animam & corpus perdere in geen-
„ nam.

Quod

Quòd imitari oportet Christum in patiendo, & æmulari eius patientiam. CAP. VI.

VNVSQVISQVE, qui artem aliquam discit, intuens magistrum actione, usuque suo absoluere artis munus, conatur in suo opere illius similitudinem imitari. Nisi igitur uires intenderit, non erit in arte perfectus. Item nos magistrum habentes Dominum nostrum Iesum Christum, cur eius doctrinam non imitamur? Ille enim renunciauit uoluptatibus, delitiis, gloriæ, diuitiis, superbiæ, opibus, matri, fratribus, denique propriæ uitæ, & propter suam erga patrem pietatem, erga nosque benignitatem, non modò pertulit persecutionem, uerbera, opprobria, illusionem, sed etiam crucis supplicium, ut Iudæos, & Græcos ad pœnitentiam reuocatos seruaret. Cùm igitur ille propter nos uitæ commoda reliquerit, nec crucem sibi turpem existimans, neque mortem indecoram, quid est causæ cur nos eius passiones non imitemur, deseramusque præ eo uitam ipsam præstante illo nobis patientiam? Ille enim propter nos, nos propter ipsosmet patimur: non enim nobis opus habet ipse, sed nos illius misericordia indigemus. Solùm autem à nobis fidem germanam liberamque flagitat. Inquit Scriptura, Si iustus es quid dabis ipsi? uel quid de manu tua accipiet? uiro, qui est similis tui impietas tua & filio hominis iustitia. *Iob. 35. 6.*

Quòd non debet fidelis se periculis exponere, neque propter ignauiam timere, sed cautè fugere, & si in discrimen incidat, certare propter repositam coronam.

C. A P. V I I.

RENVNCIEMVS ergo parentibus, consanguineis, amicis, uxori, filiis, possessionibus, denique omni uitæ, si quidem aliquid horum impediat pietatem. Oportet enim orare nos ne intremus in tentationẽ. quòd si ad martyrium uocemur, constanter confiteri preciosum nomen, ac si propter hanc causam supplicio afficiamur, lætemur quòd ad immortalitatem properamus, persecutionem patientes nolimus quasi in re noua obstupescere, ne diligamus præsens sæculum, nec humanas laudes, neque principum gloriam atque honorem more quorundam Iudæorum, qui Domini opera admirantes, metu Pontificum & reliquorum principum, in

Ioá.12. eum non credebant: Dilexerunt enim magis gloriam

" hominum, quàm gloriam Dei. Profitentes pulchram illam confessionem fidei, non solùm ipsi saluamur, sed etiam nuper illuminatos confirmamus, & Catechumenos fideles reddimus. Si uerò de confessione decesserimus, negantes pietatem ob sententiæ imbecillitatem, metumque breuissimi supplicii; non solùm ipsi nobis uitam æternam eripimus, sed etiam aliis interitus auctores sumus, & conduplicatum supplicium feremus, ut qui propter abnegationem, suspitionem dedimus, celebratam à nobis ueritatem, doctrinam erroris continere. Quare ne simus nimis prompti, neque ad pericula præcipites: inquit enim Dominus, Orate, ne intretis in

Mat.26. tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro au-

" tem infirma. Quòd si tempus incidat, ne deturpemus ignauia professionem nostram. Nam si quis abnegata

sua

sua spe, qui est Iesus filius Dei, temporali morte sit liberatus, cras autem in grauissimum morbum incidens, uentris, siue stomachi, siue capitis, uel etiam in aliquam immedicabilē ægritudinem lapsus, ueluti in tabem, cancrum, apostema, morbum intestini, aquam intercutē, tormina, breui exitu finiatur, atque è uita discedat, nō'ne huius uitæ bonis priuatus erit, & æternis excidet? quin potius ītra æternos cruciatus se cōiiciet, profectus in tenebras exteriores, ubi est fletus & stridor dētium.

Qui uerò martyriū consequi meruit, gaudeat in Domino quòd tantam coronam est adeptus, & per confessionem diem clausit extremum: ac quamuis fuerit catechumenus, lætus discedat: passio enim, quā pro Christo sustinet, cedet ei in ueriorem baptismum, quoniam ipse re ipsa commoritur Christo, alii in figura. Gaudeat igitur quòd imitatur magistrum, quoniam de eo man-
„ datū habemus, Perfectus sit omnis sicut magister eius: *Luc. 6.*
magister autem eius, ac noster Iesus Dominus propter nos cæsus est, maledicta pertulit, & contumelias cum longanimitate, sputa, & alapas accepit, post flagella cruci affixus est, aceto & felle potatus, perficiens omnia,
„ quæ de se scripta erant. Dixit Deo Patri, In manus tuas
„ commendo spiritum meum. Quare, qui illius discipulus esse cupit, æmuletur eius certamina; imitetur patientiam; sciens quamuis ab hominibus igne comburatur, nihil tamen se passurum, ueluti illi tres pueri. quòd si patiatur aliquid, tamen præmium à Domino consequetur, fidem habens uni, & soli uero Deo, ac Patri per Iesum Christum magnum Pontificem, & redemptorem animarum, certaminumque remuneratorem, Cui gloria in sæcula Amen.

De

De Resurrectione. CAP. VIII.

IPSE enim nos excitabit omnipotens Deus per Dominum nostrum Iesum Christum, propter promissionem ipsius ueram; excitabit autem cum omnibus, qui à principio dormierunt, tales quales modò sumus præsenti figura, nil mancum habentes, nec corruptioni obnoxium; quoniam imortales resurgemus. Quamuis enim in mari moriamur; quamuis in terra discerpamur; quamuis à feris, uel ab auibus laniemur, tamen excitabit nos uirtute sua; quoniam Mundus totus Dei
Luc. 21. manu continetur. Capillus, inquit, ex capite uestro non
„ perit. Ideo monet nos inquiens, In patientia uestra
„ possidete animas uestras. De resurrectione autem mor
Dan. 12. tuorum, deque Martyrum remuneratione, Gabriel Da
„ nieli inquit, Et multi de iis, qui dormierunt, de terræ
„ puluere resurgent; alii enim in uitam æternam, alii in
„ turpitudinem & opprobrium æternum. Et intelligen-
„ tes fulgebunt quasi sol, & quasi firmamentum, & stel-
„ læ. Quasi luminaria splendorem habituros Sanctos prædixit Sanctiss. Gabriel, ipsos enim intelligere ueritatem testatur, & sacrum nomen eius. Non solùm autem Martyribus promisit resurrectionem, sed etiam omnibus hominibus iustis, atque iniustis, piis, atque
Eccl. 12. impiis, ut singuli pro meritis pendant. Adducet enim
„ inquit, Deus uniuersam creaturam in iudicium in o-
„ mni neglecto, siue bonum id fuerit, siue malum. Hanc resurrectionem non credentes Iudæi olim dicebant,
„ Aruerunt ossa nostra, & dissensimus. quibus Deus re-
Eze. 37. spondens dicit, Ecce ego aperio tumulos uestros, &
„ educam uos ex ipsis, & dabo spiritum meum in uobis,
„ & uiuetis, & cognoscetis, quoniam ego Dominus locu

tus

" tus sum, & faciam. Et per Isaiam inquit, Resurgent *Isa. 26.*
" mortui, & excitabuntur qui sunt in sepulchris; & læta-
" buntur quiescentes in terra, quoniam ros tuus medi-
" cina ipsis est. Multa alia de resurrectione dicta sunt, & de iustorum in gloria permansione, deque impiorum supplicio, casu, auersione, pœna, infamia, igne æterno, uerme non pereunte. Quòd uerò si uoluisset homines immortales manere, hoc facere potuerit; ostendit in Enoch, & in Helia, quos mortem experiri non permisit. Item quòd potuerit quolibet tempore, si uoluisset, eos in uitam reducere, id facere, & per se, & per alios, manifestum fecit, cùm filium uiduæ per Heliã excitauit, & Sunamitidis filium per Helissæum. Persuasi autem sumus mortẽ, supplicium non esse, ex eo quòd sancti eam sunt passi; immo ipse sanctorum Dominus Iesus Christus uita fidelium, & resurrectio mortuorũ. Quare ueluti in magna ciuitate uersantibus nobis, post certamina, inducit breuis temporis dissolutionem, ut postea unumquemque in uitam excitatum uel reprobet, uel coronet. Nam qui Adæ & reliquorum corpora ex terra coagmentauit, post dissolutionem ea reparabit, quoniam debetur hæc res rationali hominum naturæ. Perpetuitatẽ inquã. qui igitur corpus dissoluit, idem restituet. Et qui dixit quòd accepit Dominus pul *Gen. 2.* uerẽ de terra, & formauit hominẽ, & inspirauit in faciẽ *Gen. 3.* eius spiritum uitæ, & factus est hõ in animam uiuentẽ: & qui post inobedientiam dixit, Terra es, & in terram reuerteris. idem postea nobis resurrectionem promisit.
" Audient enim inquit, qui sunt in monumentis uocem *Ioan. 5.*
" filii Dei, & qui audiuerint, uiuent. Præterea credimus resurrectionem futuram, ex Domini resurrectione: Ipse enim, qui Lazarum quatriduanum in uitam reduxit, *Matt. 9.*

& Iairi filiam, ac uiduæ filium, ſeque ipſum etiam mandato Patris tertia die excitauit, quod eſt pignus & arra
Ioã. 11. reſurrectionis noſtræ, Ego enim, inquit, ſum reſurrectio & uita; quique Ionam poſt tertium diem uiuum incolumemque de uentre cete eduxit, & tres pueros de Babylonico camino eripuit, & Danielem ore leonum liberauit; is quoque nos poterit à morte excitare. Quòd ſi Græci derident nos, non credentes noſtris ſcripturis, ſaltem fidem habeant uati ſuæ Sibyllæ, quæ ad uerbum ita inquit.

» *Atque ubi cuncta cinis fuerint tenuisq; fauilla:*
» *Atque idem Deus extinguet quem incenderat ignem,*
» *Oſſaq; reſtituet rurſum cineresq; ſepultos;*
» *Et genus omne hominum (ut fuerant) Deus ipſe reponet,*
» *Tunc graue iudicium ueniet, quo iudicet Orbem*
» *Ipſe iterum Deus, hosq; iterum iam terra recondet.*
» *Sed quoſcunque pios, uiuos ſuſcipiet Orbis*
» *Inſpirante Deo uitam, gratumq; fauorem,*
» *Mutuaq; inter ſe cumulabunt gaudia læti.*

Cùm igitur illa reſurrectionem affirmet, corporumque renouationem non neget, piosque ab impiis diſcernat; temerè ii noſtratibus aduerſantur. Quanquàm aiunt in unica ſpecie * ſe reſurrectionẽ oſtendere, non credentes iis, quæ ipſimet narrant. Aiunt enim auem quandam eſſe ſoligenam, uberem præbentem reſurrectionis demonſtrationem, quam dicunt comparem non habere; ſolamque in Mundo reperiri, Phœnicem appellant; narrantque eam poſt quingenteſimum annum in Aegyptum aduolantem, ſecumque copiam cinnamomi, caſiæ, xylobalſami adducentem, in loco, qui dicitur, Solis ara, conſiſtere, ibique conuerſam ad aſpectum Solis, ei (ut aiunt) ſupplicem ſponte

con-

conflagrare ; redigique in puluerem. Ex cineribus autem uermem exiſtere, eumque concalefactum, in nouam phœnicem formari, alitemque factum in Arabiam, quæ eſt ultra Aegyptiacum ſaltum, aduolare. Cum ergo (ut ipſi aiunt) per auem rationis expertem, probetur reſurrectio, cur temerè noſtratia calumniantur, cum fateamur, qui potentia ſua effecit, ut quod non erat, eſſet, eum quoque facere poſſe ut id poſt eius interitum reſtituatur? Nam propter hanc perſuaſionem uerbera, perſecutiones, mortes perferimus. nam fruſtrà ea didiciſſemus, niſi firmiter nobis hærerent ea, quæ aliis prædicanda ſuſcepimus. Quemadmodum igitur credimus Moſi dicenti, In principio fecit cœlum, & terram. & cognoſcimus, non materiæ inopia, ſed uoluntate ſola Chriſtum, quæ conſtituit, ea produxiſſe cœlum inquam, terram, mare, lumen, noctem, luminaria, aſtra, uolatilia, aquatica, quadrupedia, reptilia, plantas, herbas; eodem modo excitabit nos ſua uoluntate, ope aliena non indigens. Eiuſdem enim facultatis munus eſt, producere mundum, atque mortuos excitare. Atque tunc quidem hominem, qui nullus erat, ex diuerſis conſtantem rebus effecit, data ei anima de nihilo; nunc autem exiſtentibus animis, diſſoluta corpora reſtituet. Rerum enim manentium eſt reſurrectio, non in nihilum redeuntium. Ille igitur, qui prima corpora de nihilo effecit, ex iiſque uarias naturas compoſuit, idem mortuos uita reddita excitabit. Nam qui in utero hominem de puſillo ſemine fingit, animamque illi non dum exiſtentem, creat, & (ut ipſe inquit quodam in loco Ieremiæ) Antequàm te formarem in utero, noui te. Et alio in loco, Ego Dominus firmans cœlum, & fundans terram, & formans

Ier. 1.
Zac. 12.

S ſpiritum

ſpiritum hominis in eo. idem ipſe omnes homines exci
tabit, cùm eius ſint opera, quemadmodum diuina Scri
Gen. 1. ptura teſtatur dixiſſe Deum unigenito Chriſto, Facia-
„ mus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtrã.
„ Et fecit Deus hominẽ; ſecundum imaginem Dei fecit
„ illum, maſculum & fœminam fecit eos. Et diuiniſſi-
„ mus & patientiſſimus Iob. de quo Scriptura ait, quòd
Iob. 10. ſcriptum eſt eum reſurrecturum cum iis, quos Domi-
„ nus ſuſcitabit, ſic inquit ad Deum, Non'ne ſicut lac
„ mulſiſti me, & ſicut caſeum me coagulaſti? pelle, & car
„ nibus ueſtiſti me, oſſibus, & neruis compegiſti me. ui-
„ tam & miſericordiam poſuiſti apud me, & uiſitatio tua
„ cuſtodiuit ſpiritum meum. Hæc habens in me ipſo; ſcio
quòd omnia potes. Ideo inquit Saluator ac magiſter
Pſ. 118. noſter Ieſus Chriſtus, Quod hominibus eſt impoſſibi-
„ le, Deo poſſibile eſt. Dicitque Deo chariſſimus Dauid,
Pſ. 102. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me. Et ite-
Pſ. 138. rum, Tu noſti figmentum noſtrum. Et deinceps, Tu
„ plaſmaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam. Mira-
„ bilis facta eſt ſcientia tua, ex me confortata eſt, non po-
„ tero ad eam. Imperfectum meum uiderunt oculi tui, &
Iſa. 64. in libro tuo omnes ſcribentur. Sed etiam Iſaias illi ſup
„ plicans dicit, Nos lutum, & tu fictor noſter. Quare ſi
opus eius homo eſt per Chriſtum effectus, omnino
mortuus per eum reſurget, uel ad rectè factorum præ-
mia, uel ad ſcelerum ſupplicia. Quod ſi Iuſtitia iudi-
cat ueluti legiſlator, quemadmodum impios punit, ita
ſeruat fideles, atque eos, qui pro Chriſto ab homini-
bus ſunt interfecti, alios quaſi aſtra decorãs, alios quaſi
luminaria illuſtrans, ſicuti Danieli dicebat Gabriel.
Quare cùm fideles Chriſti diſcipuli omnes ſimus, eius
promiſſionibus credimus. uerus eſt enim qui promiſit

Dicit

„ Dicit autem beatus Propheta Dauid, Fidelis Dominus *Psa.*144.
„ in omnibus sermonibus suis, & sanctus in omnibus o-
„ peribus suis. Nam qui de Virgine sibi corpus parauit, is reliquorum hominum instituit originē, qui ipse se è mortuis excitauit, is omnes sepultos in uitam reuocabit; qui ex uno grano multum tritici de terra excitat, & abscissæ arbori regerminantes surculos restituit, & arefactæ uirgæ Aaron reddidit uiriditatem, ille ipse nos quoque suscitabit in gloria; & qui paralyticum incolumem restituit, aridam manum habentem curauit; cæco à natiuitate, luto de sputo ac terra facto, mancam partem reddidit, idem ille nos in uitam reducet; quique ex quinque panibus, & duobus piscibus, quinque millia hominum satiauit, ut duodecim cophani superessent; & in uinum aquam conuertit, & ex ore piscis per me Petrum eductum staterem censum petentibus misit, is quoque mortuos suscitabit. Hæc enim omnia nos de eo testamur, alia contestantur Prophetæ. Nos qui cum illo comedimus, & bibimus, & spectauimus eius miracula, uitam, consuetudinem, sermones, passiones, mortem, resurrectionem à mortuis, uersatique cum eo sumus postea per quadraginta dies, mandatumque habuimus ut prædicaremus Euangeliū in uniuerso Mundo, & doceremus omnes gentes; baptizaremusque in mortem eius in uirtute Dei cunctorum, qui est pater ipsius, & testimonio Spiritus, qui est paracletus; iidem illi docemus uos hæc omnia, quæ cùm nobis præciperet, in cœlum ab oculis nostris sublatus est, rediens ad eum, qui ipsum miserat. Quæ si credetis, beatitudinem assequemini, cæteroqui ipsi sine culpa inueniemur, nec nos contaminabit infidelitas uestra. De Martyribus dicimus uobis, ut apud uos in omni honore sint quem-

admodum & apud nos in honore habiti fuerũt, beatus Iacobus Episcopus, & Sanctus noster condiaconus Stephanus. ii enim & à Deo sunt beatitudinem consecuti, & ab hominibus honorem; expertes omnis delicti; obfirmati aduersus peccatum; immutabiles in bonis; securi in laudibus, de quibus Dauid dicebat, Preciosa in cõspectu Domini mors Sanctorum eius. & Solomon,
Prou. 10 Memoria iusti cum laude. De quibus propheta quoq; dicebat, Viri iusti tolluntur.

De falsis Martyribus. CAP. IX.

OMNIA iam dicta sunt, quæ ad eos, qui pro Christo uerè Martyres sunt, pertinebant, nihil de falsis
Prou. 10 Martyribus, de quibus scriptura dicit, Nomen Impiorum extinguitur. Testis enim fidelis non menti-
Prou. 14 tur, & profert falsa testis iniquus. nam qui sine mendacio martyrium pro defendenda ueritate est executus, is uerax Martyr putatur, fidelisque, eo quòd uerbo pietatis per proprium sanguinem est patrocinatus.

Moralis admonitio. CAP. X.

HORTAMVR uos fratres, & conserui ut relinquatis inania & turpia uerba, facetias, ebrietates, libidines, delicias, immoderatam iracundiam cum stultis sermonibus; quoniam neque in Dominicis diebus, qui sunt hilaritatis & lætitiæ, concedimus uobis
Ps. 2. præter sanctitatem aliquid dicere uel facere. Ait enim quodam in loco scriptura, Seruite Domino in timore, & exultate ei in tremore. Exultationes igitur ue-

stras

ſtras cum timore & tremore celebrari oportet. Chriſtianus enim fidelis nec carmen Ethnicum, neque meretriciam cantilenam canere debet, quoniam continget eum in cantione, dæmoniacorum nominum Idolorum mentionem facere, & in locum Spiritus ſancti inuadet in eum ſpiritus malus.

Admonitio erudiens fugiendam Idololatriæ abominationem.

CAP. XI.

PROHIBITVM eſt autem iurare per illa, & in ore habere illorum abominabilia nomina, uel ea colere, uel timere ueluti Deos: non enim dii ſunt, ſed improbi dæmones, & ridicula opera. dicit enim quodam in loco Dominus de Iſraelitis, Reliquerunt me, Ier. 5.
& iurauerunt in diis, qui non ſunt, & reliqua. Tollam nomina idolorum ex ore ipſorum. Et alio in loco, Ipſi me prouocauerunt in iis, qui non ſunt dii; irritauerunt me in Idolis ſuis, atque in omnibus ſcripturis hæc prohibita reperiuntur à Domino Deo. Zach. 13 Deu. 32.

Quòd non oportet Cœlum & aſtra colere, neque per ea, aut per alias creaturas iurare ſecundum Domini mandatum.

CAP. XII.

NON ſolùm enim de Idolis prohibitum eſt, ſed etiam de luminaribus lege eſt ſancitum, ne quis per illa iuret, neque ea colat: inquiunt enim, Ne aſpiciens Solem, & Lunam, & aſtra, in errorem inductus ea adoret. Et alio in loco, Secundum uias gentium nolite diſcere, & à ſignis Cœli nolite timere. aſtra enim & luminaria ut luceant hominibus, non ut colantur Deut. 4. Ier. 10.

data

data sunt. Et si Israelitæ, uitio morum, pro Creatore adorabant creaturam, Opificem contemnentes, creaturam plusquàm oportuit admirantes; qui quandoque uitulum conflauerunt, ut in deserto; aliquando
3. Reg. 11 do Beelphegor adorauerunt; aliquando Baal, & Thammus, & Sidoniam, Astartem, ac rursum Moloch, & Chamos; & aliquando Solem, ut in Ezeciele scriptum est. Iam uerò bruta quoque coluerunt, ut Aegyptium Apim & hircum, Desium, ac deos argenteos & aureos: quod factum est in Iudæa. quo circa minitans
Ezech. 9 illis per Prophetam aiebat, Parum'ne est hoc domui
„ Iudæ, quòd faciunt abominationes istas, quas fece-
„ runt, quando impleuerunt terram iniquitate, eo quòd
„ irritauerunt me? Et ecce ipsi sunt, quasi subsannantes,
„ & ego faciam cum furore; non parcet oculus meus,
„ neque miserebor, & clamabunt in auribus meis uoce
„ magna & non exaudiam eos. Videte dilecti quanta aduersus Idololatras, & colentes Solem, ac Lunam pronunciet Dominus. Quare debet homo Dei, utì Christianum decet, nec per Solem iurare, neque per Lunam, neque per astra, neque uerò etiam per Cœlum, neque per terram, uel per aliquod elementum magnum siue paruum. Nam si magister per uerum Deum nos iurare prohibuit, ut oratio uestra iureiurando firmior sit, neque uerò per Cœlum (pertinet e-
Mat. 23. nim ad Græcorum impietatem) neque per Israelem, uel per Dei sancta, uel per altare, ac donum, uel per templi ornatum, uel per proprium caput. Est enim Iudaici abusus consuetudo, ideoque prohibetur: fidelibus uerò præcipit illorum sermonem esse, Est, est, Non, non, quodque præter id fit, esse à malo; quanto damnabiliores sunt qui falsa nomina adhibent ad iusiu-

iusiurandum, & existimata pro ueris colunt? quos Deus propter malitiam tradidit in reprobum sensum ut operentur quæ non oportet.

Numerus dierum festorum Domini, quos oportet custodire, & quando quilibet ex ijs sit celebrandus. CAP. XIII.

DIES festos custodite fratres. In primis diem Natalem, qui celebretur à uobis uigesima quinta noni mensis. Post quem Epiphaniæ dies sit uobis in maximo honore; quo die Dominus propriam diuinitatem ostendit. Celebretur is sexta decimi mensis. Post quem, seruandum est à uobis ieiunium quadragesimæ, continens memoriam conuersationis & legislationis Domini. Celebretur hoc ieiunium ante ieiunium Paschæ, quod incipiens à secunda sabbati, desinat in Parasceuem. Post quos dies soluto ieiunio, aggredimini sanctam Paschæ hebdomadam; ieiunantes in ea omnes cum timore, & tremore, orantes per eos dies, pro iis, qui pereunt.

De Pascha. CAP. XIIII.

AGGRESSI enim sunt consilium aduersum Dominum in secunda sabbati mense primo, qui est xanthicus, & ad tertiam sabbati durauit deliberatio; quarta decreuerunt eum cruce interimere.

De Iuda. CAP. XV.

AC Iudas hoc cognouit, qui pridem deprauatus, tunc etiam à diabolo auaritia corruptus fuit; quan-

quanquàm antea cùm ei loculi traditi essent, & pauperum res furaretur, non reiectus fuit à Domino propter longanimitatem, sed aliquando comedentibus nobis cum eo, uolens illum ad sanitatem reducere, nosque erudire, eius prædictionem præfatus est inquiens, Amen amen dico uobis quòd unus ex uobis me tradet. Et quolibet nostrum dicente, nunquid ego sum? Dominoque tacente; consurgens ego unus ex duodecim, qui plus aliis ab illo diligebar, & ad pectus eius recumbens, ei supplicabam ut diceret, quis eum esset traditurus; neque tamen hoc modo indicauit nobis illius nomen bonus Dominus; sed duo signa proditoris dedit, unum dicens, Qui intingit mecum panem in catino. alterum, Cui ego intinctam buccellam dabo. quanquàm illo dicente, Nunquid ego sum Rabbi? tamen non dixit Dominus, etiam, Sed tu dixisti. illumq; de hoc perterrefacere uolens ait; Væ homini illi, per quem filius hominis tradetur; melius esset ei si natus non fuisset. quæ cum audiuisset, discessit, dixitque sacerdotibus, Quid uultis mihi dare, & ego illum uobis tradam? Illi uerò constituerunt ei triginta argenteos; & impleta est Scriptura dicens, Et acceperunt triginta argenteos precium appreciati, quod parauerunt à filiis Israel, & dederunt eos in domum figuli. Itaque quinta die cùm comedissemus apud eum Pascha, & intinxisset ille manum in catinum, & buccellam accepisset, exiuissetque nocte, dixit nobis Dominus, Venit hora, qua dispergamini, & me solum relinquatis. Et quolibet contendente, se eum non deserturum, meque Petro promittente, cũ illo me cõmoriturum, dixit, Amen dico uobis, antequã gallus cãtet, ter me negabis nosse.

Quòd

Quòd non aderat Iudas cùm Dominus discipulis tradidit mysteria.
CAP. XVI.

CVm uerò antitypa mysteria preciosi corporis & sanguinis sui nobis tradidisset, quibus non aderat unà nobiscum Iudas, exiit ad montem oliuarum prope torrentem Cedron, ubi erat hortus: aderamus cum eo etiam nos; hymnumque de more diximus; cumque longè à nobis secessisset, rogauit patrem dicens, Pater transfer à me calicem; ueruntamen non mea uoluntas fiat, sed tua. Quod cùm ter fecisset, nosq; propter mœstitiam in somnum incidissemus; accedens ipse ad nos, Venit, inquit, hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Et ecce Iudas & cum eo turba impiorum. signumque proditionis illis ostēdit dolosum osculum, qui signo accepto ceperunt Dominum, uinctumque in domum Pontificis Caiphæ duxerunt, in qua frequens conuenerat non populus, sed colluuies; nec sacrū presbyterium, sed consessus iniquorum & impiorum consilium. Qui cùm multa contra eum facerent, nullum petulantiæ genus omittebant, despuentes, deridentes, cædentes, conuiciantes, tentantes, diuinationes pro Prophetiis quærentes, simulatorem, blasphemū, Mosis uiolatorem, templi euersorem, sacrificiorum extinctorem, Romanorum hostem, Cæsaris aduersarium eum appellantes. Cumque usque ad primum diluculum ei ita insultassent, tauri illi & canes ad Annam eū ducunt, qui Caiphæ gener erat. cūque ibi similia egissent, & esset illo die Parasceue, Præsidi Romanorum Pilato tradunt, multa ac grauia ei obiicientes, quæ probare non potuerunt. Quare indignatus Pilatus nullam, inquit, aduersus hunc causam reperio. Itaque illi

duobus falsis testibus productis, Dominum criminari
uoluerunt. Qui cùm uarii & inter se dissentientes re-
perti fuissent; ad maiestatem rem reuocauerunt, dicen-
tes, Hic iactat se regem esse, prohibetque tributa dari
Cæsari. fiuntque iidem accusatores, testes & iudices;
sententiæque auctores, dicentes, Crucifige crucifige
eum. ut impleretur quod de eo in Prophetis erat scri-
Ps. 26. ptum, Congregati sunt super me testes iniqui, & men
Ps. 21. tita est iniquitas sibi. Et rursum, Circundederunt me
„ canes multi, concilio malignantium complexi sunt me.
Ier. 12. Et alio in loco, facta est hæreditas mea mihi; sicut leo
„ in sylua, dedit super me uocem suam. Igitur Pilatus ob
animi molliciem, dedecorato magistratu, ipse se impro
bitatis coarguit, qui turbas, quàm iustitiam colere ma
luerit; testatusque sit, illum esse innocentem, & utì no
centem, tamen eum crucis supplicio tradiderit, quan-
quàm Romanorum legibus prohibētibus quenquam
indicta causa supplicio affici. Carnifices porrò compre-
hensum Dominum gloriæ, ligno confixerūt; sexta enim
hora illum in crucem egerunt, tertia sententiam acce-
perunt, posteà acetum ei ad bibendum felle mistū ob-
tulerunt; tum uestimenta sorte partiti sunt, duosque
maleficos ex utraque parte cum eo crucifixerunt, ut im
Ps. 68. pleretur quod dictum est, Ded erunt in escam meam
„ fel, & in sitim meam potauerunt me aceto. Er rursum,
Psal. 21. Diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam
„ miserunt sortem. Et alio in loco, Et cum impiis reputa
tus sum. Deinde per tres horas tenebræ extiterunt à sex
ta ad nonam. Rursum lux orta est uergente Sole ad Oc
Zac. 14. casum, sicut scriptum est, Non'ne dies, & non nox &
ad uesperam erit lumen? Quæ omnia intuiti qui cum
eo in crucem acti fuerant latrones, alter ex eis maledi-
dicta

dicta in eum iaciebat, ut qui ob imbecillitatẽ sibi opem ferre non posset, alter huius inscitiã increpabat; ad Dominumque conuersus utì illustratus ab eo, sciensque qui'nam esset qui pateretur, rogabat eum ut postea in regno, sui memor esset. Ipse uerò cõcessa illi rerum præteritarum obliuione, in Paradisum eum introduxit ad fruendum mysticorum bonorum suauitate. Circa ue-
„ rò horam nonam exclamans, Deus meus, inquit, cur
„ me dereliquisti, & paulò post uoce magna clamans, Pa
„ ter, inquit, dimitte eis; non enim sciunt quid faciunt. &
„ subiungens, In manus tuas commendo spiritum meũ. spiritum emisit; sepeliturque ante Solis occasum in monumento nouo. Illucescente uerò una sabbatorum, surgens à mortuis præstitit illa, quæ ante passionem nobis prædicebat, quòd oportebat filium hominis in corde terræ per tres dies, & per tres noctes manere. Excitatusque à mortuis, primùm Mariæ Magdalenæ, & Mariæ Iacobi se se ostendit, postea Cleopæ in itinere, deinde nobis suis discipulis, qui quidem propter metum Iudæorum fugiebamus, clanculum autem de illo exquirebamus. Hæc in Euangelio quoque scripta sunt. præcepit igitur nobis ut ieiunaremus sex his diebus propter Iudæorum impietatem atque iniquitatem: admonens nos ut eos ob interitum lugeamus, atque deploremus. Etenim ille quoque illacrymatus est, ignorantibus tẽpus uisitationis suæ. In quarta feria & Parasceue nobis ieiunium indixit; in illa ob proditionem, in hac ob passionem; desinere autem ieiunium in septima die in galli cantu. Iussit in ipso sabbato ieiunare, non quòd oporteat in sabbato ieiunium seruare, cùm in eo cessatio conditi operis sit, sed quòd in illo tantùm ieiunare oportet, in quo opifex ipse subtus terram mansit. In ip-

S. Ign. ad Trall.

ſo enim feſto ſuo detinuerunt Dominum, ut implere-
Pſ.73. tur ille ſermo, Poſuerunt ſigna ſua in medio feſtiuitatis
„ eorum, & non cognouerunt. Debemus igitur pro ipſis
lugere, quòd cùm ueniſſet Dominus, ei credere nolue
runt; iudicanteſq́; ſe ſalute indignos, eius doctrinam re
„ iecerunt. Beati nos igitur ſumus, qui aliquando popu
lus, nunc uerò gens ſancta, liberata Idolorum errore,
„ ignorantia, impietate: qui non miſericordiam conſecu-
ti, nunc propter obedientiam cordis ueſtri miſericodiã
impetrauiſtis. Vobis enim, qui ex gentibus ueniſtis, a-
pertum eſt oſtium uitæ, qui aliquando non eratis dile-
cti, nunc in gratiam atque amorem recepti eſtis, popu-
lus acquiſitionis Dei, deſignatus ad eius uirtutes enun
Iſa.65. ciandas: de quibus dixit Saluator, Inuentus ſum à non
„ quærentibus me, manifeſtatus ſum à non interrogan-
„ tibus me. dixi, Ecce adſum genti, qui non inuocauerũt
nomen meum. Nam cùm illum non quæreretis, tunc
ab illo quæſiti eſtis. Quare cùm in eũ credideritis, obe
dite eius uocationi, relinquẽtes multorum deorũ inſa-
niã, atq; ad unum uerum & Omnipotentẽ Deum con-
Dan.7. fugientes per Chriſtum, qui effecti eſtis ſupplemẽtum
numeri eorum, qui ſaluantur decem millia myriadum;
„ & millia millium, ut ſcriptum eſt in Dauid, Cadent à
„ latere tuo mille, & à dextris tuis decem millia. Et rur-
Pſal. 67. ſum, Currus Dei decem millibus multiplex millia lætã
Iſa. 65. tium. Ad Iſraelem uerò infidelem dicit, Tota die expan
„ di manum meam ad populum non obedientem, & con
„ tradicentem, ambulantem in uia non bona, ſed poſt
„ peccata ſua; populum irritantẽ me in conſpectu meo.

Con-

Connumeratio propheticarum prædictionum, quæ Christum prædicant, quarum exitum Iudæi cernentes, tamen ob malitiam credere noluerunt, eum esse Christum Dei, & ad crucem, gloriæ Dominum condemnauerunt.

CAP. XVII.

VIDETE quomodo irritauit Dominum populus,
,, cùm ei credere noluerit. Ideo dicit, Irritauerunt *Ps.* 106.
,, Spiritum sanctum, & conuersus est eis in odium. tenebræ enim eis offusæ sunt propter suam improbitatem, quoniam cernentes Dominum, non crediderunt eum esse Christum Dei, ante omnia sæcula ex ipso genitum, filium unigenitum, propter infidelitatem uerbum Deum non agnouerunt. neque ex operibus suis, neque ex prophetiis de eo scriptis. Nam quòd de
,, Virgine nasci debebat, legerant, Ecce uirgo conci- *Isa.* 7.
,, piet, & pariet filium & uocabunt nomen eius Ema-
,, nuel. Puer natus est, filius natus est, cuius princi-
,, pium super humerum eius, & uocatur nomen eius
,, magni consilii angelus, admirabilis, consiliarius,
,, Deus fortis, dominator, princeps pacis, pater futuri
,, sæculi. Quòd uerò propter summam uitiositatem non
,, erant obedientes futuri, ait, Domine quis credidit *Isa.* 53.
,, auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum
,, est? Et deinceps, Auribus auditis, & non intelligi-
,, tis; & uidentes uidetis, & non cognoscitis. Indura- *Isa.* 6.
,, tum est enim cor populi huius. Quare erepta est iis no- *Act.* 28.
titia, quoniam cum uidissent, despexerunt, & cùm audiuissent, attendere noluerunt. Vobis uerò à gentibus profectis assignatum est regnum, quoniam cùm Deum ignoraretis, per prædicationem credentes cognouistis; immò uerò ab eo cogniti estis per Iesum Saluatorem & redemptorem omnium, qui in eo spem collo-

locant. Nam relicta inani prioris temporis consuetudine; despectisque inanimis Idolis, illisque Dæmonum tenebris dispulsis, complexi uerum lumen, cognitoque per id uno & solo atque uero Deo, ac patre, regni eius hæreditatem estis consecuti. Nam baptizati in nomen Domini, atque in eius resurrectionem, ueluti infantes nuper nati nullum peccati sensum, actionemque habere debetis. Non enim in uestra estis potestate, sed eius, qui sanguine suo uos redemit. Nam de ueteri Israele propter eius infidelitatem (inquit Dominus) Tolletur à uobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ipsius. idest à uobis ab illo olim longè abalienatis, concesso regno, recipit rectæ sententiæ fructus. Vos enim estis, qui ad uineam olim missi fuistis, & obtemperare ei noluistis: sed uos peccati dolore ducti, nunc in ea laboratis, illi ægrè ferentes conditiones, non modò uineam incultam reliquerunt, sed etiam interfecerunt procuratores Domini, alium lapidibus, alium ferro; quendam etiam dissecuerunt; alium interemerunt inter templum & altare. Denique ipsum hæredem extra uineam expulsum occiderunt, qui ab illis ueluti lapis inutilis est reiectus, à uobis ut angularis receptus. Ideo de uobis dicit, Populus, qui me non cognouit, seruiuit mihi, ad aurem auditus obediuit mihi.

Mat. 21
33
Ps. 17.

Quomodo agendum sit Pascha. CAP. XVIII.

OPORTET ergo uos fratres, qui precioso Christi sanguine redempti estis, dies Paschæ accuratè & cum omni diligentia celebrare. Post æquinoctium, ne bis in anno unius passionis memoriam colatis, sed

semel

ſemel in anno eius, qui ſemel mortuus eſt, memoriam renouetis, cauentes ne cum Iudæis feſtum agamus. Nulla enim nunc eſt nobiſcum cum illis ſocietas. Verſantur enim in errore, atque in ipſo diei calculo, quem putant ſe obſeruare, ut ex omni parte errare, & à ueritate diſcedere inueniantur. Vos autem obſeruate ſubtiliter æquinoctium uerni temporis quod eſt XXII. duodecimi menſis, qui dicitur Dyſtrus * obſeruantes uſq; ad uigeſimum primæ Lunæ, ne in aliam hebdomadã incidat quartus decimus Lunæ, atque illo errore lapſi per ignorantiam, bis in anno celebremus Paſcha, uel in alio die feſtum peragamus reſurrectionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, præterquàm in dominico ſolo.

Diſpoſitio de magna Paſchæ hebdomada. CAP. XIX.

IN diebus Paſchæ ieiunate incipientes à ſecunda ſabbati uſque ad Paraſceuem & ſabbatum dies ſex, ſolo pane utentes, ſale, atque oleribus, & aqua in potum. A' uino & carnibus uos abſtinete in iis diebus; ſunt enim dies luctuoſi, non feſti. Paraſceuem tamen & ſabbatum integrum ieiunent, qui quidem poſſunt, nihil guſtantes uſque ad galli cantum noctis. Quòd ſi quis non poteſt duorum dierum ieiunium continuare, ſeruet ſaltem ſabbatum: ait enim quodam in loco „ de ſe Dominus, Quando diſcedet ab eis ſponſus, ieiu- „ nabunt in illis diebus. iis igitur diebus ſublatus eſt à falſis Iudæis, & crucifixus eſt, & cum impiis reputatus.

S.Ign.ad Philippens.

Matt. 9.

De

De pernoctatione magni Sabbati, & de die Resurrectionis.
CAP. XX.

QVARE monemus uos ut ieiunetis per hos dies, quemadmodum nos etiam ieiunauimus cùm nobis ipse ereptus est, usque ad uesperam. In reliquis uerò diebus ante Parasceuem nona hora, uel uesperi quilibet cibum capiat, uel quemadmodum quisque poterit: à uespera autem quinti diei usque ad galli cantum uigilantes, atque in ecclesiam conuenientes uigilate orantes ac rogantes Deum, legentes in uestra pernoctatione legem, Prophetas, psalmos, usque ad galli cantum; baptizatisque Catechumenis uestris, & lecto Euangelio in timore ac tremore, luctum desinite, rogateque Deum, ut conuertatur Israel, & inueniat pœnitentiæ locum, atque impietatis remissionem.
„ quoniam Iudex alienigena lotis manibus dixit, Inno-
„ cens sum à sanguine iusti huius, uos uideritis. Israel ue-
„ rò exclamauit, Sanguis eius super nos & super filios
„ nostros. Pilatoque dicente, Regem uestrum crucifi-
„ gam? Ipsi exclamauerunt, Non habemus Regem
„ nisi Cæsarem; Crucifige crucifige eum. omnis enim
„ qui se Regem facit, contradicit Cæsari; & si hunc di-
„ mittis, non es amicus Cæsaris. Et Pilatus Præses, &
Herodes Rex iusserunt eum crucifigi: & impletus est
Psal. 7. ille sermo; Quare fremuerunt gentes, & populi medi-
„ tati sunt inania. Astiterunt Reges terræ & Principes conuenerunt in unum aduersus Dominum, aduersus Christum eius, & proiecerunt dilectum ueluti mortuum irrisum. Ipsoque crucifixo & suscitato, illucescente die dominico, impleta est Scriptura, quæ dicit,
Ps. 81. Exurge Deus iudicans terram, quoniam tu hæreditabis

bis in omnibus gentibus. Et rursum, Exurgam dicit *Ps. 12.*
» Dominus, ponam in salutari, fiducialiter agam in eo,
» & tu Domine miserere mei, suscita me & retribuam
eis. Quare uos quoque suscitato Domino offerte sacrificium uestrum, de quo uobis præcepit per nos, di-
» cens, Hoc facite in meam commemorationem. Deinde ieiunium soluite læti, & festum diem agentes, quoniam pignus resurrectionis nostræ Iesus Christus à mortuis est excitatus; idque sit uobis legitimum solenneque in perpetuum usque ad consummationem sæculi, quoad uenerit Dominus. Iudæis enim Dominus etiam nunc mortuus, Christianis iam surrexit, illis propter perfidiam, iis propter fidei certitudinem. Quoniam spes in eo sita immortalis æternaque uita habenda est. Post octo dies iterum ueneranda Octauæ celebritas seruetur; in qua me Thomam resurrectionem credere nolentem confirmauit, demonstratis mihi fixuris clauorum laterisque lancea percussi uulnere. Ac rursum à prima dominica numeratis quadraginta diebus à dominica usque ad quintam, celebrate festum Ascensionis Domini, in quo perfecta omni dispensatione atque dispositione, in Cœlum ad eius Deum ac Patrem est receptus, sedens à dextris Virtutis, & expectans donec ponantur inimici sui sub pedibus suis. Qui in consummatione sæculi cum uirtute & gloria multa uenturus est ad iudicandum uiuos & mortuos, ac reddendum unicuique secundum opera sua. Tumq; uidebunt dilectum filium Dei, in quem confixerunt, illoq; cognito percutient se tributim, mulieresque eorum seorsum.

Ign. ad Magnesios.

Prædictio prophetiæ de filio Dei. CAP. XXI.

ETENIM nunc quoque decima mensis gorpyæi conuenientes, lamentationes Ieremiæ legunt in ea parte in qua dictum est, Spiritus faciei nostræ Christus Dominus comprehensus est in corruptionibus ipsorum. & quod scriptum est in Baruch, Hic est Deus noster, non æstimabitur alius aduersus eum; inuenit omnem uiam scientiæ, & ostendit illam Iacob puero eius, & Israel dilecto eius. Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus. Cumque hæc legunt se cædunt, & deplorant ut ipsi arbitrantur, solitudinem, quæ sub Nabuchdonosor contigit. Vt autem se habet ueritas, futuri luctus inuiti initia ordiuntur. Post decem Assumptionis dies, qui est à prima dominica quinquagesimus, sit uobis magnus dies festus Penthecostis. In eo die hora tertia misit nobis Dominus Iesus donum Spiritus sancti, repletique sumus eius operatione, linguisque nouis locuti, quemadmodum eius afflatus nobis suggerebant, & prædicauimus Iudæis & gentibus eum esse Christum Dei constitutum iudicem uiuorum & mortuorum. Hoc Moses testatus dicebat, Accepit Dominus ignem à Domino, & pluit. Hunc uidit Iacob utì hominem, & dixit, Vidi Deum facie ad faciem, & saluata est anima mea. Hunc Abraam hospitio acceptum iudicem, suumque dominum confessus est. Hunc Moses in rubo uidit. de hoc in Deuteronomio dicebat, Prophetam uobis excitabit de fratribus uestris; tanquàm me, ipsum audite in omnibus, quæ locutus fuerit uobis: & omnis anima, quæ non audiuerit Prophetam illum, exterminabitur è populo ipsius. Hunc uidit Iesus Nauæ dux exercitus Domini, armatum simul pugnantem ad Hiericho, quem

Baruch.3 — *Gen. 19.* — *S. Ignat. ad Antioch. hæc eadem ferè omnia.* — *Gen. 32.* — *Deu. 18.* — *Ios. 5.*

quem procidens adorauit utì dominus seruum. Hunc
Samuel cum uidisset, Sacerdotes ac Reges Christos
appellauit. Hunc Dauid cum uidisset, cecinit pro eo *1.Re.16*
canticum appellans canticũ pro dilecto. subiungensq; *24.26.*
» in personam illius dicebat. Accingere gladium tuum *Psal. 44*
» ad femur tuum potentissime; specie tua & pulchritudi
» ne tua, intende, procede prosperè, & regna, propter ue
» ritatem & mansuetudinem, & iustitiam, & ducet te mi-
» rabiliter dextera tua. Sagittæ tuæ acutæ potens, populi
» sub te cadent in corde inimicorum Regis. propterea un
» xit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ iuxta participes tu-
» os. De eo quoque Solomon dicebat utì in personam *Prou. 8.*
» ipsius, Dominus possedit me principium uiarum sua-
» rum, ad opera ipsius ante sæcula fundauit me, in princi
» pio antequàm terram faceret, antequàm uenirent fon
» tes aquarum, antequàm montes stabilirentur, ante
» omnes colles generat me. Et rursum, Sapientia ædifica *Prou. 9.*
» uit sibi domum. De eo quoque Isaias dicebat. Egredie
» tur uirga de radice Iessæ, & flos de radice ascendet, &
» erit radix Iessæ, & qui surgit ut dominetur gentibus, in
» eum gentes sperabunt. Zacharias, Ecce Rex tuus ue- *Zach. 9.*
» nit iustus, & saluans, ipse mitis, & sedens super asinam,
» & pullum filium iumenti. Hunc Daniel filium homi- *Dan. 2.*
» nis esse, inquit, uenientẽ ad patrem, & omne iudicium
» atque honorem ab illo recipientem, & lapidẽ sine ma-
nu à monte abscissum, factum in montem magnum, &
replentem uniuersam terram, cõterentem imperia pro
uinciarum, multitudinẽq; Deorum, nunciantẽ unum
Deum, & constituentem Imperium Romanum. De
hoc Ieremias prædicebat, Spiritus, ĩquiẽs, faciei nostræ *Iere. 4.*
Christus Dominus comprehensus est in corruptioni-
bus ipsorum, cui diximus, In umbra eius uiuemus in

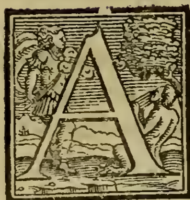
gentibus. Et Ezechiel atque alii deinceps Prophetæ ubique prædicant hunc esse Christum, Dominum, Regem, iudicem, legislatorem, angelum Patris, unigenitum Deum. Hunc igitur nos quoque prædicamus, atq; nunciamus uobis Deum uerbum ministrãs Deo eius, ac Patri, in condenda rerum uniuersitate: in hunc cre-
1.Ioã. 5. dentes uiuetis, non credentes plectemini. qui enim nõ
,, obedit filio, non uidebit uitam, sed ira Dei manebit su
,, per illum. Post festum Pentecostis celebrate unã hebdomadam, post quam ieiunate alteram hebdomadam: æquum est enim & lætari Dei dono, & ieiunare post hi
Exo. 24. laritatem. Etenim Moses & Helias ieiunauerunt per
& 34. quadraginta dies, & Daniel hebdomadas dierum tris
Dan. 10. panem cupiditatum non comedit, nec caro, neque
1.Reg. 1. uinum in os eius intrauit. Et beata Anna rogans Sa-
,, muelem dicebat, Vinum, & omne quod inebriat non bibi, & effundam animam in conspectu Domini. Nine-
Ioan. 3. uitæ, quoq; cùm per tres dies & tres noctes ieiunassent,
Esth. 4. iræ Dei periculum effugerunt. Esther quoque Mardo-
Iud. 9. chæus, Iudith impiorum insultationem, idest Olopher
Ps. 108. nis, & Amon ieiunio declinauerunt. Dauidque dicit, Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum. Vos quoque per ieiunium supplicationes uestras Deo offerte. Post hebdomadam ieiunii in omni quarta feria, & Parasceue præcipimus uobis ut ieiunetis, idq; quod à ieiunio superest, pauperibus præbeatis. In omni sabbato excepto uno, atq; die dominico conuentus celebrãtes exhilaramini: obnoxius .n. peccato est, qui die dominico ieiunat, cùm sit dies resurrectioni dicatus, quiq; in Pẽtecoste atq; omnino in die festo Domini mœstitiam præsefert. per hos .n. dies exhilarari oportet, non lugere.

CON-

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER SEXTVS.

De Schiſmate. CAP. I.

NTE omnia cauete Epiſcopi à formidādis, grauibus, atq; impiis hæreſibus, fugiētes eas ueluti ignē adurentē eos, qui ad illum accedunt. Fugite quoque ſchiſmata: nam nec ad nepharias hæreſes fas eſt inclinare mentem, neque ab eiuſdem ſententiæ fratribus ob imperandi cupiditatem licitum eſt recedere. Hæc enim cùm quidam olim aggredi auſi fuiſſent, non effugerunt ſupplicium. Dathan enim, & Abiron cùm aduerſus Moſem ſe oppoſuiſſent, terræmotus abſorbuit, & Core cum ducentum quinquaginta uiris, qui in Aaron ſeditionem commouerunt, incendio ſunt conſumpti. Maria cum exprobraſſet Moſi, à caſtris ſeptē diebus ablegatur: dicebat. n. Moſem uxorem Aethiopiſſam duxiſſe; ſed etiam idem factum eſt in Azaria, & Ozia Rege Iudæ, qui cum uſurparet ſibi ſacerdotium, ac uellet adolere incenſum, quod ad ſe non attinebat, prohibereturque ab Azaria Pontifice, & ab octuaginta ſenioribus, neque illis obtemperaret, lepra in frōte eſt perfuſus. Itaque continuò exiuit, quoniam refutauit eum Dominus.

Num. 16
S. Ignat. ad Mag.
Nu. 16.
Nu. 12.
2. Re. 26.

Quòd

Quòd nec Regno, neque sacerdotio licet insultare. CAP. II.

ATTENDAMVS ò dilecti, quæ sit seditiosorum glo
ria, & qui euentus. nam si Reges inuadens, suppli-
cio dignus iudicatur, quanuis filius, uel amicus sit,
quanto magis qui sacerdotibus insultat? Quanto enim
sacerdotium regno est excellentius, cùm regendarum
animarum officio præsit, tanto grauiori suplicio puni-
tur, qui aduersus id aliquid temerè fecerit, quã qui ad-
uersus Regnũ. quãquàm nemo impunè discedit. Nam
2.*Re*. 25 nec Abessalon, & Beddã impuniti manserũt, nec Core
& Dathan. Illi enim aduersus Dauid de Regno, ii ad-
uersus Mosem de principatu pugnam susceperunt, atq;
omnes aduersariis maledixerunt. Abessalon Dauid pa-
,, ter iniustum iudicem illum appellans, dicensque, Vni
,, cuique sermones tui pulchri sunt, & non est qui iustifi-
,, cet te, quis me faciet principem? Abeddam uerò, Non
2.*Re*. 26. est mihi, inquit, pars in Dauid, neque hæreditas in filio
,, Iessæ. scilicet indignum iudicans, Dauid imperio pare-
,, re, de quo dixit Dominus, Inueni Dauid filium Iessæ
,, uirum secundum cor meum, qui faciet omnem uolun
Nu. 16. tatem meam. Dathan autem & Abiron, & Coritæ dicẽ
,, tes in Mosem, Num parum est quòd eduxisti nos de
,, terra Aegypti fluente lacte, & melle, & quid? quòd erui
,, sti oculos nostros, & tu imperas nobis? & congregaue-
,, runt in eum Ecclesiam magnam. & Coritæ, Num Mosi
,, locutus est Dominus soli; quid quòd Aaron soli dedit
,, sacerdotium, non'ne omnis Synagoga Domini sancta?
,, & quid quòd solus Aaron sacerdotio fungitur. & ante
,, hos alius dicebat, Quis te constituit iudicem principẽ,
,, & iudicem nostrum?

De

De uirtute Mosis, deque infidelitate gentis Iudæorum, & quòd Deus admirabilia edidit per eum. CAP. III.

ET inuecti sunt in Mosem seruum Dei, omnium mitissimum, & fidelissimum, despexeruntque ingratissimi tantum uirum legislatorem, custodem, Pontificem, & Regem, interpretem diuinarum rerum, quasi conditorem cùm conditoris opera ostenderit, clementissimum, humilissimum, patientissimum, humanissimum, qui eos multis periculis liberauerat, & à uario mortis genere sua sanctitate eripuerat; qui tot tantaque signa atque prodigia populo ediderat; qui præclara & admirabilia opera in eorum beneficium effecerat; qui decem plagas Aegypto intulerat; qui mare rubrum transmiserat, aquasque ueluti murum utrinque diuiserat; qui per arida deserta populum duxerat, Pharaonemque, & Aegyptios cum omnibus, qui eos sequebantur, demerserat; qui eis fontem iniecto ligno dulcem reddiderat, & ex petra dura sitientibus eis aquas eduxerat; qui manna eis de cœlo dederat, & carnes de aere collegerat; columnam igneam noctu ad illustrandum monstrandumque iter præbuerat, & de die columnam nubis ad umbram faciendam, frangendosque solis ardores parauerat; qui legem Dei tabulis lapideis incisam eis tradiderat, perfecti numeri Decalogum, quem Deus facie ad faciem alloquebatur, ueluti si quis cum suo amico loqueretur: de quo
» dixit, Non surrexit Propheta ut Moses. Huic Cori- *Deu.* 34.
tæ, & Rubelitæ insultauerunt, & in Mosem lapides iactauerunt rogantem ac dicentem, Ne intendas in sacrificium ipsorum. Atque apparens gloria Dei, alios in terram demersit, alios incendio consumpsit. Itaque du-

duces erroris & ſchiſmatis dicentes, Conſtituamus ducem nobis, aperiens ſe terræ hiatus deuorauit cum tabernaculis ſuppellectileque ipſorum, & uiui in Infernum deſcenderunt. Coritæ igne ſunt interempti.

Quòd ſchiſma efficit non qui ab impijs ſeceſſionem facit, ſed qui à pijs recedit. CAP. IIII.

QVOD ſi iis, qui imperandi cupiditate ſe ſeparauerunt, ſtatim Deus ſupplicium intulit, quanto grauiori pœna afficiet impiarum hæreſum auctores improbantes illius prouidentiam, & operum inſtitutionem? Sed uos fratres Scripturis eruditi, nolite facere ſchiſmata ſententiæ, neque uerò unitatis ueſtræ, quoniam, qui nefariæ opinionis ſunt auctores, ſcopi interitus populis ſtatuuntur. Eodem modo laici cum iis, qui contraria ſententiæ Dei dogmata defendunt, nolite ſocietatem habere, neque participes illorum im-
Num. 16 pietatis fieri. Ait enim Dominus, Recedite è medio
„ horum hominum, ne cum eis pereatis. Et rurſum,
„ Egredimini è medio ipſorum, & ſegregamini, dicit
„ Dominus; & immundum ne tangatis, & ego reci-
„ piam uos.

Demonſtratur ex prophetica prædictione, quare falſi nominis Iſrael reiectus fuerit. CAP. V.

VERE enim fugiendi ſunt, qui Deo blaſphemiam dicunt. quàm plurimi enim ex impiis Deum ignorant, ii uerò tanquàm Deo infenſi malitiæ improbitatiſque morbo laborant: nam ex malitia hæreticorum prodiit contaminatio in omnem terram, ut inquit Ieremias

S. Ign. ad Philadeph.

remias Propheta. Cum enim expulerit synagogam
prauam Dominus Deus, domumque reiecerit, ut di-
„ cit quodam in loco, Reliqui domum meam, dimisi hæ *Ier. 12.*
„ reditatem meam. Et rursum, Relinquam uineam *Isa. 5.*
„ meam, & non putabitur, neque fodietur, & ascendet
„ in eam tanquàm in terrā incultam spina, & nubibus
„ imperabo ne pluāt super eam imbrem. Cum igitur re *Isa. 1.*
„ liquerit populum sicut tentorium in uinea, & sicut po
„ morum custodiam in cucumerario, sicut ciuitatem
obsessam, subtraxeritq; ei Spiritum sanctum, imbréq;
propheticum; repleuit gratia spirituali Ecclesiam ad *Eccle. 24*
similitudinem fluminis Aegypti in diebus noualium,
& extulit eam quasi domum in monte collocatam, & *Isa. 2.*
quasi in montem excelsum, quasi montem abundan-
tem caseo, quasi montem pinguem in quo compla-
cuit sibi Deus ut habitaret in eo. Etenim Dominus in *Psal. 67.*
„ ea commorabitur usque ad finem. Et in Ieremia dicit, *Ier. 17.*
„ Soliū gloriæ exaltatum sanctificatio nostra. Et Isaias, *Isa. 2.*
„ Et erit in nouissimis diebus manifestus mons Domi-
„ ni, & domus Dei in summis montium, & exaltabitur
„ super colles. Quoniam igitur populum reliquit, &
templum desertum dimisit, abscisso uelo templi, su-
„ blatoque ab eo Spiritu sancto; Ecce enim, inquit, re- *Matt. 23*
„ linquitur uobis domus uestra deserta; Contulit uo-
bis, qui de gentibus uenistis, spiritualem gratiam, ut
„ inquit per Ioel, Et erit post hæc, ait Dominus, & effun *Ioel. 2.*
„ dam de spiritu meo in omnem carnem, & propheta-
„ bunt filii uestri, & filiæ uestræ uisiones uidebunt,
„ & senes uestri somnia somniabunt. omnem enim ser
monis facultatem, & actionem, atque huiusmodi
officium ereptum populo Deus in uos gentium sobo-
lem transtulit. ideoq; Diabolus inuidens sanctæ Dei

Eccleſiæ excitauit in nos ærumnas, perſecutiones, perturbationes, blaſphemias, ſchiſmata, hæreſes. Nam populum illum propter Chriſtum interfectum ſibi ſubegit; nos qui ab eius uanitate receſſimus, uariis modis
Zac. 3. tentat, ut olim beatum Iob. nam & ſummo Pontifi-
S.Ignat. ci Ieſu filio Ioſedec reſtitit, & nos ſæpè cribrare uoluit,
Smyrn. ut deficeret fides noſtra: ſed magiſter noſter illum in iu
,, dicium adducens dicebat, Increpet in te Dominus
,, Diabole, & increpet in te Dominus, qui eligit Iſraelẽ;
Zac. 3. non'ne ecce hic eſt auulſus tanquàm titio? & qui dixit
,, tunc iis, qui apud Pontificem aderant, Detrahite ei ue
,, ſtimenta ſordida. ſubiunxitque, Ecce abſtuli iniquitates tuas abs te. idem dicet nunc, quod olim congre-
,, gatis nobis dicebat de nobis, Quòd rogauit ne deficeret fides noſtra.

Quòd apud Iudæos conſtabat impia doctrina uariarum hæreſum.
CAP. VI.

HABVIT quoque Iudaicus populus hæreſum prauitates. nam Sadducæi ex illis prodierunt, qui negabãt mortuorum reſurrectionem, & Phariſæi, qui fortunæ & fato peccatorum actiones tribuunt. Et Baſmothei, qui prouidentiam tollunt, affirmantes fortuito caſu omnia conſtare, iique animæ immortalitatem negant. Sunt quoque Hemorobaptiſtæ, qui quotidie niſi in aqua mergantur, cibum non capiunt, ſed etiam lectis, tabulis, crateris, calicibus, ſcabellis niſi aqua purgatis non utuntur: & qui noſtris temporibus orti ſunt Ebionæi, filium Dei nudum hominem fuiſſe contendentes, uiri libidine, & Ioſeph; ac Mariæ concubitu genitum. qui ab iis omnibus ſeparantur, & patrias leges

ſeruant

ſeruant, ſunt Heſſæi. Atque hæc quidem in ueteri populo fuerunt, ſed nunc quoque improbus dæmon efficax ad malefaciendum, & bonum cuiuſmodi ſit ignorans, ex nobis quibuſdam excitatis, hæreſes & ſchiſmata in iis effecit.

Vnde ortæ ſint hæreſes, & quis fuerit auctor impietatis.
CAP. VII.

NOVÆ autem hæreſes hoc habuerunt exordium. Cùm inuaſiſſet Diabolus Simonem quendam è uico Gitthon appellato, Samaritanum, arte magum, ſuæ prauæ ſententiæ eum adminiſtrum effecit. quo autem tempore coapoſtolus noſter Philippus, Domini dono, atque ſui ſpiritus afflatu uirtutes curationũ Samariæ adminiſtrabat; ita ut obſtupefacti Samaritani in fidem uenerint cunctorum Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti, baptizatique ſint in nomine ipſius; cumque iam Simon ipſe ſigna & prodigia intuitus, ſine ulla magica arte perfecta, admiratuſque crediſſet, & baptiſmum accepiſſet, atque ieiunio & orationi eſſet intẽtus: audientes nos gratiam Dei ad Samaritanos per Philippum perueniſſe, ad eos acceſſimus, multiſque ad doctrinæ ſermonem collatis, omnibus baptizatis impoſitis manibus, oratione, gratiam eis Spiritus ſancti impartiebamus. Videnſque Simon impoſitione noſtrarum manuum dari credentibus Spiritum, obtulit nobis pecuniã inquiens, Mihi quoq; hãc poteſtatem date, ut cui ego impoſuero manus, is habeat ſpiritum ſanctum. uolens ſcilicet; ut quemadmodum Adam guſtato ligno, promiſſa immortalitate priuatus fuit, ſic nos accepta pecunia deliniti, Dei munere excluderemur, quo per cõ-

mutationem, pecuniam ei traderemus, inæstimabilem Dei gratiam. Quare perturbatis omnibus nostris, coniiciens ego Petrus oculos in maleficum serpentem, qui illum detinebat, respondi Simoni, Argentum tuum tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei putasti pecunia possideri; non est tibi pars in sermone isto, neque sors in ista fide: cor enim tuum non est rectum coràm Deo. Pœnitentiam itaqúe age à tanta nequitia & roga Dominum si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. in felle enim amaritudinis, & in uinculo iniquitatis uideo te esse. Tuncque Simon perterritus, Rogo, inquit, precamini uos pro me Dominum, ut nihil in me ueniat eorum, quæ dixistis.

Qui fuerint successores impietatis Simonis, & quibus hæresibus præfuerint. CAP. VIII.

CVm uerò ad gentes exiuimus ad prædicandũ uerbum uitæ, tunc Diabolus molitus est in populo, ut post nos Pseudapostolos mitteret ad sermonem labefactandum. Itaque produxerunt Cleobium quendam, & adiunxerunt Simoni: ii uerò discipuli fuerunt eiusdem Dosithei, quem reprobatũ eiecerunt principatu, deinde alii aliorum absurdorum dogmatum auctores extiterunt Cerinthus, Marchus, Menander, Basilides, Saturninus. Ex iis alii plures deos esse opinantur; alii tres inter se contrarios sine origine, semper congredientes; alii infinitos, & ignotos; quidam uerò nuptias tollunt, arbitrantes non esse eas opus Dei; alii quosdam cibos abominantur; alii inuerecundè fornicantur, quod nunc faciunt falsi nominis Nicolaitæ. Veruntamen Simon cùm me Petrum primùm conuenisset Cæsareæ Stratonis,

Stratonis, ubi Cornelius fidelis per me in Dominum Iesum crediderat, cùm esset Ethnicus, uerbum Dei conatus est peruertere cùm, unà mecum adessent sacri filii Zachæus olim publicanus, & Barnabas; item Niceta, & Aquila fratres Clementis Episcopi, & ciuis Romani, Pauli coapostoli nostri discipuli, & in Euangelio coadiutoris. Cumque tertiò cum eo disputassem de Propheta, deque Dei Monarchia, illum uirtute Domini conuictum, atque repressum, in Italiam aufugere compuli.

Quemadmodum Simon præstigijs quibusdam cùm uoluisset uolare, precibus Petri ab alto deiectus fregit pedes, & manus; Narrat Clemens, Hegesippus, Iustinus, Hirenæus.

CAP. IX.

ROMAM cùm uenisset Ecclesiam uehementer perturbauit, multos euertens, atque in suam adducens sententiam, gentes uerò commouebat magicis artibus. Itaque quadam die cùm in Theatrum in meridie processisset, iussissetque suis operis, ut me in Theatrum arriperent, pollicitus est se in aere uolaturum. Cumque omnes hac re erecti essent, ego seorsum orabam, itaque sublatus à Dæmonibus, uolabat sublimis, dicens in cœlum se ascendere, unde illis bona suppeditaturus esset, populo illi, ueluti Deo, acclamante optima; attollens ego manus in cœlum, tota mente supplicabam Deo, ut per Iesum Christum Dominum frangeret scelestum illum, & dæmonum uim labefactaret, in fraudem ac perniciem hominum, illa utentium; illumque perfractum non occideret, sed comminueret. tuncque Simonem intuitus, Si Dei (inquam) homo ego sum,

Aposto-

Apoſtolus uerò Ieſu Chriſti uerus, doctorque pietatis non erroris, cuiuſmodi & tu Simon; impero improbis uirtutibus apoſtatæ pietatis, quibus uehitur Simon Magus, ut remittant ſuas uires, ut ab alto hic decidat in riſum eorum, qui ab ipſo decepti ſunt. Cumque hæc dicerem, deſertus à uirtutibus Simon, cum magno fragore corruit, uehementerque concuſſus fregit coxendicem, & pedum tarſos, clamorque plebis ortus eſt, quo ferebatur unum eſſe Deum, quem iuſtè Petrus nunciaret, tantùm ueritate fretus, multique ab eo defecerunt. Quidam cùm eſſent illius pernicie digni, remanſerunt in eius praua diſciplina. Atque hoc modo primùm inducta Romæ eſt impia Simonianorum hæreſis, atque per reliquos Pſeudapoſtolos operabatur Diabolus.

Quomodo hæreſes & inter ſe, & cum ueritate diſſideant.
CAP. X.

Contra has hære ſes præclarè diſputat S. Ignatius in Epiſtolis, nõ diſcedens à Clemẽte.

HIS omnibus unus, atque idem erat propoſitus impietatis finis, Omnipotenti Deo maledicere; ignotum Deum celebrare; nec eſſe Deum patrem Chriſti, neque Mundi conditorem, ſed ineffabilem, atque innominabilem per ſe genitum, legis & Prophetarum oraculis non locutum; prouidentiam nullam eſſe; reſurrectionem non futuram, nec Iudicium, neque retributionem; animam eſſe mortalem; uoluptatem ſolam ſequendam; omnem cultum ſine delectu amplectendum. Aliqui enim plures deos eſſe putant, aliqui tres principio carentes, alii duos ingenitos, alii infinita æua inducunt, ac quidam nuptias reſpuunt, carnem item & uinum, quæ in rebus abominandis ponunt;

nunt; item nubere,& liberis operam dare prohibent, ac quoſdam cibos capere, ſcilicet ut hac continentia ſuæ ſententiæ prauitatem facilius probare poſſint. Quidam uerò ex iis docent abſtinendum carnibus, non quòd parcant animantibus ratione carentibus, ſed quòd ea animam rationis participem habere exiſtimant, eosque pœnas cædis daturos, qui ea occidere audent. Alii ſuilla tantùm carne abſtinent, iis, quæ lege munda cenſentur, ueſcuntur; putantque circuncisionem ex lege ſeruandam. in Chriſtum credendum ueluti in uirum ſanctum, ac Prophetam. Alii docent ſine pudore libidini inſeruiendum, & carne abutendum, animamque ea ſola ratione Mundi principes poſſe effugere, ſi omnem impuram actionem exequatur. Ii omnes Diaboli organa ſunt,& iræ filii.

Expoſitio Apoſtolicæ prædicationis. CAP. XI.

NOs uerò Dei ſoboles, & filii pacis, ſacrum ac rectum prædicantes pietatis ſermonem, unum ſolum nunciamus Deum, legis, ac Prophetarum Dominum; rerum omnium auctorem; Chriſti patrem; non qui ſit ſibi ipſi origo, & per ſe genitus, ſed æternum; & principii expertem; & lumen inhabitantem inacceſſibilem; non congeminatum uel multiplicem, ſed ſolum in æternitate; non ignotum uel ſilentio abditum, ſed per legem, ac Prophetas proditum, omnipotentem, omnium opificem; omnium poteſtatem habentem; Deum & patrem unigeniti & primogeniti omnis creaturæ; unum Deum, unius filii patrem, non multorum; unius Paracleti per Chriſtum, aliorum ordinum effectorem; unum conditorem uariarum creaturarum

turarum per Christum; factorem eundem, rectorem ac legislatorem, per ipsum; resurrectionis auctorem, iudicii retributionis, per eundem Christum. Hunc ipsum uoluit hominem fieri, qui uersatus est cum hominibus sine peccato, passus est, à mortuis surrexit, & ad illum, qui eum miserat, reuersus est; Atque omnem creaturam Dei bonam fatemur, nihilque respuendum, omneque, quod ad naturæ necessitatem pertinens iustè sumitur, id optimum ducimus. Omnia enim secundum scripturam erant ualde bona. Nuptias legitimas, & liberorum procreationem honestam, nec contaminatam credimus: nam ad propagandum genus hominum, sexuum differentia formata est in Adam & in Eua. Animam incorpoream, & immortalem affirmamus, nec interire eam ueluti corpora, sed perpetuò manere, utì rationis participem, & libertate præditam. Omnem iniustum concubitum, maximè eum, qui contra naturam à quibusdam exercetur, respuimus ut nepharium, & sceleratum; resurrectionem futuram fatemur, iustorum & iniustorum, nec non retributionem. Christum non confitemur purum hominem, sed Deum uerbum, & hominem, mediatorem Dei & hominum; Pontificem Patris. Neque uerò unà cum Iudæis circumcidimur, scientes uenisse eum, cui repositum esset, & per quem

Gen. 94. cu-

" stodirentur generationes, expectationem gentium Iesum Christum, ex Iuda ortum, de Iessæ florem, cuius imperium super humerum eius.

Contra

Contra eos, qui Christum confitentur, & tamen Iudaizare uolunt. CAP. XII.

SED quoniam tunc hæc hæresis magnas ad decipiendum uires uidebatur habere, totaque Ecclesia in periculo uersabatur, nos duodecim cùm conuenissemus Hierosolymis (nam in locum proditoris Mathias Apostolus factus est, qui sortem Iudæ accepit (ut scri-
» ptum est, Et Episcopatum eius accipiat alter) unà cum Iacobo fratre Domini deliberabamus quid faciendum esset; uisumque est ipsi & Presbyteris, sermonibus doctrinæ alloqui populum. Etenim quidam à Iudæa Antiochiam profecti, docebant fratres, affirmantes nisi circuncidenrentur secundum morem Mosis, aliosq; ritus, quos ille præceperat, seruarent, saluos fieri non posse. Cùm ergo seditio, quæstioque non parua commota esset, & fratres, qui erant Antiochiæ, cognouissent nos conuenisse, ut de hac re quæreremus; miserunt ad nos uiros fideles, & sacrarum literarum peritos, ut de hac quæstione cognoscerent; qui cùm ad nos uenerunt, nunciarunt nobis, quæ in Antiochæna Ecclesia quærebantur, aliquos affirmare, oportere circuncidi, aliasque ceremonias seruare. Atque aliis alia dicentibus, Ego Petrus cum consurrexissem, Viri fratres (inquam) scitis uos ab antiquis diebus in nobis elegisse Deum, ut per os meum audirent gentes Euangelii sermonem, & crederent. & qui nouit corda Deus testimonium perhibuit ipsis. Cornelio enim Centurioni imperii Romani, uisus est aliquando Angelus Domini, qui ei dixit ut me accerseret, ac de ore meo uerbum uitæ audiret. is uerò à Ioppe Cæsaream Stratonis me uocauit. cumque me ad iter pararem, uolui ci-

Act. 15.

bum capere; qui cùm pararetur, interea eram in cœnaculo orans: quo tempore uidi cœlum apertum, & uas quoddam quatuor initiis uinctum ueluti splendidum linteum in terram submitti; in quo inclusæ erant omnes quadrupedes, atque reptiles terræ, & alites cœli; auditaque est uox de cœlo, Surge Petre, sacrifica, & manduca. & ego respondi, Nequaquam Domine, quoniam nihil commune, uel immundum unquam comedi. Iterumque audita uox est, Quæ Deus purgauit, ne tu immunda existimaueris. Quod cùm ter esset factum, uas in cœlum receptum est. cumque in dubio essem, quo'nam spectaret uisa species, dixit mihi Spiritus, Ecce uiri te quærunt, surge & uade cum eis, nihil dubitans; quoniam ego illos misi. ii uerò à Centurione missi fuerant. Quæ cùm mecum euoluerem, agnoui sermonem Domini scriptum, Omnis, qui

Ioel.2. rem, agnoui sermonem Domini scriptum, Omnis, qui
„ inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Et rursum,
Psal.21 Recordabuntur & conuertentur ad Dominum omnes
„ fines terræ, & adorabunt coràm eo omnes Tribus gen
„ tium, quoniam Domini est regnum, & ipse domina-
„ tur gentibus. Cogitansque ubique de uocatione gentium scriptum esse, surrexi, & cum eis sum profectus, atque domum illius intraui. me uerò adhuc nunciante sermonem, cecidit Spiritus sanctus in eum, atque in illos, qui unà cum eo ibi aderant; quemadmodum nobis in principio acciderat; nullumque discrimen statuit inter nos, & illos, fide purificans corda; & cognoui ego non esse acceptorem personarum Deum, sed in omni gente eum, qui timet ipsum, & operatur iustitiam, illi esse acceptum. Commoti autem hac re sunt qui ex circuncisione fideles erant. Nunc igitur quid tentatis Deum, ut imponamus iugum graue collo discipu-

ſcipulorum, quod nec nos, neque patres noſtri ferre
potuerunt, ſed per gratiam Domini credimus ſaluari,
quemadmodum & illi? liberauit enim nos uinculis
Dominus, & leuauit nos onere noſtro, iugumque cle-
mentia diſſoluit. Quæ cùm dicerem, ſiluit omnis mul-
titudo, reſpondit autem Iacobus frater Domini iis uer
bis, Viri fratres me audite, Simon narrauit quemad-
modum primùm Deus ſtatuit ſumere de gentibus po-
pulum nomini ſuo, cui rei conſentiunt uerba Prophe-
" tarum quemadmodum ſcriptum eſt, Poſt hæc reuer- *Amos.9*
" tar, & reſtituam tabernaculum Dauid collapſum, &
" ruinas illius reparabo, & excitabo illud ut requirant
" cæteri homines Dominum, & omnes gentes, ſuper
" quas inuocatum eſt nomen meum, dicit Dominus fa-
ciens hæc, nota ſunt à ſæculo Deo omnia opera ſua.
Quare ego iudico non grauandos eos, qui à gentibus
ad Deum ſe conuertunt, ſed ſcribendum ad eos ut ſe
abſtineant à contaminationibus gentium, Idolothy-
tis, ſanguine, ſuffocato, & fornicatione; quæ etiam
olim ſeruabantur ante legem ab iis, qui ſecundum na-
turam uiuebant, Enos, Enoch, Noe, Melchiſedech,
Iob, uel ſi quis alius huiuſmodi fuit. Tuncque uiſum
eſt nobis Apoſtolis, & Epiſcopo Iacobo, atque Presby
teris cum uniuerſa Eccleſia, delectos ex nobis uiros
mittere una cùm Barnaba, & Paulo gentium Apoſto-
lo, Tarſenſi, & Iuda cognomento Barſabbano, ac Si-
la, uiris præcipuis inter fratres, ſcribereque epiſtolam
eorum manu iis uerbis.

Apoſtoli & Presbyteri, & fratres, his, qui ſunt Antiochea in Cilicia, & Syria fratribus, ex gentibus, ſalutem.

" QVONIAM audiuimus quòd quidam ex nobis

» conturbauerunt uos ſermonibus, peruertentes animas
» ueſtras iis, quæ non mandauimus; uiſum eſt nobis in
» unum congregatis, delectos uiros ad uos mittere cum
» dilectis noſtris Barnaba & Paulo, hominibus, qui ani-
» mas ſuas tradiderunt pro Domino noſtro Ieſu Chri-
» ſto pro iis, quæ ſignificaſtis. miſimus etiam cum iis Iu
» dam, & Silam, qui uerbis eadem uobis referent. Vi-
» ſum eſt enim Spiritui ſancto & nobis nihil plus imponi
» uobis oneris, quàm horum neceſſariorum, ut abſti-
» neatis ab Idolothytis, ſanguine, ſuffocato, & fornica-
» tione, à quibus ſi continebimini, bene agetis. Valete.
Atque epiſtolam quidem miſimus, nos uerò per ali-
quot dies manſimus Hieroſolymis, ſimul deliberantes
quæ ad communem utilitatem, & ad corrigendas res
pertinebant.

Quòd oportet ſeparari ab hæreticis. CAP. XIII.

POSTEA interceſſit aliquod tempus; uiſitatis fratri-
bus, iiſque in ſermone pietatis confirmatis, admoni
tiſque fugere eos, qui ſub nomine Chriſti & Moſis ad-
uerſantur Chriſto, & Moſi, & in pelle ouina includunt
lupum. ii enim ſunt Pſeudochriſti, & Pſeudoprophe-
tæ, & Pſeudapoſtoli, deceptores, corruptores, uulpibus
ſimiles, humi iacentes, uinearum calamitas; propter
Mat.24. quos refrigeſcet multorum charitas. qui uerò perſeue-
Mat.27. rauerit uſque in finem inflexibilis is, ſaluus erit. A' qui-
» bus ut caueremus, Dominus nobis denunciabat, Ve-
» nient, inquiens, ad uos uiri in ueſtimētis ouium, intus
» autē ſunt lupi rapaces. à fructibus eorum cognoſcetis
» eos. Attendite ab ipſis. Surgent enim Pſeudochriſti,
» Pſeudoprophetæ, & decipient multos.

Qui sint, qui catholicam doctrinam prædicauerint, & quæ sint illorum præcepta. CAP. XIIII.

IGITVR horum causa nunc in unum conuenientes Petrus, & Andreas, Iacobus, & Ioãnes filii Zebedæi Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus; Iacobus Alphæi, & Lebæus cognomento Thadæus, & Simõ Cananites, & Mathias Iudæ suffectus, & Iacobus frater Domini, Hierosolymarum Episcopus, & Paulus doctor gentium, uas electionis, unà congregati scripsimus ad uos hanc catholicam doctrinam ad uos confirmandos, quibus in uniuersa Ecclesia Episcopatus munus est commissum: in qua declaramus uobis, Deum Omnipotentem unum esse, præter quem nullus est, atque ut illum solum colatis, & adoretis per Iesum Christum Dominum nostrum in sancto spiritu; utaminiq; sacris Scripturis, lege, & Prophetis, parentes reuereamini; omnes nefarias actiones fugiatis; resurrectionem & Iudicium credatis; retributionẽ expectetis; omnibus eius creaturis cum gratiarum actione utamini; ueluti eius operibus, nihilque in se continentibus mali, legitimè connubia iungatis: uituperatione enim carent huiusmodi nuptiæ, quoniam & à Domino iungitur uiro
›› mulier, atque Dominus dicit, Qui fecit ab initio mascu *Mat.19.*
›› lum, & fœminam, fecit eos & dixit, Propterea relin-
›› quet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ,
›› & erunt duo in carne una. Neque uerò post nuptias li-
›› ceat eam indemnatam eiicere: Custodiet enim, inquit, *Mala.2.*
›› spiritu tuo, & uxorem iuuentutis tuæ ne reliqueris; quo
›› niam ipsa est particeps uitæ tuæ, & reliquiæ spiritus tui,
›› & ego feci, & non alius: inquit enim Dominus, Quod Deus coniunxit, homo ne separet. Mulier enim est ui-

tæ

tæ consors ac socia, in unum corpus à Deo cõflata. qui uerò contrà scindit in duo id, quod est in unum à Deo concretum; rationem rerum à Deo conditarum euertit, & illius prouidentiæ aduersatur. Eodem modo retinens eam, quæ naturæ legem uiolat, iniustè facit; quoniam qui adulteram retinet, insanus atque impius est;
» Abscinde enim eam, inquit, à carnibus tuis: non enim
Eccl. 25. est adiutrix, sed insidiatrix ad alium deflectens mentẽ. Neque etiam circuncidamini; contentique sint fideles
Ier. 4. circuncisione cordis in spiritu. Circuncidimini enim,
» inquit, Deo uestro, & circuncidite præputium cor-
» dis uestri.

Quòd non oportet baptismum iterare, neque recipere baptismum ab impijs datum, qui baptismus non est, sed potius contaminatio. CAP. XV.

EODEM modo contenti sint uno solo baptismo, qui in Domini mortem traditur, non ministerio abominandorum hæreticorum sed probatorum sacerdotum in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Neque impiorum baptismus recipitur, neque is, qui per sanctos administratur, altero baptismo, debet irritus effici, ut enim unus est Deus, & unus Christus, & Paracletus unus, sic unus est baptismus, qui in eius nomine datur. Qui uerò ab impiis piaculum accipiunt, eorum sen tentiæ socii fiunt. non enim illi sunt sacerdotes. dicit. n.
1. Reg. 3. iis Deus, Quoniam tu abiecisti sententiam, abiiciam & ego te, ut non sis sacerdos mihi. Neque uerò baptizati ab iis, initiati censentur, sed potius inquinati, cùm non peccatorum remissionem accipiant, sed impietatis uinculum induant. Veruntamen initiatos iterum baptizare tentantes, crucifigunt Dominum, iterum eum inte-

interimunt, derident diuina, eludunt sancta, insultant Spiritui, sanguinem sanctum ueluti communem contemnunt, peccant in mittentem, in passum, & in testificantem. Sed etiam, qui ob negligentiam baptizari contemnit, ueluti infidelis condemnabitur, & ei ex-
„ probrabitur ueluti ingrato. Ait enim Dominus, Nisi *Ioã. 3.*
„ quis baptizatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non
„ ingredietur in regnum cœlorum. Et iterum, Qui credi
„ derit, & baptizatus fuerit, saluabitur; qui uerò non cre
„ diderit, condemnabitur. Qui uerò dicit, Baptizabor cùm ad finem uitæ peruenero, ne peccem, & baptismũ inquinem. is Deum ignorat, & suæ naturæ est parum
„ memor. Noli enim differre cõuerti ad Dominum; ne- *Prou. 3.*
scis enim quid sequens dies pariat. Baptizate quoque puerulos uestros, & educate eos in disciplina & præcептis Dei. Sinite enim, inquit, paruulos uenire ad me, & nolite eos prohibere.

De libris falsò inscriptis. CAP. XVI.

HAEC omnia mandauimus uobis, ut nostram sententiam cognosceretis cuiusmodi sit, atque nostro nomine inuulgatos ab impiis libros ne receperitis. nõ enim nominibus Apostolorum attendere debetis, sed naturæ rerum, & rectæ sententiæ. nouimus enim à Simone & Cleobio pestilentes sub nomine Christi & Apostolorum compositos libros circũferri in fraudem uestri, qui Christum, nosque eius seruos diligitis. Priscis quoque temporibus quidam libros Apocryphos scripserunt Mosis, Enoch, & Adæ, Isaiæ quoque, Dauidis & Hæliæ, atque trium Patriarcharum perniciosos & ueritati infestos. Tales modò libros effecerunt exe-

crandi

crandi homines, damnãtes rerum originem, nuptias, prouidentiam, liberorum procreationem, legem, Prophetas, barbara quædam nomina inſerentes, ut ipſi aiunt, Angelorum, re uera autem dæmonum in ipſis loquentium. Quorum doctrinam fugite, ne ſupplicii eorum participes ſitis, qui illos conſcripſerunt, ut deciperent ac perderent fideles, & laudandos Domini Ieſu diſcipulos.

De Clericis. CAP. XVII.

EPISCOPVM & Presbyterum, ac Diaconum dicimus unius uxoris debere conſtitui, ſiue uiuant eorum uxores, ſiue deceſſerint. non licere autem iis, ſi poſt ordinationem ſine uxore fuerint, ad nuptias tranſire; uel ſi uxores habeant, cum aliis coniungi, ſed contentos eſſe ea, quam habentes ad ordinationem uenerunt; miniſtros quoque, Cantores, Lectores, Oſtiarios unius uxoris uiros eſſe iubemus. Si ante nuptias ad clerum uenerunt, concedimus eis ut uxores ducere poſſint, ſiquidem hoc expetent, ne ſi peccauerint, pœna afficiantur. ſtatuimus autem nemini licere ex clero amicam, uel ancillam uel uiduam, uel repudiatam ducere, ut etiam lex uetat. Diaconiſſa ſit uirgo, caſta, ſin minus, ſaltem uidua eligatur, quæ unum uirum habuerit, fidelis & honeſta.

Adhortatio admonens fugiendam impiorum hæreticorum ſocietatem. CAP. XVII.

POENITENTES recipite: hæc eſt enim Dei uoluntas in Chriſto. Catechumenos, poſt inſtitutionem baptizate.

baptizate. Impios hæreticos, qui impœnitẽtes fuerint, ſegregatos à fidelibus eiicite, atque à Dei Eccleſia exterminate, præcipiteque fidelibus, ut ab eorum conſuetudine omnibus modis ſe abſtineant, nec ſermonis cum iis, neque precum communionem habeant ullam. Ii enim aduerſarii, inſidiatoresque ſunt Eccleſiæ, qui gregem labefactant, & hæreditatem contaminant. Oſtentatores, atque ex omni parte deprauati, de quibus dicebat Solomon, in impietate eos ſimulare
pietatem. Eſt enim, inquit, uia quæ uidetur quibuſ- *Pro.14.*
dam recta, ſed extrema eius reſpiciunt profunda Inferni. hi ſunt illi, de quibus Dominus amarè ſeuereque pronunciauit, dicens, Quòd ſunt Pſeudochriſti, & doctores falſi, qui blaſphemia affecerunt Spiritum ſanctum, eiuſque donum poſt adeptam gratiam reiecerunt, quibus non remittetur nec in hoc ſæculo, neq; in futuro; qui Iudæos falſa religione ſuperant, Græcos impietate; qui Deo, qui eſt ſuper omnia, maledicunt, & Filium eius deſpiciũt, atque doctrinam Spiritus contemnunt: qui diuinos ſermones negant: & per hypocriſim ſe eos recipere ſimulant in contumeliã Dei: fraudemque eorum, qui eos ſequuntur, qui ſacram ſcripturam derident, & iuſtitiam, quæ tandẽ illa ſit, ignorant; qui Eccleſiam Dei labefactant, ueluti uulpeculæ uineam. quos monemus ut fugiatis, ne laqueis animas
ueſtras impediatis. Nam qui cum iuſtis ambulat, iu- *Eccle.9.*
ſtus erit; & qui cum inſipientibus ambulat, cognoſcetur. nec enim cum furibus currere oportet, neque cũ adultero partem ponere, quoniam ſanctus Dauid inquit, Domine qui oderunt te, eos odio habui, & aduerſus inimicos tuos contabui. perfecto odio oderã illos. inimici facti ſunt mihi. Et Ioſaphat Deus exprobrat

amicitiam, ſocietatẽq; initam cum Achabo, & Ozia,
2.Pa.19 per Ionam Prophetam inquiens, Si cum peccatore tu
» amicitia iungeris, & auxilium præbes ei, qui odio ha-
» betur à Domino, ideo ſtatim ira Domini facta eſſet in
» te, niſi inuentum fuiſſet cor tuum perfectum erga Do-
» minum. propterea pepercit tibi Dominus. ueruntamẽ interrupta ſunt opera tua, & fractæ ſunt naues tuæ. Vitate igitur illorum ſocietatem, atque ab eorum pace abalienamini. de iis enim Propheta loquebatur iis uer-
Iſa.57. bis, Non eſt gaudere cum impiis, dicit Dominus: ii. n. ſunt occulti lupi, noui canes, qui non poſſunt latrare, qui quidem modò ſunt pauci, ſed progrediente, atque appropinquante cõſummatione, plures grauioresque
» ſunt futuri; de quibus dicebat Dominus. Nunquid fi-
» lius hominis cum uenerit, inueniet fidem in terra? &
» eo quòd abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas mul
» torum, & uenient Pſeudochriſti, & Pſeudoprophetæ,
» & dabunt ſigna in cœlo, ut ſi fieri poſſit etiam electi de
» cipiantur. quorum fraude liberabit nos Deus per Ieſum Chriſtum, qui eſt ſpes noſtra. Etenim nos quoque cùm peragraremus gentes, eccleſiaſq; cõfirmaremus, alios quidem multis admonitionibus & ſermonis medicina curatos ad ſanitatem reduximus, cùm morti eſſent uicini, & tantùm non animam efflarent; eos, qui nullo remedio curari potuerunt, ab ouili eiecimus, ne morbi contagione ualentes agni contabeſcerent, ſed puri, mundi, ſani, integri Domino conſeruarentur. Atque hæc quidem ubique toto orbe terrarum in ſingulis ciuitatibus præſtitimus. Reliquimus uerò uobis Epiſcopis, & reliquis ſacerdotibus iure, ac merito huius catholicæ doctrinæ monumentum pro confirmatione illorum, qui Deo crediderunt. Quam doctrinam

miſimus

misimus per Clementem cooperatorem nostrum fide
lissimum,& filium unanimem in Domino unà cũ Bar
naba & Timotheo filio optatissimo, & Marco Germa
no,cum quibus Titum uobis dedimus, & Lucam, Ia
sonem quoque & Lutium, & Sosipatrum, per quos
hortamur uos in Domino,ut à ueteri consuetudine re
cedatis,uinculorum, inanium, exterminationum,ob
seruationum,delectu s ciborum,baptismorũ quotidia
norum: uetera enim recesserũt,ecce noua sunt omnia.

Contra improbantes legem. CAP. XIX.

COGNOSCITIS enim Deũ per Christum,uniuer
samque eius dispẽsationem à principio institutam,
quòd dedit nobis legem simplicem ad auxilium natu-
ralis legis, puram, salutarem, sanctam, in qua & pro-
prium nomen reposuit, perfectam, absolutam, decem
præcepta continentem, plenam, reprehensione caren-
tem,conuertentẽ animas, cuius immemores Hebræos
,, per Malachiam prophetam admonet dicens,Recorda- *Mal.4.*
,, mini legis Mosis hominis Dei,qui præcepit nobis man
,, data & iustitias. qui adeò sanctus ac iustus est, ut cùm
Dominus leprosum unum curauisset, posteaque no-
,, uem alios, dixerit priori, Vade & ostende te Pontifici, *Luc.5.*
,, & offer munus, quod præcepit Moses in testimonium
,, ipsis.nouem uerò illis rursum, Ite & ostendite uos sa-
,, cerdotibus. Non enim legem dissoluit, ut Simon opi *Matt.5.*
,, natur,sed ĩpleuit. Inquit enim, Iota unũ,& unus apex
,, non præteribit à lege, quousq; omnia fiant: non enim
,, ueni, inquit, soluere legem,sed adimplere.Etenim Mo
ses legislator simul ac Pontifex, idemque Propheta, &
Rex, Helias quoque zelator Prophetarum adfuerunt

in transfiguratione Domini in monte, incarnationis, passionumque testes, ut amici, familiaresque Christi, non ut inimici, & alieni. Ex quibus perspicuum fit, legem bonam sanctamque esse unà cum Prophetis.

Quæ sit naturalis lex, & quæ sit inducta, atque adiecta, & quam ob causam inducta sit. CAP. XX.

LEX est Decalogus, quam antequàm populus uitulum, hoc est Apim Aegyptium faceret, Deus tulit uoce, quæ auribus audiretur. Hæc lex iusta est; ob quam causam lex dicitur, quoniam secundum naturam iustè iudicia facit, quam Simon improbat, putans se ab ea iudicatum, supplicium effugere non posse. Hæc lex bona est, sancta, libera. inquit enim, Si feceris mihi altare, ex terra facies mihi ipsum. non dixit Fac, sed, si feceris. non necessitatem imposuit, sed liberæ potestati permisit. non enim sacrificio opus habet Deus, cùm nulla re suaptè natura indigeat, sed quemadmodum iam superiori tempore Deo charus Abel, & Noe, atque Abraam, & reliqui non rogati, sed naturali lege commoti, sua sponte Deo sacrificia offerebant à grato animo profecta, ita permittit modò Hebræis, non iubendo, sed si uoluerint concedendo. ac si recta animi sententia obtulerint, benignè recipiendo sacrificia ipsorum. Ideo, inquit, Si sacrificare desideras, non indigenti mihi sacrifica; nulla enim re opus habeo: meus est enim orbis terrarum, & perfectio eius. Cum uerò eius populi homines huius rei immemores fuerunt, & uitulum pro Deo Deum inuocauerunt, eique causam profectionis ab Aegypto tribuerunt, dicentes, Hi sunt dei tui Israel, qui eduxerunt

Marginal notes: *Exo. 20* (beside "se. Hæc lex bona est"); *Exo. 32.* (beside "cauerunt, eique causam")

runt te de terra Aegypti. Et colentes similitudinem uituli comedentis fœnum, negauerunt Deum, qui per Mosem uisitauerat ipsos in tribulatione ipsorum, Mosem (inquam) qui in manu & uirga signa effecerat, Aegyptios decem plagis percusserat, mare rubrum diuisis aquis transmiserat, eos per mediam aquam ut equitatum per campum duxerat, inimicos, & insidiatores eorum demerserat, fontem amarum ad Maran dulcem reddiderat, ex duro lapide aquam ad satietatem eduxerat; columna nubis propter æstus magnitudinem eos contexerat; columna ignea illustrauerat, uiamque monstrauerat ignorantibus quò pergerent; qui manna de cœlo dederat, à mari carnis copiam miserat inuecta ortygometra; qui in monte leges eis dederat. Cuiusque uocem audire meruerant, eum abnegauerunt dicentes, Fac nobis deos, qui præeant nos. uitulumque conflauerunt, & sacrificauerunt Idolo. Tunc uerò ira incensus Deus, ut qui eos ingratos uidebat, obligauit eos uinculis arctissimis oppressione onerum, atque duricie catenæ, & non ampliùs dixit, Si feceris, sed Fac altare, & assiduè sacrifica: immemor es enim gratiæ. Offer igitur iuge holocaustum, ut memor sis mei. Nam quoniam malè usus es libertate, posthac tibi impono necessitatem, atque certis cibis te prohibeo, & animalium mundorum & immundorum delectum tibi præscribo, quanuis omne animal bonitatem habeat, ut quod à me factum sit, & exterminationes tales tibi impero, expiationes, assidua baptismata, aspersiones, lustrationes, cessationes uarias, atque iis singulis, nisi obtemperaueris, pœnam statuo, ut æquum est inobedienti, ut hoc modo uexatus, & catena enectus, à multitudine deorum

deorum recedas; omiſſoque illo, Hi ſunt dii tui Iſrael.
Exo.32. recorderis illius, Audi Iſrael Dominus Deus tuus Dominus unus eſt, confugiasque ad illam legem, quam ego natura omnibus hominibus indidi, unum ſolum eſſe Deum in cœlo & in terra, huncque diligendum ex toto corde, ex omnibus uiribus; atque ex omni mente, & excepto illo neminem timendum; neque aliorum deorum nomen mente concipiendum, neque lingua pronunciandum. Nam ob duritiem obligauit eos, ut ſacrificando, ceſſando, ſe expiando, atque talia obſeruando, in cogitationem eius uenirent, qui hæc ipſis præcepiſſet.

Quòd ſub gratia ſumus, & non in ſeruitute legis inductæ in Chriſtum credentes. CAP. XXI.

VESTRI, qui credidiſtis in unum Deum, ac non neceſſitate, ſed recta ſententia, ei, qui uos uocauit, paruiſtis, beati ſunt oculi, quoniam uident, & aures, quoniam audiunt. ſoluti enim eſtis uinculis, & ſeruitute liberati. non ampliùs enim (inquit) dico uos ſeruos, ſed amicos, quoniam omnia, quæ audiui à Patre meo, manifeſtaui uobis. illis enim nolentibus loqui uel audire, non defectu pœnarum, ſed abundantia nequitiæ, dedi mandata non bona, & iuſtitias, in quibus uicturi non ſunt. non bona autem ex propoſito ipſorum, quoniam cauteria, gladius, medicamenta infeſta ſunt non ualentibus; non ſeruantur autem propter inobedientiam, unde non ſeruata mortem eis afferunt.

Quòd

Quòd lex de sacrificio inducta erat, quam adueniens Christus, sustulit. CAP. XXII.

VOs igitur beati estis, qui maledictione estis liberati. Christus enim Dei filius cùm uenisset, legem ratam habitam impleuit, inducta sustulit, si non omnia, at grauiora; legem confirmans, iis finem imponens, uoluntatemque humanam rursum dimisit liberam, ut nō hìc temporaneæ mortis iudicium exerceat, sed in alio statu rationes sit cogniturus. Ideoque dicit, Qui uult uenire post me, ueniat. Et rursum, Num & uos uultis abire? Iam uerò ante quoque eius aduentum recusabat populi sacrificia, sæpenumerò in eum peccantis, atque existimantis sacrificiis eum non pœnitentia placatum iri. ita enim, inquit, Vt quid mihi incensum de Saba affers, & cinnamomum de terra longinqua? Holocaustomata uestra non sunt accepta, & sacrificia uestra non placent mihi. & deinceps, Holocaustomata uestra congregate cum sacrificiis uestris, & comedite carnes, quoniam non mandaui uobis, quādo eduxi uos de terra Aegypti. De holocaustis, & sacrificiis per Isaiam quoque, Quid mihi multitudo uictimarum uestrarū? dicit Dominus. Plenus sum holocaustis arietum: adipem agnorum, & sanguinem taurorum, & hircorum nolo, neque ueneritis apparere mihi. Quis enim quæsiuit hæc de manibus uestris? calcare atrium meum nō addetis ampliùs. Si obtuleritis siliginem, uanum, incensum, abominatio est mihi. Neomenias uestras, & sabbata uestra, & diem magnum non feram. Ieiunium, & cessationem, & festiuitates uestras odit anima mea. facti estis mihi in sacietatem. Et per alium dicit, Disce de à me, sonum carminum tuorum, & psalmum organorum

Ier. 6.
Ier. 7.
Isa. 1.
Amos. 5.

ganorum tuorum non audiam. & Sauli, qui ſacrificare
1. Reg. 15 conſtituerat, Samuel dicit, Bona auſcultatio ſuper ſa-
crificium, & obedientia ſuper adipem arietum. Ecce
enim non uult Deus ſacrificium ſicut obtemperari ſi-
bi, & per Dauid dicit, Non recipiam de domo tua ui-
Pſal. 49 tulos, neque de gregibus tuis hædos. Si eſuriero non
dicam tibi: meus eſt enim orbis terrarum, & perfe-
ctio eius. Num manducabo carnes taurorum, aut ſan-
guinem hircorum bibam? Sacrifica Deo ſacrificium
laudis, & redde altiſſimo uota tua. Atque in omni-
bus ſcripturis eorum ſacrificia reiicit, quoniam ii in ip-
ſum peccauerunt. Sacrificia enim impiorum, abomi-
Prou. 15 natio apud Dominum. Etenim iniquè offerunt ea. &
iterum, Sacrificia ipſorum tanquàm panis ipſis, om-
nes comedentes ea inquinabuntur. Quòd ſi ante ſuum
aduentum, loco ſacrificii cor mundum poſtulabat, &
ſpiritum contritum, modo cùm iam uenerit, multo
magis hæc, quæ per ſanguinem fiebant, eum dicimus
ſuſtuliſſe. Suſtulit autem cùm prius illa impleuerit. e-
tenim circumciſus eſt, & aſperſus, ſacrificia quoque
obtulit, & holocauſta, atque aliis moribus uſus eſt; ip-
ſeque legiſlator effectus eſt perfectio legis, non ſubla-
ta lege naturali, ſed extinctis iis, quæ per deuteroſim
inducta fuerant, quanquàm non omnibus.

Quomodo Chriſtus impleuerit legem, & quæ extinxerit, quæ commutauerit, uel tranſtulerit. CAP. XXIII.

LEGEM enim naturæ non ſuſtulit, ſed confirma-
Deut. 6. uit: nam qui dixit in lege, Dominus Deus tuus,
Dominus unus eſt. idem dicit in Euangelio, Vt co-
Ioan. 17. gnoſcant te ſolum Deum. & qui dixit, Diliges proxi-
mum

mum tuum, ſicut te ipſum. in Euangelio renouato præcepto. Mandatum nouum (inquit) do uobis, ut diligatis uos inuicem. Qui tunc cædem prohibuit, modò prohibet inconſideratam iram; qui tunc adulterium, modò illicitam cupiditatem, qui tunc latrocinium, modò magis commendauit eum, qui de propriis laboribus inopibus præbet; qui tunc odium prohibuit; nunc inimicorum dilectionem præcepit; qui uindictam, nunc præcipit patientiam, non quòd iniuſta ſit uindicta, quæ iuſtè ſumatur, ſed quòd præſtantior ſit patientia. Neque uerò naturales affectiones excidi iuſſit, ſed illarum exuperantiam; qui colendos parentes præcepit, ipſe iis ſubiectus erat; qui Sabbatum ſeruari uoluit, ut ille dies conſumeretur in legum meditatione, nunc quotidie iuſſit nos cogitantes conditæ naturæ prouidentiæque legem, gratias agere Deo. Circumciſionem ſuſtulit, cùm eam in ſe expleſſet. Ipſe enim erat, cui repoſita erat expectatio gentium; qui iuſiurandum præceperat, & periurium prohibuerat, omnino iurare uetuit. Baptiſmum, ſacrificium, ſacerdotium, localem adorationem alio modo mutauit. pro quotidiano baptiſmo, unum ſolũ baptiſmum inſtituit, qui in eius mortẽ perficitur pro una tribu. De qualibet natione præcepit optimos deligi, nec corporum integritatem ſpectari, ſed religionem ac uitam. Pro ſacrificio cruento, rationale, & incruentum, ac myſticum ſacrificium inſtituit, quod in mortẽ Domini per ſymbola corporis, & ſanguinis ſui celebratur. pro adoratione locali, ab ortu Solis uſq; ad occaſum in omni loco imperii ſui; nomen ſuum celebrari ſtatuit. Quare non ſuſtulit à nobis legem, ſed uincula: nam de lege Moſes inquit, *Ioã. 13.* *Deuter. 6*

„ Meditaberis uerbum, quod ego tibi mando, ſedens

Psal. 1. domi, surgens & ambulans in uia. Et Dauid ait, In
„ lege Domini uoluntas eius, & in lege eius meditabe-
„ ris die ac nocte. ubique enim nos legibus obsequentes
Psal. 18. esse uult, non legum contemptores. Beati enim (in-
„ quit) immaculati in uia, qui ambulant in lege Domi-
„ ni; Beati qui scrutantur testimonia eius: in toto corde
„ exquirent eum. Et iterum, Beati sumus Israel, quo-
„ niam quæ placent Deo, cognita sunt nobis. Et Do-
„ minus inquit, Si hæc cognouistis, beati estis si fece-
„ ritis ea.

Quòd per Romanos quoque uoluit Dominus Iustitiæ legem demonstrari. CAP. XXIIII.

NON solùm per nos Iustitiæ legem uult demonstrari, sed etiam placuit sibi, ut ea per Romanos appareret, atque luceret. nanque ii quoque credentes in Dominum, à deorum errore, atque iniquitate recesserunt, & bonos receperunt, improbosq́ue puniunt, & Iudæos uectigales habent, atque suis iustis eos uti non permittunt.

Quòd Deus Iudæos ob impietatem, qua aduersus Christum usi sunt, in seruitutem redactos, tributo subiecit. CAP. XXV.

QVONIAM sponte seruitutem sibi imposuerunt dicentes, Non habemus Regem nisi Cæsarem; & nisi occidamus Christum, omnes in eum credent, & uenient Romani, & tollent locum nostrum & gentem. atque inuiti uera prædixerunt: nam & in eum gentes crediderunt, ipsiq́ue à Romanis potestate spoliati

liati ſunt, prohibitique ea facere, quæ ſibi patriis legibus præcepta fuerant: Maledictus enim (inquit) qui Galat. 3.
» non manet in omnibus ſcriptis in libro legis ut ea faciat. fieri autem non poteſt, ut cùm diſperſi uagique inter gentes uiuant, omnia faciant, quæ lex præſcribit. Vetat enim diuinus Moſes altare extra Hieroſolyma conſtitui, legemque extra Iudææ fines legi. Sequentes igitur nos Chriſtum, benedictionum hæreditatem adipiſcamur, legi & Prophetis per Euangelium obſequamur. Fugiamus eos, qui Deos colunt, interfectores Chriſti, & Prophetarum, nephandos atque impios hæreticos; obtemperemus Chriſto ut Regi, qui poteſtatem habet inducendi uarias leges, ac tanquàm ſapiens legislator nouas ferendi, ubique naturalibus immobilibus conſeruatis.

Quòd fugere oportet hæreticos tanquàm animarum peſtem.
CAP. XXVI.

CAVETE ab hæreticis omnibus Epiſcopi & laici, qui legem, & Prophetas improbant. Deo enim Omnipotenti infeſti non parent, & Chriſtum non confitentur filium Dei. negant enim eius generationem ſecundum carnem. Crucem erubeſcunt, paſſionem ac mortem contemnunt; reſurrectionem ignorant, æternam eius generationem præcidunt. Alii ex iis in alio impietatis genere uerſantur: opinati Dominum purum hominem eſſe ex anima tantùm & corpore conſtantem; alii Ieſum illum ipſum Deum, qui eſt ſuper omnia, eſſe exiſtimant, putantes eum ſibi ipſi patrem eſſe. quibus quid poteſt eſſe magis impium? alii rurſum cibos quoſdam uituperant, nuptiaſque cum

liberorum procreatione improbant: quòd opus ſint diaboli. cumque ob ſuam improbitatem ſint impii, nolunt à mortuis reſurgere: propterea reſurrectionem labefactant, dicentes, nos eximios quoſdam fore, ſi comedere, & bibere noluerimus, fingentes dæmonia quædam nudata carnibus, à mortuis excitatum iri; qui damnabuntur ad ignem æternum. Quare fugite ab iis, ne unà cum illorum impietate pereatis.

De Iudaicis & Græcis obſeruationibus. CAP. XXVII.

QVOD ſi quidam Iudaicas conſuetudines obſeruant, fluxum ſeminis, nocturnas pollutiones, legitimos concubitus: dicant nobis his horis, uel diebus, quibus horum aliquid ipſis accidit, abſtinent'ne ſe ab oratione uel à libro tangendo? ſi affirmabunt, perſpicuum eſt eos Spiritu ſancto deſtitui, qui ſemper cum fidelibus uerſatur; nam de Sanctis ait Solomon, ut unuſquiſque ſe præparet, ut cùm dormit, cuſtodiat eum, & cum expergiſcitur, colloquatur cum eo. Nam ſi exiſtimas ò mulier ſeptem diebus te in puerperio manētem, Spiritu ſancto priuatā eſſe, num quoq; ſi repentè mortem obires, uacua Spiritu ſancto, & deſtituta ſpe erga Deum decederes? uel potius ſpiritum habes omnino inſeparabilem, ut qui locum non occupet? neceſſaria eſt autem tibi oratio, & ſpiritus afflatus, cùm nihil in eo pecces. Nam nec legitimus concubitus, nec cubile, nec ſanguinis fluxus, nec nocturna pollutio poteſt hominis naturam contaminare, uel Spiritum ſanctum auferre, ſed ſola impietas & actio iniuſta. Nam Spiritus ſanctus ſemper manet cum iis, qui eū adepti ſunt, quouſque digni fuerint, & à quibus ſe ſubtrahit, eos

Prou. 6. (margin)

deſertos

desertos,& spiritui nequam contraditos dimittit. Homo autem omnis, alius Spiritu sancto plenus est, alius impuro, nec potest alterum effugere, nisi aliquod contrarium patiatur. Paracletus enim odit omne mendacium, Diabolus omnem ueritatem. Vnusquisque autem qui baptismum uerè est adeptus, à diabolico spiritu recessit, & Spiritum sanctum obtinuit, atque bonũ agenti adest Spiritus sanctus, complens eum sapientia & intellectu, nec permittit spiritum malum ad eum accedere, obseruans illius inuasiones. Tu ergo mulier si quemadmodum dicis, in diebus puerperii Spiritu sancto uacua es, certè plena es impuro: nã nec orans, neq; legens inuitum illum aduocas. amat enim is ingratos, si ullus alius, inertes negligentes, somnolentos, quoniam ipse quoque ingrato animo malignus à Deo spoliatus est dignitate, qui pro Archangelo diabolus esse maluerit. Ideo mulier uanos sermones desere, semperque memor esto Dei, qui te creauit, atque ei supplica. est enim tuus quoque, qui cunctorum est Dominus. meditareque illius leges, nihil obseruans, nec naturalem purgationem, neque concubitum legitimum neque partum, neque abortum, neque corporis maculam: quoniam huiusmodi obseruationes, sunt stultorum hominum inania commenta, ac mente carentia. nam nec funus, nec cadauer, nec sepulchrum, nec cibus, nec pollutio potest animam hominis inquinare, sed sola aduersus Deum impietas & iniquitas, atq; proximi iniuria, ut rapina, & uis, atque omne quod est Iustitiæ contrarium, adulterium, fornicatio. Quare iis uitatis, deserite obseruationes dilecti, Græcorum enim sunt propriæ. non enim mortuum abominamur ut illi, sperantes illum iterum uicturum; neque legitimũ con

cubitum improbamus. Eſt enim eorum conſuetudo ut in iis impiè ſentiant: Dei enim uoluntate conciliatur uiri & mulieris iuſta coniunctio. Nam qui fecit ab initio, maſculum, & fœminam fecit eos, & benedixit eis, ac dixit, Creſcite & multiplicamini, & replete terram. Quare ſi Dei uoluntate ſexus ſunt ad ſobolẽ propagandam congeminati, ergo de illius quoque ſententia facta eſt maris & fœminæ congreſſio.

De maſculorum concubitu, adulterio, fornicatione. CAP. XXVIII.

AT non ille abominabilis concubitus, qui contra naturam fit, neque praua actio, quæ Deo infeſta eſt? nam contra naturam eſt Sodomorum peccatum, & cum beſtiis coniunctio, praua actio adulterium, & fornicatio, quorum factorum aliud eſt ſcelus, aliud eſt iniuſtitia, ultimum eſt peccatum; nullum uerò impunitum relinquitur pro ſuo genere. Nam primi quærunt mundum diſſolui, iis, quæ ſecundum naturam ſunt, contra naturam abutentes. Secundi iniuſtè faciunt, qui alienas nuptias corrumpunt, & quod à Deo in unum coniunctum eſt, in duo diuidunt, filiosque ſuſpectos faciunt, & naturalem uirum inſidiis exponunt. Fornicatio eſt propriæ carnis corruptio, quæ non cauſa liberorum expetitur, ſed uoluptatis. quod eſt incontinentiæ ſignum, non argumentum uirtutis. Hæc autem omnia legibus prohibita ſunt, inquit enim Scri-
Leu. 18. *&* 20. ptura, Nõ dormies cum maſculo coitu muliebri; maledictus enim eſt talis, & lapidibus obruite eos: abomi-
Leu. 18. *&* 20. nationem fecerunt. Omnem dormientem cum iumento, interficite eum: iniquitatem fecit in populo. Et
Deu. 22. ſi quis mulierem nuptam uitiauerit, occidite utrumq;,

iniqui-

» iniquitatem fecerunt, rei ſunt; moriantur. & deinceps
» non erit, qui fornicetur in filiis Iſrael. Et non erit quæ
» fornicetur de filiabus Iſrael. Non offeres mercedem *Deu.* 23.
» meretricis Domino Deo tuo ad altare, nec precium
canis. Non enim, inquit, caſtæ ſunt preces de mercede meretricis. Hæc leges prohibuerunt, nuptias commendauerunt, benedictas eas appellantes; quoniam benedixit eis Deus, qui fœminam cum maſculo
» coniunxit. Ait quodam in loco ſapiens Solomon A' *Pro.* 19.
» Domino copulatur mulier uiro. Et Dauid inquit. Vxor *Pſa.* 127
» tua ſicut uitis abundans in lateribus domus tuæ: Filii
» tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ. Ecce
ſic benedicetur homo, qui timet Dominum. Nuptiæ igitur honeſtæ & commendabiles ſunt, ipſaque liberorum procreatio pura eſt: nihil enim mali ineſt in bono. Neque uerò naturalis purgatio odioſa Deo eſt, qui illam inſtituit in mulieribus per menſtrua ſpatia, ualetudinis, firmitatiſque cauſa, cùm otioſæ ſint, ut quæ magna ex parte domi ſedent, ſed etiam (ut habetur in Euangelio) cùm illa, quæ patiebatur fluxũ ſanguinis, ualetudinis gratia ſalutarem fimbriam attigiſſet, non moleſtè tulit Dominus, neque omnino illam accuſa- *Matt.* 9.
» uit, immo potius eam curauit, dicens, Fides tua te
» ſaluam fecit. Menſtruiſque apparentibus mulieribus, uiri cum eis ne coeant, ut filii ſine morbo naſcan
» tur; prohibuit enim hoc lex inquiens, Ad mulierẽ men *Ezec.* 18
» ſtruatam ne accedas. Neque uerò cum prægnantibus conſuetudinem habeant: non enim ſuſcipiendorum filiorum, ſed uoluptatis cauſa hoc faciunt. oportet autem Dei amicum, non appetere uoluptatem.

Quomodo oporteat mulieres uiris suis subiectas esse, & uiros diligere uas uxores. CAP. XXIX.

MVLIERES subiectæ estote uiris uestris, eosque in honore habete, ac timore, & charitate illis inseruite quemadmodum sancta Sarra Abraham honorabat, quæ nec nomine ipsum audebat appellare,
„ sed dominum illum uocabat; Dominus meus, inquiens, senex est. Item uiri diligite uestras uxores ut propria membra, ut uitæ socias, in filiisque generandis
Prou.5. adiutrices. Lætare enim inquit, cum muliere, quæ est
„ à iuuentute tua, cerua tuæ amicitiæ, & pullus tuarum
„ gratiarum conuersetur tecum, propria uerò præeat te,
„ & adsit tibi in omni tempore. in huius enim amicitia
„ implicatus, multiplicabilis eris. Diligite ergo eas utì
Mal.2. membra propria, utì corpora uestra. Scriptum est
„ enim hoc modo, Dominus testificatus est inter te &
„ mulierem adolescentiæ tuæ, & hæc consors tua, & non
„ alius fecit, & reliquiæ spiritus tui, & custodite in spiri-
„ tu uestro. & mulierem adolescentiæ tuæ ne deseras.
Vir igitur & uxor iustis nuptiis coniuncti, mutuò se excitantes, sine obseruationibus orent, & quanuis non lauent, tamẽ erunt lustrati. Qui uerò alienã uxorẽ corruperit, uel cum meretrice se inquinauerit, neq; si toto mari, atq; oĩbus fluuiis se abluerit, expiari poterit.

Quòd Iudæorum & Græcorum mos est obseruare naturales purgationes, & mortuorum reliquias uitare; à Christianis uerò hoc est alienum. CAP. XXX.

NOLITE obseruare legalia, nec naturalia piacula, existimantes iis contaminari, nec sequamini Iudaicas separationes, nec assiduos baptismos, neque expiationes

tiones in contactu mortui, sine ullaque exceptione cō
uenite in cœmeteria, sacros libros in iis legentes & psal
lentes pro iis, qui dormierunt, Martyribus, atque omnibus sanctis, qui à sæculo fuerunt; proque fratribus nostris, qui in Domino obierunt; Et antitypum regalis corporis Christi, acceptabilemque Eucharistiam offerte in Ecclesiis & cœmeteriis uestris. Atque in exitu mortuorum psallentes, eos deducite, si fideles fuerint
in Domino. Preciosa enim in conspectu Domini mors Psa. 115
» sanctorum eius. Et iterum, Reuertere anima mea in re- Psal. 114
» quiem tuam, quoniam Dominus benefecit tibi. Et alio Pro. 10.
» in loco, Memoria iustorum cum laude. Et iustorum Sap. 3.
animæ in manu Dei. Nam, qui in Deum crediderunt, quanquàm obierunt, tamen non sunt mortui. Dicit. n. Dominus Sadducæis de resurrectione mortuorum,
» Non legistis quod scriptum est, Quoniam ego Deus Mar. 12
» Abraam, Deus Isaac, Deus Iacob: non est Deus mortuorum, sed uiuorum; omnes enim in ipso uiuunt. Igi- 4. Reg. 6.
tur eorum, qui in Deo uiuunt, nec reliquiæ sine honore manent. nam Helissæus Propheta post discessum è uita, mortuum quendam excitauit interfectum à Piratis Syriæ. attigit enim corpus eius Helissæi ossa, atque excitatus uixit; quod factum non esset, nisi Helissæi corpus sanctū fuisset. Et Ioseph complexus est Iacob post mortem, cùm iaceret in lectulo, & Moses ac Iesus Nauæ Iosephi reliquias secum duxerunt, quod minimè putauerunt piaculum. Quare uos quoque Episcopi & alii sine metu piaculi contingentes mortuos, nolite putare quòd eorum contactus uos inquinat; neque eorū reliquias uitetis, omissis huiusmodi insanis obseruationibus, ornaminique sanctitate & temperantia, ut participes immortalitatis, & consortes Regni Dei efficia-

mini, & promiſſionem Dei aſſequamini, requieſcentes in æternum per Ieſum Chriſtum Saluatorem, qui poteſt aperire aures cordis ueſtri, ad recipiendum acuta Dei eloquia per Euangelium, & per Doctrinam Ieſu Chriſti Nazaræi. Qui crucifixus eſt ſub Pontio Pilato, & Herode; mortuus ac ſuſcitatus à mortuis, & iterum uenturus in cũſummatione ſæculi cum gloria ac uirtute multa. Qui mortuos eſt excitaturus, Mundo finem impoſiturus, & unicuique pro meritis tributurus. Qui dedit nobis ſe ipſum pignus reſurrectionis, atq; in Cœlum aſſumptus eſt per potentiam Dei & Patris ipſius in conſpectu noſtro. qui per quadraginta dies comedimus & bibimus unà cũ illo, poſtquàm à mortuis reſurrexit; quique ſedet à dexttis Throni maieſtratis O-
Pſa. 109 mnipotentis Dei ſuper Cherubin. Qui audiuit, Sede à dextris meis donec ponã inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Quem uidit beatiſſimus Stephanus ſtan-
Act. 9. tem à dextris uirtutis, & exclamans dixit, Ecce uideo
" cœlos apertos, & filium hominis ſtãtem à dextris Dei,
utì Pontificem omnium rationalium ordinum,
per quem honor, maieſtas, & gloria
Omnipotenti Deo, nunc,
& in ſæcula
Amen.

CON-

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER SEPTIMVS.

De conuersatione, & uitæ moribus, deq; gratiarum actione.
CAP. I.

VM legiſlator Moſes dixerit Iſraelitis, Deu. 30.
,, Ecce poſui in cōſpectu ueſtro uiã uitæ,
,, & uiã mortis. & ſubiunxerit. Elige uitã
ut uiuas. & Helias Propheta dixerit po
pulo, Quouſque claudicatis utroq; po 3. Re. 18
plite? Si Deus eſt Dominus, ſequimi-
,, ni eum. meritò quoque dicebat Dominus, Nemo po- Matt. 6.
,, teſt duobus dominis ſeruire, uel enim alterum odio
,, habebit, & alterum diliget, uel uni hærebit, alterum
contemnet.

De uia naturali, & inducta, & quòd una à Deo, altera ab errore prouenit ex inſidijs Diaboli. CAP. II.

NECESSARIO' nos etiam ſecuti magiſtrũ Chriſtum, qui omnium hominum Saluator eſt, maximè fidelium, dicimus duas eſſe uias, unam mortis, uitæ alteram, quæ inter ſe comparationem non habent: magna eſt enim earum differentia, immo omnino diſſident: ac naturalis quidem eſt uitæ uia, inducta uerò

uia mortis, quæ non uoluntate Dei accidit, sed insidiis aduersarii. Prima est igitur uia uitæ; atque hæc ipsa
Deu. 6. est, quam præscribit lex, diligere Dominum Deum
„ ex tota mente, ex tota anima, atque illum solum,
„ præter quem nullus est; & proximum sicut te ipsum.
Matt. 7. & quodcunque tibi fieri non uis, id alteri ne feceris.
Matt. 5. Benedicite maledicentibus uobis. Orate pro calum-
„ niantibus uos. Diligite inimicos uestros. quæ est enim
„ merces uestra, si ametis, qui amant uos? nam & Eth-
„ nici hoc faciunt. uos uerò amate illos, qui odio uos
Deu. 23. habent, & inimicum non habebitis; Nullum homi-
„ nem, inquit, odio habebis, non Aegyptium, non Idumæum: omnes enim sunt Dei creaturæ. Fugite au-
1. Pet. 4. tem improborum non naturam, sed propositum. Abstinete uos à carnalibus & mundanis cupiditatibus.
Matt. 5. Si quis percusserit te in una maxilla, uerte ei alteram, non quòd uindicta in malis sit, sed quòd patientia præ-
Psal. 7. stantior. Ait enim Dauid, Si retribui retribuentibus
Matt. 5. mihi mala. Si quis te angarizauerit unum milliare, ua-
„ de secum alterum. Volenti tecum certare, & tunicam
„ tuam accipere, dimitte etiam pallium. Et ab eo, qui
„ tollit tua, ne repetas. Petenti à te, da. Et uolenti abs
„ te mutuum accipere, noli claudere manum. Vir enim
„ iustus misericordia mouetur, & accõmodat; omnibus
„ enim uult dari Pater, qui Solem suum oriri facit super
„ malos & bonos, & pluit super iustos & iniustos. Omni-
„ bus igitur æquum est suppeditare de iustis labo-
Prou. 3. ribus. Honora enim, inquit, Dominum, de tuis iustis laboribus. præferendi autem sunt Sancti.

Morales exhortationes dominicarum præceptionum concordes cum antiquis mandatis diuinarum legum. Prohibitio iræ, inuidiæ, corruptelæ, adulterij, atque omnis uetitæ actionis.

CAP. III.

NON occides, hoc est nõ perdes tibi similẽ hominẽ: dissoluis enim quæ bene coagmentata sunt; non quòd omnis cædes in malis habẽda sit, sed quia solùm illa prohibetur, quæ innocenti infertur, iusta uerò magistratibus reseruatur. Non mœchaberis. diuides enim *Exo*.20.
„ carnem in partes duas. Erunt enim, inquit, duo in carne una. unum.n.sunt uir & mulier natura, consensione societate, amore, uita, more; separantur autẽ sexu, & numero. Pueros non uitiabis: contra naturam.n.est hoc ui *Leu*. 20.
tium, profectum à Sodoma, quæ à Deo misso incendio cõflagrauit: is.n.est execrabilis, & dicet omnis populus fiat. Non fornicaberis: non.n.erit fornicator inter filios Israel. Non furaberis. Achar.n.cùm in Israele furatus esset, in Hierico lapidibus oppressus interiit; & Giezi furatus, mentitusque, Neemani leprã adeptus est. & Iudas cùm surriperet pauperũ facultates, Dominũ gloriæ Iudæis tradidit, & peccati dolore se suspendit, & crepuit medius, diffusaq; sũt uiscera eius. Ananias quoq; & Saphira eius uxor furati res proprias, cùm tentasent Spiritum Domini, sententia Petri coapostoli nostri statim sunt mortui. *Ios*.7. 4.*Reg*. 8 *Ioan*.12. *Act*.1. *Act*.5.

Prohibitio magiæ, interemptionis filiorum, periurij, falsi testimonij.

CAP. IIII.

NON dabis operam magicæ arti: non lustrabis: lustratores.n.non sinetis uiuere. Non interficies filiũ tuũ in interitu, nec quod natũ erit, occides. oẽ.n.quod formatam

formatam animam à Deo accepit,uindicabitur, ſi iniu
Exo.20. ſtè interimatur. Non concupiſces res proximi tui,ue-
Matt.5. luti uxorem,filium,bouem,agrum.Non peierabis: di-
ctum eſt enim ne iures omnino; quod ſi non feceris,ſal
Pſal.62. tem iuſtum iuſiurandum iures, quoniam Laudabitur
omnis, qui iurat in idipſum.Falſum teſtimonium non
dices,quoniam qui criminatur pauperem,irritat eum,
qui illum creauit.

Prohibitio detractionis iracundiæ,morum ſubdolorum,ſermonis ocioſi, mendacij,iniuriæ,hypocriſis. CAP. V.

NON maledices;Ne diligas,inquit,maledicere.Ne
Pro.12. tollaris. neque iniuriarum memor eris. Viæ enim
Prou.6. recordantium iniuriarum in mortem. Non eris anci-
pitis ſententiæ, neque bilinguis;laqueus enim fortis ui
ro, propria labia. Et uir loquax non rectificabitur ſu-
Pſa.139 per terram. Non erit ſermo tuus uacuus: omnis enim
Mat.12. ſermonis otioſi reddes rationem. Non mendacium di-
ces; Perdes enim, inquit,omnes, qui loquuntur men
Pſal.80. dacium. Non eris iniurioſus neque rapax, Væ enim,
Iſa.45. inquit,opprimenti proximum iniuria mala.

Prohibitio improbitatis,perſonarum acceptionis,iræ,odij,inuidiæ. CAP. VI.

NOLI eſſe hypocrita,ne partẽ tuã cum ipſis ponas.
Nec improbus, nec ſuperbus, Superbis .n. Deus
Deu.10. reſiſtit.Nõ accipies perſonam in iudicio,quoniã Domi
16. ni eſt iudicium.Non odio habebis omnẽ hominem,re
Leu.19. dargutione redargues fratrem tuum, & non accipies
Prou.9. per eum peccatum. Et redargue ſapientem,& diliget
te.

,, te. Fuge omne malum, & omne quod eſt ſimile ipſi.
,, Abſtine enim, inquit, ab iniuſto, & tremor non appro-
,, pinquabit tibi. Noli eſſe iracundus, inuidus, obtrecta-
tor, neque eſto furioſus, aut audax, ne tibi accidat, quod Cain, quod Sauli, quod Ioab. quoniam ille quidem occidit fratrem Abel, quòd is præſtabilior iudicatus fuerat à Deo, & quòd eius ſacrificium fuerat prælatum: alter ſanctum Dauid perſequebatur, qui uicerat Goliam Philiſtæum, cùm illi inuidiſſet in acclamatione à Choro puellarum celebrata. Tertius duos Duces exercitus interemit, Abenner Iſraelis, & Ameſſam Iudæ.

De augurali carmine. CAP. VII.

NOLI augur eſſe, quoniam ducit hoc ſtudium ad Idololatriam. Augurium enim, inquit Samuel, peccatum eſt. Et non erit augurium in Iacob, neque *1.Re.15* *Nu.23.*
,, uaticinium in Iſrael. Non eris incantãs, neque luſtrans *Deu.18.*
,, filium tuum. Noli ariolari, neque augurari, neque di- *Leu.19.*
ſciplinis prauis ſtudere: hæc enim omnia lex prohibuit.. Noli eſſe malorum cupidus; perduceris enim ad immenſam peccatorum multitudinem. Noli uti uerborum obſcœnitate, uel oculis alludere, uel uinolentiam expetere: hæc enim ſcortationes & adulteria pariunt. Noli auarus eſſe, ne pro Deo mammonæ ſeruias. Noli duci gloriæ cupiditate, neque elatus ſis, neque excelſos ſpiritus habeas. Ex iis enim omnibus o-
,, riuntur iactantiæ. Memor eſto eius, qui dixit, Domine *Pſal.130*
,, non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi
,, mei, neque ambulaui in magnis, neq; in mirabilibus
,, ſuper me, niſi quòd humiliatus ſum.

Pro-

Prohibitio murmurationis, insolentiæ, superbiæ, audaciæ.
CAP. VIII.

NOLI murmurator fieri, memor supplicii, quod pertulerunt qui contra Mosem murmurarunt. Noli insolens esse, neque prauam mentem, neque cor durum habeas. Neque sis iracundus, aut pusillanimis.
Mat. 5. Omnia enim hæc ad blasphemiam perducunt. Sed
„ esto mitis, sicut fuerunt Moses & Dauid, quoniam mi
„ tes hæreditabunt terram.

De longanimitate, simplicitate, mansuetudine, patientia. CAP. IX.

ESTO longanimis. Qui enim talis est, prudentia præstat, quoniam pusillanimis ualde est insipiens. Præbe te misericordem: Beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Sis simplex, quietus, bonus, timens sermones Dei. Noli te extol
Luc. 14. lere, sicut ille Pharisæus. Quoniam omnis, qui se exal
„ tat, humiliabitur. Et quod est excelsum inter homines, abominatio est apud Deum. Non addes animæ tuæ audaciam. Quoniam homo audax in mala inci-
Eccl. 2. det. Non ambulabis cum insipientibus, sed cum sapientibus, ac iustis. Qui enim ambulat cum sapientibus, sapiens erit; & qui ambulat cum iustis, cognoscetur. Accidentes tibi calamitates, æquo animo patere, & casus sine molestia, sciens mercedem tibi à Deo datum iri, sicut Iob & Lazaro data est.

Quòd

Quòd oportet, magistros secundum Christum, parentibus pluris ducere. CAP. X.

EXPLICANTEM tibi sermonem Dei honora, eumque in memoria habe diu noctuque, in honore autem habe eum, non ut ortus uitæque tuæ auctorem, sed ut eum, qui tibi dedit, ut bene ac laudabiliter uiueres. ubi enim uiget Doctrina de Deo, ibi adest
„ Deus. Exquires quotidie faciem sanctorum, ut ac-
„ quiescas in sermonibus ipsorum.

Quòd non oportet separari à sanctis. CAP. XI.

NOLI à sanctis secedere, memor Coritarum. inter pugnantes pacem compone, sicut Moses, conci
„ lians concordiam. Iustè iudica. Domini enim est iu-
„ dicium. Non accipies personam in redarguendo de *Deu.10.*
peccato, quemadmodum Helias, & Michæas redar- *3.Re.18*
guebant Acahab; & Abdemelech Aethiops Sedeciam, *Ier.38.*
& Nathan Dauid, & Ioannes Herodem. *2.Re.12*

De infirmo siue pusillanimi. CAP. XII.

NOLI esse pusillanimis in oratione tua, si futura sit, uel secus; inquit enim Dominus mihi Petro
„ in mari, Modice fidei, quare dubitasti. Noli ad capiendum producere manum, ad dandum contrahere.

De Beneficentia. CAP. XIII.

SI habueris quod manibus tuis tibi parraueris, præbeto, ut labores tui consumantur in redēptionem

peccatorum tuorum . eleemoſynis enim & fide purgantur peccata. Noli dubitare in erogando in pauperes, nec cum das murmurato ; cognoſcet enim quis'nam is ſit, ille qui præmia tribuit . Nam qui miſeretur, in-
Prou.19. quit, pauperi, fœneratur Domino. Perinde enim atque donum illius erit, retribuetur ei. Noli auertere o-
„ culos ab indigente . Qui enim , inquit, claudit aures
„ ſuas, ne audiat indigentem, & ipſe inuocabit, & non
„ erit, qui exaudiat eum. Communica omnia cum fratre tuo, neque dicito propria eſſe : communis enim perceptio, uſusque à Deo omnibus hominibus paratus eſt. Noli manum tuam tollere de filio tuo, uel à filia tua,
Prou.19. ſed à pueritia inſtitue eos in timore Dei. Inſtitue e-
„ nim, inquit, filium tuum, ita enim tibi erit bonæ ſpei.

Quemadmodum à dominis ſerui tractandi ſint, & quomodo ſerui debeant dominis ſubiecti eſſe. CAP. XIIII.

NE domineris ſeruo tuo, & ancillæ tuæ, qui in eundem Deum fidem poſuerunt, in acerbitate animæ; ne aliquando ſuſpirent aduerſus te, & in Dei iram incidas . Vosque ſerui ſubiecti eſtote dominis quaſi in figura Dei , in oratione , ac timore, ueluti Deo, & non hominibus.

De hypocriſi, attentione legis, & confesſione. CAP. XV.

ODIO habeto hypocriſim, & omne quod optimũ ſit, Domino facito ; mandata Domini ne contemnito ; quæ ab eo accepiſti ſeruato, nec addens aliquid,
Deu. 12. nec detrahens. Non addes enim ſermonibus eius, ne redarguat te & mendax fias. Confitere Domino Deo tuo

tuo peccata tua. Et non ampliùs addas ad ea, ut bene tibi ſit à Domino Deo tuo, qui non uult mortem peccatoris, ſed pœnitentiam.

De cultu Parentum. CAP. XVI.

PATREM tuum & matrem tuam honora, cùm ſint auctores originis tuæ, ut ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dat tibi. Fratres tuos & conſanguineos tuos ne contemnas. Propinquos enim ſeminis ne deſpexeris. *Exo.20.*

De ſubiectione erga Regem & Magiſtratus. CAP. XVII.

REGEM timeto, ſciens Domini eſſe electionem. Magiſtratus eius in honore habeto, ut miniſtros Dei; ultores enim ſunt omnis iniuriæ; quibus pendito te tributum, uectigal atque omnem collationem grato animo.

De pura conſcientia orantium. CAP. XVIII.

NON accedes ad orationem in die iniquitatis tuæ, priuſquàm ſolueris amaritudinem tuam. Hæc eſt uia uitæ, quam ut poſſitis aſſequi, concedatur uobis per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

Quòd uia quæ inſidijs Diaboli inducta eſt, impietatis, & iniquitatis eſt plena. CAP. XIX.

VIA mortis ea eſt, quæ in uitioſis actionibus cernitur: in ea enim ignoratio Dei, & multorum Deo-

rum coaceruatio reperitur, à quibus proueniunt cædes, adulteria, fornicationes, periuria, iniustæ cupiditates, furta, idololatriæ, magiæ, ueneficia, rapinæ, falsa testimonia, hypocrisis, cordis duplicitas, dolus, superbia, uitiositas, insolentia, iniuria, obscœnitas, obtrectatio, audacia, alti spiritus, iactantia, temeritas, bonorum persecutio, ueritatis odium, mendacii studium, ignoratio iustitiæ; quæ qui agunt, non adhærent bonitati, nec recto iudicio, inuigilant non uirtuti, sed uitio, à quibus longè abest mansuetudo & patientia. Qui inania diligunt, sectantur retributionem, non mouentur misericordia pauperis, non dolent cum dolente, ignorant suum conditorem, interfectores filiorum, interemptores plasmatis Dei, auertentes se ab indigentibus, affligentes oppressum, diuitum aduocati, pauperum contemptores, undique peccatis obruti. Cauete filii ab iis omnibus.

Quòd non oportet nec ad dextram, nec ad sinistram pietatis declinare: monet enim hoc legislator. CAP. XX.

Deu. 5. VIDE ne quis te abducat à pietate. Non declinabis enim, inquit, ab ipsa nec ad dextram, nec ad sinistram, ut intelligas in omnibus, quæ agas. non enim, nisi deflexeris à uia recta, impius eris.

Quòd non est improbandum aliquid, ex ijs, quæ ad uictum sunt accommodata, sed cum gratiarum actione, & ordinatè omnia sunt percipienda. CAP. XXI.

S.Ign.ad Heronē. Isa. 1. Gen. 9. DE escis dicit Dominus, Bona terræ comedite, & omnem carnem edite ut olera herbarum: sanguinem

„ nem autem effundes: non enim quæ intrant in os, co-
„ inquinant hominem, ſed quæ exeunt, blaſphemias in-
„ quam, & detractiones, ac ſi quid eſt huiuſmodi. Tu
uerò comedas medullam terræ cum iuſtitia, quoniam
quodcunq; bonum ipſius eſt, frumentum iuuenibus, *Zac.9.*
& uinum odore fragrans uirginibus. Quis enim come-
dit uel bibit ſine ipſo? admonet quoque te ſapiens Eſ- *2.Eſd.8.*
„ dras, Ite, inquiens, & comedite pinguedines, & bibite
„ dulcedines, & ne triſtemini.

Quòd abſtinendum eſt ab Idolothytis. CAP. XXII.

FVGITE ab Idolothytis: in honorem enim Dæmonum ea ſacrificant, in contumeliam uidelicet Dei, qui unus eſt, atq; ita non eritis participes Dæmonum.

Ordinatio Dominica. quomodo ſit baptizandum, & in cuius mortem. CAP. XXIII.

DE Baptiſmo ò Epiſcope & Presbyter, iam antea præcepimus, ac nunc quoque dicimus, quòd baptizare debes, quemadmodum Dominus præcepit nobis dicens, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia, quæ præcepi uobis; Patris, qui miſit; Chriſti, qui uenit; Paracleti, qui teſtimonium dedit. Vnges autem prius oleo ſancto; deinde baptizabis aqua. Poſtremò conſignabis unguento, ut unctio ſit participatio ſancti Spiritus: aqua ſit ſymbolum mortis: unguẽtum ſigillum pactionum. Si deſit oleum, uel unguentum, ſufficit aqua, & ad unctionem, & ad ſigillum, & ad promiſſionem morientis, uel potius cõmorientis.

morientis. Ante baptiſmum ieiunet qui eſt baptizãdus. Etenim Dominus prius baptizatus à Ioanne, & in deſertum ductus, poſtea ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. baptizatus eſt aũt, & ieiunauit, non ad eluendas ſordes, uel quòd ieiunio ſibi opus eſſet, uel purgatione, qui natura purus ac ſanctus erat, ſed ut Ioanni ueritatem comprobaret, & nobis regulam præſcriberet. Quare Dominus in ſuam paſſionem non eſt baptizatus, neq; in mortem, neq; in reſurrectionem: nihil enim horum adhuc uenerat, ſed ad aliorum inſtitutionem, ideoque ex poteſtate poſt baptiſmum ieiunat, ut Dominus Ioannis: qui uerò in eius mortem initiatur, primùm ieiunare debet, & poſtea baptizari: non eſt enim æquum commortuum & ſuſcitatum ſub ipſam reſurrectionem mœſtum eſſe. Homo enim non eſt dominus inſtitutionis Saluatoris, quoniam is dominus eſt, ipſe uerò ſubiectus.

Quibus diebus hæbdomadæ ſit ieiunandum, et quibus non ieiunandum, & quam ob cauſam. CAP. XXIIII.

IEIVNIA ueſtra aliena ſint à conſuetudine hypocritarum, qui ieiunant in ſecunda & quinta Sabbati. Vos uerò uel per totos quinque dies ieiunate, uel in quarta feria, & Paraſceue, quoniam in quarta iudicium contra Dominum prodiit, cùm Iudas pecunia accepta promiſit eum tradere: in Paraſceue uerò, quoniam in ea Dominus, crucis ſupplicium paſſus eſt ſub Pontio Pilato. Sabbatum & dominicũ diem, feſtum agite, quoniam illud naturæ conditæ eſt monumentum, hic reſurrectionis. Vnum autem Sabbatum ſeruandum uobis eſt in toto anno, quod pertinet ad ſepulturam Domini, in quo ieiunare oportet,

S. Ign. ad Magn. et ad Phil.

tet, non feſtum agere: nam quo tempore naturæ auctor ſubter terram degit, ualidior eſt de eo luctus, quàm de natura inſtituta, lætitia, cùm opifex natura, ac dignitate ſuis operibus ſit præſtantior.

Quales debeant eſſe ij, qui orationem Dominicam dicunt.
CAP. XXV.

CVM oratis, nolite imitari hypocritas, ſed orate quemadmodum Dominus in Euangelio inſtituit, Pater noſter, qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuũ, adueniat regnum tuum, fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo; quoniam tuum eſt regnum in ſæcula Amen. Ter in die ita orate, præparantes uos ipſos, ut ſitis digni adoptione filiorum Patris, ne ſi indignè uos illum patrem uocetis, exprobretur uobis id, quod Iſrael filius primogenitus audiuit,
" Si ſum pater, ubi eſt gloria mea; Et ſi ſum Dominus, *Mal.1.*
" ubi eſt timor meus? Gloria enim patrum eſt filiorum ſanctitas; & honor dominorum, timor ſeruorum: quemadmodum quod eſt horum contrarium, ignominia eſt & Domini expulſio. Propter uos enim, inquit,
" nomen meum blaſphematur inter gentes.

Myſtica gratiarum actio. CAP. XXVI.

ESTOTE ex omni parte gratiis agendis intenti, tanquàm fideles, & grati ſerui. Atque in agendis gratiis dicite hoc modo, Gratias agimus tibi Pater no-

Eadẽ uerba sũt in ep. Ign. ad Phil.

ſter pro uita, quam manifeſtaſti nobis per Ieſum filiũ tuum, per quem cuncta creaſti, & uniuerſis prouides, quem & miſiſti ad ſaluandum nos, ut fieret homo; quẽ permiſiſti pati & mori, & ſuſcitatum glorificare uoluiſti, & à dexteris tuis collocaſti, per quem nobis promiſiſti reſurrectionem mortuorum. Tu Domine Omnipotens Deus æterne, quemadmodum hoc diſperſum erat, & congregatum factũ eſt unus panis, ita congrega Eccleſiam tuam à finibus terræ in regnum tuũ. Etiam gratias agimus tibi Pater noſter pro precioſo ſanguine Ieſu Chriſti, qui effuſus eſt pro nobis, & pro precioſo corpore, cuius hæc antitypa perficimus, ipſo nobis ordinante, ut annunciaremus eius mortẽ, per quem tibi gloria in ſæcula amen,

Nullus qui non ſit initiatus, ex iis comedat, ſed tantùm qui ſunt baptizati in Domini mortem. Si quis non initiatus ſe occultans ſumpſerit, iudicium æternum comedet, quod cùm non ſit de fide Chriſti, ſumpſit quæ nephas erat ſumere in ſupplicium ſuum. Si quis per imprudentiam perceperit, eum ſubitò inſtitutum initiate, ne contemptor exeat.

Gratiarum actio in diuina ſumptione. CAP. XXVII.

POST perceptionem, gratias agite hoc modo, Gratias agimus tibi Deus & Pater Ieſu Saluatoris noſtri, pro ſancto nomine, quod habitauit in nobis, & pro cognitione, fide, charitate, & immortalitate, quam dediſti nobis per Ieſum Chriſtum filium tuum. Tu Domine Omnipotens cunctorum Deus creaſti Mundum, & quæ in eo ſunt per ipſum, & legem plantaſti in animis noſtris, & uictum præparaſti hominibus. Deus ſan

ctorum

ctorum & irreprehensibilium patrum nostrorum Abraam, Isaac, & Iacob fidelium seruorum tuorũ. Deus fortis, fidelis, uerus, & non mentiẽs in promissionibus: qui Iesum Christum tuum in terram misisti, ut cum hominibus uersaretur ut homo, qui erat Deus uerbum & homo: & errorem radicitus euelleret. Tu ergo nũc per ipsum memento huius Ecclesiæ sanctæ tuæ, quam acquisiuisti precioso sanguine Christi tui, & libera eam ab omni malo, & perfice in dilectione tua & ueritate: & cõgrega nos in regno tuo, quod præparasti. Ipsa Maranatha *, osanna filio Dauid, Benedictus qui uenit in nomine Domini. Deus Dominus, qui apparuit nobis in carne. Si quis Sanctus sit, accedat; qui non est, fiat per pœnitentiam. Permittite etiam Presbyteris ut gratias agant.

Gratiarum actio pro mystico unguento. CAP. XXVIII.

DE Vnguento, gratias agite hoc modo, Gratias agimus tibi cunctorum opifex Deus etiam pro fragrantia unguenti, & pro immortali sæculo, quod manifestasti nobis per Iesum filium tuum, quoniam tua est gloria, & potestas in sæcula amen. Si quis ueniat & hoc modo gratias agat, recipite eum, utì Dei discipulum. Si uerò aliam doctrinam prædicauerit, præter quam uobis tradidit Christus per nos, eum non permittatis gratias agere: is enim contumelia afficit Deum potius quàm honorat.

Quòd oportet delectum adhibere in communione. CAP. XXIX.

QVI ad uos ueniunt, omnes probati recipiantur. Intelligentia enim præditi estis, & potestis dexteram, uel sinistram cognoscere, & falsos doctores à doctoribus discernere. uenienti uerò magistro, ex animo, ministrate in usum necessarium; falso autem magistro præbete quoque quæ opus habet, sed eius errorem nolite recipere, aut cum illo orare, ne eius contagione contaminemini: quilibet Propheta uerus, uel magister ueniens ad uos, dignus est qui alatur, ut operarius sermonis Iustitiæ.

De Primitijs. CAP. XXX.

PRIMITIAS fructuum torcularis, & areæ, bo-
Nu. 18. um quoque & ouium dabis Sacerdotibus, ut benedicantur horrea & cellæ tuæ, & fructus terræ tuæ, stabilirisq; frumento, uino, & oleo, & augeantur armenta boum tuorum, & greges ouium tuarum. omnem decimam dabis orphano, ac uiduæ, pauperi, & aduenæ, primitias panum calidorum, cadum uini, olei, atque mellis, nucum quoque, uuæ, & aliarum rerum primitias dabis sacerdotibus, argenti, uestis, & omnis possessionis orphano & uiduæ.

Quomodo oporteat diem dominicum congregatos celebrare. CAP. XXXI.

DIE Resurrectioni Domini dicato (dominicum dicimus) conuenite assiduè, gratias agentes Deo, & confitentes de beneficiis, quæ in nos contulit Deus per

per Christum, liberans nos ab ignorantia, errore, uincùlis, ut careat reprehensione sacrificium nostrum, & facilè ascendat in Deum; qui de Oecumenica suâ Ecclesia dixit, In omni loco offeretur mihi incensum & sacrificium mundum, quoniam Rex magnus ego sum, & Dominus Omnipotens; & nomen meum admirabile inter gentes. *Mal.* 1.

Quales esse oporteat eos, qui ordinantur. CAP. XXXII.

CONSTITVITE Episcopos dignos Domino, Presbyteros quoque & Diaconos, homines pios, iustos, mites, non cupidos, ueritatis studiosos, probatos, sanctos, non acceptores personarum, qui ualeãt docere sermonem ueritatis, rectè procedentes in placitis Domini. Vos uerò eos honorate ut patres, ut dominos, ut beneficos, ut bene uiuendi auctores. Increpate uos mutuò, non cum iracundia, sed cum longanimitate, bonitate, & pace. Omnia, quæ sunt præcepta uobis à Domino, seruate, uigilate pro uita uestra; sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes. Vosq; similes hominibus expectantibus Dominum, quando ueniet uesperè, uel manè, uel in galli cantu, uel in media nocte. Qua enim hora non expectant, ueniet Dominus, & si ei aperuerint, beati serui illi, quoniam inuenti sunt uigilantes. quoniam præcinget eos, & collocabit in mensa, & præteriens ministrabit eis. Estote ergo sobrii, & orate ne dormiatis in mortem; non enim proderunt uobis priora rectè facta, si in extremo à uera fide aberraueritis. *Luc.* 10.

Prædictio rerum futurarum. CAP. XXXIII.

NAM in nouissimis diebus multiplicabuntur Pseudoprophetæ, & sermonis corruptores, & conuertentur oues in lupos, & charitas in odium: abundante enim iniquitate, refrigescet multorum charitas: mutuò enim se odio habebunt & persequentur, ac tradent: tuncque existet Mundi deceptor, ueritatis hostis, mendacii patronus, quem Dominus Iesus interimet spiritu oris sui, qui labiis perdit impium, multique scandalum patientur in eo. qui perseuerauerint usque ad finem ii, salui erunt. Tuncque apparebit in cœlo signum filii hominis, deinde sonus tubæ excitabitur per Archangelum, interea mortui in uitam redibunt, tūq; ueniet Dominus, & omnes Sancti unà cum eo, cum terræmotu, supra nubes cum Angelis Virtutis suæ, in Throno Regni ad condemnandum deceptorem Mundi Diabolum, & ad tribuendum unicuique pro actionibus suis. Tunc proficiscentur mali ad æternum supplicium; iusti in uitam æternam, adipiscentes illa, quæ oculus non uidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascenderunt; quæ præparauit Deus diligentibus se. Lætabunturque in Regno Dei, quod est in Christo Iesu. Quare cùm tanta bona ab eo simus consecuti, efficiamur eius serui, eum assidua oratione inuocantes, & dicentes.

2.Thes.2

1.Cor.3.

Oratio commemorans uariam Dei prouidentiam.
CAP. XXXIIII.

AETERNE Saluator noster Rex Deorum, qui solus es omnipotens, & Dominus Deus omnium creaturarum

turarum,& Deus sanctorum & irreprehensibilium Patrum nostrorum antiquorum. Deus Abraam,& Isaac, & Iacob, misericors, miserator, longanimis, & multæ misericordiæ, cui omne cor patet,& omnis occulta cogitatio reuelatur, ad te clamant animæ iustorum, in te confidit spes sanctorum: Pater iustorum,& cum rectitudine inuocantium exauditor, qui etiam tacitas interpellationes cognoscis: pertingit enim usque ad interiora hominis tua prouidentia, & per conscientiam scrutaris cuiusque sententiam, cui in omni regione orbis terræ precum, & orationis offertur incensum, qui præsens sæculum Iustitiæ curriculum instituisti, omnibus aperiens ostium misericordiæ, & unicuique ostendens per innatam cognitionem, & naturale iudicium, legisque admonitionem, quòd diuitiarum non est æterna possessio, nec formæ perpetuus decor, quod uirium robur facilè dissoluitur, cunctaque quasi uapor & uanitas consumuntur, solaque fidei conscientia pura permanet, quæ per medios cœlos cum ueritate ascendens cõprehendit futuræ uitæ dexteram, simulque antequàm promissũ regenerationis præstetur, ipsa anima spe exultans lætatur. Iterum Patre nostro Abraam instituente uiam ueritatis, qui uisione uiam monstrauit, & docuit cuiusmodi sit præsens sæculum, ac fidem quidem eius præiuit cognitio, cognitionem secuta est fides, fidem pactio. dixisti enim, Faciam semen tuum ut stellas cœli,& arenam, quæ est in littore Maris. sed etiam cùm ei Isaac filium concesseris, cognoueris que ipsum similem futurum illius, item eius Deus uocari uoluisti, dicens, Ero tuus Deus,& seminis tui post te. Cumque Pater noster Iacob in Mesopotamiam mitteretur, monstrato ei Christo, per eum locutus est dicens, Ecce ego sum tecum

Gen. 15
Gen. 28.
Gen. 32.

tecum, & augebo te, & multiplicabo uehementer. atq; eodem modo dixisti Mosi fideli, ac sancto seruo in uisio-
Exo. 3. ne rubi, Ego sum qui sum; hoc mihi nomen est æternũ, & memoriale in generationibus generationum. Propugnator generis Abraam benedictus es in sæcula.

Oratio commemorans uaria Conditoris opera.

BENEDICTVS es Domine sæculorum Rex, qui per Christum cuncta fecisti, & per ipsum in principio incondita ordinasti; qui diuisisti aquas ab aquis firmamento, & spiritum uitalem eis iniecisti; qui stabiliuisti terram, & extendisti cœlum, & singularum creaturarum perfectam dispositionem ordinasti. Tua enim uirtus Domine Mundum ornauit, cœlum ut fornicẽ concretum decorauit astris ad expellendas tenebras, lucem, solemque ad illustrandos dies, fructuumque maturitatem condidit: lunam ad temporum uicissitudinem, crescentem & decrescentem, noctem diemq; appellasti, firmamentum per medium abyssum demõstrasti, & dixisti ut congregarentur aquæ, & appareret arida. Mare uerò ipsum quomodo quis explicare posset? quod quidem æstuans ab alto in terram impellitur, recurrit autem iussu tuo, arena prohibitum. Dixisti enim ut in ea ipsius undæ frangerentur, idque animantibus paruis, & magnis, nauigiisque peruium effecisti: uel quomodo terra se uestiens herbis, tanta florum iucunditate distincta sit, tantaque arborum uarietate, quam lucidissima lumina nutriunt, constantissimum seruantia cursum, & in nullo tuũ imperiũ uariantia, sed quatenus tu iubes orientia atque occidentia in signa temporum, & annorum, & pro hominũ usu

usu permutantia cursus sui uicissitudinem. Deinde uaria animalium genera condita sunt, terrestrium, aquaticorum, alitum, amphibiorum, quibus sapiens ars prouidentiæ tuæ singulis accommodatam uictus rationem largitur. ut enim uaria producere potuit, sic uariè singulis prouidere non contempsit, finemque operis rationale animal mundi ciuem tuæ sapientiæ dispositione condidisti, dicens, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, illum constituens, ut esset Mundi ornamentũ, cuius corpus ex quatuor incorporeis elementis condidisti, animam de nihilo ei dedisti, quinque sensus, quasi quinque certamina concessisti, mentem animæ aurigam, sensibus præfecisti. Præterea, Domine, quis posset pro dignitate cõmemorare roscidarum nubium tempestates, micantium fulgurum splendores, tonitruum horribiles fragores, ciborum conuenientem ministratum, cœlorum omnibus accommodatam temperationem? parere uerò nolentem hominem, uitæ mercede priuasti, non illo funditus sublato, sed breui tempore morti traditũ, iureiurando in uitam reuocasti, & terminum mortis soluisti, qui mortuos uiuos facis per Iesum Christum, qui est spes nostra.

Oratio cum gratiarum actione commemorans Dei in rebus prouidentiam. CAP. XXXV.

MAGNVS es Domine; Omnipotens, & magna est fortitudo tua, & sapientiæ tuæ non est numerus. Creator, Saluator, diues in gratiis, longanimis, & misericordiæ largitor, qui non subtrahis à creaturis tuis salutem: natura enim es bonus, & peccatori-

bus

bus parcis, ad pœnitentiam eos prouocans, miseratio-
nibus enim plena est tua castigatio: quomodo enim
sustineremus, si ad subitum iudicium uocaremur? quã
do diuturno tempore expectati, uix infirmitatem abiici
mus. Tuam potentiam enarrant cœli & terra firmita-
te librata; mole sua apta Mare fluctuans, infinitos pa-
scens animantium greges. coercetur arena, tuum per-
horrescens imperium, omnesque cogit clamare, Ma-
Psal. 103 gnificata sunt opera tua Domine; omnia in sapientia fe
cisti; repleta est terra operibus tuis. Exercitus Angelo
rum ardens, spiritusque intellectuales dicunt, Vnus
Sanctus & Seraphin unà cum Cherubinis, sex alis or-
natis tibi uictoriæ hymnum canentia incessabili uoce
proclamant, Sanctus Sanctus Sanctus Dominus Sa-
baoth; Plenum est cœlum & terra gloria tua. Aliæ quo
que ordinum turbæ Archangeli, Throni, Dominatio
nes, Principatus, Potestates, Virtutes inclamantes
dicunt, Benedicta gloria Domini de loco eius. Israel
uerò, hoc est terrena Ecclesia ex gentibus congregata,
cœlestes Virtutes æmulata, diu noctuq; corde pleno,
& uolenti animo canit, Currus Dei decem millium
multiplex millia lætantium, Dominus in eis, in Sina, in
sancto. Nouit cœlum eum, qui ipsum nullo fulcimen
to nixum concamerauit, & stabile effecit, ut lapidem
cubum, qui etiam terram & aquam in unum coegit,
aeremque diffudit, unde uita ac spiritus duceretur;
cui ignem coniunxit ad teporem, tenebrarumque ex-
pulsionem. Obstupescit astrorum chorus indicans eũ,
qui ipsa numerat, & demonstrans illum, qui ipsa no-
minat. Obstupescunt quoque animalia, uitæ inspirato
rem, & arbores suum satorem; quæ omnia uerbo tuo
creata, indicant tuæ potentiæ magnitudinem. Quare
debet

debet omnis homo ex intimo pectore tibi per Christũ laudem pro iis omnibus tribuere, cum propter te hæc omnia possideat. Tu enim bonus es in beneficiis concedendis, & largitor in misericordia præstanda. Qui solus es omnipotens; quando enim uis, adest tibi, ut possis: tua enim æterna potentia flammam refrigerat, leones coercet, cete mansuefacit, ægrotos subleuat, copias euertit, exercitum hostium & multitudinem populi superbientem prosternit. Tu es in cœlo, in terra, in Mari, in ultimis finibus, nullo ipse termino circumscriptus, magnitudinis tuæ non est finis. non enim hoc nos dicimus Domine, sed serui tui est oraculum dicentis, Et cognosces corde tuo quia Dominus *Deu. 4.*
" Deus tuus, Deus in cœlo sursum, & in terra infrà, & non est alius, nisi ipse, neque enim est Deus præterquàm ipse solus. Sanctus non est præter te, Dominus Deus scientiarum, Deus sanctorum, sanctus supra omnes sanctos. qui enim sanctificati sunt, sub manu tua sunt; gloriosus, exaltatus, inuisibilis natura, imperscrutabilis in iudiciis, cuius nullius indiga uita est, sine mutatione & uarietate duratio, sine labore operatio, nullis finibus definita maiestas, perpetuus decor, inaccessibile domicilium, intransmigrabilis habitatio, interminabilis scientia, inuariabilis ueritas, sine medio opus, sine insidiis potentia, sine successione imperium, sine aduersario uires, numerosa est exercitus multitudo. Tu enim es sapientiæ pater, naturæ per mediatorem auctor, ut causa, prouidentiæ præbitor, legum dator, inopiæ expletor, impiorum ultor, & iustorum retributor, Christi Deus, ac Pater, & colentium illum Dominus, cuius est infallibilis promissio, incorruptibile iudicium, inexorabilis sententia, inex

hausta pietas, æterna benignitas, propter quem tibi digna ac merita adoratio debetur ab omni rationali & sancta natura.

Oratio commemorans Christi incarnationem, & uariam erga Sanctos prouidentiam. CAP. XXXVI.

DOMINE Omnipotens Mundum per Christum condidisti, & Sabbatum propter id instituisti, quoniam in eo quieuisti ab operibus, in meditationem tuarum legum, festaque præcepisti in lætitiam nostrarum animarum, ut memoriam recoleremus creatæ à te sapientiæ: quemadmodum propter nos nasci uoluit ex muliere, apparuit in uita, demonstrans se in baptismo, quòd Deus & homo erat, qui apparuit, pro nobis passus est tua permissione, & mortuus, atque tua potentia suscitatus. Ideo resurrectionis festum celebrantes, in dominica lætamur, propter eum, qui uicit mortem, donauit uitam, & immortalitatem; per quem accesserunt gentes ad ipsum in populum magnum, uerum Israelem, Deo charum, uidentem Deum. Tu enim Domine etiam patres nostros de terra Aegypti eduxisti, ferrea fornace, luto, atque opere latericio liberauisti, è manu Pharaonis suorumque ministrorum eripuisti, per Mare ueluti per aridam duxisti, eisque in deserto omnibus es obsecutus: legem dedisti decem mãdatorum tua uoce prolatam, & manu tua conscriptam. Sabbatum eos seruare iussisti, non ut ansam cessandi eis dares, sed ut occasionem pietatis haberent, scilicet ut potentiam tuam agnoscerent, & mala uitarent, quasi sacris quibusdam cancellis eos astringens, doctrinæ causa in exultationem hebdomadis: propterea hebdo

mas

mas una eſt inſignis, & hebdomades ſeptē, & menſis ſeptimus, & annus ſeptimus, cuius replicata cōuerſio Iobelæū efficit anni quinquageſimi, in quo eſt dimiſſio, uidelicet ne ulla occaſione, homines ignorātiā poſſint excuſare. Huius cauſa in omni Sabbato iuſſit ceſſari, ut ne ſermonē quidē iratū in die Sabbati de ore ſuo quiſquam uellet emittere. Sabbatum enim eſt creationis requies, Mundi perfectio, legum inueſtigatio, grata Dei laus pro iis, quæ hominibus eſt largitus: iis omnibus præſtat dominicus dies, qui cum demonſtret nobis ipſum mediatorem, moderatorem, legislatorē, reſurrectionis auctorem, primogenitum omnis creaturæ, Deum uerbum, & hominem, natum de Maria ſine congreſſu uiri, conuerſatum ſanctè, crucifixum pro nobis ſub Pontio Pilato, & mortuum ac ſuſcitatum à mortuis, meritò ut dominicus præcipitur, ut tibi Domine pro iis omnibus gratiarum áctio offeratur: ea eſt enim à te collata gratia, quæ ſua magnitudine omnia beneficia obſcurat.

S. Ign. ad Magn. et Simyr.

Oratio continens mentionem prouidentiæ, & connumerationem diuerſorum beneficiorum, Dei prouidentia, per Chriſtum collatorum Sanctis. CAP. XXXVII.

QVI promiſſiones à Prophetis prædictas impleuiſti, & miſertus es Sion, & Hieruſalem, eo, quòd ſolium Dauid pueri tui in medio eius excitaſti, propter natiuitatem Chriſti, qui de ſemine eius ſecundum carnem ex ſola Virgine erat naſciturus; ipſe quoque nunc Domine Deus accipe deprecationem labiorum populi tui, qui conſtat ex gentibus inuocantibus te in ueritate, quemadmodum accepiſti dona iuſtorum in gene

rationibus ſuis. Abel primum ſacrificium reſpexiſti, & recepiſti; Noe cùm de arca eſſet egreſſus; Abraam poſtquàm exiuit de terra Chaldæorum; Iſaac in puteo iuramenti; Iacob in Bethel, Moſis in deſerto; Aaron in medio uiuorum & mortuorum; Ieſu Naue in Galgalis; Gedeonis in petra, & uelleribus ante peccatum; Manoe & uxoris in campo; Sampſonis in Siti ante delictũ; Iephtae in bello ante temerariam promiſſionem; Barac & Debboræ in Siſara; Samuelis in Maſſepha; Dauid in Area; Ornæ Iebuſæi, & Solomonis in Gabaon, & Hieruſalem; Heliæ in monte Carmelo; Heliſſæi in fonte ſterili; Ioſaphat in bello; Ezeciæ in morbo, & in Enancherim; Manaſſis in terra Chaldæorum, poſt delictum; Ioſiæ in Phaſſa; Eſdræ in reditu; Danielis in lacu leonum; Ionæ in uentre Cetis; trium puerorum in fornace ignis; Annæ in tabernaculo ante arcem; Neemiæ in excitatione murorum; Zorobabelis, Mattathiæ & filiorum, in zelo tuo; Iabelis in benedictionibus. Quare nunc quoque ſuſcipe cum approbatione orationes populi tui, tibi per Chriſtum oblatas in ſpiritu.

Oratio auxilij iuſtorum. CAP. XXXVIII.

GRATIAS agimus tibi pro uniuerſis Domine Omnipotens, quòd nõ abſtuliſti miſericordias tuas, & miſerationes tuas à nobis, ſed in unaquaque generatione, & generatione, ſaluas, liberas, ſuccurris, protegis. Succurriſti enim in diebus Enos & Enoch; in diebus Moſis, & Ieſu; in diebus iudicum; in diebus Samuelis, & Heliæ, & Prophetarum; in diebus Dauid & Regum; in diebus Eſther, & Mardochæi; in diebus Iudith; in diebus Iudæ Machabæi & fratrum, & in diebus

bus nostris succurristi nobis pet tuum Pontificem magnum, Iesum Christum filium tuum. nam & à gladio seruauit, & à fame eripuit alendo, & à morbo liberauit, & à lingua iniqua nos texit. de omnibus tibi per Christum gratias agimus, qui nobis uocem formatam ad confessionem dedisti, linguam compositam ueluti plectrum & organum accōmodasti, gustatum idoneũ; tactum conuenientem; uisum ad aspiciendum, auditum ad apprehendendum uoces; odoratum ad percipiendos odores; manus ad opus; pedes ad ambulandum concessisti: hæcque omnia ex paruula gutta in utero informas, & post informationem, animam immortalem largiris, producisque in lucem animal rationale hominem, quem legibus instituisti, iustificationibus ornasti, eique breuis temporis dissolutione inducta, resurrectionem promisisti. Quæ ergo uita sufficeret, aut quæ laudum excellentia satis esset, ut gratias tibi agere possemus? Sed hoc pro meritis præstare non ualemus, præstare autem quantum possumus piè debemus. eripuisti enim nos ab impietate eorum, qui plures deos colunt, & qui Christum occiderunt, ab hæresibus uindicasti, ab ignorantiæ errore reuocasti, Christum misisti ad homines, ut esset homo, qui erat unigenitus Deus, Paracletum collocasti in nobis, Angelos præfecisti, Diabolum dedecorasti, cùm non essemus, nos cōdidisti, conditos conseruas, uitam suppeditas, uictum præbes, pœnitentiam promisisti, pro omnibus tibi gloria, & honor per Iesum Christum nunc & semper & in sæcula Amen. Hæc meditamini fratres, & erit Dominus uobiscum in terra, & in regno patris ipsius, qui & eum misit, & nos per eum liberauit à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ, & promisit uitam credentibus

tibus per ipsum in cunctorum Deum. Quemadmodũ uiuere debeant qui sunt Christo initiati, & cuiusmodi gratiarum actiones Deo per Christum offerre iam diximus. Aequum est autem ut etiam iis, qui nõ dum initiati sunt, opem præstemus.

Quomodo oporteat Catechumenos institui. CAP. XXXIX.

QVI in sermone pietatis instituendus est, erudiatur ante baptismum cognitione Dei ingeniti, instruatur etiam notitia Iesu unigeniti, & fide de Spiritu sancto; discat uarium creaturarum ordinem, prouidentiæ seriem; diuersarum legum iudicia, erudiatur cur Mundus conditus sit, & quamobrem homo Mundi ciuis sit constitutus; agnoscat naturam suam cuiusmodi sit; instruatur, quemadmodum Deus uitiosos puniuit aqua & igne, Sanctos honorauit in qualibet ætate, Seth, Enos, Enoch, Noe, Abraam cum suis posteris, Melchisedech, Iob, Mosem, Iesum, & Chaleb, & Phinees sacerdotem, & alios, qui in quauis ætate, sanctitate præstiterunt, quemadmodum sua prouidentia non auertit se Deus ab humano genere, sed id per diuersa tempora ab errore, & uanitate ad cognitionem ueritatis reuocauit, transferens à seruitute, & impietate ad libertatem & pietatem; ab iniustitia ad iustitiam; à morte perpetua ad uitam æternam. Hæc atque huiusmodi discat in Catechesi, qui ad baptismum accedit. Adoret autem, qui manus imponit, ipsum Deum cunctorum dominum, gratias agens pro plasmate ipsius, quòd misit filium suum unigenitum Christum, ut hominem saluũ faceret deletis iniquitatibus, & ut dimitteret impietates & delicta, & ab omni macula carnis ac

spi-

ſpiritus eum expiaret: ſanctificaret autem hominem ſe cundum beneplacitum bonitatis ſuæ, & dirigeret uo luntatem, & illuminaret oculos cordis eius ad intelligendum mirabilia ipſius, & manifeſtaret ei iudicia iuſtitiæ, ut odio habeat omnem uiam iniuſtitiæ, & ingrediatur uiam ueritatis, ut dignus fiat lauacro regenerationis in filiorum adoptionem in Chriſto, atque complantatus ſimilitudini mortis Chriſti in ſpe glorio ſæ communionis, mortuus reddatur peccato, uiuat autem Deo ſecundum mentem, uerbum & opus, & in libro uiuentium connumeretur. poſt hanc gratiarũ actionem, inſtruat eum in iis, quæ pertinent ad incar nationem Domini, ad paſſionem, reſurrectionem, aſcenſionem.

Præceptio quomodo oporteat Catechumenum cùm initiatur à Sacerdotibus, benedici, & quæ ab ijs docendus ſit. CAP. XL.

DEINDE cùm ſe iam ad baptiſmum parat Catechumenus, diſcat illa, quæ dicuntur de abrenun ciando Diabolo, & de aggregando ſe Chriſto. Oportet enim ut primùm diſcedat à contrariis, deinde ingrediatur myſteria, deleta prius à corde omni impro bitate, macula & ſordibus, atque hoc modo ſancta percipiat; nam ut diligens agricola purgat prius agrũ ſuccreſcentibus ſpinis, deinde triticum ſerit, ſic debe tis uos prius expulſa omni impietate conſtituere pietatem, & ad baptiſmum accedere. Etenim Dominus noſter ita nobis præcepit dicens, Docete prius omnes gentes. & poſtea ſubiunxit, Et baptizate eos in nomi ne Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Profiteatur igitur il le qui baptizatur, cum abrenunciat, hoc modo,

Abre-

Abrenunciatio contrarij, & congregatio ad Christum Dei. CAP. XLI.

ABRENVNCIO Sathanæ & operibus eius, pompis, cultui, Angelis, & machinationibus eius, & omnibus quæ sub ipso sunt. Post abrenunciationem, aggregãs se Christo dicat, Quoniam & aggregor Christo, & credo, & baptizor in unum ingenitum meum uerum Deum omnipotentem, patrem Christi, creatorem & opificem omnium, ex quo omnia; & in Dominum Iesum unigenitum filium eius primogenitum omnis creaturæ, genitum heneplacito Patris ante sæcula, per quem omnia facta sunt, quæ sunt in cœlis & in terra, uisibilia & inuisibilia, qui in nouissimis diebus descendit de cœlis, & carnem assumpsit, & ex sancta Virgine Maria natus est, & conuersatus sanctè secundum leges Dei; & Patris ipsius. Crucifixus sub Pontio Pilato, mortuus pro nobis: resurrexit à mortuis tertia die postquàm passus est. Ascendit in cœlos, sedet ad dexteram patris, iterum uenturus est in consummatione sæculi, cum gloria, iudicare uiuos & mortuos; cuius regni non erit finis. Baptizor & in Spiritum Sanctum, hoc est Paracletum, qui operatus est in omnibus sanctis, qui fuerunt à sæculo; postea missus est Apostolis à Patre secundum promissionem Saluatoris nostri, & Domini Iesu Christi; & post Apostolos omnibus credentibus in sancta catholica Ecclesia. Carnis resurrectionem, peccatorum remissionem, regnum cœlorum, uitam uenturi sæculi. Post hanc promissionem deinceps uenit ad olei unctionem.

Chrismatis

Chrismatis mystici olei benedictio. CAP. XLII.

BENEDICITVR hoc oleum à Sacerdote in remissionem peccatorum, & præparationem baptismi. Inuocat enim hoc modo ingenitum Deum Patrē Christi, Regem omnis sensitiuæ & intellectualis creaturæ, ut sanctificet oleum in nomine Domini Iesu, & det gratiam spiritualem, & remissionem peccatorum, & præparationem confessionis baptismi, ut qui ungitur liberatus omni impietate, dignus fiat initiatione, secundum mandatum Vnigeniti.

Mysticæ aquæ benedictio. CAP. XLIII.

DEINDE uenit ad aquam, benedicit & glorificat sacerdos Dominum Deum Omnipotentem, patrem unigeniti Dei, gratias agens, quòd misit ad suscipiendum carnem, filium suum propter nos, ut nos saluos faceret; quoniam subiit incarnationem, ut in omnibus obediens fieret, & annunciaret regnum Cœlorum, remissionem peccatorum, & mortuorum resurrectionē. Post hæc adorat ipsum unigenitum Deum, post ipsum, & propter ipsum, gratias agens ei, eo quòd pertulit pro omnibus mortem crucis, cuius figuram tradidit baptismum regenerationis; glorificat quòd in nomine Christi Deus cunctorum Dominus in Spiritu sancto non despexit genus humanū, sed uariè ei prouidit; ipsi Adæ in Paradiso cùm ei primùm pro delitiis domicilium Paradisi tradidit, deinde cùm suæ prouidentiæ ratione mandatum dedisset, eumque in peccatum lapsum iustitia spoliasset, bonitate utens, non abiecit illum omnino, sed suos posteros pro temporum successione uariis

FF ratio-

rationibus instituit, propter quem in extremo sæculi misit filium suum, ut propter homines homo fieret, & omnes humanas ægritudines susciperet excepto peccato. Ipsum igitur nunc quoque inuocet sacerdos ad baptismum, & dicat, Descende de Cœlo, & sanctifica hãc aquam, da ei gratiam & uirtutem, ut qui baptizatur secundum mandatum Christi tui, cum eo crucifigatur, & commoriatur, & consepeliatur, & corresurgat in adoptionem filiorum Dei, quæ est in ipso, ut mortuus quidem sit peccato, uiuat autem iustitia. Et post hoc baptizatum in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ungat unguento dicens,

Benedictio unguenti mystici. CAP. XLIIII.

DOMINE Deus, qui es ingenitus, summus cunctorum Dominus, qui odorem cognitionis Euangelii in omnibus gentibus suauem fecisti, da nũc etiam hoc unguentum operari uirtutem in baptizato, ut firma & sancta in eo maneat fragrantia odoris Christi tui, & cõmortuus ipse resurgat, & uiuat unà cum christo. Hæc atque huiusmodi dicat: uniuscuiusque enim manus impositionis, uirtus hæc est. Nam nisi in quodlibet horum à pio sacerdote aliqua huiusmodi inuocatio fiat, in aquam solam descẽdit qui baptizatur more Iudæorum, ac tantùm abiicit sordes corporis, non animæ. deinde astans dicat orationem, quàm nos docuit Dominus. Surgẽtem autem stare oportet necessariò & orare, quoniam qui suscitatus est, rectus manet; ideo cùm is commortuus sit & excitatus unà cum Christo, astare debet. oret autem uersus Orientem; nam id scriptum est in secundo Paralipomenon. cum enim templum à Rege

ge Solomone perfectum esset, in ipsa dedicatione Sacerdotes, & Leuitæ, & Cantores cum cymbalis & psalteriis constiterunt, ad Orientem conuersi laudantes, & confitentes, ac dicentes, Laudate Dominum, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius.

Oratio eorum, qui dudum sunt initiati.
CAP. XLV.

POST primam orationem orate in hunc modum, Deus Omnipotens, Pater Christi tui, unigeniti filii tui, da mihi corpus purum, cor mundum, mentem uigilantem, scientiam infallibilem, Spiritus sancti aduentum in adoptionem, & certitudinem ueritatis Christi tui, per quem tibi gloria in sancto Spiritu in secula sæculorum Amen.

Qui missi ordinati sint ab Apostolis.
CAP. XLVI.

HAEC de Catechumenis præcipienda duximus. De ordinatis autem à nobis Episcopis in uita nostra, significamus uobis quòd ii sunt. Hierosolymis ordinatus est Iacobus frater Domini, quo mortuo secundus Simeon Cleopæ; post eum tertius Iudas Iacobi; Cæsareæ Palestinæ primus ordinatus est Zachæus olim publicanus; post eum Cornelius; tertius Theophilus; Antiocheæ Euodius à me Petro; Ignatius à Paulo; Alexandreæ Annianus primus à Marco Euangelista est ordinatus; secundus Abilius à Luca item Euangelista; Romanæ Ecclesiæ Linus, Claudiæ primus à Paulo; Clemens post eius mortem à me Petro, secun

dus ordinatur. Ephesi Timotheus à Paulo; Ioannes à me Ioanne; Smyrnæ Aristo primus; post eum Strateas Loidis; & tertius Aristo; Pergami Caius, Philadelpheæ Demetrius à me; à Paulo Lucius Cenchræis; Titus in Creta; Dionysius Athenis; Tripolis Phænicum Marathones; Laodiceæ in Phrygia Archippus; Colossensium Philæmo; Berææ, quæ est in Macedonia; Onesimus Philemonis; Crescens in Ecclesiis, quæ sunt in Gallia; Aquila, & Niceta in Paræciis, quæ sunt circa Abiam; Crispus in Aeginensi ecclesia. Ii sunt, quibus nos Paræcias in Domino commisimus, quorum doctrinæ memores, ex omni parte obtemperate nostris sermonibus, eritque Dominus uobiscum nunc, & in infinita tempora, quemadmodum ipse dixit nobis, cùm ad suum Deum ac Patrem se reciperet.
" Ecce enim, inquit, ego uobiscum sum omnibus die-
" bus usque ad consummationem sæculi. Amen.

Oratio Matutina. CAP. XLVII.

GLORIA in altissimis Deo, & ĩ terra pax hominibus bonæ uolũtatis; laudamus te, celebramus te, benedicimus te, glorificamus te, adoramus per magnũ Põtificẽ te uerum Deum ingenitum, unũ, inaccessibilem, solũ propter magnam gloriam tuam, Domine Rex cœlestis, Deus Pater Omnipotens, Domine Deus Pater Christi agni immaculati, qui tollit peccata Mundi, suscipe deprecationem nostram; qui sedes super Cherubin. Quoniam tu solus sanctus, tu solus Dominus Iesus Christus Dei omnis creatæ naturæ, Regis nostri, per quem tibi gloria, honor, & cultus.

Vespertina

Vespertina Oratio. CAP. XLVIII.

LAVDATE pueri Dominum, Laudate nomen Domini; Laudamus te, celebramus te, benedicimus te, propter magnam gloriam tuam, Domine Rex Pater Christi, agni immaculati, qui tollit peccata Mundi. Te decet laus, te decet hymnus, te decet gloria Deum, & Patrem per filium in Spiritu sancto, in sæcula sæculorum Amen.

Nunc dimittis seruum tuum Domine secundũ uerbum tuum in pace. Quoniam uiderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.

Oratio in Prandio.

BEENEDICTVS es Domine, qui pascis me à iuuentute mea; qui das escam omni carni, reple gaudio, & lætitia corda nostra, ut omnem sufficientiam habentes, abundemus in omni opere bono in Christo Iesu Domino nostro, per quem tibi gloria, honor & fortitudo in sæcula Amen.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER OCTAVVS.

De Chariſmatibus. CAP. I.

VM Deus & Saluator noſter Ieſus
Chriſtus nobis magnū tradiderit pie-
tatis ſacramentum, inuitaueritque Iu-
dæos ac Græcos ad agnitionem unius
& ſolius ueri Dei, quemadmodum ip-
ſe quodam in loco gratias agens de ſa-
Ioan.17. lute credentium, affirmat, Manifeſtaui, inquiens, no-
,, men tuum hominibus, opus quod dediſti mihi, con-
ſummaui. & de nobis Patri dicit, Pater ſancte, & ſi
Mundus te non nouit, ſed tamen ego te noui, & ii te
norunt: meritò nobis ſimul omnibus ueluti perfectis
de Chariſmatibus, quæ ab ipſo per ſpiritum dantur,
Mar.ult. dicit, Signa eos, qui crediderint, hæc ſequentur, in
,, nomine meo Dæmonia eiicient, linguis loquentur no-
,, uis, ſerpentes tollent, ſi quid mortiferū bibent, non eis
,, nocebit, ſuper ægrotos manus imponent, & bene habe-
,, būt. quæ Chariſmata primùm nobis Apoſtolis cōceſſa
ſunt, cùm Euangeliū omni creaturæ prædicaturi eſſe-
mus, deinde iis, qui per nos crediderunt, ſunt col-
lata neceſſariò, non ad eorum, qui illa exercent uti-
litatem, ſed ad infidelium perſuaſionem, ut quos ora-
tio

tio flectere non potuit, commoueat prodigiorum potentia. Signa enim non nobis fidelibus dantur, sed iis, qui de Iudæorum & Græcorum gente infideles sunt. Nulla enim nobis utilitas accedit, cùm Dæmones expelluntur, sed iis, qui ope Domini purgantur, quemadmodum quodam in loco ipse Dominus erudiẽs nos
» ostendit dicens, Nolite gaudere quòd Spiritus uobis *Luc.10.*
» obediunt, sed gaudete quòd nomina uestra scripta sũt
» in Cœlo. quoniam illud eius uirtute fit, hoc nostra beneuolentia & studio, scilicet accedente ipsius auxilio. Non est ergo necessarium ut omnes fideles Dæmonia eiiciant, uel mortuos excitent, uel linguis loquantur, sed is tantùm, cui Charisma propter aliquam utilitatem concessum est, uidelicet ad salutem infidelium, cùm sæpenumerò conuincantur non sermonum demonstratione, sed prodigiorum effectione, cùm salute digni fuerint. Nam nec impii omnes miraculis ducun-
» tur: cuius rei testis est ipse Deus cum dicit, Si in aliis *Isa.28.*
» linguis loquar populo huic, & in aliis labiis, non credent. neque enim Aegyptii crediderunt Deo, cùm Mo *1.Cor.14*
ses tanta signa atque prodigia effecisset, neque Iudæorũ multitudo, quasi alteri Mosi, Christo credidit, cùm omnem illorum morbum, omnemque infirmitatẽ curauerit. Nam illos non cõmouit uirga in serpentẽ conuersa, nec manus dealbata, nec Nilus sanguine perfusus. hos uerò nõ flexerunt cæci uidentes, nec claudi ambulantes, nec mortui in uitã reuocati. atq; illi quidẽ ad uersabantur Ioãnes & Mãbres, huic Anna & Caiphas. Ita non omnes commouent prodigia, sed solos bona mente præditos, quorũ gratia Deus tanquàm sapiens dispensator uirtutes fieri statuit, non hominum uiribus sed sua uoluntate. quæ ideò dicimus, ne qui huiusmo-

di charismata obtinuerunt, extollantur in eos, qui ea non acceperunt. Charismata dicimus, quæ in signis consistunt, quoniam cæteroqui nullus est qui per Christum in Deum crediderit, quin spirituale Charisma acceperit; nam liberati multorum Deorum impietate, & credere in Deum Patrem per Christum, Dei Charisma censendum est. Item abiecto Iudaico uelo, credere Dei uoluntate eum, qui est ante sæcula unigenitus, in extremo tẽpore ex Virgine sine uiri concubitu natum, conuersatumque ut hominem sine peccato, omnẽque legis iustitiam implesse, ac Dei permissione crucem subiisse contempto dedecore, cùm esset Dei uerbum; eundemque mortuum & sepultum, ac tertia die suscitatũ, postque resurrectionem per quadraginta dies cum Apostolis fuisse, perfectaque omni dispensatione, in conspectu ipsorum, ad Deum ac Patrem suum, à quo missus fuerat, sublatum. Hæc qui credit, non simpliciter, nec temerè, sed iudicio & sententiæ firmitate Charisma à Deo obtinet. Eodem modo, qui omni hæresi est liberatus. Quare nemo ex iis, qui signa & prodigia faciunt, iudicet quenquam ex fidelibus, qui faciendi illa potestatem non est adeptus. Varia enim sunt Dei dona, quæ ab ipso per Christum tribuuntur; ac tu quidem accepisti hoc, ille aliud, uidelicet sermonem sapientiæ, uel scientiæ, uel facultatem spirituum separandorum, uel prædictionem rerum futurarum, uel sermonem ad docendum idoneum, uel patientiam, uel moderatam continentiam. Etenim Moses homo Dei, cùm in Aegypto miracula ederet, non elatus est supra gentiles suos, nec cùm Deus uocaretur, cum proprio Propheta Aaron se iactabat. Et Iesus Naue qui post Mosem populo præfuit, & si in bello contra Iebusæos

busæos eius uoluntate sol ad Gabæon, luna ad uallem Aelon constitit, cùm dies ad uictoriam non sufficeret; tamen non insultauit aduersus Phinees, neque Chaleb. Nec Samuel, qui tot admirabilia egerat, despexit Deo charum Dauid, quanquàm uterque Propheta erat, & unus Pontifex, alter uerò Rex. Cumque in Israele septem millia uirorum essent, qui non incuruarent genu ante Baal, tamen solus Helias, & eius discipulus Helissæus reperti sunt, qui miracula facerent. sed neque Helias œconomum suum elusit, qui cùm Deũ timeret, tamen signa non edebat; neque Helissæus suum discipulum, hostem expauescentem contempsit; neque sapiens Daniel cùm ab ore leonum iterum esset ereptus; nec tres pueri cùm camino ignis essent liberati, reliquos generis sui homines despexerunt. Sciebãt enim se non propriis uiribus, periculis liberatos, sed Dei ope, miracula edidisse, & discrimina superasse. Quare nemo se efferat supra fratrem, quamuis Propheta fuerit, & miraculorum effector: nam si cui semel concessum est, ut non amplius numeretur inter infideles, superflua est ei reliqua omnis miraculorũ facultas. nam ut quis pius sit, ab amore proficiscitur, ut miracula efficiat, ab auctoris potestate, quorum primum nos ipsos respicit, alterum operantem Deum, ob eas causas, quas antea diximus. Quare nec Rex contemnat Duces suos, nec Princeps eos, qui eius imperio parent. Nam si nulli sint qui pareant, Principes sunt superflui; et si nulli sint Duces, non poterit regnum consistere. Sed nec Episcopus se extollat aduersus Diaconum uel Presbyterum; neq; Presbyter aduersus plebem: mutua enim coniunctione copulata est huius societatis communio. Episcopi enim & Presbyteri, quo

rundam ſunt ſacerdotes, & laici, quorundam ſunt laici. Atque eſſe quidem Chriſtianum, in noſtra ſitum eſt poteſtate: eſſe Apoſtolum, uel Epiſcopum, uel aliud quidpiam: non eſt in noſtra ſitum poteſtate, ſed in poteſtate Dei, qui largitur Chariſmata. Atque hæc quidem hactenus dicta ſint propter eos, qui chariſmata uel dignitates acceperunt. Addimus autem illud ad ſermonem, qui Prophetæ munere utuntur, non eſſe omnes ſanctos, nec qui Dæmones eiiciunt, præditos eſſe omnes pietate. Etenim Balaam filius Beor uates, cùm eſſet impius, futura prædixit; item Caiphas, qui falſi nominis Pontifex erat. Multa etenim Diabolus unà cum ſuis Dæmonibus prædicit, nec tamen ideò ulla eſt illis pietatis ſcintilla: inſcitia enim ſunt oppreſſi propter uoluntariam prauitatem. Perſpicuum eſt igitur impios, quanuis Prophetarum officio fungantur, non deponere ob prophetiam, ſuam impietatem, nec eos, qui Dæmones expellunt, ſanctitatem acquirere, eo quòd illi cedunt. Fallunt enim ſe mutuò (ut ii qui ludos riſus cauſa exercent) atque eos, qui ipſis mentem adhibent, ad interitum perducunt. Neque uerò Rex impius, pro Rege habendus eſt, ſed Tyrannus: neque Epiſcopus imperitia aut nequitia cumulatus, eſt Epiſcopus, ſed falſo nomine gaudet, ut qui non à
Ier. 27. 28. Deo, ſed ab hominibus conſtitutus ſit, ut Ananias,
& Samæas in Hieruſalem, & Sedecias, & Achias, qui
Achias è Achab in Ieremia. Babylone falſi Prophetæ fuerunt, ſed etiam, Balaam uates pœnas dedit cùm Iſraelem in Beelphegor peſſunderit. & Caiphas poſtea ſibi mortem conſciuit, & filii
Nu. 24. 25. Sceuæ cùm conarentur Dæmones eiicere, ab iis uulnerati, turpiter ſe in fugam dederunt. Reges quoque Iſ-
Act. 21. raelis & Iudæ ſecuti impietatem, uaria ſupplicia pertulerunt.

lerunt. Perſpicuum eſt igitur falſo nomine præditos Epiſcopos atque Presbyteros, diuinam ultionem non declinaturos. Dicetur enim ipſis, Et nunc uos ſacerdotes, qui uile facitis nomen meum, tradam uos in occiſionem, ut Sedeciam, & Achiam, quos in ſartaginem miſit Rex Babylonis, ut inquit Ieremias Propheta. Hæc uerò dicimus non ut ueras prophetias damnemus (ſcimus enim eas afflatu diuino inter ſanctos agitari) ſed ut glorioſorum audaciam comprimamus. illudque præterea addimus, Deum talibus hominibus gratiam auferre. Superbis enim Deus reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Silas & Agabus cùm noſtro tẽpore Prophetæ eſſent, non comparabant ſe cum Apoſtolis, neque fines ſuos tranſibãt, quanquàm Deo chariſſimi erant. Prophetarunt quoque olim Maria Moſis & Aaronis ſoror, & poſtea Debborra, & poſt has Olda & Iudith, una Ioſiæ, altera Darii tempore. Mater etiam Domini prophetauit & Eliſabeth eius cognata, & Anna. noſtro quoque tempore Philippi filiæ eodem ſunt functæ munere, ſed hæ aduerſus uiros ſuos ſuperbia inflatæ non ſunt, ſed intra proprios terminos conſtiterunt. Quare ſi inter nos quoque reperitur uir uel mulier, cui huiuſmodi gratia conceſſa ſit, humiles ſpiritus habeat, ut in eo ſit grata uoluntas Dei; Ad quem enim, inquit, reſpiciam, niſi ad humilem & quietum, & pauentem ſermones meos?

Mal. 1. *Ier. 29.* *Iſa. 66.*

De Ordinationibus. CAP. II.

IN principio orationis expoſuimus quæ ad chariſmata pertinebant, quæ quidem Deus propria uoluntate conceſſit hominibus, & quemadmodum morem

eorum refutauerit, qui uel falsa dixerunt, uel alieno spiritu ad prædicendum sunt excitati, & quòd improbis hominibus sæpe Deus prophetiam & miraculorum facultatem tribuit. nunc autem ad præcipuum ecclesiasticæ descriptionis caput oratio properat, ut cùm uos, qui de Christi sententia per nos Episcopi constituti estis, hanc à nobis dispositionem didiceritis, omnia secundum tradita nobis mandata perficere possitis, scientes quòd qui nos audit, Christũ audit, & qui Christum audit, is Deum & Patrem ipsius audit, cui gloria in sæcula Amen. Simul igitur congregati nos duodecim Domini Apostoli, has nostras diuinas præcepimus institutiones de omni ecclesiastica forma, præsentibus unà nobiscum electionis uase Paulo coapostolo nostro, Iacobo Episcopo, atque reliquis Presbyteris, & septem Diaconis. Primus igitur ego Petrus dico, Episcopum ordinari debere (ut suprà simul omnes constituimus) ex omni parte reprehensione carentem, ab omni populo delectum, quo nominato & approbato, conueniens populus cum collegio Presbyterorum, & Episcopis, qui adsunt, in die dominico, præcipuus ex omnibus interroget Presbyteros, & plebem, an is sit, quem petunt in Rectorem: quibus annuentibus, iterum interroget, num omnes testificentur eum dignum esse hac magna & illustri gubernatione; deinde an pietatem erga Deũ coluerit, erga homines iusta seruauerit, domum suam rectè administrauerit; sine reprehensione uitam instituerit. Atque omnibus simul ex ueritate non ex coniectura testificantibus talem eum esse, ueluti coràm iudice Deo & Christo, præsente nimirum etiam Spiritu sancto, atque omnibus sanctis, & administratoriis spiritibus, tertiò iterum interrogentur, an uerè dignus sit sa-

cerdotio,

cerdotio, ut in ore duorum uel trium testium stet omne uerbum. iisque tertiò assentientibus, illum dignum esse, ab omnibus assensus petatur, quem prompto animo præstantes audiantur, silentioque imperato, unus ex primis Episcopis cum duobus aliis stans prope altare, reliquis Episcopis & Presbyteris secretò orantibus, Diaconis diuina Euangelia super caput eius, qui ordinatur, aperta tenentibus, dicat conuersus ad Deum,

Inuocatio ordinationis Episcoporum. CAP. III.

DOMINE Deus Omnipotens, qui solus es ingenitus, & à nullo dominaris, qui semper es, & existis ante sæcula; qui nullo indiges, & superas omnem causam atque originem; qui solus es uerax, solus sapiens, solus altissimus; qui natura es inuisibilis; qui omnia nosti antequàm fiant; qui abscondita scrutaris; qui es inaccessibilis, & nullius imperio subditus: Deus & pater unigeniti filii tui Dei & Saluatoris nostri, cunctorum opifex per ipsum, prouisor, gubernator; pater misericordiarum, & Deus omnis consolationis; qui in altis habitas, & humilia respicis. Tu es qui dedisti leges Ecclesiæ per corpoream præsentiam Christi tui sub testimonio Paracleti, per tuos Apostolos, qui & ipsi gratia tua astitimus Episcopi; qui à principio ad gubernationem populi tui sacerdotes designasti, Abel in primis, Seth, Enos, Enoch, Noe, Melchisedech, Iob; qui instituisti Abraam & reliquos Patriarchas cum fidelibus seruis tuis Mose, Aarone, Eleazaro, Phinees; qui ex ipsis principes & sacerdotes in arca testimonii constituisti; qui Samuelem in sacerdotem & prophetam elegisti, qui sanctuariũ tuum sine ministerio non reliquisti;

reliquisti; qui in iis, quos elegisti, glorificari uoluisti; iidem quoque nunc intercessione Christi tui infunde uirtutem Spiritus principalis, qui ministrat dilecto filio tuo Iesu Christo, quem uoluntate tua donauit sanctis Apostolis tuis. Da in nomine tuo scrutator cordiũ Deus huic seruo tuo, quem elegisti Episcopum, pascere sanctum gregem tuum, & fungi Pontificatu tibi, sine reprehensione ministrantem die & nocte, & placantem faciem tuam, congregare numerum eorum, qui saluantur, & offerre tibi dona Ecclesiæ tuæ sanctæ. Da ei Domine Omnipotens per Christum tuum participationem sancti Spiritus, ut habeat potestatem dimittendi peccata secundum mandatum tuum; dandi sortes secundum præceptum tuum, soluẽdi omne uinculum, secundum potestatem, quam dedisti Apostolis, ut placeat tibi in mansuetudine & mundo corde, firmiter ac laudabiliter, offerendo tibi mundam & incruentã hostiam, quam per Christum instituisti mysterium noui Testamenti, in odorem suauitatis, per sanctum filium tuum Iesum Christum, Deũ & Saluatorem nostrum, per quem tibi gloria, honor & adoratio in sancto Spiritu nunc & semper, & in sæcula sæculorum Amen.

Sermo de Catechumenis. CAP. IIII.

POSTQVA`M hæc erit precatus, reliqui Sacerdotes dicant Amen, & cum eis uniuersus populus. & post orationem unus ex Episcopis tradat Eucharistiam in manus ordinati, & ipso mane collocetur à reliquis Episcopis in suo throno, omnibus eum osculantibus osculo in Domino. Post uerò lectionem legis & Prophetarum, Epistolarum nostrarum, actuum, atque Euangelii,

lii, ordinatus ſalutet Eccleſiam iis uerbis, Gratia Domini Dei noſtri Ieſu Chriſti, & charitas, Dei Patris, & communicatio Spiritus ſancti, ſit cum omnibus uobis Amen, Et omnes reſpondeant, Et cum ſpiritu tuo. poſt hæc uerba alloquatur populum ſermonibus exhortatoriis.

Sermo Diaconi pro Catechumenis. CAP. V.

QVIBVS abſolutis, Dico ego Andreas frater Petri, omnibus conſurgentibus, Diaconus aſcendens altum aliquem locum pronunciet, NE QVIS AVDITORVM, NE QVIS INFIDELIVM. Silētioq; facto dicat, CATECHVMENI ORATE. Et omnes fideles orent attento animo dicentes, Domine miſerere. Diaconus pro ipſis oret dicens, Pro Catechumenis omnes Deum oremus, ut bonus & benignus Dominus clementer exaudiat obſecrationes & preces ipſorum, & recipiens eorum ſupplicationes, tribuat eis auxilium, & concedat petitiones cordis ipſorum ad utilitatem, reuelet eis Euangelium Chriſti ſui, illuminet eos, & inſtituat diſciplina cognitionis Dei, doceat ipſos mandata, & iudicia ſua, inſerat in animam eorum caſtum & ſalutarem timorem ſuum, aperiat aures cordis ipſorum ut meditentur in lege ſua die ac nocte, confirmet eos in pietate, uniat, & connumeret in ſancto ouili ſuo, dignos faciens lauacro regenerationis ueſte immortalitatis, uera uita, liberet eos ab omni impietate, & ne det locum inimico aduerſus eos, mundet eos ab omni inquinatione carnis, & ſpiritus inhabitet in eis, & inambulet per Chriſtum ſuum, benedicat introitus & exitus eorum, & dirigat uias eorum in

in bonum. Etiam pro eis intentè oremus, ut remissionem delictorum consecuti per baptismum, sanctis mysteriis digni fiant in mansione sanctorum. Erigite uos Catechumeni, & petite pacem Dei per Christum suũ, diem pacificum & sine peccato, itemque omne tempus uitæ uestræ, Christianos præsides uestros, propitium & benignum Deum delictorum remissionem; ipsi soli ingenito Deo per Christum suum uosmet commendate: Inclinamini, & benedictionem accipite. In iis singulis, quæ loquitur Diaconus, populus, ut prædiximus, dicat, Domine miserere. & in primis pueruli. Inclinantibus autem ipsis capita, benedicat iis ordinatus Episcopus benedictione huiusmodi,

Benedictio Episcopi super Catechumenos. CAP. VI.

DEVS Omnipotens, ingenite, inaccessibilis, qui es solus uerus Deus, Deus & pater Christi unigeniti filii tui, Deus Paracleti & cunctorum dominus, qui per Christum discipulos constituisti doctores ad docendum pietatem, ipse nunc respice super Catechumenos Euangelii Christi tui, & da eis cor nouum, & spiritum rectum innoua in uisceribus eorum, ad cognoscendam & faciendam uoluntatem tuam in corde pleno, & uolenti animo, dignos fac eos sancto baptismo, & aggrega eos Ecclesiæ tuæ sanctæ, & participes fac sanctorum mysteriorum per Christum Iesum, qui est spes nostra, quique pro nobis mortuus est, per quem tibi gloria & adoratio in Spiritu sancto in sæcula Amen.

Sermo Diaconi pro Energumenis. CAP. VII.

POST hæc Diaconus dicat, Ite Catechumeni in pace. qui, postquàm ii exiuerunt, dicat. Orate Energumeni, hoc est uexati ab immundis spiritibus. Intentè omnes pro ipsis orate, ut benignus Deus per Christum increpet immundos, & nequam spiritus, & eripiat seruos suos ab imperio inimici. qui increpauit legionem dæmonum & principem malorum diabolum: ipse nunc increpet pietatis rebelles & liberet figmenta sua à uexatione ipsius, & purget ea, quæ ingenti sapientia condidit. Etiam intentè oremus. Salua & excita illos Deus in uirtute tua, Inclinate uos Energumeni, ut benedictionem accipiatis. Et Episcopus oret dicens,

Oratio pro Energumenis. CAP. VIII.

QVI fortem armatum ligasti, & omnia uasa eius diripuisti; qui dedisti nobis potestatem ambulandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici; qui homicidam serpentem ligatum tradidisti nobis, tanquàm passerem puerulis; quem cuncta pauent & horrent à facie uirtutis tuæ; qui eum deiecisti sicut fulgur à cœlo in terram, non lapsu loca- *Luc.* 10.
li, sed ab honore in ignominiam, ob uoluntariam nequitiam; cuius aspectus siccat abyssos; & minæ lique- *Iob* 8.
faciunt montes, & ueritas Domini manet in æternum; quem laudant infantes, & lactentes benedicunt; quē celebrant, & adorant Angeli; qui aspicit super terram, *Psal.* 10
& facit eam tremere; qui tangit montes & fumigant;

Nahũ.1. qui minatur Mari & ſiccat illud, & omnia flumina deſerta facit: cuius nubes puluis pedum eius; qui ambu
Iob.9. lat ſuper Mare, ſicut ſuper pauimentum. Vnigenite Deus magni patris fili increpa ſpiritus nequam, & libera opera manuum tuarum ab alieni ſpiritus uexatione; quoniam tibi gloria, honor & adoratio, & per te tuo patri in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Sermo Diaconi pro illuminandis. CAP. IX.

DIACONVS dicat, Ite Energumeni, & poſtea dicat, Orate qui illuminamini. Intentè omnes fideles pro ipſis oremus, ut Dominus dignos illos reddat ut in Chriſti mortem initiati reſurgant unà cum illo, & conſortes faciat eos regni ipſius, & participes myſteriorum eius; uniat & conſcribat in numero eorum, qui ſalui fiunt in ſancta eius Eccleſia. Salua & ſuſcita illos in tua gratia. Conſignati Deo per Chriſtum eius, inclinantes ſe benedicantur ab Epiſcopo hac benedictione,

Oratio tertia ſuper illuminandos. CAP. X.

QVI per ſanctos Prophetas prædixiſti iis, qui initiantur, lauamini, mundi eſtote. & per Chriſtum inſtituiſti ſpiritualem regenerationem, idem nũc reſpice ſuper eos, qui baptizantur & benedic, & ſanctifica eos, & præpara dignos fieri tuo dono ſpiritali, & uera adoptione filiorum ad conſequendum ſpiritalia tua myſteria in numero eorum, qui ſaluantur per Chriſtum Saluatorem noſtrum, per quem tibi gloria, honor, & adoratio in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Sermo Diaconi pro pœnitentibus. CAP. XI.

ET dicat Diaconus, Diſcedite illuminandi, & poſt hoc pronunciet, Orate pœnitentes intentè omnes. Pro pœnitentibus fratribus rogemus, ut miſericors Deus oſtendat illis uiam pœnitentiæ; recipiat reſipiſcentiam & confeſſionem ipſorum, & conterat citò Satanam ſub pedibus eorum, & redimat eos à laqueis diaboli, & à fraude dæmonum, & eripiat eos ab omni uerbo nephario; ab omni opere illicito, & amore prauo; & condonet eis peccata uoluntaria, & inuoluntaria, & deleat chirographum ipſorum, & conſcribat eos in libro uitæ, expiet eos ab omni piaculo carnis & ſpiritus, & uniat eos, reducens ad ſanctum ſuum ouile, quoniam ipſe cognoſcit figmentum noſtrum; quoniam quis gloriabitur ſe caſtum habere cor? uel quis confidet ſe mundum eſſe à peccato? Omnes enim ſumus pœnæ obnoxii. Etiam pro ipſis intentius oremus, quoniam gaudium fit in cœlo ſuper unò peccatore pœnitentiam agente, ut declinantes omnem actionem malam, amplectantur omnia opera bona, ut benignus Deus citò eorum obſecrationibus placatus, reſtituat eis lætitiam ſalutaris, & ſpiritu principali confirmet eos, ne ampliùs prohibeantur communionem habere ſanctorum ſacrorum ipſius, & participes fieri diuinorum myſteriorum, ut digni reperti adoptionis filiorum, uitam æternam conſequantur.

Etiam omnes intentè pro eis dicamus, Domine miſerere.

Impositio manuum pro pœnitentibus. CAP. XII.

SALVA eos Deus, & suscita misericordia tua. Suscitati Deo per Christū inclinate uos, & benedicimini.

Episcopus ita oret.

OMNIPOTENS æterne Deus, cunctorum Domine, creator & gubernator uniuersi, qui hominem in Mundi ornatum posuisti per Christum, & dedisti ei legem naturalem & scriptam, ut uiuendi normam haberet, utì rationis compos; & si in aliquo peccaret fundamentum pœnitentiæ tradidisti ei bonitatem tuam; respice super inclinātes tibi colla animæ & corporis, quoniam tu non uis mortem peccatoris, sed pœnitentiā, ut reuertatur à uia sua mala & uiuat: qui Nineuitarum
1.Tim.2 pœnitentiam admisisti, qui uis omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire; qui filium, qui suas facultates luxuriosè consumpserat, paterno affectu recepisti per pœnitentiam, recipe nunc quoq; supplicantium tibi pœnitentiam? quoniam non est qui nō peccet in te. Si enim iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit; quoniā apud te est redēptio, & reduc eos in sanctam tuam Ecclesiam, restituta illis priori dignitate & honore per Christum Deum & Saluatorem nostrum, per quem tibi gloria & adoratio in sancto Spiritu in sæcula Amen. Et Diaconus dicat, Discedite pœnitentes. & addat, Nullus ex prohibitis accedat. fideles flectamus genua; rogemus Deum per Christum eius, omnes intentè Deum per Christum inuocemus.

Allocutio

Allocutio Diaconi pro fidelibus. CAP. XIII.

PRO pace, & pro tranquillitate Mundi & ſanctarum Ecclesiarum oremus, ut cunctorum Deus ſuam æternam & firmam pacem nobis concedat, ut in ſtabilitate uirtutis ſecundum pietatem perſeuerantes nos custodiat. Pro ſancta Catholica, & Apoſtolica Eccleſia diffuſa à finibus uſque in fines, oremus, ut Dominus immobilem & tranquillam eam cuſtodiat, atque conſeruet uſque ad conſummationem ſæculi fundatam ſupra firmam petram. Et pro ſancta paræcia huius loci oremus, ut concedat nobis cunctorum Dominus cœleſtē eius ſpem perfectè perſequi, & ei debitam orationis ſeruitutem ſine intermiſſione impendere. Pro omni Epiſcopatu, qui eſt ſub Cœlo rectè tractantiū uerbum ueritatis orate. Et pro Epiſcopo noſtro Iacobo, & paræciis ipſius orate. Pro Epiſcopo noſtro Clemente & paræciis ipſius orate. Pro Epiſcopo noſtro Euodio & paræciis ipſius orate, ut miſericordiam Deus cōcedat ſuis Eccleſiis, eos eſſe ſaluos, honorabiles, longæui temporis, uenerabilemque ipſorum ſenectutem faciat in pietate & iuſtitia. Et pro Presbyteris noſtris orate, ut Dominus eripiat eos ab omni re incommoda & mala, ſaluum & honorabile presbyterium eis præbeat. Pro omni in Chriſto Diaconatu & miniſtratu orate, ut Dominus inculpabilem Diaconiam eis præbeat. Pro Lectoribus, Cantoribus, Virginibus, Viduis, Orphanis orate; pro matrimonio copulatis, & liberis operam dantibus orate, ut Dominus omnium ſuorum miſereatur. Pro Eunuchis ſanctè ambulantibus orate. Pro continenter & caſtè uiuentibus orate. Pro afferentibus fructus ſanctæ Eccleſiæ, & faciētibus pauperibus eleemoſynam

moſynam orate. Et pro ſacrificia & primitias offerentibus Domino Deo noſtro, orate, ut ſanctus Deus remuneretur ipſos cœleſtibus donis, & det ipſis in præſenti centuplum, & in futuro uitam æternam: & præſtet eis pro tēporalibus ſempiterna, pro terrenis cœleſtia. Pro nuper illuminatis fratribus noſtris orate, ut Dominus ſtabiliat eos, & confirmet. Pro infirmis fratribus noſtris orate, ut Dominus liberet eos ab omni ægritudine & imbecillitate, & ſaluos reſtituat ſanctæ ipſius Eccleſiæ. Pro nauigantibus & uiatoribus oremus. Pro iis, qui ſunt in metallis, in exilio, in cuſtodia & uinculis propter nomen Domini, orate. Pro oppreſſis amara ſeruitute orate. Pro inimicis & odio uos proſequentibus orate. Pro perſequentibus nos propter nomen Domini oremus, ut Dominus mitigato illorum furore, diſſipet iram conceptam contra nos. Pro iis, qui extra ſunt & in errore uerſantur orate, ut Dominus illos conuertat. Infantum Eccleſiæ memores ſimus, ut Dominus perfectos eos in timore ſuo ad adultam ætatem perducat. Pro nobis mutuò oremus, ut Dominus ſeruet nos, & gratia ſua cuſtodiat uſque ad finem & liberet nos à malo, atque ab omnibus ſcandalis operantibus iniquitatem, & ſaluet in cœleſte regnum ipſius. Pro omni anima Chriſtiana oremus. Salua & ſuſcita nos Deus miſericordia tua. Excitemus nos orantes intentè & mutuò noſmet commēdemus Deo uiuo per Chriſtum eius.

Oret Pontifex & dicat. CAP. XIIII.

DOMINE Omnipotens altiſſime, qui in altis habitas, ſanctè requieſcens in ſanctis, qui es ſine principio, & ſolus dominaris, qui per Chriſtum prædicationem

nem uerbi dedisti nobis in agnitionem gloriæ tuæ, & nominis tui, quod manifestauit nobis in comprehensionem; ipse quoque nunc respice per eum super hunc gregem tuum, & libera eum omni ignorantia & opere malo, & da eum timore timere te, & dilectióne te diligere & ire à facie gloriæ tuæ. Benignus & propitius esto in precibus ipsorum; & conserua eos immobiles, culpa carentes, criminis expertes, ut sint sancti corpore & anima; non habentes maculam, neque rugam, neque aliquid huiusmodi; sed sint perfecti, & nullus inter ipsos sit mancus uel imperfectus. Adiutor, potens, personarum non acceptor, succurre huic populo tuo, quem redemisti precioso sanguine Christi tui, defensor, auxiliator, dispensator, custos, murus fortissimus, sepes, securitas, quoniam de manu tua nemo potest eripere: nam non est sicut tu Deus alter, quoniam in te sustinemur. Sanctifica eos in ueritate, quoniam uerbum tuum ueritas est; qui nullius gratiam respicis, falsis rationibus non deciperis, libera eos ab omni morbo, & ab omni infirmitate, ab omni peccato, ab omni dolo & fraude; à timore inimici; à sagitta uolante in die; à negocio perambulante in tenebris, & dignos fac eos uita æterna, quæ est in Christo tuo, filio tuo unigenito, Deo & Saluatore nostro, per quem tibi gloria & honor in sancto Spiritu nunc, & semper, & in sæcula sæculorum Amen.

Apparatus ad mysticum sacrificium. CAP. XV.

POST hoc Diaconus dicat, Attendamus. Et Episcopus salutet Ecclesiam, & dicat, Pax Dei cum omnibus uobis. Et populus respondeat, Et cum spiritu tuo.

tuo. Et Diaconus dicat, Salutate uos inuicem in oſculo ſancto, & ſalutent Clerici Epiſcopum, & uiri laici laicos, & mulieres ſalutent mulieres. Pueri ſtent ad ſuggeſtum, & alius Diaconus præſit eis ne obſtrepant. Et alii Diaconi deambulent & uideant uiros & mulieres, ne tumultus aliquis excitetur, & ne quis murmuret, ne'ue conniueat, uel nutet. Diaconi uerò maneāt ad portam uirorum, Hypodiaconi ad portam mulierum, ne ullus exeat, ne'ue porta aperiatur, etiam ſi fidelis fuerit tempore oblationis. Vnus Hypodiaconus det aquam manibus ſacerdotum in ſignum puritatis animarum Deo repoſitarum.

Dico ego Iacobus frater Ioannis Zebedæi, ut ſtatim Diaconus dicat, Nullus Catechumenus, Nullus Auditor, Nullus infidelis, Nullus hæreticus. Qui primam orationem perfeciſtis diſcedite. Pueros recipite matres. Ne quis contra aliquem, Ne quis in hipocriſi. Erecti ad Dominum cum timore & tremore manentes ſinamus offerri. Quibus peractis Diaconi afferant dona Epiſcopo ad altare, et Presbyteri à dextris, & à ſiniſtris aſſiſtant ueluti diſcipuli aſſiſtentes magiſtro. Duo Diaconi ex utraque parte altaris teneant flabellum confectum ex tenuibus membranis, uel ex pauonum pennis, uel ex uelo, quibus leniter abigant præteruolantes beſtiolas, ne in pocula incidant.

Gratiarum actio ante conſecrationem. CAP. XVI.

ORANS igitur per ſe Pontifex unà cum ſacerdotibus, induensque ueſtem ſplendidam, & ſtans ad altare, Trophæo crucis ſe conſignans in fronte, dicat, Gratia Omnipotentis Dei, & Charitas Domini noſtri

Ieſu

Iesu Christi, & communicatio Spiritus sancti sit cum omnibus uobis. & omnes una uoce respondeant, Et cum spiritu tuo. Et Pontifex dicat, Sursum mentem. omnes respondeant, Habemus ad Dominum. Et Pontifex, Gratias agamus Domino. & omnes respondeāt, Dignum, & iustum est. Pontifex dicat. Verè dignum & iustum est ante omnia laudare te uerum Deum, qui es ante res generatas, ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur, qui solus es ingenitus sine principio, non agnoscens alicuius imperium, aut dominium, nullius indigens, omnis boni dator, extra omnem causam, generationemque positus, semper in eodem statu consistens, ex quo omnia, quasi ex quodam fonte in rerum naturam processerunt. Tu enim es notitia carens principio, æterna uisio, ingenitus auditus, sapientia increata, primus natura, lex essendi, extra omnem numerum constitutus, omnia de nihilo producens per unigenitum filium tuum, ipsum uerò ante omnia sæcula genuisti uoluntate, uirtute, & bonitate immediatè filium, unigenitum uerbum, Deũ, sapientiam uiuentem, primogenitum omnis creaturæ, Angelum magni consilii tui, Pontificem tuum, Regem, & dominum omnis intellectiuæ & sensitiuæ naturæ, qui est ante omnia, per quem omnia. Tu enim æterne Deus per ipsum cuncta fecisti, & per ipsum cõuenienti prouidentia cuncta gubernas, per quem enim concessisti ut res essent, per eundem fecisti ut benè essent, Deus & Pater unigeniti filii tui, qui per ipsum ante omnia fecisti Cherubin & Seraphin, sæcula & exercitus, uirtutes, & potestates, Archangelos, & Angelos, & post hæc omnia, fecisti hunc Mundum uisibilem, & omnia, quæ in eo sunt. Tu enim es, qui cœ

lum ut fornicem ſtatuiſti, & ut pellem extendiſti, & terræ molem nullo adminiculo ſtabiliuiſti, ſola uolun tate tua; qui conſtituiſti firmamentum, noctem & diẽ paraſti, qui ex theſauris protuliſti lucem, & eius receſ ſu induxiſti noctem ad requietem animantium, quæ mouentur in Mundo; qui Solem diſpoſuiſti in poteſta tem diei, & lunam in poteſtatem noctis: qui ſtellarum ornatu cœlum diſtinxiſti in laudem maieſtatis tuæ: qui feciſti aquam in potum & munditiem, aerem uitalem ad ducendum ſpiritum uocemque formandam, per linguam percutientem aerem: auditum auxilio ipſius, ut apprehenderet ſonos, & exciperet delatas ſibi per aerem uoces; qui feciſti ignem ad depellendas tenebras, & ad explendam neceſſitatem, ſimulque ut ab eo calefieremus, & illuſtraremur; qui immenſum Ma re à terra ſegregaſti, & illud nauigabile effeciſti, hanc pedibus peruiam; illud etiam animantibus puſillis at que magnis auxiſti; hanc manſuetis atque agreſtibus referſiſti, plantarum uarietate ornaſti, herbis decoraſti, floribus diſtinxiſti, ſeminibus ditaſti. qui conſti tuiſti Abyſſum, & uaſto hiatu eam comprehendiſti, ſalſarum aquarum cumulatis æquoribus, & eam tenuiſſimæ arenæ terminis concluſiſti: qui Mare modò uentis in montium altitudinem extollis, modò in pla niciem exæquas, & modò agitas tempeſtate, modò ſedas tranquillitate, ut ad nauigiorum curſus ſit idoneum: qui creatum per Chriſtum à te Mundum cinxiſti fluminibus, alluiſti torrentibus, fontibusque pe rennibus irrigaſti, montibus circundediſti, in firmiſſi mam terræ ſtabilitatem; referſiſti enim Mundum & ornaſti ſuauiſſimis plantis, & ad medicinam aptiſſimis, multis ac uariis animantibus robuſtis atque infirmis,

ad

ad eſum, atque ad laborem idoneis, cicuribus, atque feris, ſerpentum ſibilis, & diuerſorum alitum cantibus, annorum recurrentibus circulis, menſium atque dierum numeroſa multitudine: Solſtitiorum uiciſſitudine, nubium imbriferarum tempeſtatibus, ad fructuum maturitatem, & animantium conſeruationem, ſtationemque uentorum flantium ad imperium tuum, ad plantarum quoque atque herbarum multitudinem: ac non ſolùm Mundum creaſti, ſed etiam Mundi ciuem hominem condidiſti; Mundi ornatum eum faciens. Dixiſti enim Sapientiæ tuæ, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & imperet piſcibus Maris, & uolatilibus cœli: ideoque compoſuiſti eum ex anima immortali & corpore diſſolutioni obnoxio. Illa de nihilo creata, hoc ex quatuor elementis conflato, & dediſti ei per animam rationalem, intelligentiam, pietatis & impietatis iudicium, iuſti & iniuſti obſeruationem; per corpus quinque ſenſus motum quo progreditur. Tu enim Deus Omnipotẽs per Chriſtum Paradiſum in ædem ad Orientẽ plantaſti, & uariis plantis ad cibum aptis ornaſti; & in eum quaſi in lautam domum hominem introduxiſti, quem cùm conderes, legem dediſti ei naturalem, ut intus incluſa, & apud ſe haberet ſemina diuinæ cognitionis. Nam cùm illum in Paradiſum delitiarum induxiſti, omnia ei permiſiſti ut perciperet, unum autem ſolum guſtare prohibuiſti, ſpe maiorum rerum, ſcilicet ut ſi mandatum ſeruaſſet, mercedem eius, immortalitatem reportaret; ſed cùm mandatum contempſiſſet, & prohibitũ fructũ guſtaſſet, fraude ſerpentis, & conſilio mulieris, meritò illũ eieciſti Paradiſo. ſed bonitate tua nõ permiſiſti ut penitus periret (tuum.n. erat opus) ſed

ſubiecta ei creatura conceſſiſti, ut ſudore ac labore uictum ſibi quæreret, te omnia ferente, augente, ac maturante. Cumque iureiurando ei breuis temporis ſoporem dederis, illum ad nouam generationem reuocaſti, ſoluto mortis termino, uitam ex reſurrectione promiſiſti; non ſolumque id præſtitiſti, ſed etiam poſteros ſuos in infinitam multitudinem propagaſti; obſequentes tibi glorificaſti, rebelles ſuppliciis affeciſti; atque Abelis quidem ſancti ſacrificium accepiſti. Cain fratris interfectoris munus tanquàm ſcelerati hominis reieciſti. Præterea Seth & Enos recepiſti, & Enoch tranſtuliſti. Tu enim opifex es hominum, uitæ præbitor, inopiæ expletor, legum dator, eas ſeruantium remunerator, uiolantium ultor; qui magnum diluuium induxiſti Mundo propter multitudinem impiorum, & iuſtum Noe eripuiſti à diluuio, in arca, cum octo animis, ut eſſet finis præteritorum, & principium eorum, qui erant in futura ſucceſſione naſcituri; qui formidandum ignem quinque Sodomenis urbibus immiſiſti, & terram fructiferam in ſalſuginem poſuiſti, à malitia inhabitantiũ in ea, & ſanctum Lot incendio liberaſti. Tu es, qui Abraam maiorum ſuorum impietate liberaſti, & Mundi hæredem feciſti, & ei Chriſtum tuum oſtendiſti; qui Melchiſedech Pontificem ſeruitutis tuæ conſtituiſti, patientiſſimum ſeruum tuum Iob uictorem ſerpentis auctoris malorum, declaraſti, qui Iſaac filium promiſſionis feciſti. Iacob patrem duodecim filiorum, eiuſque poſteros in numeroſam ſobolem propagaſti, illum uerò cum ſeptuaginta animis in Aegyptum introduxiſti. Tu Domine Ioſephum non neglexiſti, ſed præmiũ ſuæ temperantiæ ei conceſſiſti ut Aegyptiis imperaret. Tu Domine Hebræos ab Aegyptiis uexatos non neglexi-

ſti, ut promiſſa patribus ſuis ſeruares. Cumque homines naturæ legem labefactarent, & creaturam aliquando fortuitam ducerent, aliquando pluſquàm oporteret in honore haberent, & eam tibi Deo æquarent, non permiſiſti illos errare, ſed excitato ſancto ſeruo tuo Moſe, per eum, in ſubſidium naturalis, ſcriptam legem dediſti, & creaturam oſtendiſti tuũ opus eſſe, Deorumq; multitudinem exterminaſti. Aaaron, et poſteros ſacerdotali honore decoraſti, Hebræos peccantes puniuiſti, reſipiſcentes recepiſti, Aegyptios decem plagis es ultus, diuiſo Mari Iſraelitas traduxiſti, perſequentes Aegyptios demerſos interemiſti, ligno aquam amaram, dulcem feciſti, è dura petra aquam eduxiſti, de Cœlo manna dediſti, atque ex aere ortygometram in cibum, columnam igneam nocte ad illuſtrandum, & die columnam nubis ad opacandum ſtatuiſti, Ieſum imperatorem delegiſti, ſeptem nationes Cananæorum, eius opera expugnaſti, Iordanem aperuiſti, flumina Ethan ſiccaſti, muros ſine machinis, ſineque hominum manu diruiſti. Pro omnibus tibi gloria Domine Omnipotẽs. Te adorant infiniti exercitus Angelorum, Archangelorum, Thronorum, Dominationum, Principatuum, Poteſtatum, Virtutum, Exercituum æternorum, Cherubina, & ſex alas habentia, Seraphina, duabus uelantia pedes, duabus capita, duabus uolantia, & dicentia unà cum millibus millium Archangelorum, & cum millenis millium Angelorum inceſſabili uoce clamantium.

Et omnis populus ſimul dicat,

SANCTVS, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth: Plenum eſt cœlum & terra gloria tua, Benedictus in ſæcula Amen.

Et Pontifex deinde dicat,

CAP.

CAP. XVII.

SANCTVS enim es, & in omnibus sanctus altissimus, & superexaltatus in sæcula. Sanctus & unigenitus filius tuus Dominus noster & Deus Iesus Christus, qui in omnibus ministrauit tibi Deo ipsius & Patri, in uario opificio creaturarum & in earum conuenienti prouidentia. Nō permisit genus humanum perire, sed post naturalē legem, post legis scriptæ admonitionem, post propheticas increpationes, post Angelorū tutelas, uiolantibus naturalem legem hominibus, unà cum scripta, obliterataque memoria diluuii, incendii, plagarum Aegyptiacarum, cædis Palestinorum, imminen teque omnium interitu, decreuit uoluntate tua, qui hominem condiderat fieri homo, qui legislator erat, subiici legibus, qui Pontifex erat, uictima fieri, pastor, effici ouis. Teque Deum suum ac Patrem placauit & conciliauit Mundo, atque instanti ira omnes liberauit, natus de Virgine, natus in carne, Deus, uerbum, Filius dilectus, primogenitus omnis creaturæ, secūdū de eo prædictas prophetias, ex semine Dauid & Abraā; de tribu Iudæ, & conceptus est in utero Virginis formator omnium, qui nascuntur; atque incarnatus est is, qui carnis est expers, in tempore natus qui ab æterno est genitus, piè conuersatus est, & sanctis legibus instituit, omnem morbum, atque infirmitatem expulit, signa ac prodigia in populo fecit, cibum, potum, somnū cœpit is, qui omnes cibo indigētes alit, & replet omne animal benedictione: manifestauit nomen tuū iis, qui id ignorabant: ignorantiam fugauit, pietatē excitauit, uoluntatem tuam expleuit; opus, quod dederas illi consummauit. Quæ omnia cùm perfecisset impiorum

piorum manibus comprehenſus, ſacerdotum atque Pō tificum falſi nominis, populique ipſius iniqui, & malitia laborātis traditione, multa paſſus eſt ab ipſis, omnemque ſuſtinuit ignominiam tua permiſſione. Traditus eſt Pilato Præſidi, ac iudicatus is, qui iudex erat, condemnatus eſt aliorum Saluator, crucifixus, qui eſt impaſſibilis; mortuus, natura immortalis; ſepultus, omnium uiuificator, ut paſſione & morte liberaret eos, propter quos uenerat, & uincula Diaboli diſrumperet, hominesque ab eius fraudibus eriperet. Et reſurrexit à mortuis tertia die, & per quadraginta dies uerſatus cum diſcipulis, receptus eſt in cœlum, & ſedet ad dexteram Dei & Patris ſui.

Memores igitur eorum, quæ propter nos eſt paſſus, gratias agimus tibi Deus Omnipotens non quantum debemus, ſed quantum poſſumus. Et ordinationem eius implemus. Nam in qua nocte tradebatur, accipiens panem in ſanctas & immaculatas manus, & ſuſpiciens in te Deum ſuum & patrem, frangensque dedit diſcipulis dicens, Hoc myſterium noui Teſtamenti, accipite, ex eo comedite, hoc eſt corpus meum, quod pro multis frangitur in remiſſionem peccatorum. Similiter & calicem miſcens ex uino & aqua, & ſanctificans tradidit eis dicens, Bibite ex eo omnes, hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effunditur in remiſſionē peccatorum, hoc facite in meam commemorationem. Quotieſcunque enim comederitis panem hunc, & biberitis calicem hunc, mortem meam annunciabitis donec ueniam. Memores igitur paſſionis eius & mortis, nec non ex mortuis reſurrectionis, atque in Cœlos aſcenſionis, & futuri eius ſecundi aduentus, in quo ueniet cum gloria & uirtute iudicare uiuos, & mortuos,

&

& reddere unicuique ſecundum opera ſua: offerimus tibi Regi & Deo ſecundum ipſius ordinationem panem hũc & calicem hunc, gratias tibi agentes eo quòd nos dignos feciſti aſſiſtere in conſpectu tuo & fungi ſacerdotio tibi. Rogamusque te, ut benignè aſpicere digneris ſuper hæc dona propoſita in conſpectu tuo, tu qui nullo indiges Deus; & complaceas tibi in ipſis in honorem Chriſti tui, & mittas ſanctum Spiritum tuum ſuper hoc ſacrificium, teſtem paſſionum Domini Ieſu, ut oſtendat hunc panem corpus Chriſti tui, & hunc calicem ſanguinem Chriſti tui, ut qui eum percipiunt, confirmentur in pietate, & remiſſionem peccatorum conſequantur, diabolo & errore eius liberentur, Spiritu ſancto repleantur, Chriſto tuo digni efficiantur, uitam æternam adipiſcantur, te eis reconciliato Domine Omnipotens.

Myſtica oratio. CAP. XVIII.

ETIAM rogamus te Domine pro ſancta tua Eccleſia, quæ eſt à finibus uſque ad fines, quam acquiſiuiſti precioſo ſanguine Chriſti tui, ut eam quietam & tranquillam conſerues uſque ad conſummationem ſæculi. Et pro omni Epiſcopatu rectè tractante uerbũ Veritatis; etiam imploramus te, & pro mei offerentis tibi tenuitate, proque omni presbyterio, pro Diaconis atque omni clero, ut omnes à te edoctos Spiritu ſancto repleas. Etiam rogamus te Domine pro Rege, & pro iis, qui ſunt in ſublimitate conſtituti, proque omni exercitu, ut per illos pacificè uiuamus, ut in quiete & concordia perſeuerantes, per omne tempus uitæ noſtræ glorificemus te per Ieſum Chriſtum, qui eſt

ſpes

ſpes noſtra. Etiam offerimus tibi pro omnibus, qui à ſæculo placuerunt tibi, ſanctis, Patriarchis, Prophetis, iuſtis Apoſtolis, Martyribus, Confeſſoribus, Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, Hypodiaconis, Lectoribus, Cantoribus, Virginibus, Viduis, laicis atque omnibus, quorum tu cognouiſti nomina.

Etiam offerimus tibi pro populo hoc, ut facias eũ in laudẽ Chriſti tui regale ſacerdotium, gentem ſanctam; pro Virginibus, & caſtitatem ſeruantibus; pro Viduis Eccleſiæ; pro copulatis honorabilibus nuptiis, & filios procreantibus; pro infantibus populi tui, ut neminem noſtrum reiicias. Etiam rogamus pro hac ciuitate, & habitantibus in ea; pro laborantibus infirmitate, & pro acerbam ſeruitutem ſeruientibus; pro relegatis, & publicationem bonorum perpeſſis; pro nauigantibus, & pro peregrè proficiſcentibus, ut ſis auxiliator, omnium adiutor & opitulator. Etiam oramus te pro iis, qui nos odio habent & perſequũtur nos propter nomen tuum; pro iis, qui extra ſunt, & uerſantur in errore, ut reducas eos in bonum, & furorem eorum mitiges. Etiam rogamus te pro Catechumenis Eccleſiæ, & pro uexatis ab aduerſario, & pro fratribus noſtris pœnitentibus, ut illos in fide perficias, alios à uexatione mali eripias, horum pœnitentiam recipias, & indulgeas illis atque nobis delicta noſtra. Etiam offerimus tibi pro aeris ſalubritate, & fructuum fertilitate, ut abundè bona tua percipientes, te aſſiduè laudemus, qui das eſcam omni carni. Etiam rogamus te pro iis, qui iuſta cauſa impediti abſunt, ut omnes nos in pietate cuſtoditos congreges in Regnum Chriſti tui, Dei omnis ſenſitiuæ, & intellectualis naturæ,

& Regis noſtri, ſtabiles in bono, inculpabiles, crimine carentes, quoniam tibi omnis gloria, cultus, gratiarum actio, honor & adoratio Patri & Filio, & ſancto Spiritui & nunc & ſemper & in infinita ſæcula ſæculorum. Et omnis populus dicat, Amen. Et Epiſcopus dicat, Pax Dei ſit cum omnibus uobis. Et omnis populus dicat, Et cum ſpiritu tuo.

Et Diaconus iterum pronunciet,

CAPVT XIX.

ETIAM rogemus Deum per Chriſtum ſuum. Pro dono oblato Domino Deo oremus,

Vt bonus Deus ſuſcipiat illud intercedēte Chriſto ipſius, in cœleſte altare ſuum in odorē ſuauitatis. Pro hac Eccleſia, & pro populo rogemus, Pro omni Epiſcopatu; pro omni presbyterio; pro oĩ in Chriſto diaconia, & miniſterio, pro uniuerſo Eccleſiæ cætu rogemus, ut Dominus oēs conſeruet atque cuſtodiat. Pro Regibus, & pro iis, qui ſunt in ſublimitate cōſtituti oremus, ut in pace per ipſos uiuamus, ut quietam & tranquillam uitam agamus in omni pietate ac ſanctitate; ſanctorum Martyrum memoriam colamus, ut digni efficiamur certaminis ipſorum. Pro iis, qui in fide quieuerunt, oremus. Pro ſalubritate aeris, & fructuum maturitate rogemus. Pro nuper illuminatis oremus, ut omnes in fide confirmentur. Excita nos Deus in gratia tua. Excitati, nos ipſos Deo per Chriſtum eius commendemus.

Et Epiſcopus dicat,

CAP. XX.

DEVS magnus, & magni nominis, magnus consilio &, operibus potens, Deus & pater sancti pueri tui Iesu Saluatoris nostri, respice super nos, & super hoc ouile tuum, quod per ipsum elegisti in gloriã nominis tui, & sanctificato corpore nostro, & anima dignos nos fac, ut purgati omni inquinatione carnis ac spiritus, proposita bona consequamur, et neminem nostrum iudices indignum, sed sis adiutor noster, auxiliator, & defensor noster per Christum tuum, cum quo tibi gloria & honor, laus, gloriatio, & gratiarũ actio, & sancto Spiritui in sæcula Amen.

Et postquam omnes dixerunt Amen. Diaconus dicat, Attendamus. Et Episcopus alloquatur populum iis uerbis, Sancta sanctis. Et populus subiungat, Vnus sanctus, unus Dominus, unus Christus, in gloriam Dei Patris benedictus in sæcula Amen.

Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Osanna Filio Dauid. Benedictus qui uenit in nomine Domini, Deus Dominus, & apparuit nobis. Osanna in altissimis. Post hoc sumat Episcopus, deinde, Presbyteri, & Diaconi, & Hypodiaconi, & Anagnostæ, & Cantores, & Ascetæ, & ex mulieribus Diaconissæ, & Virgines, & uiduæ, postea pueri & omnis populus ordine cum pudore & reuerentia, absque tumultu. Et Episcopus det oblationem dicens, Corpus Christi. Et sumens dicat, Amen. Diaconus teneat calicem, & quando tradit dicat, Sanguis Christi, calix uitæ. & bibens dicat, Amen. Cùm reliqui sumunt dicatur psalmus à XXXIII. Postquam omnes sumpserunt, accipiant Diaconi reliquias, & portent in Pastophoria. Perfecto psalmo Diaconus dicat,

Sermo post communionem. CAP. XXI.

PERCEPTO precioſo corpore, & precioſo ſanguine Chriſti, gratias agamus ei, qui dignos nos reddidit percipiendi ſancta eius myſteria, & rogamus ut non in iudicium, ſed in ſalutem nobis fiant, in utilitatem animæ & corporis, in cuſtodiam pietatis, in remiſſionem peccatorum, in uitam futuri ſæculi. Excitemur in gratia. Nos ipſos Deo ſoli, ingenito Deo & Chriſto eius commendemus.

Et Epiſcopus gratias agat.

Oratio post communionem. CAP. XXII.

DOMINE Deus Omnipotens, pater Chriſti tui filii benedicti; exauditor inuocantium te in rectitudine, qui ſcis interpellationes tacentium, gratias tibi agimus quòd feciſti nos dignos participationis ſanctorum myſteriorum tuorum, quæ præbuiſti nobis in cõfirmationem eorum, quæ bene cognita ſunt, in cuſtodiam pietatis, in remiſſionem peccatorum, quoniam nomen Chriſti tui inuocatum eſt ſuper nos, & tibi conciliati ſumus: qui ſegregaſti nos à communicatione impiorum, coniunge nos cum conſecratis tibi, confirma nos in ueritate, ſancti Spiritus ſuperuentione, ignorata reuela, quæ deſunt exple, cognita corrobora, ſacerdotes immaculatos tuere in ſeruitute tua. Reges conſerua in pace, Magiſtratus in iuſtitia, cœlum in ſalubritate, fructus in fertilitate, Mũdum in prouidentia omni ex parte ſufficienti, nationes bellicoſas reprime, errantes conuerte, populum tuum ſanctifica, Virgines conſerua, matrimonio uinctos, cuſtodi in fide, ignorantes

corrobora,

corrobora, infantes ad uirilem ætatem perduc, nouitios confirma, Catechumenos instrue, & initiatione dignos redde. nosque omnes congrega in regnum Cœlorum in Christo Iesu Domino nostro, cũ quo tibi gloria, honor, cultus, & sancto Spiritui in sæcula. Amen.

Et Diaconus dicat,

CAPVT XXIII.

DEO per Christum eius inclinamini, & benedictionem accipite. Et Episcopus iterum oret dicens,

Deus omnipotens, uerus & incomparabilis, qui ubique ades & præsens es in cunctis, & in nullo tanquàm ens quiddam existis, qui loco non circunscriberis, nec tempore consenescis, nec sæculis terminaris, neque sermonibus explicaris; qui generationi non es subiectus, custodia non indiges, extra interitum es positus, mutationem non recipis, qui natura es inuariabilis, qui lucem inhabitas inaccessibilem, qui natura es inuisibilis, quem uniuersales naturæ cum amore te inuestigantes cognoscunt, qui comprehenderis ab iis, qui in charitate quærunt te, Deus Israelis re uera uidentis, populi tui credentis in Christum. propitius factus, exaudi me propter nomen tuum, & benedic eis, qui tibi inclinant colla sua; & concede eis petitiones cordis ipsorum, quæ sunt ad utilitatem, & nullum ex ipsis expelle à possessione regni tui, & sanctifica eos, muni, tege, defende, libera ab aduersario, ab omni inimico, domos ipsorum custodi, introitus & exitus eorum muni, quoniam tibi gloria, laus, maiestas, cultus, & adoratio, & puero tuo, Iesu Christo tuo Domino nostro, & Deo & Regi, & sancto Spiritui nunc & semper & in sæcula sæculorum. Amen.

Et

Et Diaconus dicat,

Ite in pace. Hæc de myſtica ſeruitute diſponimus nos Apoſtoli uobis Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis.

CAPVT XXIIII.

DE ordinatione Presbyterorum ego dilectus à Domino diſpono uobis Epiſcopis.

Cùm ordinas Presbyterum, ò Epiſcope, manum ſuper caput Presbyteri ipſe impone aſſiſtẽtibus tibi Diaconis, & orando dic,

Oratio ordinationis Presbyterorum.

DOMINE Omnipotens Deus noſter, qui per Chriſtum omnia creaſti, & per eũdem opportunè prouides cunctis. Cui enim adeſt poteſtas diuerſa faciendi, eidem ineſt facultas uariè prouidendi: ideo enim Deus prouides immortalibus ſola conſeruatione; mortalibus ſucceſſione; animæ, ſtudio ſeruandarum legum; corpori, reparatione eius quod deeſt; idem igitur nunc reſpice ſuper ſanctam Eccleſiam tuam, & auge eam, & multiplica præpoſitos eius, & da illis uirtutem ut laborent uerbo, & opere ad ædificandum populum tuum. Idem quoque nunc reſpice ſuper hunc famulum tuum ſuffragio & iudicio omnis cleri in presbyterium electum, & reple eum ſpiritu gratiæ & conſilii ad adiuuandum & gubernandum populum tuum in mundo corde, quemadmodum reſpexiſti ſuper populum electionis tuæ, & præcepiſti Moſi ut eligeret Presbyteros, quos repleuiſti ſpiritu. Et nunc Domine hoc præſta, & conſerua in nobis integrum ſpiritum gratiæ tuæ, ut repletus operibus

curationum

curationum & sermone doctrinæ, in mansuetudine instruat populum tuum, & inseruiat tibi sincerè, in pura mente, & in anima studiósa. Et sacrificia pro populo tuo immaculata perficiat per Christũ tuum, cum quo tibi gloria, honor, & cultus, & sancto Spiritui in sæcula Amen.

De Ordinatione Diaconorũ ego Philippus dispono.

CAPVT XXV.

DIACONVM constituas Episcope imponens ei manus, assistentibus tibi omnibus Presbyteris & Diaconis, & orando dices.

Deus Omnipotens, uerus & non mentiens, qui diues es in omnibus inuocantibus te in ueritate, terribilis in consiliis, sapiens in intellectu, fortis, & magnus; Exaudi orationem nostram Domine, & auribus percipe supplicationem nostram; & ostende faciem tuam super hunc seruum tuum electum tibi ad Diaconatum; & reple eum Spiritu sancto, & uirtute, quemadmodum repleuisti Stephanum Martyrem, & imitatorem passionum Christi tui, & concede ei, ut ritè administrato credito sibi Diaconatu, constanter, laudabiliter, innocenter, maiori gradu dignus efficiatur interuentu unigeniti filii tui, cum quo tibi gloria, honor & cultus, & sancto Spiritui in sæcula Amen.

De Diaconissa Ego Bartholomæus dispono.

CAPVT XXVI.

O' EPISCOPE impones ei manus præsentibus Presbyteris, Diaconis, & Diaconissis, ac dices,

Oratio ordinationis Diaconissæ.

DEVS æterne Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, opi ſex uiri & mulieris, qui Spiritu compleuiſti Mariam, Debborram, Annam, Oldam; qui non dedignatus es unigenitum Filium tuum naſci de muliere; qui in tabernaculo teſtimonii, & in templo conſtituiſti mulieres cuſtodes tuarum ſanctarum portarum, ipſe quoque nunc reſpice ſuper hanc famulam tuam, quæ ad Diaconatum promouetur, & da ei Spiritum ſanctum, & munda eam ab omni inquinatione cārnis & ſpiritus, ut dignè exequatur commiſſum ſibi officium in gloriam tuam, & laudem Chriſti tui, cum quo tibi gloria & adoratio, & Sancto ſpiritui in ſæcula Amen.

De Hypodiaconis ego Thomas diſpono uobis Epiſcopis.

CAPVT XXVIII.

HYPODIACONVM cùm ordinas ò Epiſcope, impones ei manus & dices,

Domine Deus opifex cœli & terræ, & omnium, quæ in eis ſunt, qui in tabernaculo Teſtimonii æditous conſtituiſti tuorum ſanctorum uaſorum cuſtodes: ipſe quoque nunc reſpice ſuper hunc ſeruum tuum electum Diaconum, & da ei Spiritum ſanctum, ut dignè tractet miniſtratoria uaſa tua, & faciat uoluntatem tuā in omnibus per Chriſtum tuum, cum quo tibi gloria, honor, & cultus, & ſancto Spiritui in ſæcula Amen.

De Lectoribus ego Matthæus, qui & Leui olim publicanus dispono,

CAPVT XXVIII.

QVI Lectorem constituit, imponens ei manum, & orans dicat,

Deus æterne, qui multus es in misericordia & miserationibus, qui Mundi constitutionem per ipsa opera manifestas, & numerum electorum tuorũ conseruas; ipse nunc respice super famulum tuum, qui promouetur ad legendum tuas sanctas scripturas populo tuo; da ei Spiritum sanctum, spiritum propheticum, qui seruum tuum Esdram instruxisti ad legendũ leges populo tuo, & nunc inuocatus à nobis instrue seruũ tuum & da ei ut laudabiliter perfecto commisso sibi munere, altiori gradu dignus efficiatur per Christũ, cum quo tibi gloria & cultus, & spiritui Sancto in sæcula Amen.

Iacobus Alphæi ego quoq; dispono de Cõfessoribus,

De Confessoribus. CAP. XXIX.

CONFESSOR non ordinatur (pertinet enim hoc ad propositum, fortitudinemque animi) magno autem honore dignus est, ut qui confessus est nomen Dei & Christi eius in conspectu gentium & Regum. Quòd si illo est opus, in Episcopum, uel Presbyterum, uel Diaconum ordinatur. Si uerò Confessor aliquis non ordinatus, usurpauerit sibi aliquam huiusmodi dignitatem, quasi confessionis occasione, deponatur & eiiciatur, non enim est, quoniam negauit Christi dispositionem, & est infideli deterior.

Idem de Virginibus.

CAPVT XXX.

VIRGO non ordinatur; mandatum enim Domini non habemus; propositi enim est hoc certamen, non ad uituperationem nuptiarum, sed ad exercitium pietatis.

CAPVT XXXI.

ET ego Lebbæus cognomento Thaddæus hæc de Viduis dispono.
Vidua non ordinatur. Sed si iam pridem uirum amisit, & temperatè ac laudabiliter uixit, & domestica rectè gubernauit, ut Iudith, & Anna, quæ fuerunt fœminæ uenerabiles, ascribatur in statum uidualem. Quòd si nuper amisit coniugem, ei fides non habeatur, sed tempore iuuentus probetur: affectiones enim aliquando consenescunt cum hominibus, nisi maiori freno reprimantur.

Idem de Eporcista.

CAPVT XXXII.

EPORCISTA non ordinatur, spontaneæ enim beneuolentiæ est hoc certamen, & gratiæ Dei per Christum, superuentione Spiritus sancti; nam qui accipit Charisma curationum, per reuelationem, à Deo declaratur, cum pateat omnibus gratia, quæ est in ipso.

CAPVT XXXIII.

EGO quoque Simon Canites dispono à quot Episcopis debet ordinari Episcopus.

Epis-

EPISCOPVS à tribus uel duobus Episcopis ordinetur. Si quis ab uno ordinetur Episcopo, deponatur ipse, & qui eum ordinauit. Quòd si necessitas postulet ab uno ordinari, eo quòd non possunt plures accedere propter persecutionem, uel propter aliquam huiusmodi causam, afferatur decretum commissionis plurium Episcoporum.

Canones de Episcopis, Presbyteris, Diaconis & reliquis Clericis.
CAP. XXXIIII.

IDEM de Canonibus,

Episcopus benedicit, non benedicitur, manus imponit, ordinat, offert, benedictionem ab Episcopis accipit, à Presbyteris nullo modo. Episcopus deponit quemuis clericum dignum depositione, excepto Episcopo. Solus enim non potest.

Presbyter benedicit, non benedicitur; benedictiones accipit ab Episcopo, & compresbytero. eodẽ modo dat ipse compresbytero, manus imponit; non ordinat, nõ deponit, excommunicat inferiores, si huius pœnæ rei extiterint.

Diaconus non benedicit, non dat benedictionẽ, accipit aũt ab Episcopo uel Presbytero; non baptizat, nõ offert, offerẽte Episcopo uel Presbytero, ipse dat populo, non ueluti sacerdos, sed ueluti ministrãs sacerdoti. Ex aliis Clericis, Diaconi officiũ facere liceat nemini.

Diaconissa nõ benedicit, sed nec aliquid ex iis, quæ faciunt Presbyteri uel Diaconi exercet ipsa, sed tantùm portas custodit & ministrat Presbyteris, quando baptizantur mulieres, propter honestatem.

Diaconus excommunicat Hypodiaconum, Lecto-

rem, Cantorem Diaconissam, si quid tale contingat, absente scilicet Presbytero.

Hypodiacono excommunicare non licet, nec Lectori, nec Cantori, nec Diaconissæ; non clericum, non laicum: Sunt enim Diaconorum ministri.

De aqua & oleo ego Mattheus dispono.

CAPVT XXXV.

BENEDICAT episcopus aquam & oleum; si absit, benedicat Presbyter assistente Diacono. Quãdo aderit Episcopus, Diaconus assistat & Presbyter; dicat autem hoc modo,

Gratiarum actio de aqua & oleo.

DOMINE Sabaoth Deus uirtutum, creator aquarum, & dator olei, misericors & benigne, qui dedisti aquam ad potum, & mũdiciem; oleum ad exhilarandum faciem in exultationem lætitiæ; ipse quoque nũc per Chistum sanctifica hanc aquam & hoc oleum, in nomine eorum, qui attulerunt, & da uirtutem sanitatis effectricem, ægritudinum expultricem, Dæmonum fugatricem, omnibus insidiis aduersariam per Christum, qui est spes nostra, quo cum tibi gloria, honor, & cultus cum sancto Spiritu in sæcula Amen.

Idem de primitiis & Decimis. CAP. XXXVI.

ETIAM præcipio omnes Primitias afferri Episcopo, & Presbyteris, & Diaconis ad uictum ipsorum. Decimas offerri ad uictum reliquorum Clericorum, Virginum, ac Viduarum, & iis, qui sunt paupertate oppressi

oppressi. Primitiæ enim sunt Sacerdotum & ministrantium ipsis Diaconorum.

Idem de reliquiis. CAP. XXXVIII.

BENEDICTIONES, quæ in mysticis sacris supersunt, de sententia Episcopi uel Presbyterorum Diaconi Clero distribuant, Episcopo partes quatuor, Presbytero partes tres, Diacono partes duas; cæteris uerò, Hypodiaconis scilicet, Lectoribus, Cantoribus, Diaconissis partem unam. Hoc enim honestum & acceptum est coràm Deo, quemlibet pro sua dignitate honorari. Ecclesia enim non confusionis, sed ordinis & dispositionis est magistra.

Canones uarij Pauli Apostoli. CAP. XXXVIII.

ET Ego Paulus minimus Apostolorum hæc dispono uobis Episcopis & Presbyteris.

Qui primò ad mysterium pietatis accedunt, per Diaconos adducantur ad Episcopum uel Presbyteros, & causæ exquirantur, cur ad dominicum sermonem accesserint, & ii, qui eos adduxerunt, testificentur, singula diligenter exponentes. exquirãtur autem eorum mores, ac uita, & an serui sint, uel liberi. Quòd si quis seruus reperiatur, quæratur ab eo, cuius domini sit; ac si hominis fidelis seruus fuerit, interrogetur Dominus, an illũ suo testimonio cõmendare uelit. Si nolit, reiiciatur, quousq; se dignũ apud dominũ exhibeat. Si commẽdatur domini testimonio, recipiatur. Si sit Ethnici seruus, instruatur quẽadmodũ placeat domino, ne blasphemetur Verbum. Si habet uxorem, uel mulier si uirum, doceatur, contentus esse uterque suo connubio.

Si

Si ſint ſoluti, diſcant non fornicari, ſed iuſtis nuptiis copulari. Si dominus fidelis ſciens ſeruum uel ancillam fornicari, tamen non dat ſeruo uxorem, uel ancillæ uirum, excommunicetur.

Si quis Dæmonem habet, erudiatur in pietate. Sed non recipiatur in cōmunionem priuſquàm purgetur. Si mors inſtet recipiatur.

Si quis ſit leno, uel lenociniū deſinat, uel reiiciatur.

Meretrix ſi accedat, uel deſiſtat, uel reiiciatur.

Artifex Idolorum, ſi accedat, uel artem deſinat, uel reiiciatur.

Scænicus ſi accedat, ſiue uir ſit ſiue mulier, auriga, gladiator, curſor ſtadii, Ludius, Olympius, Choraules, Citharædus, Lyriſtes, ſaltator, caupo, deſiſtat, uel reiiciatur.

Miles ſi accedat, erudiatur nemini iniuriam facere, non calumniari, contentum eſſe ſuis ſtipendiis, ſi pareat recipiatur, repugnans reiiciatur.

Pædico, cinædus, mollis, incantator, Aſtrologus, uates, uenatoriis carminibus dans operam, nepos, circumforaneus, amuleta faciens, luſtrator, Augur, coniector, palmorum interpres, obſeruans in occurſu offenſiones oculorum, pedum, auium, felium, carminum, auditionum ſymbolicarum, tempore probetur, niſi pareat, reiiciatur.

Pellex, infidelis ancilla ſoli Domino obſequens, recipiatur. Si cum aliis intemperans fuerit, reiiciatur.

Fidelis qui pellicem habet, ſi ſit ancilla, deſiſtat, & uxorem ducat; ſi libera, ducat eam in uxorem. Si nolit, reiiciatur.

Græcos mores qui ſequitur, uel Iudaicas fabulas, uel mutet ſe uel reiiciatur.

Thea-

Theatralibus ludis qui dat operam, uenationibus, equorum curſibus, ac certaminibus, uel deſiſtat, uel reiiciatur.

Qui catecheſi erudiendus eſt, per tres annos erudiatur. quòd ſi uirtute prædítus ſit, & erga Scripturam ſtudium oſtendat, recipiatur, quoniam non tempus, ſed animus æſtimatur.

Qui docet, quamuis laicus ſit, peritus tamen ſermonis & moribus grauis, doceat. Erunt enim omnes docibiles Dei.

Quilibet fidelis uir, mulier'ue ſummo mane excitatus è ſomno, antequàm opus aggrediatur, lotus oret. quòd ſi catecheſi uerbi eſt erudiendus, præponat operi uerbum pietatis.

Fidelis benignè ſe gerat cum ſeruis quemadmodũ in ſuperioribus libris præcepimus, & in Epiſtola docuimus.

Quibus diebus oporteat quieſcere ſeruos ego Paulus, & ego Petrus diſponimus.

CAP. XXXIX.

OPERENTVR ſerui quinque dies; in Sabbato & dominica die quieſcant in Eccleſia, propter doctrinam pietatis. Sabbatum enim diximus creationis habere rationem, dominicum reſurrectionis.

Serui per totam magnam hebdomadam, & ſequentem quieſcant, quoniam illa ad paſſionem pertinet, alia ad reſurrectionem, & eſt opus inſtitui qui ſit ille qui paſſus ſit, & reſurrexerit, & quis hoc permiſerit & ſuſcitauerit.

In Aſcenſione quieſcant, quoniam eſt finis Chriſti diſpenſationis.

In

In Pentecoste quiescant propter pœnitentiam Spiritus sancti donatam iis, qui in Christum crediderunt.

In Natali festo quiescant, quoniam in eo inexpectata gratia data est hominibus, ut nasceretur Dei uerbum Iesus Christus ex Maria Virgine propter Mundi salutem.

In Festo Epiphaniæ quiescant; quoniam in ea facta est manifestatio diuinitatis Christi testificante ei Patre in Baptismo, & Paracleto in forma columbæ, demonstrante eum, cui testificatio facta est.

In diebus Apostolorum quiescant; Magistri enim uestri in Christo fuerunt, & Spiritus uos participes fecerunt.

In die Stephani Protomartyris quiescant, & reliquorum sanctorum Martyrum, qui Christum propriæ uitæ anteposuerunt.

Quibus horis, & cur in eis orandum sit. CAP. XI.

PRECES uestras facite diluculo, tertia hora, sexta, nona, uespere & in galli cantu, diluculo gratias agentes, quoniam illuminauit nos Dominus expulsa nocte, & inducto die; hora tertia, quoniam illa hora Dominus sententiam Pilati accepit; sexta, quoniam tunc crucifixus est; nona, quoniam omnia commota sunt crucifixo Domino perhorrescentia impiorum audaciam, & non ferentia ignominiam Domini; uespere gratias agentes, quòd dedit nobis noctem diurnorum laborum requietẽ; in galli cantu, quoniã illo tempore nunciatur aduentus diei ad exercẽda opera lucis.

Si propter Infideles ad ecclesiam iri non potest, domi cœtus congregabis ò Episcope, ne pius ingrediatur

ecclesiam

ecclesiam impiorum non enim; locus sanctificat hominem, sed homo locum. Quòd si impii locum occupauerint, fugiendus tibi est is locus, quoniam ab ipsis prophanatus est: nam ut sancta sacerdotes sanctificant, sic nepharii contaminãt. Si nec domi nec in ecclesia cœtus celebrari possunt, unusquisque apud se psallat, legat, oret, uel duo aut tres unà congregati. Vbi enim sunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Fidelis unà cum Catechumeno nec domi oret; non enim est æquum initiatum unà cum eo, qui non est initiatus coinquinari. Pius cum Hæretico nec domi oret; quæ est enim societas lucis cum tenebris?

Fidelis seruus & ancilla coniuncti, separentur, uel reiiciantur.

CAPVT XLI.

ET ego Iacobus frater quidem Christi secundum carnem, seruus autem tanquàm Dei unigeniti, Episcopus autẽ ab ipso Domino, & ab Apostolis Hierosolymarum ordinatus, hæc dico.

Vespere ò Episcope congregabis Ecclesiam, & dicto nocturno psalmo loquetur Diaconus pro Catechumenis, & Dæmone agitatis, pro illuminandis, & pœnitentibus, ut ante diximus, Quibus dimissis Diaconus dicet, Qui fideles sumus rogemus Dominum. & postquàm primam orationem absoluit dicet,

Sermo nocturnus.

SALVA & excita nos Deus per Christum tuum, erigentes nos petamus misericordias Domini, & mise-

rationes ipſius, Angelum pacis, bona & utilia, Chriſtianos Principes, ueſperam & noctem pacificam, & ſine peccato, atque omne tempus uitæ noſtræ inculpabile. nos mutuò Deo uiuo commendemus per Chriſtum ſuum.

Et Epiſcopus orando dicat.

Gratiarum actio nocturna. CAP. XLII.

DEVS, qui nullo ortus principio, nullo fine terminaris, cunctorum creator per Chriſtum, atque gubernator, & ante omnia Deus ipſius ac pater, ſpiritus, intelligibilium, atque ſenſibilium Rex, qui feciſti diē propter opera lucis, noctem ad requietem imbecillitatis noſtræ; tua eſt enim dies, & nox: tu enim præparaſti lucem & ſolem: tu nunc Domine benigne, ac bone, placidè ſuſcipe hanc noſtram ueſpertinam gratiarum actionem, qui nos traducis per longitudinem diei, & perducis ad initium noctis, cuſtodi nos per Chriſtum tuum, præbe ueſperam pacificam, & noctē ſine peccato, & dignos nos fac uita æterna per Chriſtum tuum, per quem tibi gloria, honor, & cultus in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Et Diaconus dicat, Inclinate uos manuū impoſitioni.

Et Epiſcopus dicat,

CAPVT XLIII.

DEVS Patrum, & Domine miſericordiæ, qui ſapientia tua condidiſti hominem rationale animal, & unum Deo charum, ex iis, qui ſunt in terra, & dediſti ei ut imperaret iis, quæ ſunt in terra, & cōſtituiſti ſententia

tia tua Principes & ſacerdotes, illos ad ſecuritatem ui tæ, hos ad iuſtam ſeruitutem; Ipſe quoque nunc incli na Domine Omnipotens & oſtende faciem tuam ſuper populum hunc, inclinantem colla cordis ſui, & be nedic ei per Chriſtum, per quem illuminaſti nos lumi ne cognitionis, & reuelaſti nobis te ipſum, quo cum tibi digna debetur adoratio ab omni rationali & ſanɫta natura, & Spiritui Paracleto in ſæcula Amen.

Et Diaconus dicat, Ite in pace. Eodem modo diluculo Diaconus dicto matutino, & dimiſſis Catechu menis, Energumenis, baptizandis, & pœnitentibus, habitoque ſermone debito (ne iterum eadem dicamus) ſubiungat poſt illa uerba, Salua eos Deus, & excita in gratia tua. Petamus à Domino miſericordias ipſius, & miſerationes, diluculum hoc & diem pacificum & ſine peccato, & omne tempus peregrinationis noſtræ, Angelum pacis, Chriſtianos Principes, propitium & benignum Deum, nos mutuò uiuenti Deo commen demus per unigenitum ſuum.

Et Epiſcopus orans dicat.

CAP. XLIIII.

DEVS ſpirituum atque omnis carnis, incompara bilis, nullo indigens, qui dediſti ſolem inpoteſtatem diei, & lunam & aſtra in poteſtatem noctis: ipſe quoque nunc reſpice ſuper nos benignis oculis, & recipe matutinas noſtras gratiarum actiones, & miſerere noſtri: non enim expandimus manus noſtras ad Deum alienum: non enim eſt nobis Deus recens, ſed tu æternus & infinitus, qui nobis per Chriſtum præbuiſti, ut eſſemus, & per eundem largitus es ut bene eſſemus; ipſe nunc per eum dignos fac uita æterna,

cum quo tibi gloria, honor, & cultus, & sancto Spiritui in sæcula Amen.

Et Diaconus dicat, Inclinate uos manus impositioni.

Et Episcopus iterum oret dicens,

Manus impositio matutina. CAP. XLV.

DEVS fidelis & uerus, qui facis misericordiam in millia & decem millia diligentibus te, qui es amicus humilium, & patronus pauperum, cuius omnia indigent, quoniam omnia seruiunt tibi, respice super hũc populum tuum inclinantium tibi capita, & benedic eis benedictione spirituali, custodi eos ut pupillã oculi, cõserua eos in pietate & iustitia, & fac dignos uita æterna in Christo Iesu dilecto puero tuo, cum quo tibi gloria, honor, & cultus unà cũ sancto Spiritu nunc & semper, & in sæcula sæculorum Amen. Et Diaconus dicat, Ite in pace.

Benedictio Primitiarum. CAP. XLVI.

SVPER Primitiis, quæ offeruntur, Episcopus gratias agat iis uerbis, Gratias agimus tibi Domine Omnipotens, cunctorum opifex & prouisor per unigenitum filium tuũ Iesum Christum Dominum nostrũ, de oblatis tibi primitiis, non quidem quantum debemus, sed quantum possumus. Quis.n.hominum dignè tibi gratias agere posset pro iis, quæ dedisti eis in perceptionem? Deus Abraam, Isaac, & Iacob, atq; omnium Sanctorum, qui omnia produxisti (per uerbum tuum, & iussisti terræ, ut uarios ferret fructus in lætitiam & escam nostram, qui dedisti crassioribus & rudioribus herbiuoris animantibus herbam, aliis carnem, aliis semina, nobis

bis frumentum in uictum opportunum & accommodatum, aliaque uaria partim ad usum, partim ad ualetudinem, partim ad delectationē: ob hæc igitur omnia & supra modum celebrandus, de beneficiis, per Christum in omnes collatis, per quem tibi gloria, honor, & cultus in sancto Spiritu in sæcula Amen.

Allocutio pro defunctis. CAP. XLVII.

DE iis autem, qui quieuerunt in Christo, postquā Diaconus absoluit orationē, ne idem repetamus, hæc addet, Pro quiescentibus in Christo fratres nostri rogemus, ut benignus Deus; qui ipsius animam suscepit, dimittat ei omne delictū uoluntarium & inuoluntariū. Et propitius illi factus, collocet eum in regione piorū & beatorum in sinu Abrahæ, Isaac, & Iacob; cum omnibus, qui à sæculo placuerunt illi, & fecerunt uoluntatē ipsius, unde abest dolor, tristitia & suspirium.

Excitemus nos, & inuicem commendemus nos æterno Deo per uerbum, quod erat in principio.

Et Episcopus dicat,

Qui īmortalis natura es, & nullo fine terminaris, à quo oē immortale & caducū prodiit; qui rationale animal hominē Mundi ciuē, mortale in sua constitutione fecisti, & promisisti ei resurrectionē; qui Enoch & Eliā mortē experiri nō permisisti, Deus Abraā, Deus Isaac, Deus Iacob, nō mortuorū, sed uiuentiū Deus, quoniā omniū animæ apud te uiuunt, & iustorum spiritus in manu tua sunt, quos non attinget tormentum; omnes enim sanctificati sub tua manu sunt. Ipse quoque nunc respice super hunc seruum tuum, quem recepisti in alteram uitam, & condona ei, si quid uolens uel inuitus deliquit. & Angelos placidos constitue ei, & colloca eum

eum in ſinu Patriarcharum, Prophetarum, & Apoſtolorum, & omnium, qui tibi à ſæculo placuerunt; ubi non eſt triſtitia, dolor, neque horror, ſed cætus piorum & lætantium, & terra rectorum beata uidentium gloriam Chriſti tui, per quem tibi gloria, honor, cultus, gratiarum actio, & adoratio in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Et Diaconus dicat, Inclinamini & benedictionem accipite.

Et Epiſcopus agat gratias pro eis iis uerbis,

Salua Domine populum tuum & benedic hæreditati tuæ, quam redemiſti precioſo ſanguine Chriſti tui. Paſce illos in dextera tua, & tege illos alis tuis, & da eis bonum certamen certare, curſum conſummare, fidem ſeruare conſtanter, & laudabiliter per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum dilectum puerum tuum, per quem tibi gloria, honor, & cultus in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Quomodo oporteat, & quando fidelium defunctorum memorias celebrare; & quòd de facultatibus ipſorum erogandum ſit pauperibus. CAP. XLVIII.

PERAGATVR dies tertius mortuorum in pſalmis, in lectionibus, atque orationibus propter eum, qui tertia die reſurrexit. Item nonus in cõmemorationem ſuperſtitum, atq; defunctorum; etiam quadrageſimus, ſecundum ueterem formam. Moſem enim hoc modo populus luxit; nec non anniuerſarium pro memoria ipſius, deturque de illius facultatibus pauperibus in commemorationem ipſius.

Quòd impios morientes nihil iuuant memoriæ uel mandata.
CAP. XLIX.

HAEC de piis dicimus; nã de impiis, & ſi oẽs Mundi facultates dares pauperibus, tamen nihil eis pro deſſes. Nam cui uiuo infenſus erat Deus, certè eidem mortuo eſt iratus; non eſt enim iniuſtitia apud eum. Iuſtus eſt enim Dominus, & iuſtitias dilexit. Et ecce homo, & opus eius.

De uinolentis. CAP. L.

QVI ad memorias eorum uocamini, cum modeſtia, & cum Dei timore comedite, ueluti ualentes legatione fungi pro mortuis; cùm ſitis Presbyteri & Diaconi Chriſti, ſobrii eſſe debetis, & priuatim, & cũ aliis, ut poſſitis intemperantes coercere. Dicit autem Scriptura, Dynaſtæ ſunt iracundi, uinum uerò non bibant, ne
" cùm biberint, obliuiſcantur ſapientiæ, & recta iudicare
" non poſſint. Quare Presbyteri & Diaconi poſt Deum
" Omnipotentem & dilectum Filium eius, ſunt Eccleſiæ Dynaſtæ: quod non ideo dicimus ne bibant; nam cæteroqui contumelia afficerent id, quod à Deo creatum eſt in lætitiam, ſed ne uinolentiæ ſtudeant: non enim dixit Scriptura, ne bibas uinum, ſed quid dicit? Noli *Prou.23*
bibere uinum ad ebrietatem. & iterum, Spinæ naſcun *Eccle.31*
tur in manu ebrii. quod non ſolùm de Clericis præcipi *Prou.26*
mus, ſed etiam de omnibus laicis, ſuper quos inuocatum eſt nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti; nam ipſis quoque dictum eſt, Cui uæ, cui tumulus? cui triſtitiæ *Prou.23*
& nugæ? cui liuidi oculi, cui contritiones ſuperuacaneæ? non'ne commorantium in uino, & inueſtigantiũ ubi potationes fiunt?

De recipiendis ijs, qui per Christum persecutiones patiuntur.
CAP. LI.

RECIPITE eos, qui persecutionem patiuntur per Christum, & fugiunt de ciuitate in ciuitatem, eò quòd sermones Domini in memoria habent. Fugiunt enim quoniam sciunt spiritum promptum, carnem infirmam esse, & bona sua relinquunt diripiēda, ne confessionem nominis Christi abiicere cogantur. Erogate igitur eis in usum, mandato Domini obsequentes.

Quòd unusquisque manere debet in ea sorte, in qua est collocatus, & ordinem seruare, & non arripere quæ sibi commissa non fuerunt. CAP. LII.

ILLVD autem communiter omnes præcipimus, ut unusquisque maneat in ordine sibi tradito, nec fines transeat; non enim nostri sunt, sed Dei, nam Qui uos audit (inquit Dominus) me audit; & qui uos spernit, me spernit, qui uerò me spernit, spernit eum, qui mi sit me. nam si inanima rectam ordinis dispositionem conseruant, nox, dies, sol, luna, astra, elementa, solstitia, menses, hebdomadæ, dies, horæ, & impo sitæ sibi necessitati obediunt, secundum illud, Posuisti terminos, quos non pertransibunt. & iterum de Mari, Posui & terminos circumponens claustra & portas; Dixi autem ei, Hucusque uenies, & non transgredieris; quanto magis uos nihil debetis commouere ex iis, quæ nos diuinam secuti auctoritatem uobis perscripsimus. Sed quoniam plerique leue hoc putant esse, ideo ordines confundere audent, & unicuique attributam ordinationem perturbare, arripientes sibi dignita

tes

tes non commiſſas, & tyrannicè uendicantes ſibi ea, quorum non habent poteſtatem; Ideoq; Deum irritãt ueluti Coritæ, & Rex Ozias, qui præter phas, præterq; Dei uoluntatem ſacerdotium inuaſerunt, ex quibus Coritæ incendio conflagrarunt, Ozias in lepram incidit. Irritant quoque Spiritum ſanctum, cuius teſtimonium euertunt. Quare proſpicientes periculum impendens talium rerũ auctoribus, negligentiamq; in ſacrificiis, & Euchariſtia prouenientem, ex eo quòd offeruntur ab iis, quos non decet, quiq; ludum putant Pontificalem honorem inſtitutum ad magni Pontificis Ieſu Chriſti Regis noſtri imitationem; propterea neceſſarium duximus, ut de iis rebus admoneremus. Dicimus itaque Moſem Dei ſeruum, quem Deus facie ad *Exo.33.*
faciem alloquebatur, ueluti ſi quis cum amico loqueretur, cui dixit, Noui te præter omnes. cui coràm lo- *Num.12*
quebatur, non per ſpecies, nec per inſomnia, nec per Angelos, uel ænigmata. hunc igitur uirum dicimus diuinarum legum rationem tradentem præſcripſiſſe, quæ à Pontificibus adminiſtrari conueniret, quæ à Sacerdotibus, quæ à Leuitis, unicuique proprio & ſuo muneri accommodato cultu diſtributo: atque ea quidem, quæ Pontificibus præcepta fuerant, nephas erat ſacerdotem attingere, quæ ſacerdotibus mãdabantur, ab iis Leuitæ repellebantur, ſed quilibet intra commiſſi ſibi miniſterii fines ſe continebat; quos ſi quis tranſire uolebat, extremo ſupplicio puniebatur. Hoc uerò maxime docuit Saulis audacia, qui cùm ſacrificare decreuiſſet ſine Propheta, ac Pontifice Samuele, ſuſcepit in ſe peccatum. execrationemq; irreuocabilem, neque Prophetam deterruit, quòd à ſe Rex unctus fuiſſet. Idem euidentius oſtendit Deus in Oziæ facto, à

quo nulla interpoſita mora, commiſſi ſceleris pœnam expetiuit; & qui ſacerdotium concupiuerat, regno eſt ſpoliatus. Noſtras res fortaſſe non ignoratis. ſcitis enim à nobis Epiſcopos, Presbyteros, & Diaconos uocari, oratione & manuum impoſitione, differentia nominum, rerum differentiam indicantes: non enim unuſquiſque prout uult, apud nos implet manum, (quẽ
3. Reg. 12. admodum regnante Ieroboamo, nepharii ſacerdotii mos fuit, in illo uitulæ piaculo) ſed qui à Deo uocatur. Nam niſi propria quædam iura eſſent, atque ordinum diſcrimina, ſatis eſſet ut per unum nomen uniuerſa perficerentur. Sed à Domino edocti conſequentiam rerum, Epiſcopis Pontificatus munera aſſignauimus, Presbyteris ſacerdotii, Diaconis miniſteria erga utroſque, ut quæ ad religionem pertinent, purè perficiantur. Nam nec Diacono phas eſt offerre ſacrificium, uel baptizare, aut benedictionem paruam uel magnam facere; nec Presbytero ordinationes exercere: impium eſt enim ordinem peruerti; non enim eſt Deus confuſionis, ut inferiores ſuperiorum officia tyrannicè ſibi uendicent: noua inſtituta ſibi fingentes in detrimentum ſuum, ignorantes durum ſibi eſſe contra ſtimulum calcitrare. Non enim uel nobis uel Epiſcopis aduerſantur huiuſmodi homines, ſed omniũ Epiſcopo & Pontifici Patris Ieſu Chriſto Domino noſtro. A' Moſe enim Deo chariſſimo Põtifices inſtituti ſunt, ſacerdotes, Leuitæ, à Saluatore noſtro nos treſdecim Apoſtoli, ab Apoſtolis ego Iacobus, & ego Clemens, & nobiſcum alii, ne iterum omnes numeremus. Communiter ab omnibus nobis, Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi, Lectores. Primus igitur natura Pontifex eſt unigenitus Chriſtus, qui non ſibi ipſe honorem arripuit, ſed

con-

conſtitutus eſt à Patre, qui propter nos factus homo, & ſpirituale ſacrificium offerens Deo & Patri ſuo, ante paſſionem nobis ſolis præcepit hoc facere; quanquàm præſentes nobiſcum eſſent alii, qui in ipſum crediderant, ſed non omnino omnis qui credit, continuò ſacerdos eſt, & pontificium conſequitur honorem. Poſt autem aſſumptionem ipſius, nos oblato ſecundum eius ordinationem ſacrificio puro, & incruento, conſtituimus Epiſcopos, Presbyteros & Diaconos numero ſeptem, è quorum numero unus erat Stephanus beatus Martyr, qui in amore erga Deum nobis non erat inferior; quiq; adeò fide ſua pietatem charitatemque erga Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum oſtendit, ut pro ipſo animam tradiderit, à Iudæis Domini interfectoribus, ſaxis percuſſus. Sed tamen talis ac tantus uir, qui ſpiritu feruens erat, & qui uidit Chriſtũ à dextris Dei, & Cœli portas apertas, nuſquàm apparet iis officiis, quæ Diaconiæ non conueniunt eſſe uſus, uel ſacrificiũ obtuliſſe, uel manus alicui impoſuiſſe, ſed uſque ad finem Diaconiæ ordinem ſeruaſſe. Ita enim erat decens, ut Chriſti Martyr, ordinis diſpoſitionẽ ſeruaret. Quòd ſi qui Philippum Diaconum noſtrum, & Ananiam fidelem fratrem producunt, quorum alter Eunuchum baptizauit, alter me Paulum; ignorant ipſi id, quod nos dicimus; nam dicimus neminem ſibi arripere debere ſacerdotalem honorem, ſed uel à Deo eſſe accipiendum, quod fecit Melchiſedech & Iob; uel à Pontifice ut Aaron accepit à Moſe. Quare Philippus & Ananias non ipſi ſe elegerunt, ſed à Chriſto promoti ſunt incomparabili Deo.

FINIS.

IO. CAROLI BOVII EPISCOPI OSTVNENSIS,

Scholia in Clementis libros.

VNC in animo eſt, aliqua in iis libris percurrere, quæ niſi explicarentur, lectoris ſtudium poſſent retardare. quod faciam in paucis quibuſdam locis annotandis, non enim ſtatui ſcholia in ſingulis ſententiis ſcribere, ſed tantùm pauca, quæ dubitationem aliquam habẽt illuſtrare.

EX PRIMO LIBRO.

IN Cap. 3. ex Euangelio non ſolùm ultio inimicorum prohibetur, ſed etiam dilectio & amor erga eos præcipitur. ſeruauit enim ſæpe hoc antiquitas, ut Conſilia quæ appellantur, in præceptis numeraret.

IN Cap. 4. ne pruritu uexatus &c. hanc ego puto eſſe ueram huius loci ſententiam. Iubet tonderi capillum, ne eo culto prouocẽtur mulieres ad amorem. Inquit igitur, ſi capillum nutrias, neceſſe erit tibi ob pruritum ſcalpere caput ac lacerare, ad hanc uerò moleſtiam fugiendam, caput comptum & ornatum te habere oportebit, idq́; unguentis perfundere quo mulieres allicientur ad libidinem, ergo tonde capillum, ne capitis cultu opus habeas.

IN Cap. 7. illud [*ſi ſophiſtica*] eſt nonnullis ſuſpectum, qui ſi conſiderarent, ſophiſtarum nomen fuiſſe aliquando in laude, atque ita appellatos eos, qui ſapientiam & rerum omnium ſcientiam profiterentur, certè nihil de eo dubitarent. Clemens ergo Græcorum diſciplinis eruditus, ſophiſtica ea uocat, quæ ab hominibus doctis & uitæ magiſtris, ſapienter ſunt tradita.

IN eodem Cap. duo dicit à Chriſto antiquata, deuteroſes, quas

quas Hieronymus humanas traditiones, Epiphanius, ſeniorum traditiones appellat. eas uerò (teſte eodem Epiphanio in primo contra hæreſes libro) Iudæi habebant quatuor libris digeſtas, quibus traditi erant ritus & ceremoniæ, quas à maioribus ſuis ſeruandas acceperant, quaſque Dominus in Marci Euangelio reprehendit.

ETIAM inducta & adiecta quæ dicuntur, Chriſtus abrogauit, quæ acceſſerunt Decalogo, ea ſunt ſacrificia, expiationes, atq; aliæ ceremoniæ præceptæ Hebræis, poſtquàm ii Aegyptiam ſuperſtitionem imitati abſente Moſe, uitulum adorauerunt. Iudicauit enim Moſes, cùm gens Hebræorum prona ad malum, diuinam legem, liberam atq; à natura in hominum animis inſitam facilè contemneret, eam ita in officio poſſe contineri, & à cultu ſimulacrorum abduci, ſi aſsidua ac neceſſaria rerum diuinarum occupatione detineretur. Inducta, quæ dicit mutata in melius, ut ipſe alio in loco declarat, tria ſunt, Sacrificia, quibus ſuccesſit incruentum Euchariſtiæ ſacrificium; Aſperſiones, quæ mutatæ ſunt in baptiſmum; Adoratio, quæ tunc certo loco fiebat, nunc patet à ſolis ortu ad occaſum; in omni enim loco ſacrificatur & offertur nomini eius oblatio munda.

IN eodem Capite mirum uideri non debet lectionem librorum prophanorum ab Apoſtolis prohibitam, qui in primis illis pietatis rudimentis, ut abolerent omnia gentilitatis ueſtigia, non ſolùm illa prohibuerunt, quæ ſua ſponte Chriſtianæ pietati aduerſabantur, cuiuſmodi erant ſacrificia, & reliquus Deorum cultus, ſed etiam omnia illa, quæ ſuis admonitionibus refricare poterant ueteris erroris memoriam. Confirmata uerò religione, cùm iam homines non fierent, ſed naſcerentur Chriſtiani, liberior fuit legendorum huiuſmodi librorum conſuetudo, adhibito tamen iudicio atque delectu, ut ex illorum lectione fideles fructum capere, & ad pietatem poſſent proficere. Scripſit Baſilius aureum libellum de utilitate capienda ex Græcorum diſciplinis, quem auctorem ſequentes fructuosè huiuſ-

iuſmodi libros legimus.

In Cap. 10. prohibentur mulieres lauare unà cum uiris, quod idem prohibuit Conc. Laodic. Can. 30. & ſex. Syn. Can. 77.

Ex libro secvndo.

In Cap. 29. [*Decimæ ſalutaris, initium nominis Chriſti.*] hoc dicitur, quoniam nomen Ieſu à Iota incipit, qua litera Græci notant numerum denarium.

In Cap. 30. [*ut qui Dei dignitate ornatus eſt, quatenus clero præeſt, & omni Eccleſiæ,*] hanc eandem ſententiam apertius atque diſtinctius expreſsit. S. Ignatius in Epiſtola ad Smyrn. iis
» uerbis, Ego autem dico, honora Deum ut auctorem cun-
» ctorum ac Dominum, Epiſcopum uerò ut Pontificem,
» imaginem gerentem, quatenus imperat, Dei, quatenus
» ſacerdotalia exercet, Chriſti.

Observa in eodem Capite, in Eccleſiæ membris contineri myſticas ſignificationes per quædam accōmodata, & (ut ita dicam) appropriata muneribus, cum omnia in Eccleſia ita conſtituta ſint, ut (quoad poſſunt) diuinam ſimilitudinem referant ac ſignificent. Porrò quod de Viduis dicitur, eas altaris ſimilitudinem imitari, id dictum, opinor, ad ſignificandam conſtantiam, ac firmitatem propoſiti earum in ſtatu uiduali. & quod pietatis officia, quæ in eas, & in orphanos conferuntur, ſunt quaſi uictimæ in altari collocatæ ad faciendum holocauſtum Deo. Virgines thuribulum ſignificant propter uirginitatis fragrantiam, & illos ex puriſsimis earum corporibus atque animis afflatos odores, qui non ſolùm per Eccleſiam diffuſi omnia ſuauitate complent, ſed etiam in Cœlum ſublati Deum delectant.

In Cap. 31. quod traditur, non eſſe arripiendum ſacerdotii honorem, ſed capiendum ab eo, qui diuina poteſtate ius obtinet illud aliis dandi, atque alia, quæ diuinitus à Clemente expoſita, ad hunc locum pertinent, habentur in

Dionyſ.

Dionyſ. de Eccl. Hierar. cap. 5. ut perſpicuum ſit, utrunq; hanc doctrinam, ex eiſdem fontibus hauſtam, literarum monumentis commendaſſe.

In Cap. 32. Presbyteræ quæ nominantur, ſunt uiduæ, ita enim eas appellat in tertio libro cap. 5. quare aliæ ſunt illæ Presbyteræ quarum mentio fit in Conc. Laod. Can. 31.

In Cap. 59. noli mirari Iacobum fratrem Domini extra duodecim Apoſtolos numeratum, fuit enim hæc conſtans non modò Clementis, ſed etiam Euſebii, Epiphanii, Ambroſii, atque aliorum ſententia. cui non obſtat quòd in Epiſtola ad Galatas Paulus eum Apoſtolum nominat & columnam, cùm ampliori uocabulo dicti ſint Apoſtoli alii, qui præter duodecim ad propagandum Euãgelium miſsi, Apoſtolatus munere fungebantur, quemadmodum dicimus. S. Martialem Apoſtolum Galliarum fuiſſe. meritò autem Iacobus columna uidebatur, cùm eſſet Hieroſolymitanorum Epiſcopus, omniaque ad ſtabiliendum Eccleſiæ ſtatum pertinentia, unà cum Apoſtolis adminiſtraret.

In Cap. 60. ſunt hæc uerba. [*Glorificent ſolum Deum, unum & uerum per unigenitum Chriſtum*] quæ nullam nobis gignere debent ſuſpicionem erroris, quaſi non faciant filium honore ac diuinate parem, uniuſque, atque eiuſdem naturæ cum patre. nam cùm ſint translata ex Euangelio Ioannis,

,, Vt cognoſcant te ſolum Deum uerum. interpretatio, qua illa ſententia exponitur, debet quoq; ad hunc locum accommodari. Eadem uerba, de Chriſto loquens, ſcripſit

,, S. Ignatius in Epiſtola ad Magneſios. Iis, qui extra ciuitatem manebant, unum & ſolum uerum Deum nunciauit. Sed erit locus òpportunior, & magis proprius de hac ipſa re accuratè dicendi.

Capvt ſexageſimum primum continet informationem quandam eorum, quæ in octauo libro diſtinctius & accuratius deſcribuntur. in eo enim traditur integra ſacrorum ratio, ut nihil poſsit deſiderari hic breuis anticipatio eorum, quæ ibi fuſius exponuntur.

In eodem cap. Paſtophoria exiſtimo fuiſſe tabernacula quædam

dam, quasi armaria in fronte templi utrinqu posita, in quibus Eucharistia, uestes, & uasa sacra condebantur.

Osculum mysticum, in hoc ipso loco dari solitum, affirmat Dionysius, cum agit de synaxi. Cyrillus in mystagogicis orationibus. Laodic. Conc. in Can. 19.

In Cap. 32. Mentio fit Agapæ. Christiani enim in principio religionis, in Ecclesiam conuenientes, simul epulabantur; ea conuiuia quoniam amore & charitate mutua celebrabantur, Agapæ sunt dicta, quæ quòd confusionem Ecclesiæ Corinthiorum afferrent, reprehensæ sunt ab Apostolo, sed nihilominus saltem in aliis Ecclesiis diu manserunt. Eas post longum tempus prohibuit Concilium Laodicenum, ne scilicet in Ecclesiis fierent, & postea Carthaginense; manserunt tamen; nam Canones Constantinopolitani, qui longo pòst tempore scripti sunt, de eis sanxerunt, nunc omnino in dissuetudinem atque obliuionem abierunt.

In Cap. 63. præcipitur, ut in sabbato ac die Dominico Christiani frequentiùs accedant ad Ecclesiam. quantum attinet ad sabbatum mos fuit priscorum, ut eo die quoq; cœtus celebrarentur, & diuinæ scripturæ legerentur. de quo nobis forsan alio loco agendum erit.

Tres illæ solennes precationes, quæ die Dominico concipiebantur, patebunt in octauo libro; earum quoq; mentio fit in Conc. Laod. Can. 19.

Ex tertio libro.

In Cap. 10. magnas benedictiones puto eas appellari, quæ sunt propriæ Episcoporum, paruas, quæ licitæ erant presbyteris.

In Cap. 11. ministri sunt ii, qui alio nomine dicti sunt Subdiaconi, quod alio loco patebit, & Concilium Laod. eorũm mentionem facit. lege in eo Theodorum Balsamonem.

In Cap. 15. & 16. quæ de ungendis catechumenis dicun-

tur, item de Chriſmate, eadem habentur in Dionyſio in capite de baptiſmo, & in Cyrillo in ſecunda & tertia catecheſi myſtagogica. in iis cognoſcis, quòd idem in aliis uetuſtis ſcriptoribus obſeruatur, morem fuiſſe, ut ſtatim poſt baptiſmum Chriſmatis ſacramentum daretur.

In Cap. 17. uides appellari Patrē ſuper omnia Deum, quod idem in aliis locis inuenies, eſtque idem loquendi modus conſuetus Ignatio, qui in Epiſtola ad Philippenſes diſputans contra eos, qui confundebant Patris & Filii perſo-
„ nam, ſic inquit, Quomodo non uidetur tibi Chriſtus na-
„ tus ex Virgine, ſed eſſe is qui eſt ſuper omnia Deus. & ad
„ Tarſen. de eiſdem hæreticis ſcribens. Alii dicunt quòd ipſe eſt, qui eſt ſuper omnia Deus. quod non ideo dictum eſt, quaſi creditum ſit ab eis, Deum uerbum, non eſſe item ſupra omnia Deum. legerant enim Paulum dicen-
„ tem, Quorum Patres illi, ex quibus Chriſtus ſecundum
„ carnem, qui eſt Deus ſupra omnia in ſæcula amen. Quid igitur cauſæ eſt, cur Deum Patrem ſolum, ſic uocauerint? Auctoritas Principii, ſiue (ut antiqui Patres locuti ſunt) excellentia cauſæ effecit, ut priſci illi omnem eminentiam ſoli Deo patri tribuerint, non quòd illam Verbo & Spiritui ſancto detrahere uoluerint, (longè enim abeſt talis ab eorum pietate ſentētia) ſed quia hanc auctoritatis præſtantiam Patri, qui eſt fons & origo diuinitatis tribuendam cenſuerunt. quod nonnullis teſtimoniis confirmabo. S. Ignatius ad Philippen. tractans illa uerba, quibus Domi-
„ nus à ſe reiecit Diabolum, Vade retro Satana, ſcriptū eſt,
„ Dominum Deum tuum adorabis &c. in perſona Chriſti
„ ſic inquit, Ego cognoſco qui ſim, & à quo ſim miſſus, &
„ quem adorari oporteat, Dominum enim Deum tuum a-
„ dorabis, & illi ſoli ſeruies, noui illum unum, agnoſco il-
„ lum ſolum, à quo tu defeciſti, non ſum Deo aduerſarius;
„ confiteor excellentiam; ſcio meæ generationis auctorem
„ patrem. Et ad Smyrnenſes, ita ſcribit, Qui rogauit ne de-
„ ficeret Apoſtolorum fides, non quaſi ipſe non ſatis eſſet,
„ ut illam ſeruaret, ſed quòd gaudebat excellentia Patris. S.

Epi-

Epiphanius in eo libro, qui Ancyrotus dicitur, uſus erat
» aduerſus Arianos illa Chriſti ſententia, Pater meus uſque
» modo operatur, & ego operor. illi uerò ita ad eam reſpon
debant, quòd in ea Pater appareret primus operator, at-
que ita conſtaret eum filio eſſe præſtantiorem, Hoc ò Aria
» ne (inquit Epiphanius) ſtultè dicis, & multa principia uis
» in diuinitate intelligere, unum uerò eſt principium, & ea-
» dem atq; una diuinitas, non reiicit autē à ſe Filius, Patris
» honorem, ſed oſtendit quomodo ſe habeat ipſa diuinitatis
» conſequentia. Hæc Epiphanius. cum ergo honor Patri
tribuitur, non eò fit, quòd idem honor non ſit tribuen-
dus filio, ſed ut demonſtretur diuinitatis conſequentia,
hoc eſt ordo originis, quemadmodum Filius æterno ortu à
Patre naturam accepit. hanc quæſtionem multo expreſ-
ſius declarat S. Baſilius in libro, quem ſcripſit contra Eu-
nomium, in quo diligenter tractat illum locum, Pater ma
ior me eſt. longamq; eius rei diſputationem concludit iis
» uerbis, Reliquum eſt igitur, ut maius, hoc in loco dicatur
» ſecundum cauſæ rationem; quoniam enim à Patre Filii
» principium atque origo eſt, ſecundum hoc maior eſt pa-
» ter, ut cauſa & principium. propterea Dominus ſic dixit,
» Pater maior me eſt. ſcilicet quatenus Pater eſt, Pater uerò
» quid aliud ſignificat quàm quod eſt principium & cauſa il-
lius, qui ab ipſo eſt ortus. Non diſceſsit ab hac ſententia
S. Hilarius, qui in nono libro de Trinitate, ſic ſcripſit,
» Donantis auctoritate Pater maior eſt, nunquid per doni
„ confeſsionem Filius minor eſt? maior itaque donans eſt,
„ ſed minor iam non eſt, cui unum eſſe donatur. ait enim,
„ Ego & Pater unum ſumus. ſi hoc non donatur Ieſu, ut con
„ fitendus ſit in gloria Dei Patris, minor Patre eſt; ſi autem
„ in eadem gloria ei donatur eſſe, qua Pater eſt, habes & in
„ donantis auctoritate, quia maior eſt, & in donati confeſ-
„ ſione, quia unum ſunt. Maior itaque Pater filio eſt, &
„ planè maior, cui tantum donat eſſe, quantus eſt ipſe, cui
„ innaſcibilitatis imaginem ſacramento natiuitatis impar-
„ tit, quem ex ſe in forma ſuæ generat. hæc Hilarius. quam

ſententiam non ſemel in ſuis libris expoſuit. hanc auctoritatem principii in Patre conſiderantes priſci illi, omnem dignationem ei ſoli tribuere uidentur. multa enim huiuſmodi in Clemente legimus, in Paſtore, Ignatio, Iuſtino atque aliis, qui ante Arianam hæreſim uixerunt. qui omnes unam in tribus perſonis eſſentiam, paremq; maieſtatem uenerati, tamen celebrauerunt originem. poſtquàm autem Arius cœpit filii dignitatem minuere, & alii Spiritum ſanctum in numerum creaturarum aggregare; Patres omiſſo huiuſmodi loquendi more, quem Euangeliſtarum & Apoſtolorum loquendi modum imitata, tenuit antiquitas; apertis uerbis tres perſonas æquales prædicauerunt, nihilque uni tribuerunt, quod non item cæteris tribuerent. hoc enim fieri ſolet, cùm exiſtunt hæreſes, ut quod antea omitti poſſe uidebatur, cùm nulla de eo eſſet controuerſia, orta hæreſi id diligenter, planè, apertè, ſit enucleandum. atque ita ex hæreſum immani peſte hoc boni conſequitur Eccleſia, ut ſententiæ fidei, quæ antea nunquam agitatæ obſcuriores uidebantur, poſtquàm oppugnari cœptæ ſint, illuſtrentur, atque declarentur. Hæc fuſius dixi, propterea quòd in Clemente aliqua ſunt, quæ ad hanc normam dirigi oportet. tu uerò cùm in ea incides, eam adhibe moderationem, quam tibi ii fontes oſtendunt. quod ſtatim ſerua in ea ſententia, quæ in eodem capite de Spiritu ſancto habetur, quem dicit à Chriſto doceri, & Chriſtum annunciare. translatum eſt hoc ex. 16. Capite Ioannis ſic dicentis, Cum autem uenerit Spiritus ille
„ ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunq; audiet loquetur, & quæ
„ uentura ſunt annunciabit uobis, ille me clarificabit, quia
„ de meo accipiet, & annunciabit uobis. in quibus uerbis, propter Spiritus ſancti à Patre & Filio progreſsionem, agnoſce in duobus ſpiratoribus auctoritatem unius principii, in Spiritu ſancto nullam alienæ ab iis naturæ differentiam. Quòd autem ita interpretari debeamus loca, quæ tam in ſcripturis, quàm in priſcis patribus uidentur Spiritus

tus ſancti maieſtatem non ita extollere, docet. S. Baſilius in eodem libro contra Eunomium, qui eadem uia progrediens, quæ de filio dixerat, ea accommodat ad Spiritum
» ſanctum. eius uerba hæc ſunt, Quæ eſt necesſitas, ut ſi di-
» gnatione atq; ordine tertius ſit Spiritus ſanctus; ſit quo-
» que natura tertius. nam quòd obtineat ſecundas poſt fi-
» lium partes, fortaſſe pietatis ratio id tradit. tertia uerò
» uti natura, nec ex ſanctis Scripturis didicimus, neque ue
» luti conſequens eorum, quæ dicta ſunt concludere poſſu-
» mus. nam quemadmodum Filius ordine, ſecundum poſt
» patrem locum habet, quoniam ab illo eſt genitus, & di-
» gnatione, quoniam principium & auctor ipſius Pater eſt,
» & quoniam per eum aditum, & acceſſum habemus ad Pa
» trem; natura uerò nullo modo eſt ſecundus, quoniam
» una eſt in utroq; diuinitas; ita Spiritus ſanctus, & ſi ordi-
» ne ac dignatione Filio eſt ſubmiſſus, (ut hoc omnino con
» cedamus) non tamen eo modo, ut quaſi differentis ab ip-
» ſo naturæ exiſtat.

QVOD dicitur in eodem Cap. Spiritum ſanctum aſſumi ut te
» ſtem, translatũ eſt à .15. capite Ioannis ſic dicentis, Cum
» autem uenerit Paracletus, quem ego mittam uobis à Pa-
» tre ſpiritum ueritatis, qui à Patre procedit, ille teſtimo-
» nium perhibebit de me.

IN Cap. 20. obſerua Presbyteri officia, quæ ſunt hæc, docere, offerre, baptizare, benedicere populo; quorum quidem habet poteſtatem Presbyter, ſed tamen illam exercere non poteſt, niſi concedente Epiſcopo: lege Ignatium
» Smyrnenſes ſic inſtituentem, Nemo ſine Epiſcopo aliquid
» agat eorum, quæ ad Eccleſiam pertinent, illa firma Eu-
» chariſtia cenſeatur, quæ ſub Epiſcopo fuerit. Et paulò
» poſt, Non liceat ſine Epiſcopo baptizare, nec offerre, ne-
» que ſacrum facere. quod idem de reliquis muneribus cen
ſendum eſt. nam hæc ipſa munera, quæ nunc contemnuntur, in ueteri Eccleſia exercebant Epiſcopi, ut aliquando ſola cauſa fuerit accerſendi Epiſcopum abſentem in Paſchæ tempore, ut Catechumenos inſtruere, & baptizare

poſ-

possset, de Eucharistia uides in Clemente Episcopum sem per illam peragere; de docendi munere nihil dico, cum in hoc præcipuè uersetur Episcoporum officium. hoc uerò est intelligẽdum quòd quanquàm Presbyteri docendi mu nus habebant, tamen summa rei & doctrinæ iudicium Episcopo reseruabatur, immo præsente Episcopo Presbyte ri desinebant munus suum, nisi ille aliud iuberet.

Ex QVINTO LIBRO.

In capite 7. Considera auream illam sententiam de baptismo sanguinis, cur Catechumeni cum eo morientes salui fiant. re ipsa enim commoriuntur Christo, alii in figura. hæc scribenti uenit mihi in mentem alterius præclaræ sententiæ. S. Cyrilli, quæ fusius eandem rem explanat. ea
» scripta est, in secunda mystagogia iis uerbis. O' rem no-
» uam & admirabilem, non uerè mortui sumus, neque uerè
» sepulti, neque uerè crucifixi surreximus; In ueritate tamẽ
» saluamur. Christus sic crucifixus est, & re ipsa sepultus &
» uerè resurrexit; atque hæc omnia nobis donauit, ut imi-
» tatione, passionum suarum participes facti, re ipsa sa-
» lutem consequamur.

In Cap. 12. Quod de hirco desio dicitur, uel fortè mende sio, (nam ita quoque dici posset, si illud μὲν, quod in Græco præmittitur, sit syllaba) mihi id cuiusmodi sit, compertum adhuc non est, fortè enim alii locum hunc illustrabunt.

In Cap. 16. Considera rem insignem scilicet Iudam absuisse cùm data est Apostolis Eucharistia; Cyprianus enim secus sentit, in sermone de ablutione pedum, & Augustinus in Epistola. 163. & in explicatione decimi Psalmi, & in sex. tractatu in Euangelium Ioannis, & Chrysostomus in sermone de latrone. Theophylactus, etsi idem sentit, tamen agnoscit eam opinionem, qua alii affirmant Iudam non adfuisse, nec eam reiicit. Existimaui aliquando Dionysium Areopagitam hoc affirmare. quod si certum habe rem,

rem, uix iam phas eſſe ducerem ſecus opinari; ſed tamen cum Dionyſii uerba diligentius expenderem, non ita certa mihi uiſa eſt eius ſententia. tantum enim affirmat Chriſtum Euchariſtiæ auctorem iuſtiſsimè excludere eum, qui non ſanctè atque ad imitationem ſui ſacro conuiuio intereſſet. quæ quidem ſententia hoc non obſcurè innuit, non autem manifeſtis, & perſpicuis uerbis aſſeuerat. Quare Maximus ex uerbis Dionyſii, probabili quadam coniectu ra id colligit, cuius annotatio in Dionyſii uerba hæc eſt.
» Ex iis aliquis rationabiliter dicere poſſet, quòd poſtquàm
» exiit Iudas, tradidit diſcipulis Chriſtus myſteria, ut qui iis
» non erat dignus. Georgius Pachymeres hunc locum Dionyſii nouo quodam modo explanat, putat enim Dionyſiū dicere, Chriſtum tradidiſſe quidem Iudæ myſticum panem & calicem; myſteria uerò ſolis diſcipulis dediſſe, poſtquàm Iudas diſceſsit. eius uerba hæc ſunt, Excludit & ſe-
» gregat iuſtiſsimè Iudam, qui non ſanctè conuiuio interfue
» rat, nam cùm illum myſtici panis & uini participem feciſ-
» ſet, myſteria diſcipulis, poſtquàm ille è cœna diſceſsit, ſo-
» lis tradidit, cùm iis indignus eſſet Iudas. Cur igitur Iu-
» dam arcet à diuinis myſteriis, qui ſimul cœnauerat? Ete-
» nim docet, quòd non ſatis eſt tantùm corporaliter adeſſe
» & conuiuium celebrare; non enim hoc cum communio-
» ne habet ſimilitudinem, ſed oportet intellectu, & mente adeſſe. Hæc Georgius; qui dico aſſeuerat ex Dionyſii ſententia, unum Iudam participem fuiſſe cœnæ myſticæ, hoc eſt panis & uini myſtici, non agni typici (hunc enim ſenſum manifeſtè explodunt uerba Dionyſii & Georgii) alterum myſteria data ſolis Apoſtolis. Quærerem ego libenter à Georgio, quæ tandem fuerint myſteria, quibus excluſus ſit Iudas, & quæ ſolis credita ſint Apoſtolis; cùm prius omnes ſimul panem & uinum myſticum ſumpſiſſent. ſi reſponderet fuiſſe ſacramenti effectum & ſpiritualem manducationem, rurſum ſcire uellē ab eo, quid opus erat, ut propterea Iudas abeſſet? quòd ſi myſteriorum traditionem putat ipſam Euchariſtiæ inſtitutionem, iam hoc

ſcripturæ

ſcripturæ aduerſatur coniungenti Euchariſtiæ inſtitutionem cum eius diſpenſatione. Sumens panem fregit, & dixit, Accipite & manducate, hoc facite, &c. Itaque mihi magnæ tenebræ ſunt non modò in Dionyſii, ſed etiam in paraphraſtis ſui uerbis, quæ dicere uolui ut admonerem lectorem, ut legens Dionyſium, hanc rem etiam conſideraret. mihi enim amplius de ea uidetur quærendum. hoc tamen eſt in ea commodi, quòd ad factum pertinet, ut ſiue hoc uel illo modo ſe habeat, nulla labes, neque peruerſio fidei accidat.

In eodem Capite, Euchariſtiæ myſteria dicuntur antitypa corporis & ſanguinis, quæ uox idem ualet, quod in Dionyſio Symbola, hoc eſt ſigna. ſigna uerò cum audis, noli ab iis remouere ſignatum, ita enim illa ſigna ſunt, ut etiam uerè & realiter contineant ſignatum, hoc eſt corpus & ſanguinem Domini. patres uerò antitypa illa dixerunt, uel reſpectum habentes ad præcedentem ſubſtantiam, uel quia ſpecies ſunt ſacramenta corporis & ſanguinis Chriſti, qui in eis continetur. appellationes enim plerunque ducuntur ab eo, quod apparet & ſub ſenſum cadit.

Penè omiſeram id, quod in ſecundo Capite tertii libri annotatione dignum uidetur. damnari enim uidentur nuptiæ, quæ mortua prima uxore iterantur. Scito autem huiuſmodi nuptias non damnari, iuſtæ enim ſunt; reprehenditur autem intemperantia eorum, qui illas contrahunt. nam cùm primis nuptiis diuino illi propagandæ ſobolis præcepto ſatisfecerint, iterum iungunt connubia, quæ improbantur ab antiquis, non quòd putent ea nepharia, ſed quòd ſint indicia incontinentiæ, & libidinoſi putentur, qui illa appetunt. Eam ob cauſam antiqui Canones bigamis pænitentiæ tempus præſcripſerunt, quod legimus in Conc. Ancyr. Can. 19. & Neocæſar. Can. 3. & Laod. Can. 1. Tertullianus etiam cùm recta ſaperet, has nuptias permiſſas tantùm putauit: Hieronymus durior fuit bigamis, ita ut niſi leniùs cum eo agatur, uix poſſimus illum à reprehenſorum criminatione uindicare. redeo

nunc

nunc ad quintum librum.

IN Cap. 18. quinti libri, in quo traditur ſeruandi Paſchæ ratio, nihil iam annotandum eſt, ſed id totum potiùs delendum, ut nothum ac nouum. quod luce clarius perſpici poteſt ex ea Epiphanii diſputatione, qua utitur aduerſus Audianos imitātes in Paſchæ obſeruatione Iudæorum conſuetudinem. narrat enim Epiphanius Audianos ſententiam ſuam defendiſſe auctoritate conſtitutionis Apoſtolorum, in qua cauebatur ne alii calculum Paſchæ facerent ipſi, ſed agerent Paſcha quando fratres ſui de circunciſione agerent, atq; id unà cum eis celebrarent, agnoſcitq; Epiphanius huiuſmodi conſtitutionem, atque eam interpretatur, inquiens primùm, dici in conſtitutione Paſcha agendum, quādo id agerent fratres de circunciſione, non fratres qui ſunt in circunciſione, hoc eſt quando agerent ii Epiſcopi, qui de circunciſione & Iudæorum gente genus ducebant, quos ſcribit quindecim fuiſſe; deinde inquit, id factum fuiſſe ab Apoſtolis ad tuendam conſenſionis unitatem. Quare tantum abeſt ut ea, quæ in hoc capite legimus Apoſtoli ſtatuerint, ut etiam contraria horum ab ipſis præcepta uideantur. Præterea oriētales illi Iudaicum morem retinentes, nullam aliam excuſationem, ut in Euſebio legimus, afferebant ſuæ obſeruationis, niſi quòd Ioannem & Philippum Apoſtolos imitarentur, teſtabaturq; Polycarpus Ioannis diſcipulus, ſe unà cum Ioanne eo die Paſcha celebraſſe. Neque mirum eſt Apoſtolos in illis Eccleſiæ rudimentis eo die inter ſe egiſſe Paſcha, quo ipſi cum Domino egiſſent. Sed quid opus eſt aliunde argumenta petere? ipſa conſtitutio ſe prodit, & tantùm non uocem emittens, clamat ſe nouam eſſe; ait enim æquinoctium fieri uigeſima ſecunda Dyſtri menſis, hoc eſt Martii. perſpicuum eſt autem Chriſti tempore æquinoctium fuiſſe uigeſima quinta Martii; tempore uerò Anatolii Laodiceni Epiſcopi, qui uixit, Probo imperante, anno Domini ducenteſimo octuageſimo, æquinoctii tempus retroceſſerat tribus diebus, ſolq; arietem ingrediens faciebat æquinoctium uernum undeci

mo Calendas Apriles, hoc eſt uigeſima ſecunda Martii, quod narrat Euſebius in Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro ſeptimo. Quare noua eſt conſtitutio, fortaſſe edita poſt Concilium Nicænum, in quo Paſchæ obſeruatio ad eam rationem redacta fuit, ut poſt æquinoctium uernum, quarta decima lunæ obſeruaretur, & die dominico, qui poſt plenilunium primus eſſet, Paſcha celebraretur; quod factum eſt ea præcipuè ratione ne Iudæorum conſuetudinem imitaremur, neq; bis in eodem anno Paſcha ageremus. hoc enim accidere poſſet ſi tantùm duodecim lunares menſes obſeruaremus, nulla æquinoctii ratione habita. aliquando enim poſt æquinoctium celebrato Paſcha, eodem anno ante æquinoctium itidem celebraretur. initium enim anni ordiuntur ab introitu Solis in ſignum arietis. Exiſtimo igitur, cùm uerba Apoſtolicæ conſtitutionis uiderentur antiquæ illi, & ab Eccleſia reiectæ Paſchæ celebrationi quodammodo fauere, uiros pios illa uerba, ne offenſionis cauſam præberent, & aliquos in errorem inducerent, deleuiſſe, repoſuiſſeque receptam & probatam ab Eccleſia obſeruandi Paſchæ rationem.

In Cap. 19. intellige Chriſtianos olim ſex diebus ante Paſcha ſiccis cibis ueſci ſolitos, cuius moris mentionem facit Epiphanius in libro tertio aduerſus hæreſes.

In Cap. 21. illa auctoritas, qua dicitur quòd Dominus accepit ignem à Domino, & alia, qua Iacob fatetur ſe uidiſſe Deum facie ad faciem, item illa de rubo, quem uidit Moſes ardentem, meritò accommodantur ad filii Dei perſonam; fuit enim hæc conſtans priſcorum procerum ſententia, iis & huiuſmodi aliis uiſionibus, Chriſtum Dei demonſtratum. poſſem ad hoc probandum unanimem Patrum omnium conſenſum in medium afferre, ſed breuitati ſtudens, contentus ero una ſancti Leonis ſententia, quæ ſcripta reperitur in Epiſtola 13. ad Pulcheriam Auguſtam, iis
» uerbis, Potuerat quippe omnipotentia filii Dei ſic ad do-
» cendos iuſtificandoſq; homines apparere, quomodo Pa-
» triarchis & Prophetis in ſpecie carnis apparuit, cùm aut
luctamen

» luctamen iniit, aut ſermonem conſeruit, cum'ue offi-
» cia hoſpitalitatis non abnuit, uel etiam appoſitum cibum
» ſumpſit, ſed illæ imagines huius hominis erant indicia, cu
» ius ueritatem ex præcedentium Patrum ſtirpe ſumendam
» ſignificationes myſticæ deſignabant.

IN eodem Capite, cum dicitur Deum Verbum, Deo ipſius àc Patri in condenda rerum uniuerſitate miniſtraſſe, cautus eſto, & memento eorum, quæ de auctoritate Principii ſunt dicta. noliq; putare illud miniſterium efficere filium minorem Patre; miniſtrat enim quatenus ſapientia & ars Patris exiſtit, per quam uniuerſa ſunt condita. Iuſtinus in dialogo, quem cum Tryphone habuit, opera filii Patri cooperãtis, miniſteria appellat, filiumq; Patris miniſtrũ, ſcilicet ea ratione, qua dictum eſt, Verbum eſſe rationem artemq; Patris in rebus creãdis, productumq; à Patre, qui ei una cum eſſentia eandẽ operandi poteſtatẽ dedit. quare ut hic ordo ſignificaretur, Patres aliquando miniſterium filio tribuerunt. Non potuit autem hæc res planiùs explicari, quàm eſt à Tertulliano explicata in lib. de Trinitate, cuius uerba hic ſubieci, quoniam inſtar normæ eſſe debent, ad quam hæ, quæ duriores uidentur, priſcorum ſententiæ, ſint dirigendæ. Sic igitur in fine eius libri inquit Tertullianus, Subiectis enim ei quaſi filio omnibus rebus à Patre, Patris quidem ſui Filius probatur, cæterorum autem & Dominus & Deus eſſe reperitur. Ex quo dum huic, qui eſt Deus, omnia ſubſtrata traduntur, & cuncta ſibi ſubiecta Filius accepta refert Patri, totã diuinitatis auctoritatem rurſus illi remittit; unde unus Deus oſtenditur uerus & æternus Pater, à quo ſolo hæc uis diuinitatis emiſſa, etiam in Filium tradita & directa rurſum per ſubſtantiæ communionem ad Patrem reuoluitur. Deus quidem oſtenditur Filius, cui diuinitas tradita & porrecta conſpicitur, & tamen nihilominus unus Deus Pater probatur, dum gradatim reciproco meatu illa maieſtas, atq; diuinitas ad Patrem, qui dederat eam, rurſum ab illo ipſo filio miſſa reuertitur & retorquetur, ut meritò Deus Pa-

ter omnium Deus ſit, & principium Filii ſui, quem Dominum genuit: Filius autem cæterorum omnium Deus ſit, quoniam omnibus illum Deus pater præpoſuit quem genuit: ita mediator Dei & hominum Chriſtus Ieſus omnis creaturæ ſubiectam ſibi habens à Patre proprio poteſtatem qua Deus eſt, cum tota creatura ſubdita ſibi concors Patri ſuo Deo inuentus, unum & ſolum & uerum Deum Patrem ſuum, manente in illo quod etiam auditus eſt, breuiter approbauit. Eſt igitur ipſe filius creaturarum conditor unà cum Patre, δημιουργὸς omnino, ita enim aliis in locis eum Clemens appellat, hoc eſt opifex atque auctor, non ὑπουργὸς quemadmodum Arius & Aetius impiè dicebant; facientes eum quaſi ſecundarium Deum ſubmiſſum ac ſubordinatum primo conditori, quorum opinionis diritas à Chriſtianis mentibus longè repellatur.

Ex sexto libro.

In Cap. nono animaduerte ferè earundem hæreſum mentionem fieri in Epiſtolis Ignatii. De Prophetia, & de Monarchia Sermones à Petro cum Simone habitos, ſcriptos à ſe teſtatur Clemens in Itinerario.

Qvae in quinto decimo Capite habentur, atque omnia ea, quæ pertinent ad Concilium illud Apoſtolorum, cuius in Actis fit mentio, non ſunt continuanda cum aliis, quæ primo loco dicta ſunt, in quibus mortis Iacobi Epiſcopi facta eſt mentio, quare dirige hæc ad eam normam, quam poſui in Prolegomenis cum de methodo agerem.

In eodem Cap. nomen Iacobi Zebedæi delendum eſt, negligentia enim uel imperitia alicuius huc irrepſit, cùm Iacobus Zebedæi filius antequã hæc gererẽtur, ab Herode fuerit interfectus, id quod in Actis Apoſtolorum legitur.

In Cap. 16. ſtatuitur iterandum eſſe baptiſma ab hæreticis adminiſtratum, quod conuenit cum quadrageſimo ſeptimo Canone eorundem Apoſtolorum; iudico autem Apoſtolos id ſtatuiſſe quòd ii, qui eo tempore hæreſes ſectabantur

ctabantur, cùm de diuinis personis falsa atque impia opinarentur, non potuerunt seruare synceram baptismatis formam, proptereaq; necessarium erat instaurare baptismum in iis, quos ipsi baptizassent. quod idem statuit Nicæna Synodus in Canone. 19. de iis, qui à Paulianistis fuerant baptizati. ii enim à Paulo Samosatensi profecti. Christi diuinitatem labefactabant: quam impietatem postea Arius & Aetius magis peruulgarunt. Narrat Epiphanius formam baptismatis seruatam ab Aetio, quæ hæc erat, In nomine Dei increati, & in nomine Filii creati, & in nomine Spiritus sanctificatis, & à creato Filio creati. Quis non uidet, hoc modo, tota fide euersa, necessariam fuisse baptismi renouationem? idem existimo de iis, quos rebaptizari uoluerunt Apostoli.

In Cap. 24. noli putare uniuersum populum Romanum eo tempore, Christi fidem amplexum fuisse, sed cùm multi essent in Vrbe Christiani, Iamque religio esset celebris, præsertim si ab ea (ut legitur) Tiberius non abhorruerit, propterea hanc rem extollens Clemens, inquit, Romanos recepta Christiana pietate, ab Idolorum cultu discessisse.

In Cap. 26. recognosce easdem hæreses numeratas ab Ignatio, in quibus animaduerte illud idem, quod ~~in~~ decimo septimo Cap. tertii libri dictum est de Deo, qui est supra omnia. Hoc loquendi more à Clemente accepto usi sunt Ignatius, & Iustinus, cùm Trinitatis personas distinxerunt. quod quoties occurret, reuoca in memoriam, quæ de hac re in eo loco annotata sunt. ita enim omnis erroris suspitio aberit.

Ex septimo libro.

In Cap. 23. Non debes mirari, quòd ieiunium ante baptismum præcipitur, cùm præcipuè ob eam causam putem Catechumenos olim in nocte magni Sabbati baptizatos. Narrat Casiodorus Burgundiones, cùm uexati ab Hunnis

nis in Galliam transissent, Christianámq; pietatem recepissent, à quodam Episcopo baptizatos fuisse, indicto ipsis prius octo dierum ieiunio. Tertullianus in libro de
„ Baptismo, Ingressuros, inquit, baptismum, orationibus
„ crebris ieiuniis, & geniculationibus & peruigiliis orare
„ oportet, & cum confeßione omnium retrò delictorum.

In Cap. 24. quartæ & sextæ feriæ ieiunium præcipitur, quod diu mansit in Ecclesia, nunc (quod est dolendum atque lugendum) cum aliis optimis maiorum institutis in dissuetudinem abiit. Præcipitur quoque sabbati celebritas, quam tamen cum diei Dominici cultu minimè æquatam, ostendit huius libri caput trigesimum quartum. non est autem mirandum Apostolos œconomía, atque consilio usos, aliquid Synagogæ ad Ecclesiam migranti conceßisse, altè enim in ea insederant ueteres ceremoniæ; ut non adeò facilè aboleri possent. Fuit tamen hic mos (ut uidimus in secundo libro) ita retentus, ut in eo die meditatio diuinæ legis esset, non manuum cessatio. Concilium Laodicenum iubet in Sabbato congregari Ecclesiam, idemq; prohibet, eum diem more Iudæorum custodiri. Etiam quod hic statuitur de unius magni Sabbati ieiunio, agnosco priscum morem, sed eundem acceßione meliorum legum exoletum. nam Ecclesia Romana, quæ Apostolica utens potestate, singula pro conditione temporum in melius mutat, non fuit contenta unius Sabbati ieiunio, sed instituit, ut idem mos in omnibus Sabbatis seruaretur. de ea re, atq; aliis eò spectantibus extat præclara Innocentii primi epistola ad Gaudentium Egubinum Episcopum.

In Capite. 39. nota Patrem appellari Deum ingenitum, alibi filius dicitur Deus genitus. quæ uoces & si molliores sunt, suspectæ tamen fuerunt patribus, cùm ab Arianis usurparentur, qui ingeniti & geniti differentiam induxerunt, putantes ex ea filii naturam diuersam fieri à patre. Duces illi Ecclesiæ, & si uoces non aspernabantur (non enim id efficiunt, quod uolebant Ariani) tamen quoniam

in scripturis non reperiuntur, & eis utebantur hæretici; quorum etiam uocabula timẽda sunt, ideo in eis recipiendis, cautionem adhibendam censuerunt; lege Epiphanii disputationem contra Aerium, & Basilii cõtra Eunomium. Magnus Athanasius in epistola de synodis Arimini & Seleuciæ, duo inquit significare ingenitum, id quod existens, factum non est, & id quod suæ naturæ auctorem non habet: ad priorem significationem respiciens, filium ingenitum uerè dicere poterit; idem si alteram spectet, id de solo Patre uerè affirmabit. postea idem sanctissimus Pater, sciens iis uocibus usos priscos, præscribit nobis, quemadmodum in eorum libris hæ uoces sint intelligendæ; inquit enim, Non ignoramus eos, qui dixerunt unum esse ingenitum Patrem, non eo animo scripsisse, quasi Verbum Dei genitum, hoc est factum, & opus esse uellent, sed ideò, ut ostenderent, Patrem sui auctorem non habere, sed illum Patrem sapientiæ esse, & omnia genita, hoc est quæ facta sunt, in sapientia fecisse. Cum igitur incides in hæc uerba (incides autem sæpe) noli existimare ea iniecta ab Arianis, & si ipsi iis uocibus delectati sunt, sed illa accipe quemadmodum Athanasius est interpretatus. nunc cùm expulso Arianorum errore integra synceraque manserit Homousii fides, has uoces non ita perhorrescimus.

In Cap. 40 dicitur Christus genitus beneplacito Patris, non quòd uoluntas Dei Patris ei ortum dederit (omnibus enim creaturis, ut inquit Hilarius, substãtiam, Dei uoluntas attulit, sed Filio natura dedit) sed dicitur genitus beneplacito Patris, quatenus in eo naturaliter genito quiescit beneplacitum Patris, Hic est enim, inquit, Filius meus dilectus, in quo mihi complacui. pari sententia Origenes inquit, Patrem protulisse germen uoluntatis.

In Cap. 43. sunt hæc uerba, [*post hæc adorat ipsum unigenitum Deum, post ipsum, & propter ipsum gratias agens ipsi,*] quorum uerborum hæc est sententia. adorat unigenitũ Deum post ipsum, idest post Deum Patrem, ut ex eo intelligatur ordo originis, & in Patre principii dignatio, ut iam diximus,

mus, & propter ipſum, ſiue per ipſum, ideſt per Filium gratias agat ipſi Patri.

In Cap.42.43.44. habes benedictionem olei Catechumenorum, aquæ baptiſmalis, & Chriſmatis. intelligendum eſt autem priſcos illos magnam uim tribuiſſe horum elementorum ſanctificationibus. Tertullianus in libro de Baptiſmo ſic inquit, Igitur omnes aquæ de priſtina originis
» prærogatiua ſacramentum ſanctificationis conſequun-
» tur, inuocato Deo; ſuperuenit enim ſtatim Spiritus de
» Cœlis, & aquis ſupereſt, ſanctificans eas de ſemetipſo, &
» ita ſanctificatæ uim ſanctificandi combibunt. Cyprianus
» ad Ianuarium. oportet uerò mundari & ſanctificari a-
» quam prius à ſacerdote, ut poſsit baptiſmo ſuo, peccata
» hominis, qui batizatur, abluere. Auguſtinus tract. 80.
» in Euangelium Ioannis, Detrahe uerbum ab aqua, quid
» erit niſi aqua, accedit uerbum ad elementum & fit ſacra-
» mentum. Ante hos Dionyſius in Capite de baptiſmo exponit quemadmodum aqua per Spiritus ſancti inuocationem, & ſacri Chriſmatis permiſtionem ſanctificata, præparabatur ad baptiſmum. Cyprianus in ſermone de Chriſmatis unctione, ſanctificatis (inquit) elementis
» iam non propria natura præbet effectum, ſed uirtus diui-
» na potentiùs operatur. Cyrillus Hieroſolymitanus, qui has ipſas baptiſmi ceremonias tradidit, de oleo exorcizato, (ita enim appellat oleum Catechumenorum) poſt mul
» ta alia hæc inquit, Quemadmodum inſufflationes ſancto-
» rum, & diuini nominis inuocatio, quaſi uehemens flam-
» ma urit atque fugat dæmones, ita hoc oleum exorciza-
» tum, inuocatione Dei, & oratione tantas acquirit uires,
» ut non ſolùm ardentia peccatorum ueſtigia deleat, ſed etiam omnes inuiſibiles dæmones expellat.

In Capite.44. uerba ſunt obſcura, [*uniuscuiuſque enim manus impoſitionis uirtus hæc eſt*] ſi mendum abſit, ſententia (niſi fallor) eſt huiuſmodi, In qualibet manus impoſitione tam ea quæ fit in baptiſmo, quàm ea quæ fit in ſacramento confirmationis, uirtus hæc eſt, ideſt uirtus in ſanctificatis ele-

men-

mentis consistit, quatenus sacramenta illa requirunt materiam per inuocationem Spiritus sancti sanctificatā atque præparatam, sine qua sacramentum ritè administrari non potest: quæ sententia ualde conuenit iis, quæ mox sequuntur. [*nisi enim super quodlibet horum inuocatio fiat &c.*] in quibus uerbis esto cautus, & primùm illud tibi statue, sanctificationē materiæ baptismi magis requiri præcepti, quàm sacramenti necessitate. Sancti Patres tamen, tàm ii, quorum uerba protuli, quàm alii non pauci, illam inuocationem Spiritus sancti super aquam magno opere extollunt, atque ei immensa tribuunt, ut non mirum sit Clementem quoque adeo eam commendasse. nam eius dictis minimè aduersatur, ut quis non adhibita ad baptismum aqua sanctificata, uerè sit baptizatus, & si absit contemptus uel negligentia, sacramenti fructum consequatur. non enim negat Clemens illum esse uerè baptizatum, sed inquit, non abiecisse eum animæ sordes, hoc est, non esse assecutum baptismi effectum. quod intellige, si præter necessitatem, seu aliam œconomicam rationem eam omiserit.

CONVERSIONEM ad Orientem explanans. S. Cyrillus, cu-
» ius sæpè mentionem feci, hæc inquit, Quando abrenun-
» cias sathanæ, omni testamento, ueterique pacto in in-
» ferno cum eo inito rescisso, aperitur tibi paradisus Dei,
» quem plantauit ad Orientem, unde propter præuaricatio-
» nem primus pater noster fuit expulsus, cuius rei signum
» est, cum ab Occidente conuerteris ad Orientem, qui lucis
» est locus. Omnes alias baptismi ceremonias à Clemente expositas, Dionysius, Tertullianus, Cyprianus, Cyrillus, Augustinus, & denique prisci omnes agnoscunt.

CAPVT 47. continet hymnum Angelorum, quem quoniam, S. Hilarius, paucis mutatis, in latinum conuertit, atque in missam inclusit, Concilium Toletanum quartum, & quidam alii eum huius hymni auctorem faciunt.

Ex libro octavo.

In Capite primo, in quo ſermo eſt de Epiſcopis improbis, quaſi ii non ſint ueri Epiſcopi, caue ne hæc ſententia tibi ſit occaſio ſequendi errorem Huſsitarum negantium Epiſcopum, presbyterum'ue mortali peccato obſtrictum eſſe Epiſcopum, uel presbyterum. non enim ita eſt accipienda Clementis ſententia, quaſi uelit eos, qui huiuſmodi ſunt, amittere poteſtatem, quam in ordinatione acceperunt, ſed eos negat eſſe Epiſcopos, quatenus officia ac munera, quibus funguntur, non ſunt grata atque accepta Deo, immo neque electio ipſorum ei tribuitur, ſed hominibus. ſunt igitur hi Epiſcopi quo ad poteſtatem: non ſunt Epiſcopi, quo ad Deum attinet, quia inſtitutiones ipſorum, atque officia, quæ poſtea exercent non ſunt probata Deo. Ioannes Chryſoſtomus hanc quæſtionem pertractans, ad eius explicationem produxit Clementis ſententiam, cuius uerba audiamus. Diaconis autem &
» Presbyteris ſecundum præuidentiam ſuam, illis uidetur
» Deus iniungere miniſterium Diaconatus aut Presbyteratus, qui ſunt iuſti; qui autem inueniuntur iniuſti, illos ordinaſſe homines uidentur non Deus. ab exitu ergo rei cognoſcitur, qui à Deo ordinatus eſt, & qui ab hominibus.
» qui enim miniſterium ſuum bene conſummauerit, apparet quia ex Deo fuerat ordinatus, qui uerò miniſterium ſuum non bene conſummauerit, ex hominibus ordinatus eſt. Quomodo autem quidam ſacerdotes ex hominibus ordinantur, manifeſtè in libro octauo Canonum Apoſtolorum dicitur. Hieronymus quoque in Cõmentariis in Epiſtolam ad Galatas aſſeuerat, eos eſſe ab hominibus ordinatos, qui indignè, fauore populi, patientiam Domini contemnentes, diuino ſacerdotio contra meritum ordinantur. tales igitur non ſunt ſacerdotes. hoc eſt Deus non elegit eos, ut eſſent ſacerdotes, neq; ipſorum muneribus acquieſcit diuini beneplaciti conſenſio, quãquàm ex ui ordinationis conſequuntur diuinitus ſibi delatam poteſtatem.

In

IN Cap. 3. uide id, quod etiam in Dionysio legitur, signum externum, quo instituuntur Episcopi & cœlestem accipiunt potestatem, esse impositionem libri Euangeliorum ceruicibus illorum, qui instituuntur; cuius rei rationem cognosces ex eodem Dionysio, ex qua plura possunt intelligi, quàm mihi modò breues annotationes scribenti, & offensiones uitanti, explananda uidentur.

IN eodem Capite tertio, Pater appellatur cunctorum opifex per Christum, qui (ut diximus) est ars & sapientia patris, per quam facta sunt sæcula.

IN quarto præcipit Catechumenis, ut se commendent Deo ingenito per Christum, & meritò, per eum enim habemus accessum ad Patrem.

IN nono & decimo cap. qui illuminantur, sunt ii Catechumeni, qui de fide instructi, & diu in Ecclesia uersati, breui erant ad baptismum accessuri.

IN cap. decimo sexto, attende uerba præfationis, quibus etiam nunc utimur, ab Apostolis manasse. ac ne constitutio nouitatis suspitionem tibi afferat, lege Cyrillum, qui in mystagogicis orationibus hunc ipsum Liturgiæ morem exposuit, totidem uerbis de Clemente translatum. ex quo facilè intelligitur liturgiam Clementis Hierosolymis in usu fuisse. eadem uerba leguntur in Basilio, & Ioanne Chrysostomo, Iustinus & si uerba non retulit, tamen eorum uim expresit. In eodem cap. dicitur Filius uoluntate & potentia Patris generatus, quibus uerbis explanatur recta de origine filii sententia. est enim potentia generatiua Patris principium generationis filii, cuius æterna uoluntas est comes.

IN cap. 17. [*ut ostendat hunc panem corpus Christi tui*] hoc est ut efficiat, hanc enim uim habet Græcum uerbum. Eadem uerba sunt in Liturgia Iacobi, Basilii, Chrysostomi, quæ nemini suspitionem afferre debent, quasi aliis uerbis, quàm iis, quæ à Domino accepta se nobis tradere affirmat Paulus, putauerint ii Patres panem & uinum in corpus & sanguinem conuerti. constans enim & perpetua fuit omnium

patrum ſententia, uerbis Domini tantum myſterium administrari. Quod uerò hoc loco dicitur, ad ſuperiora uerba reſpectum habet, & ad illa referri debet. ut enim quæ ante conſecrationem dicuntur, ad oblationē corporis & ſanguinis Chriſti dirigenda ſunt, ſic quæ poſt conſecrationem myſticè precatur, & facit ſacerdos, ad unum peractæ conſecrationis actum trahuntur. Sacerdos ante conſecrationem tenens manu patenam, & calicem, dicit ſe offerre hoſtiam immaculatam pro peccatis, & calicem ſalutaris, quæ actio reſpondet oblationi corporis & ſanguinis faciendæ, tunc anticipatione quadam ſacerdotis mente atq; propoſito conceptæ, ita poſt conſecratam euchariſtiam inuocatur Spiritus ſanctus illorum munerum ſanctificator, & peracti operis unà cum Patre & Filio effector, quæ inuocatio non eſt ſeparanda à priore actione, qua ſacerdos, uerba Domini proferens, panem & uinum conſecrauit, ſed ad eundem actum reuocari debet, immo ad idem temporis momentum, quo illa admirabilis conuerſio facta eſt. nam cùm omnia ſimul, atque uno tempore fieri non poſsint, ordine, ac temporis interuallo diſponuntur. quæ uerò ſermone & tempore diuiduntur, cogitatione atque intelligentia ſunt in unum coniungenda. Græci cùm in Concilio Florentino interrogati eſſent, cur poſt uerba Domini prolata, quibus conſecratio abſoluitur, precarentur Deum ut panem & uinum in corpus & ſanguinem conuerteret, reſponderunt, ſe conſtanter credere conſecrationem uerbis Domini perfici, preces autem illas eam uim habere, atq; idem ualere, quod in Latinorum Liturgia oratio, quæ poſt conſecrationem dici conſueuit, » Supplices te rogamus omnipotens » Deus iube hæc perferri per manus ſancti Angeli » tui in ſublime altare tuum, in conſpectu diuinæ maieſta» tis tuæ.

In cap. 18. habetur oblatio pro Prophetis, Apoſtolis & Martyribus, quæ fortè alicui uidebitur abſurda, eo quòd iniuriam (ut inquit Auguſtinus) facit Martyri, qui orat pro Martyre. Tu uerò intellige hoc loco non modò nihil ab-

ſonum

ſonum fieri, ſed etiam maximè pietatem coli. audi autem non me, ſed Cyrillum, cuius nomen toties repetiui, hanc ſanctorum memoriam exponentem iis uerbis, Atq; hoc
» ſacrificium tibi offerimus, ut memores ſimus, primùm
» eorum, qui dormierunt, Patriarcharum, Prophetarum,
» Apoſtolorum, Martyrum, ut Deus orationibus & inter-
» ceſsionibus ipſorum noſtram deprecationem ſuſcipiat.
» deinde ut in memoria habeamus ſanctos patres, qui dor-
» mierunt, atque Epiſcopos, & deniq; omnes, qui nos præ-
» ceſſerunt, magnam utilitatem credẽtes acceſſuram eorum
» animabus, pro quibus offertur, ex oratione ſancti & tre-
mendi ſacrificii. Habes in Cyrillo duplicem ordinem dormientium, quorum in ſacrificio fit mentio, unum conſtantem ex Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, Martyribus, qui ideo memorantur, ut noſtræ neceſsitatis ipſi memores, rogent Deum pro nobis, alterum ordinem eorum, quorum neceſsitati nos oratione & ſacrificio ſubuenimus. Præter hæc, quæ dicit Cyrillus, uidetur Chriſtianæ pietati maximè conſentaneum, ut ſacrificium etiam pro Patriarchis, atq; Apoſtolis offerri dicatur, non quidem ad delictorum expiationem, ſed ad gratiarum actionem. aguntur enim gratiæ Deo, quòd illi athletæ, & pugnatores magni, poſt tot ſuſceptos labores, & gloriam Dei celebratam, dignam ſuo certamine gloriam acceperunt. De aliis autem, quibus ſacrificio opem præſtamus, nihil iam attinet dicere, cùm continuata traditione, conſtantiáq; omnium patrum teſtificatione, certum iam ſit ab incunabulis Eccleſiæ, toto Orbe Chriſtiano, atque omnibus temporibus, mortuorum memoriam ſupplicationibus & ſacrificiis cultam ac celebratam fuiſſe.

In Cap. 17. memoratur impoſitio manuum, quæ fiebat Diaconiſsis, quod pugnat cum decimo nono Canone Concilii Nicæni, negante Diaconiſſas manuum impoſitionem habere. Item quod dicitur de imponenda manu Hypodiaconis, & iis, qui in minoribus gradibus collocantur, eſt omnino mihi dubium, cùm canonica auctoritate conſtet,

manuum

manuum impoſitionem infra diaconatum nō deſcendere.

IN Cap. 35. ne ſit tibi mirum creaturam, Dei inuocatione, ſolemniq; precatione ſanctificatam, adipiſci facultatem expellendorum morborum, quæ etiam dæmones fugare ſoleat. refert S. Thomas ſe in hiſtoriis legiſſe, Anachoretas, qui in Aegypti ſolitudine uitam ducebant, uicinis mittere ſolitos oleum benedictum ad curandos morbos idoneum.

IN eodem cap. ancilla libidini domini obſequens recipitur. cùm enim ipſa ſui corporis poteſtatem non habeat, meritò culpa non in eam, ſed in dominum eſt reiicienda.

PRAECEPTIO quieſcendi in diebus Apoſtolorum, fortè poſt tempora Apoſtolorum adiecta fuit, quanquàm incredibile non eſt Apoſtolos ſuum exitum in Dei gloriam, & fidei propagationem futurum proſpicientes, uoluiſſe, ut iis diebus fideles in commemorãdis eorum certaminibus & Chriſti nomine celebrando eſſent occupati.

CONSTITVTIO iubens ſeruum & ancillam ſeparari; intelligenda eſt, ſi ii inuitis dominis, ſeu omnino non iuſtis nuptiis ſint copulati.

IN Calce ultimi Capitis, in quo de inſtitutione ſacrificii agitur, habentur uerba quædam, quæ anſam præbere poſſent, ut ii libri ſint contemnendi. inducuntur enim tresdecim Apoſtoli dicentes ſe à Chriſto ordinatos; quod mirum eſſet ſi Chriſtus omniũ Eccleſiæ munerum inſtitutor, & auctor, ſuam excellentem poteſtatem ſacramentis alligaſſet, uel eam certis finibus circumſcriptam, unum in locum incluſiſset. Matthias ſupra quem cecidit ſors, hoc eſt (ut Dionyſius interpretatur) ſignum uiſibile apparuit, ut Apoſtolus, ſic ſacerdos à Domino eſt electus: Paulum, non ab hominibus, neque per homines electum, omnia munera ab eo accepiſſe, cenſendum eſt, qui eum uas electionis inſtituit. Subiungit Clemens in perſonam Apoſto-
» lorum. Qui propter nos factus homo, & ſpirituale ſacri-
» ficium Deo ſuo & Patri offerens, ante paſsionem nobis
» præcepit ſolis, ut hoc faceremus, quanquàm nobiſcum eſſent

» essent alii, qui in illum crediderant. Iis uerbis aiunt Cle-
» mentem censere tresdecim Apostolos fuisse cùm Dominus mysticam cenam celebrauit. quæ tamen uerba non sunt referenda ad superiora, sed intelligenda solùm de iis, qui tunc præsentes fuerunt. nosti enim ex mea obseruatione, Clementis morem ita inducentis Apostolos loquentes, ut sermo præsens ad præterita referatur, & quamuis omnes loqui uideantur, iis tamen solis tribuatur narratio, qui rei, quam exponunt, præsentes interfuerunt.

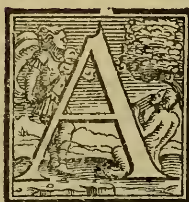
FINIS.

RERVM, ET VERBORVM MEMORABILIVM, QVAE HIS CLEMENTIS LIBRIS CONTINENTVR, INDEX LOCVPLETISSIMVS.

GVIDO MELDINAEVS ANGL. LECTORI S.

Si Indice hoc nostro commodè uti uolueris, numerorum notas deprauatè multis in locis à Typographis appositas emendabis, & ubi literam A, inuenies, rem aut uocem, quam inuenire uolueris, in cartæ fronte perquires, ubi autem, B, in tergo: & laborem nostrum boni consules.

A

RR *Andrea*

Baptis-

C

Con-

D

Deo

Ebio-

E

Euchari-

F

G

H

I

Malorum

Mor-

O

P

Q

R

S

Simon

V

FINIS.

ERRATA SIC EMEMDABIS.

	In Epistola			*exemplar*
	In præfatione.			ἀναντα πόδοτον.
Car.	1	*b*	*vers.* 23	*ad expetendum*
	13	*b*	8	*fideiubeat*
	24	*a*	4	*insomnis*
	31	*a*	4	*obdurucrit*
	38	*b*	3	*quadringentas*
	38	*b*	18	*filij*
	40	*a*	29	*epistolas*
	57	*a*	13	*pecunias*
	64	*b*	17	*susceperit*
	74	*a*	1	*dominum seruus*
	118	*a*	25	*adoptione*
	125	*b*	22	*certamine..*
	115	*a*	24	*coronam inuenerunt*
	144	*a*	25	*duo*

Regeſtum.

A ** *** **** B C D E F G H I K L
M N O P Q R S T V X Y Z
AA BB CC DD EE FF GG HH II
KK LL MM NN OO PP QQ RR SS.

VENETIIS, M. D. LXIII.
Ex officina Iordani Zileti.

